บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานของตำบลท่าไข่ และตำบลบางขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาบริบทการจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานในจังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานในด้านการบริหารจัดการ 4 ด้าน คือการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ การผลิตและผลิตภัณฑ์ การตลาดและการเงินและการบัญชี 3) เพื่อถอดรูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน การจัดการความรู้ด้านบริหารการจัดการกลุ่มอาชีพ การผลิตและผลิตภัณฑ์ การตลาด การเงินและการบัญชี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสอบถามแบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึก เอกสาร วารสารและเว็บไซต์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก รวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกเสียง จดบันทึกและถ่ายภาพมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิควิธีการวิจัยประเด็น และการเล่าเรื่อง วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายใช้วิธีการแบบ snowball การเรียนรู้และเข้าถึงชุมชนด้วยการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก หรือวิธีดำเนินการแบบ snowball sampling technique เดินเข้าหา แนะนำตนเอง เรียนรู้บันทึก ขอการอ้างอิงหรือขอสอบถามคำแนะนำต่อไป แหล่งการอ้างอิงหรือการแนะนำที่ซ้ำบ่อยๆ กลุ่มแกนนำหรือกลุ่มตัวแทนที่มีความเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ รวมทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและอุตสาหกรรมจังหวัด รวมทั้งสิ้น 25 คน

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์การจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าไข่ และตำบลบางขวัญ โดยรายงานผลการศึกษาเป็น 3 ประเด็น ประกอบด้วย บริบทการจัดการความรู้ องค์ความรู้ และรูปแบบการจัดการความรู้ ดังนี้คือ

4.1 บริบทของการจัดการความรู้ชุมชนกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ จังหวัดฉะเชิงเทราและบริบทของการจัดการความรู้ชุมชนกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ จังหวัดฉะเชิงเทรา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

4.2 องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน ด้านการผลิตและตัวผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเงินและการบัญชี

4.3 รูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน

4.1 บริบทของการจัดการความรู้กลุ่มอาชีพทองเหลืองสานในจังหวัดฉะเชิงเทรา

4.1.1 บริบทของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานตำบลท่าไข่

1) ประวัติความเป็นมา ตำบลท่าไข่เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในอดีตประชาชนในตำบลท่าไข่ประกอบอาชีพทางเลี้ยงเป็ดไข่และไก่ไข่มากที่สุด มีพ่อค้า แม่ค้าทั้งต่างถิ่นและในตำบลต่างๆพากันเข้ามาซื้อไข่ในตำบลเพื่อนำไปจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง ซึ่งแต่เดิมการคมนาคมของประชาชนในพื้นที่ ใช้ทางน้ำ เนื่องจากมีลำคลองเป็นจำนวนมาก ทำให้มีท่าเรือสำหรับขนส่งไข่หรือเรียกว่าท่าขึ้นไข่แทบจะทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านมีท่าเรือถึง 3 ท่า ต่อมาได้รับการจัดตั้งให้เป็นตำบลและมีชื่อว่า ตำบล “ท่าขึ้นไข่” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นตำบล“ท่าไข่” ในปัจจุบัน

ภาพ 12 อาณาเขตและที่ตั้งของตำบลท่าไข่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา
(ที่มา: แผนที่ฉะเชิงเทรา, อินเทอร์เน็ต, 2554)

2) สภาพทางภูมิศาสตร์ ประชากร ตำบลท่าไข่เป็นพื้นที่ราบลุ่มต่อเนื่องกับตำบลวังตะเคียน ตำบลนครเนื่องเขต และตำบลบางขวัญ เป็นพื้นที่ตอนในของอำเภอเมืองมีเนื้อที่รวมทั้งตำบล 17,858 ไร่ หรือ 28.57 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียงดังนี้ อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือติดกับ ต. บางขวัญ และ ต.คลองนครเนื่องเขตทิศใต้ติดกับ เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ทิศตะวันออกติดกับ ต. บางขวัญ และ ต.บ้านใหม่ ทิศตะวันตก ติดกับ ต.วังตะเคียน และ ต.คลองนครเนื่องเขต ประกอบด้วย 17 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 9,733 คน แยกเป็นชาย 4,630 คน หญิง 5,103 คน มีจำนวนครัวเรือน 3,105 ครัวเรือน ความหนาแน่นโดยเฉลี่ย 341 คนต่อตารางเมตร

3) สังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากตำบลท่าไข่เป็นเขตติดต่อกับเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ทำให้มีประชาชนจากท้องถิ่นอื่นที่มาทำงานในเขตเทศบาลเมืองมาพักอาศัยอยู่ตามบ้านเช่าหรือห้องเช่า อาชีพหลักของประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา 70% รับจ้าง 20% รับราชการ 5% ค้าขาย 5% อาชีพเสริม บางกลุ่มทำสินค้าหัตถกรรม องค์การบริหารส่วนตำบลท่าไข่มีขนาดกลาง มีเงินรายได้และงบประมาณ ในปี 2552 จำนวน 25,768,187.02 บาท ซึ่งจุดเริ่มต้นของภูมิปัญญาจักสานเกิดขึ้นที่หมู่ 13 หรือมีชื่อเรียกว่า “บ้านคลองบ้านใหม่” เรียกตามคลองที่ชื่อว่า “คลองบ้านใหม่”เป็นคลองที่ประชาชนในหมู่บ้าน ใช้ในการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน และเป็นเส้นทางสัญจรทางหนึ่งในการคมนาคมติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านและเป็นคลองที่ใช้แบ่งเขตการปกครองระหว่างหมู่ที่ 13 ของตำบลท่าไข่ กับหมู่ที่ 1ของตำบลบางขวัญ อีกด้วย

โดยสภาพทั่วไปในหมู่13 ตำบลท่าไข่ซึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน พบว่าเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีลำคลองไหลผ่านกลางหมู่บ้านเหมาะสมกับการประกอบอาชีพการเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ มีอาชีพทำนา ทำสวน และเลี้ยงกุ้ง ปลา แต่ต่อมาการทำนาลดน้อยลง เนื่องจากราคาข้าวในอดีตไม่ดี จึงหันมาประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้างและใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยโดยมีอาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับ หมู่ที่ 1 และหมู่ 2 ต.บางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ทิศใต้ติดต่อกับหมู่ 17 ตำบลท่าไข่ และตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่ที่ 14 ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศตะวันตกติดต่อกับหมู่ 12 ต.ท่าไข่ อ.เมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา (สมเกียรติ เนียรมงคล, สัมภาษณ์, 2554)

ประชาชนส่วนใหญ่เดินทางติดต่อกับตำบลและอำเภอโดยใช้รถโดยสารประจำทาง รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ในการสัญจรไปมา สำหรับเส้นทางระหว่างหมู่บ้าน ถึงอำเภอ โดยใช้เส้นทาง 2 เส้นทาง คือ ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3200 ถ.สายฉะเชิงเทรา-บางน้ำเปรี้ยว และถนนหลวงจังหวัดหมายเลข 304 สายบายพาส ราษฎรในหมู่บ้านมีโทรศัพท์ ไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน และเครื่องสาธารณูปโภคอื่นๆ ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างทั่วถึง

รายได้ของประชากรในหมู่บ้านพบว่าผ่านเกณฑ์ จปฐ. มีรายได้เกิน 20,000 บาท /คน/ปี ทุกครัวเรือนคือมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 65,000 บาท/ปี สภาพบ้านเรือนของชาวบ้านคลองบ้านใหม่ มีการจัดบ้านเรือนถูกสุขลักษณะ ครอบครัวมีความอบอุ่น และมีสุขภาพดี ถ้วนหน้าเป็นหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง ราษฎรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดประตูน้ำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

วัดนิโครธาราม วัดอุดมมงคลและวัดถวิลศิลามงคลซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้าน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน มีประเพณีที่สำคัญๆ เช่นประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง แห่เทียนจำนำพรรษา เป็นต้น

4) ประวัติความเป็นมาของการพัฒนากลุ่มอาชีพทองเหลืองสานตำบลท่าไข่

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบไม่เป็นทางการพบว่าภูมิปัญญาการจักสานทองเหลืองเริ่มต้นเกิดขึ้นที่บ้านคลองขุดใหม่ หมู่ที่ 13 ต.ท่าไข่ อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา ในหมู่ที่ 13 ซึ่งประกอบด้วย 187 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 656 คน เป็นชาย 301 คน และเป็นหญิง 355 คน การจักสานทองเหลืองสานริเริ่มจากครอบครัวของนายวนิตย์และนางสร้อย ธรรมประทีป โดยนายแสวง โพธิวรรณ ผู้เป็นน้องเขยทำงานอยู่ที่โรงงานกษาปณ์และได้ชักชวนนายวนิตย์ และนางสร้อย ธรรมประทีปย้ายครอบครัวจากจังหวัดฉะเชิงเทราไปทำงานอยู่กรุงเทพฯ นางสร้อยทำงานในแผนกช้อน ส่วนนายวนิตย์ทำในแผนกจาน ชาม หัวเข็มขัด แกะเหรียญเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แท่นประทับตราลายมือชื่อเสนาบดีกระทรวงการคลัง และต่อมานายแสวงลาออกจากกระทรวงการคลังในปี 2497 และย้ายครอบครัวมาอยู่ที่บ้านเกิดที่บ้านคลองขุดใหม่ อ.เมือง จ. ฉะเชิงเทรา มาเลี้ยงไก่ เป็ด หมู ทำได้ประมาณ 4-5 ปีรายได้ไม่ดีขึ้น จึงได้หันมาประกอบอาชีพทองเหลืองที่ตนเองเคยทำเมื่อครั้งอยู่กองกษาปณ์ ในปี พ.ศ. 2502 เนื่องจากนายแสวง โพธิวรรณ มีความรู้ มีความสามารถด้านนี้ อีกทั้งรู้แหล่งในการจัดซื้อวัตถุดิบและการจัดจำหน่ายสินค้าด้วย โดยเริ่มในการประกอบอาชีพทองเหลืองจากการผลิตชุดน้ำชาเพียงอย่างเดียว ต่อมานายวนิตย์ และนางสร้อย ธรรมประทีปได้ย้ายครอบครัวกลับมาอยู่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และยึดอาชีพ ทำนา ทำสวน รับจ้าง หาปลา เพื่อการดำรงชีพ ซึ่งขณะนั้นฐานะยังไม่ดี ในปี 2503 ได้เป็นลูกจ้างของนายแสวงในการทำทองเหลือง ประมาณ ปี 2506 จึงได้แยกตัวมาทำเองที่บ้าน โดยในระยะแรกทำกันเองที่บ้านกับภรรยา ภายในครอบครัวก่อน

ต่อมากิจการเริ่มดีขึ้นเรื่อยๆ จึงจ้างลูกจ้าง การทำทองเหลืองเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีพอสมควร สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ และมีเงินเหลือเก็บ เพราะอาชีพการทำทองเหลืองนั้น มีทำกันไม่กี่ครอบครัว และทำกันที่บ้านคลองขุดใหม่ที่เดียวที่อื่นไม่เห็นมีทำกัน ทำให้สินค้าราคาดี ช่างนั้นสามารถกำหนดราคาเองได้ ผลิตไม่พอขาย เนื่องจากร้านค้าต่างๆมีความต้องการซื้อจำนวนมาก เพื่อขายให้กับชาวต่างชาติ และนายวนิตย์ได้ทำส่งบริษัทถึง 15 บริษัท ส่งให้โรงแรมโอเรียนเต็ล ส. สำราญไทยแลนด์ และร้านเล็กๆ อีกมาก ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น นายวนิตย์บอกว่าทำให้ฐานะของครอบครัวตนมั่งคั่ง มีเงินทองร่ำรวย สามารถซื้อที่ดินและปลูกบ้านราคาเป็นล้านโดยจ่ายเป็นเงินสดทั้งหมด เพราะทองเหลืองราคากิโลกรัมละ 40 บาท การทำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองในสมัยนั้นผลิตแต่ของเครื่องใช้บนโต๊ะอาหารและภาชนะในครัวเรือนเป็นหลัก เช่น ทำชุดน้ำชา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

เหยือกน้ำแข็ง หม้อต้มซุป มีด จาน ช้อน ส้อม ถาด ขัน พาน มีดแกะลาย ทำทุกอย่างที่ตนเองทำได้หมด โดยถนัดทำแต่ทองเหลืองแผ่นที่ตีขึ้นรูปเท่านั้น ไม่ทำแบบปั๊ม เพราะในช่วงนั้นจะมีลูกเขยของนายแสวงใช้วิธีการตีจานปั๊มขึ้นรูปสามารถผลิตได้ 3 ใบ ต่อครั้งทำให้สามารถผลิตได้เร็วขึ้นซึ่งเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ในขณะนั้น ในช่วงนั้นร้านค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองเพื่อขายให้กับชาว ต่างชาติก็ขายดีมาก เจ้าของร้านต้องเดินทางไปต่างประเทศและไม่มีเวลาดูแลและควบคุมกิจการและได้ลงลายมือชื่อในเช็คให้ล่วงหน้าแล้วให้พนักงานลูกจ้างไปกรอกตัวเลขกันเองก็ทำให้เกิดการทุจริตโกงกันขึ้น ทำให้ร้านที่รับซื้อหลายแห่งต้องปิดกิจการไปด้วยในช่วงประมาณปี 2524

ในปี พ.ศ. 2521 ได้มีการพัฒนารูปแบบใหม่โดยบังเอิญและประกอบกับเป็นยุคที่การค้าขายทองเหลืองแผ่นตีขึ้นรูปค่อนข้างฝืด จำเป็นต้องหาวิธีการเพื่อการอยู่รอดของกิจการและครอบครัวในระหว่างที่นายวนิตย์ ธรรมประทีป นำสินค้าเข้าไปจำหน่ายยังกรุงเทพฯ เจ้าของร้าน SN ได้นำกระจาดทองเหลืองปั๊มเป็นรูปกระจาดทองเหลืองจักสานโดยข้างนอกเรียบแต่ด้านในเป็นเส้นเหมือนจักสาน ได้บอกว่าอยากได้อย่างนี้ แต่หาคนทำไม่ได้ ลูกค้าต้องการ นายวนิตย์ใช้เวลาพิจารณาประมาณ 5 นาทีและรับว่าจะทำมาให้ดูพรุ่งนี้ จากนั้นได้ไปหาเส้นทองเหลืองแถวแหล่งที่จำหน่ายเส้นทองเหลืองโดยลองเทียบดูและซื้อเส้นทองเหลืองกลับมาบ้าน เมื่อกลับถึงบ้านในช่วงตอนช่วงบ่าย และลองสานในคืนนั้นดูโดยใช้กระจาดของจริงที่มีใช้ในครัวเรือนแกะออกเพื่อสานตามแบบของจริง วันรุ่งขึ้นก็นำไปให้เจ้าของร้านดังกล่าวพิจารณาว่าใช้ได้ไหม ปรากฏว่าเจ้าของร้านบอกว่าใช้ได้ และสั่งให้ทำมาส่ง จากจุดนี้นี่เองเป็นจุดเปลี่ยนของการผลิตทองเหลืองแบบตีขึ้นรูป และเป็นจุดเริ่มต้นของทองเหลืองสานแต่นั้นมา ร้านค้าแถวเพชรบุรีตัดใหม่ ราชประสงค์ นานาใต้ และพาหุรัด รับซื้อทั้งหมด

นายวนิตย์ ต้องขยายกำลังผลิตจากการที่ผลิตภายในครอบครัว ต้องชักชวนญาติๆ และข้างลูกข้างทำการผลิตเพิ่มขึ้น คนที่อื่นๆที่รู้ข่าวก็มาสมัครเป็นลูกจ้างทำทองเหลืองสานเพราะรายได้ดีกว่าการทำนา บางคนทำแล้วมีรายได้อาทิตย์ละหนึ่งหมื่นบาทก็มี ทำให้มีคนอยากมาทำด้วยคนต่างอำเภอเช่นจากอำเภอบางคล้า อำเภอราชสาส์นและอำเภออื่นๆ จนถึงปราจีนบุรีมาเป็นลูกจ้างที่นี่ รวมแล้วมีประมาณกว่า 200 คนโดยนางสร้อย ธรรมประทีป เป็นผู้ฝึกหัดให้ทำจนทำเป็นจากนั้นก็ให้รับเส้นทองเหลืองไปทำที่บ้านของตนเองแล้วนำมาส่งทุกอาทิตย์ ซึ่งเมื่อก่อนไม่ค่อยได้ควบคุมเนื่องจากเส้นทองเหลืองกิโลกรัมละ 40-50 บาทเท่านั้น ผลิตแล้วขายได้ในราคามากกว่าต้นทุนหลายเท่าและมีการพัฒนารูปแบบมาเรื่อย ๆ

จนกระทั่งถึงประมาณปี พ.ศ. 2524 นายวนิตย์ ได้สังเกตว่ากระจาดที่ทำจากทองเหลืองสานนั้น มีลักษณะแข็งกระด้างไม่อ่อนช้อยเหมือนกับทำจากไม้ไผ่ เพราะ

เส้นทองเหลืองที่นำมาสานนั้นมีขนาดไม่เหมาะสม เส้นใหญ่เกินไปบ้าง เล็กเกินไปบ้าง ภายหลังจึงได้สั่งให้ทำเส้นทองเหลืองตามขนาดที่ต้องการ เพื่อให้เหมาะกับสินค้าแต่ละรูปแบบมากขึ้น ทำให้ปัจจุบันมีเส้นทองเหลืองมากมายหลายขนาด เมื่อนำมาสานขึ้นรูปแล้วมีความสวยงาม และสามารถผลิตได้หลากหลายชนิด แม้แต่ของขนาดเล็กและของชำร่วยก็สามารถทำได้และมีความสวยงามแก่ผู้พบเห็นทำให้สามารถตอบสนองลูกค้าได้หลายระดับเพราะราคามีตั้งแต่แพงมากเป็นเรือนหมื่นจนถึงราคาไม่ถึงสิบบาทในสมัยนั้น อย่างเช่น แจกันทองเหลืองสานสูงขนาดเท่าตัวคน ราคาเมื่อทองเหลืองราคากิโลกรัมละกว่า 200 บาท เมื่อผลิตเสร็จแล้ว ขายได้ในราคา 30,000-40,000 บาท ถ้าในปัจจุบันราคาทองเหลืองอยู่ที่กิโลกรัมละ 500 บาท ราคาที่ผลิตเสร็จก็ต้องสูงตามไปด้วย เนื่องจากต้องใช้วัตถุดิบจำนวนมาก และแรงงานหลายคน ใช้เวลาหลายวันกว่าจะสำเร็จ (วนิตย์ ธรรมประทีป และณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2551)

ในปีพุทธศักราช 2530 ประชาชนในพื้นที่บ้านคลองขุดใหม่เห็นว่าการทำทองเหลืองทำให้มีรายได้ดี ลูกจ้างที่รับจ้างทำทองเหลืองสาน เมื่อฝีมือดีแล้วก็แยกตัวไปทำธุรกิจของตนเองที่บ้าน ทำให้มีผู้ผลิตหลายราย ในช่วงนั้นในราวปีพ.ศ. 2536 เป็นช่วงที่มีผู้ทำทองเหลืองมากที่สุดประมาณ 30 ราย การขายสินค้ามีการตัดราคากัน ทำให้พ่อค้าคนกลางกำหนดราคารับซื้อเองโดยกดราคารับซื้อให้ต่ำลง การขายสินค้าแข่งกันเป็นอยู่อย่างนี้หลายปี ในที่สุดผู้ผลิตทองเหลืองหลายรายต้องเลิกผลิตไป ทำให้จำนวนผู้ผลิตลดลงเรื่อยๆ เพราะผลิตแล้วไปจำหน่ายไม่มีกำไรมีแต่เสมอตัวกับขาดทุน เนื่องจากการทำภาชนะทองเหลืองนั้นสินค้าจะมีรูปแบบเหมือนกันหมดและเรียนมาจากที่เดียวกัน ไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ทันสมัยใหม่ๆเลย เมื่อพ้นช่วงการขายตัดราคากันเองแล้วก็เหลือผู้ที่ทำทองเหลืองเพียงไม่กี่ราย ที่ยังสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้ ในที่สุดเหลือกลุ่มของนายวนิตย์และนางสร้อยที่ยังสามารถทำการผลิตต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนนางสร้อยนั้นยังมีฝีมือในด้านตัดเย็บเสื้อผ้าอีกด้วยเป็นอาชีพเสริม การขายสินค้าเริ่มขายไม่ค่อยได้ ทางกลุ่มของนายวนิตย์และนางสร้อยจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปแบบภูมิปัญญาเดิมให้สอดรับกับสมัยใหม่ได้อย่างลงตัวมากขึ้น เรียนรู้กระบวนการทำให้เกิดความเป็นมันวาว สวยงาม หรือการทำให้ด่ามันก็สามารถทำได้ ผนวกกับรูปแบบที่สามารถนำไปใช้งานได้หลากหลายได้จริง หรือนำไปตกแต่งในอาคาร บ้านเรือน และโดยเฉพาะในโรงแรม รีสอร์ท หรือ ตามธุรกิจสปา ต่าง ๆ

ต่อมาเริ่มมีหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาดูแลและให้ความช่วยเหลือในปีพ.ศ.2533 โดยช่วยเหลือในด้านการอบรม ดูงาน นำไปออกร้านแสดงในที่ต่างๆ จึงทำให้คนไทยในประเทศได้รู้จัก เริ่มขายให้แก่คนไทยด้วยกันซึ่งหน่วยงานที่เข้ามาดูแล คือกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้เข้ามาส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่ม และดำเนินการจัดทำระเบียบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ข้อบังคับ เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนปฏิบัติอยู่ในระเบียบที่วางไว้ และมีเงินมาสนับสนุนให้กลุ่มในจำนวน 25,000 บาท เพื่อให้กลุ่มได้มีความเข็มแข็ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 กลุ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสาน ได้เข้ารับการฝึกอบรมการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมและหัตถกรรมในครอบครัวโดย ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 9 มีสมาชิกชาวบ้านรวมกลุ่มกันทำจำนวน 26 คนในปี พ.ศ.2539 ก็ได้มีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและกรมส่งเสริมสหกรณ์ เข้ามาช่วยเหลือด้านการพัฒนารูปแบบและเงินสนับสนุนในการประกอบอาชีพ ทำให้กลุ่มมีความเข็มแข็งมากยิ่งขึ้น และศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 9 ได้คัดเลือกเข้าเป็นหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2540

ในปี พ.ศ. 2543 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดฉะเชิงเทราได้กำหนด “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสาน” เป็นสินค้าเป้าหมายตามโครงการพัฒนาตลาดเพื่อสนับสนุนการกระจายการผลิตในระดับจังหวัด โดยการอบรมเกษตรกรกลุ่มสมาชิกทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสานให้ได้รับรู้ด้านการจัดการตลาด การพัฒนาฝีมือแรงงานของผู้ผลิตให้มีศักยภาพและคุณภาพทั้งทางรูปแบบ สีสัน รูปทรง และการบรรจุหีบห่อ เพื่อเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ทั้งในด้านการผลิต การตลาด ที่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภคหรือผู้ซื้อรายใหม่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้จำหน่ายมีความเชื่อมั่นในการประกอบธุรกิจการค้าได้ อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสานเป็นสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดฉะเชิงเทราให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ซึ่งเป็นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอีกทางหนึ่งและถือว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสาน บ้านคลองขุดใหม่ ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นกลุ่มแรกที่มีการทำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน

ทางกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาตลาดเพื่อสนับสนุนการกระจายการผลิตในระดับจังหวัด ปีงบประมาณ 2543 จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกลุ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสาน บ้านคลองขุดใหม่ ตำบลท่าไข่ ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากจังหวัดตามโครงการที่ 2/2543 ชื่อโครงการ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสาน เนื่องจากในปัจจุบันการผลิตสินค้าหัตถกรรมมีสมาชิกทำการผลิตซึ่งกระจายอยู่ตามหมู่บ้านของตำบลโดยมี องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นเป็นพื้นฐานทางความคิด และได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนจังหวัดฉะเชิงเทราก็เป็นจังหวัดที่มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านในหลากหลายรูปแบบทั้งที่ทำจากวัสดุเหลือใช้และหาง่ายในท้องตลาดและวัตถุดิบจากภายนอกท้องถิ่น เป็นต้น สำนักงานพาณิชย์จังหวัดฉะเชิงเทราได้เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาตลาดสินค้าดังกล่าว โดยมุ่งเน้นสินค้าที่เป็นของดีของเด่นประจำจังหวัด จึงได้กำหนดคัดเลือกสินค้า “ผลผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสาน”โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาระบบการตลาดพร้อมทั้ง

มหาวิทยาลัยรังสิต กองบริการการศึกษา

สนับสนุนการกระจายผลิตสินค้าเป้าหมายดังกล่าวให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในระดับภูมิภาค ประเทศ และการส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศในอนาคตพร้อมทั้งเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายการจำหน่ายกับภูมิภาคต่างๆ (วิชาญ ตอรบรัมย์และอภิวัฒน์ วงค์ณรัตน์, 2547, หน้า 72-75) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรมและพัฒนาฝีมือแรงงานของผู้ผลิตที่ได้รับการส่งเสริม ให้มีคุณภาพทั้งในด้านรูปแบบรูปทรง ความสวยงาม และพัฒนาด้านการแปรรูปสินค้าชนิดใหม่ๆ และหลากหลายยิ่งขึ้น เพื่อสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภคได้อย่างเต็มที่ เป็นการเสริมสร้างทักษะประสบการณ์ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด สามารถตอบสนองความต้องการของตลาด หรือผู้ซื้อรายใหม่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้จำหน่ายมีความเชื่อมั่นในการประกอบธุรกิจการค้าได้ เช่น การส่งออก รับคำสั่งซื้อจากผู้แทนจำหน่ายต่างประเทศ ให้กลุ่มเกษตรกรได้รับความรู้ในด้านการจัดการตลาด การบรรจุหีบห่อเพื่อจำหน่ายศึกษาดูงานและการปฏิบัติจริงในกระบวนการแปรรูปสินค้า ก่อให้เกิดการปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ซึ่งจะส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอีกทางหนึ่ง การฝึกอบรมครั้งนั้น กลุ่มเกษตรกรได้รับการฝึกอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ สีสัน รูปทรง ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสาน และได้ไป ศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทรและดูงานแสดงสินค้าไทยแลนด์แบรนด์ ณ ศูนย์แสดงสินค้าเมืองทองธานี เพื่อเสริมสร้างทักษะประสบการณ์ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ คือสำนักงานพาณิชย์จังหวัด โดยใช้งบประมาณ 110,000.00 บาท จากงบโครงการพัฒนาตลาดเพื่อสนับสนุนการกระจายการผลิตในระดับจังหวัด ปีงบประมาณ 2543

4.1.2 บริบทของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ

1) ประวัติความเป็นมา ตำบลบางขวัญเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา แต่เดิมรวมอยู่กับตำบลบางแก้ว ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการแบ่งเขตการปกครองและท่านได้ส่ง ขุนบางขวัญมาปกครองดูแลพื้นที่ต่างพระเนตรพระกรรณ เมื่อมีการแบ่งเขตพื้นที่ตำบลออกจากตำบลบางแก้ว จึงใช้ชื่อตำบลตามชื่อของผู้มาปกครองคนแรกว่า “ตำบลบางขวัญ”

2) สภาพทางภูมิศาสตร์ และประชากร ตำบลบางขวัญมีอาณาเขตติดต่อคือทิศเหนือติดกับ ต.โพรงอากาศ อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา ทิศใต้ ติดกับ ต.บ้านใหม่ และเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา อ.เมืองฉะเชิงเทรา จ.ฉะเชิงเทรา ทิศตะวันออก ติดกับ ต.บางแก้ว อ.เมืองฉะเชิงเทรา และ ต.โพรงอากาศ อ. บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา ทิศตะวันตก ติดกับ ต.นครเนื่องเขต และ ต.ท่าไข่ อ.เมืองฉะเชิงเทรา จ.ฉะเชิงเทรา มีการปกครองแบ่งออกเป็น 14 หมู่บ้าน จำนวนประชากรในเขต อบต. 6,257 คน แยกเป็นชาย 2,972 คน เป็นหญิง 3,285 คน มีจำนวนครัวเรือน 2,228 ครัวเรือน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

มีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 257 คน ต่อตารางกิโลเมตรครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. 2,053 ครัวเรือน

ภาพ 13 แสดงอาณาเขตและที่ตั้งของตำบลบางขวัญ
(ที่มา: แผนที่ตำบลท่าไข่, อินเทอร์เน็ต, 25 เมษายน 2554)

3) สังคมและวัฒนธรรม ประชากรในตำบลบางขวัญมีอาชีพหลักคือทำนา เลี้ยงปลา และทำการเกษตรคือปลูกผัก ทำสวนมะม่วง ประชาชนนำถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม การเดินทางใช้เส้นทางการคมนาคมถนนฉะเชิงเทรา-บางน้ำเปรี้ยวทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3200 หรือใช้เส้นทางรถโดยสารประจำทางฉะเชิงเทรา-บางน้ำเปรี้ยวระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตรพื้นที่ของตำบลบางขวัญมีเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างที่ว่าการอำเภอเมืองและศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา ตัดผ่านใจกลางของพื้นที่ ทำให้มีความสะดวกและใช้เวลาน้อยในการเดินทางไปยังตัวอำเภอ และศูนย์ราชการต่างๆ ภายในจังหวัด อีกทั้งมีรถโดยสารประจำทางผ่านเส้นทางหลักทุกๆ 30 นาที จึงทำให้มีการพัฒนาด้านธุรกิจประเภทอสังหาริมทรัพย์ อีกทั้งเส้นทางหลวงแผ่นดินสาย 304 บายพาส ทำให้มีการเชื่อมต่อระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้โดยไม่ต้องตัดผ่านกรุงเทพมหานคร อยู่ในโครงการสร้างสนามบินนานาชาติหนองงูเห่า และมีเส้นทางรถไฟไปจังหวัดปราจีนบุรี และเชื่อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตพื้นที่อีกด้วย มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพที่น่าสนใจหลายกลุ่มอาชีพเช่น กลุ่มอาชีพแกะสลักเขาสัตว์หลากหลายรูปแบบ เช่น ปลาโลมา นกฮูก วัวกระทิง นกอินทรี ยีราฟ นกพีรีแกน ปลาเงินปลาทอง กลุ่มอาชีพขนมหวานที่มีชื่อเสียงและกลุ่มอาชีพทองเหลืองบางขวัญ ความสำคัญของผลิตภัณฑ์แกะสลักเขาสัตว์ ซึ่งเป็นอาชีพที่สุจริตสามารถพัฒนาเป็นอาชีพที่จะทำรายได้ให้กับชาวบ้านที่สนใจ และอาจจะทำชุมชนมีชื่อเสียงโด่งดังในด้านการพัฒนาด้านอาชีพ มีผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง จากการนำวัตถุดิบจาก

ท้องถิ่นมารวมกับประสบการณ์จากภูมิปัญญาของท้องถิ่นเอง การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ ได้น้อมนำแนวพระราชดำรัสปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มนอกจากจะสร้างอาชีพนำผลผลิตไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกของกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นพอประมาณ อย่างพอเพียง และสามารถช่วยเหลือกันได้ระหว่างกลุ่ม และทางกลุ่มยังเป็นสถานที่ให้และแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านอาชีพ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนที่สนใจ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) ความเป็นมาของการพัฒนากลุ่มอาชีพทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ

ในสมัยก่อน “ผลิตภัณฑ์ทองเหลือง” นับเป็นของใช้ที่มีคุณค่า เป็นที่เชิดหน้าชูตาให้แก่เจ้าของที่มีไว้ประดับประดาตกแต่งบ้านเรือนในสมัยก่อน ถือเป็นเครื่องหมายของความมั่งมีศรีสุข เป็นของมีค่า มีราคา และมีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้รู้สึกภูมิฐาน ผู้ที่พบเห็นจะรู้สึกถึงความมั่งคั่งของเจ้าของผลิตภัณฑ์ ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่า ในสมัยโบราณ เจ้าขุนมูลนายต่างๆ จะใช้ทองเหลืองเป็นทั้งเครื่องประดับ และของใช้ชนิดต่างๆ ซึ่งสามารถใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เช่น เชี่ยนหมากทองเหลืองหรือ ตะบันหมากทองเหลือง ขันน้ำ โตก พาน ช้อน ส้อม แจกัน ฯลฯ

กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญเป็นกลุ่มอาชีพที่เกิดหลังกลุ่มอาชีพตำบลท่าไข่ มีนายบุญยัง สมมารถ เป็นประธานกลุ่มทองเหลืองสาน ได้เล่าถึงวิถีทางการสืบทอดภูมิปัญญาว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทสมัยก่อนนิยมใช้อุปกรณ์เครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่างๆ เช่น ไซ ลอบ ในการดักปลามาเป็นอาหาร และใช้กระจาด กระบุง ตะกร้า เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ในการจักสานเครื่องใช้ต่างๆ ดังกล่าวจะเป็นการนำวัสดุไม้ไผ่มาจักสาน มีคุณสมบัติ ถวิลลายสวยงามแปลกตา ต่อมาได้มีการคิดค้นและดัดแปลง โดยใช้ทองเหลืองมาเป็นวัตถุดิบในการจักสาน เพื่อให้เครื่องมือเครื่องใช้มีความคงทนมากยิ่งขึ้น เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ จนกระทั่งคุณบุญยัง สมมารถ ได้เข้าไปสัมผัสกับการผลิตชิ้นงานดังกล่าว โดยได้ไปเป็นลูกจ้างทำทองเหลืองสานกับกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสาน หมู่ 13 ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่นานหลายปี จนมีความชำนาญในการผลิต การชุบน้ำกรดและล้างผลิตภัณฑ์ให้มีความมันแวววาว และรู้แหล่งซื้อวัตถุดิบและแหล่งจำหน่าย ต่อมาได้ลาออกและทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพอื่นๆ แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จจึงรวมตัวกับช่างฝีมือตำบลท่าไข่ที่ออกมาด้วยกัน มาเริ่มกันใหม่โดยรวมทุนกันซื้อวัตถุดิบช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันออกแบบเมื่อผลิตแล้วนำออกจำหน่ายที่พาหุรัดและจัตุจักรได้ 2-3 รอบ ทางราชการมาพบแล้วจึงเข้ามาส่งเสริมโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้น โดยจัดหาทุนส่วนหนึ่งจากภาครัฐมาสนับสนุน ทางราชการให้งบสนับสนุนสร้างศูนย์ OTOP ให้ และได้รวบรวมสมาชิกในหมู่บ้านคนอื่นจนสามารถรวมกันจัดตั้งกลุ่มกันจนสำเร็จ และได้นำความรู้ความเชี่ยวชาญและ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ทักษะเหล่านั้นมาใช้ในพัฒนาอาชีพคนในท้องถิ่นและกลุ่มของตนเอง ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งตรงส่วนนี้ตรงกับข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์นายวนิตย์ที่บอกว่าลูกจ้างรุ่นก่อนเป็นผู้มีฝีมือดีมากแต่ขาดความรับผิดชอบ (วนิตย์ ธรรมประทีป,13 เมษายน 2551, 27 มกราคม 2553) และการจัดตั้งกลุ่มอาชีพฯนี้เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยนำภูมิปัญญาจากการจักสานไม้ไผ่ของใช้ในชีวิตประจำวันมาผสมผสาน จนสามารถร่วมกันผลิตชิ้นงานที่สวยงามแปลกตา สู่ตลาดจนได้รับการยอมรับจากผู้ที่สนใจทองเหลืองทั่วไป สามารถสร้างชื่อเสียง โดยได้รับการส่งผลงานเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในปี 2547 ได้รับมาตรฐานในระดับ 4 ดาว ประเภทแจกันทองเหลืองสาน ในปี 2552 ได้ระดับ 3 ดาว ตะเกียงทองเหลือง และปี 2553ได้ระดับ 2 ดาว กระบุง ซึ่งปัจจุบันทองเหลืองสานเป็นสินค้าที่มีคุณภาพที่สามารถส่งออกต่างประเทศ ในปัจจุบัน ภาครัฐ ได้เห็นถึงคุณค่าทางภูมิปัญญาของผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน บ้านบางขวัญ จึงได้พิจารณาคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีคุณภาพ และมีชื่อเสียงของอำเภอและจังหวัด และขณะเดียวกันยังเป็นแหล่งให้ความรู้และการศึกษา แก่สถาบันการศึกษา เยาวชน และผู้สนใจโดยทั่วไป ได้ศึกษาวิธีการจักสานทองเหลือง กระบวนการผลิต การบริหาร และการตลาดและอื่นๆ อยู่เสมอๆ จนหมู่บ้านได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านOTOP ต้นแบบ (OTOP Village Champion : OVC) ปี พ.ศ. 2549

กลุ่มทองเหลืองบางขวัญ ตั้งอยู่เลขที่ 32 หมู่ 1 บ้านคลองบ้านใหม่ ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2548 มีสมาชิกจำนวน 13 คน ได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา โดยมีการคัดเลือกสมาชิกขึ้นมาบริหาร เพื่อทำหน้าที่ต่างๆในการบริหารกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญต่อมาในเดือนตุลาคม ปี 2551 นายบุญยัง สมมารถ ได้เสียชีวิตลง สมาชิกได้เลือกนางสมพจน์ จันนุบิน ภรรยาของนายบุญยัง ขึ้นมาเป็นประธานกลุ่มจนถึงปัจจุบัน

4.1.3 ที่มาของความรู้ของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน

ที่มาของการจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานแบ่งเป็น 2 ยุค คือความรู้ยุคทองเหลืองสานตีขึ้นรูป ปีพ.ศ. 2502 – 2521 และทองเหลืองสาน ปี 2521 – ปัจจุบันดังนี้

1) ความรู้ยุคทองเหลืองตีขึ้นรูป (พ.ศ. 2502 – 2521) จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มทองเหลืองสาน พบว่า องค์ความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสาน แบ่งได้ 2 ยุค ดังนี้ คือ เป็นช่วงของการเริ่มต้นการทำทองเหลืองตีขึ้นรูป ซึ่งจะอธิบายเป็น 2 แนวทางคือ แหล่งความรู้ และองค์ความรู้

(1) แหล่งความรู้ จากการศึกษากลุ่มอาชีพทองเหลืองสานพบว่าที่มาของแหล่งความรู้ทองเหลืองสานมาทั้งจากภายนอกและภายใน ความรู้จากภายนอกเป็นความรู้ที่ได้มากจากการถ่ายทอดภายในครอบครัว ญาติพี่น้อง และนายจ้าง-ลูกจ้าง ความรู้ที่ได้จากการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่าง ความรู้ที่เกิดจาก การฝึกฝน จากการทำงานโรงงานกษาปณ์ ของนายแสวง

มหาวิทยาลัยรักษ์ภูมิปัญญาไทย

โพธิวรรณ ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกเป็นคนแรกพัฒนามาเป็นทักษะและความชำนาญ และแหล่งความรู้จากการศึกษารูปแบบตัวผลิตภัณฑ์สินค้าในท้องตลาด ประสบการณ์ความชำนาญของลูกค้าที่สั่งทำและความรู้ที่มาจากความสามารถที่อยู่ในตัวของผู้ผลิต ในการคิดประดิษฐ์สินค้าตามความต้องการของลูกค้าหรือพัฒนารูปแบบที่ดึงดูดลูกค้าและประโยชน์ใช้สอย

(2) องค์ความรู้ คือ ความรู้ในด้านการผลิตทองเหลืองสานขึ้นรูปที่ได้จากโรงงานกษาปณ์ รวมทั้งรูปแบบของผลิตภัณฑ์ เช่น การผลิตเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แท่นประทับตราลายมือชื่อเสนาบดีกระทรวงการคลัง หัวเข็มขัด ช้อนฯลฯ การทำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองในสมัยนั้นผลิตแต่ของเครื่องใช้บนโต๊ะอาหารและภาชนะในครัวเรือนเป็นหลัก เช่น ทำชุดน้ำชา เหยือกน้ำแข็ง หม้อต้มซุป มีด จาน ช้อน ซ้อม ถาด ขัน พาน มีดแกะลาย สำหรับแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์จะส่งให้บริษัท ทำส่งบริษัทถึง 15 บริษัท ส่งให้โรงแรมโอเรียนเต็ล ส.สำราญไทยแลนด์ และร้านเล็กๆ อีกเป็นจำนวนมาก

2) ความรู้ยุคทองเหลืองสาน (พ.ศ. 2521-ปัจจุบัน)

(1) แหล่งความรู้ คือ ภายนอกกลุ่มทองเหลือง คือ ร้านรับซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองตีขึ้นรูปแนะนำให้ลองผลิตรูปแบบใหม่ โดยให้ดูตัวอย่างเป็นกระจาดหล่อด้วยโลหะข้างนอกเรียบ แต่ข้างในเป็นลักษณะเส้นโลหะสาน ซึ่งจากจุดนี้เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญจากการผลิตทองเหลืองตีขึ้นรูปมาเป็นทองเหลืองสาน และการดัดแปลงจากรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายในท้องตลาดนำมาคิดสร้างสรรค์ดัดแปลง ส่วนแหล่งความรู้ภายในกลุ่มทองเหลืองสาน คือ จากภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่ หวาย โดยลองทำตามแบบของจริง ใช้การแกะแบบจากของใช้ที่ทำจากไม้ไผ่สาน และหวาย ที่มีใช้อยู่ภายในครัวเรือน และเครื่องใช้ที่เคยมีใช้ในสมัยโบราณ เช่น ตะเกียง จ้าวพายุ ขัน โตก พาน โถใส่ข้าว บาตรพระ เป็นต้น โดยทำเลียนแบบจากของจริง แล้วค่อยๆ ดัดแปลงไป ในด้านลวดลายจากการเลียนแบบดั้งเดิมของการจักสานไม้ไผ่ และคิดสร้างสรรค์แบบใหม่ๆ ต่อขึ้น อีกส่วนหนึ่งได้จากภูมิปัญญาที่ติดตัวมาจากการทอผ้าไหม นำลวดลายมาดัดแปลงทำให้ทองเหลืองสานมีรูปแบบและลวดลายใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

(2) องค์ความรู้ ยุคทองเหลืองสาน ได้แก่แหล่งซื้อวัตถุดิบ รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เปลี่ยนแปลงจากยุคทองเหลืองตีขึ้นรูป วิธีการผลิตทองเหลืองสาน และลวดลายที่เปลี่ยนรูปแบบและแหล่งจำหน่ายทองเหลืองสาน ความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานที่อยู่ในการดำเนินงานทุกด้านนั้นไม่ว่าจะเป็น การบริหารจัดการกลุ่มการผลิตและผลิตภัณฑ์ การตลาด การบัญชีและการเงินนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ความรู้โดยนัย และความรู้ที่ปรากฏหรือ ความรู้ที่ชัดแจ้ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ก. ความรู้โดยนัยของกลุ่มทองเหลืองสาน คือ ความรู้ที่ฝังอยู่เฉพาะในตัวคน ซึ่งเกิดจาก ความคิด ทักษะและประสบการณ์การเรียนรู้ พรสวรรค์ในด้านการจักสานทองเหลือง การออกแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์ เป็นความรู้ที่ได้จากการศึกษา การสนทนา การฝึกอบรม จากความเชื่อ เป็นเรื่องของเจตคติของแต่ละบุคคล เป็นความรู้ผนวกกับสติปัญญาและประสบการณ์ของสมาชิกในกลุ่มทุกคนที่มี ซึ่งเป็นความรู้ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากวิถีชีวิตประจำวันภายในครอบครัว จากประเพณีและวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวของแต่ละคนในสังคม เป็นความรู้ที่ไม่เป็นทางการเป็นการเรียนรู้แบบซึมซับโดยไม่รู้ตัว ซึ่งไม่อาจนำมาจัดระบบหรือเก็บเป็นหมวดหมู่ได้ แต่สามารถพัฒนาและถ่ายทอดแบ่งปันความรู้ได้ โดยการแลกเปลี่ยน นำมาเล่าสู่กันฟัง สามารถสังเกตและเลียนแบบกันได้ ดังคำกล่าวของสมาชิกกลุ่มทองเหลืองสานได้กล่าวไว้ดังนี้

เกิดความคิด เช่น “ต้องจำ” “ต้องมีความคิดของเราเอง” “ปรับปรุงจากรูปแบบเดิม” “ดูจากรูปแบบที่มีขายในตลาดมาปรับปรุง ดูจากสินค้าอื่นแล้วจำมาประยุกต์” “ลองทำ ลองสานดูก่อน คิดค้นขึ้นมา ลองวางตอก สองใส่หู เราต้องพัฒนา” “เลือกสิ่งที่เหมาะสมในการทำให้พอดีกับรูปแบบแต่ละอัน ให้ประณีต สวยงาม คงทน แข็งแรง” “นำสิ่งเก่าๆมาใช้ ทำให้เด็กรุ่นใหม่รู้จักของเก่า ของโบราณมาใช้ เป็นของมงคล ดูจากจักสานไม้ไผ่” “ดัดแปลง ปรับปรุงคิดปรับปรุงจากรูปแบบเดิมจากเส้นเดียวเป็นสองเส้น” “ ตามลูกค้าต้องการ ความความต้องการของตลาด ตามลวดลายใหม่”

เกิดทักษะและประสบการณ์ “เคยจักสานไม้ไผ่สาน” “อาศัยทำมากๆ ฝึมือพัฒนา และทำมานานจนเกิดความชำนาญ” “ได้ภูมิปัญญาลวดลายจากการทอผ้าไหม” “สานได้อย่างหนึ่งก็ทำได้ทุกอย่าง...มีการปรับปรุงเปลี่ยนแบบจากเล็กทำให้มีขนาดใหญ่”

พรสวรรค์ “ฝึกทำลองผิดลองถูก ทำให้เกิดลายและสิ่งใหม่ๆ ขึ้น” “เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ส่วนหนึ่ง”

การศึกษา “เป็นลูกจ้าง ฝึกจากกลุ่ม ได้ความรู้มาจากป้าสร้อย จากท่าไข่” “การเรียนรู้ สานอย่างไร ก่ออย่างไร” “เริ่มจากรับจ้างผูก ทำแว่นตา ทำของเล็กๆ ก่อน” “ต้องบอกว่าทำอย่างนี้ ต้องบอกวิธีทำให้”

เจตคติของแต่ละคน “สวยไม่สวยขึ้นอยู่กับคนทำ”

การสนทนา“ดูจากทีวี ศึกษาดูงาน การออกสังคม พูดคุย จากการไปขาย”

การฝึกอบรม “เป็น 1 คน ก็เริ่มหัดสานกันทำ ตั้งกลุ่มๆ ของตนเอง” “ดูมา แล้วตั้งกลุ่ม”

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การขัดเกลาทางสังคม จากประเพณี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม “ญาติๆ ชวนมาทำ” “ มองดู นั่งดู ลองหัดทำ เห็นคนอื่นทำกัน นั่งดูแล้วหัดทำ” แบบครูพักลักจำ “สืบทอดวัฒนธรรม แม่สอน ฝึกจากแม่ ดูและฝึกจากครอบครัว มีของเยอะๆบอกให้ลูกช่วยทำ” “เรียกลูกหลานมาฝึก ชวนลูกๆ หลานๆ เวลามีงานมากๆ มาฝึกไว้ ทำของเล็กๆก่อน” “ฝึกญาติฝึกสอน” “จากการเรียนรู้เองภายในครัวเรือน ถ่ายทอดเคล็ดลับให้ลูกหลาน โอนกิจการให้ลูกเมื่อพ่อ แม่แก่”(วนิตย์ ธรรมประทีป) “สนใจเอง เริ่มแรกดูจากยายทำ” “ลูกหลานสนใจที่จะทำ อยากรู้” “จำมา สานตามแบบ” “ยายทำ เรียนทำกับยายและแม่” “ฝึกหัดจักสาน โดยวิธีสอนเด็ก ถ่ายทอดลองทำดู นั่งทำตรงหน้าเลย ให้ลองทำ สอนวิธีการขึ้นรูป การดึงลวด” “ ทำทีละขั้นตอน ไม่ทำตั้งแต่ต้นจนจบทีเดียว จะช้า ขึ้นรูปก็ทำไว้แล้ว ค่อยสานต่อทีหลัง”

ข. ความรู้ที่ปรากฏหรือความรู้ที่ชัดแจ้งของกลุ่มทองเหลืองสานเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลที่มีการสะสมกันมานานและเป็นความรู้ที่นำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบแล้ว และพยายามเปลี่ยนความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนให้เป็นความรู้ที่ปรากฏ เพื่อเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในกลุ่มทองเหลืองแทนการยึดติดกับตัวบุคคล และใช้ความรู้เหล่านี้ให้เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ความรู้ชัดแจ้งเหล่านี้จะออกมาในรูปของ แบบหรือหุ่นที่ใช้ในการขึ้นรูปให้ได้มาตรฐานเดียวกัน หรือการเขียนบันทึกวิธีการสานเก็บไว้ เก็บตัวอย่างไว้ หรืออยู่ในรูปของภาพถ่าย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น VCD CD และ โพสต์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตในรูปของเว็บไซต์ ซึ่งวิธีหลังนี่เป็นวิธีที่เหมาะสมและนิยมใช้กันในปัจจุบัน ดังคำกล่าวของสมาชิกกลุ่มทองเหลืองสานที่กล่าวไว้ ดังนี้

รูปแบบหรือหุ่นที่ได้มาตรฐานเดียวกัน “หาคนทำแบบไม้ให้ ” “จ้างทำหุ่นให้” “เค้าต้องมีแบบมาให้” “มีแบบ ทำตามแบบ” “ ท่าไข่วาดใส่กระดานไม้แล้วให้ช่างทำแบบแม่พิมพ์ให้ขนาดต่างๆ ค่าจ้างอันละ 20 บาท” “จากไม้กลึงมาเป็นแบบ” “ทำแบบหรือพิมพ์ให้เค้าดูแล้วไปทำเอง”

ภาพถ่าย “ถ่ายรูปเก็บไว้เป็น Album ไว้ดู ดัดแปลงใหม่”

หุ่นหรือแบบพิมพ์ “ทำแบบ Moleไว้ ของใช้ภายในบ้าน”

การเขียนบันทึกไว้ “จดบันทึกไว้ โดยเขียนใส่หุ่นหรือพิมพ์ทำทุกวันจะทำได้คล่องๆ สั่งให้ทำอะไรก็สามารถทำได้หมด จดจำลายและบันทึก” สมุดที่เขียนบันทึกไว้ของผู้เข้ามาเยี่ยมชม ศึกษาดูงาน เป็นต้น

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากการถ่ายทำรายการนำเสนอแพร่ภาพทางโทรทัศน์รายการต่างๆ จะมีการถ่ายทำไว้และจัดเก็บไว้ในสื่อ พวก VDO VCD CD เป็นภาพยนตร์สารคดีเป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อินเทอร์เน็ตในรูปของเว็ปไซต์ “เก็บความรู้ได้โดยการเขียนข้อมูลลง Internet ทำใบปลิว เปิดสอนให้คนสนใจเข้าชม โดยผ่าน youtube”

ตัวผลิตภัณฑ์ “ต้องสานเก็บไว้ เอาแบบขึ้นรูปเก็บไว้ ไม่เช่นนั้น คนสานตาย ความรู้ก็หายไปหมด…สภาพการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป สังคมเศรษฐกิจ การเมือง กลุ่มลูกค้า”

การสาธิต “เปิดให้ผู้สนใจมาลองทำทองเหลือง เข้าชมและทำและมีวิทยากรบรรยายเป็นแหล่งเรียนรู้ “ยินดีให้ความรู้ พร้อมที่จะให้การสอนตลอดเวลา” ทางกลุ่มทองเหลืองสาน ให้ความรู้โดยการสอนแก่นักเรียนโรงเรียนเซนต์หลุยส์ โรงเรียนไกลกังวล วิทยาลัยเทคนิค และคณะครูจากโรงเรียนต่างๆที่พานักเรียนมาเรียนถึงที่ทำการกลุ่ม สาธิตในงานออกร้านแสดงสินค้าตามที่ต่างๆ

คุณลักษณะสำคัญของความรู้ไม่เหมือนกับทรัพยากรอื่นที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป แต่ความรู้ใช้แล้วยังสามารถนำกลับมาใช้ให้เกิดความรู้ใหม่ได้ ดังนั้นสมาชิกกลุ่มทองเหลืองสาน จะต้องเรียนรู้และปรับปรุงความรู้อยู่เสมอ ซึ่งความรู้ ความสามารถของสมาชิกทุกคนที่มีอยู่มารวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มทองเหลืองสาน ร่วมมือกันโดยใช้การจัดการความรู้ เพื่อสามารถดำรงรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มในการแข่งขันระยะยาว การจัดการความรู้จะช่วยให้กลุ่มทองเหลืองสานสามารถขับเคลื่อนไปให้บรรลุเป้าหมาย

3) กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน

(1) การได้มาของความรู้ เริ่มแรกเป็นการตีแผ่นทองเหลืองขึ้นรูปโดยเริ่มขึ้นจากการที่นายแสวง โพธิวรรณ เคยทำงานโรงงานกษาปณ์มาก่อน เมื่อลาออกมาแล้ว ก็มายึดอาชีพที่ตนเองเคยทำมาก่อน ทำเป็นชุดน้ำชา เครื่องใช้บนโต๊ะอาหารและภาชนะในครัวเป็นหลัก เช่น จาน ชาม ช้อนส้อม มีด มีดแกะสลัก หม้อซุป ถาด ขัน เป็นต้น ส่วนใหญ่ขายให้กับร้านที่ขายให้กับคนต่างชาติและโรงแรมใหญ่โดยเริ่มทำตั้งแต่ปี 2502 โดยเรียกพี่ๆน้องและญาติมาทำด้วยกัน ซึ่งนายวานิตย์ และนางสร้อยธรรมประทีป ก็ได้ร่วมทำแผ่นทองเหลืองขึ้นรูปด้วยและ ต่อมาแยกมาทำส่วนตัวในปี 2506 จนกระทั่งในปี 2521 ได้มีการเปลี่ยนการผลิตโดยบังเอิญจากแผ่นทองเหลืองตีขึ้นรูปมาเป็นทองเหลืองสาน จากการแนะนำของร้านที่รับซื้อทองเหลืองตีขึ้นรูปซึ่งในขณะนั้นทองเหลืองตีขึ้นรูปเริ่มถึงจุดอิ่มตัวจำหน่ายได้น้อยลง โดยเจ้าของร้านแนะนำให้ทำ กระจาดโลหะหล่อขึ้นรูปโดยข้างนอกเรียบแต่ด้านในเป็นเส้นเหมือนจักสาน ลูกค้าต้องการแต่ยังหาคนทำไม่ได้ นายวานิตย์จึงดูตัวอย่างและไปหาซื้อเส้นทองเหลืองจากแหล่งผลิตและกลับไปบ้านลองสานดูโดยนำกระจาดที่เป็นภาชนะใช้ในบ้านแกะดูแล้วทำการสานดู ในวันรุ่งขึ้นได้นำไปให้ทางร้านค้าที่ต้องการดูปรากฏว่าเป็นที่ถูกใจร้านค้าและสั่งให้ทำมาขายและสามารถขายได้นี่คือเริ่มจุดเปลี่ยนของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ยุคทองเหลืองตีขึ้นรูปมาเป็นยุคทองเหลืองสานตั้งแต่นั้นมา ดังนั้นความรู้ที่ได้จึงเป็นความรู้ที่ได้รับจากโรงงานกษาปณ์ที่รู้วิธีการผลิต แหล่งวัตถุดิบและแหล่งจำหน่าย กับความรู้ที่ได้จากร้านค้าที่รับซื้อแนะนำถึงความต้องการของลูกค้าแล้วนำมาปรับเปลี่ยนจนสามารถจำหน่ายได้จนสามารถสร้างอาชีพและสร้างฐานะได้อย่างมั่นคง

การได้มาของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับด้านการผลิต คือ การผลิตในยุคทองเหลืองแผ่นตีขึ้นรูป มีดังนี้การได้มาของความรู้ในด้านการจัดหาวัตถุดิบ ในยุคเริ่มแรก ซึ่งเป็นยุคของการตีแผ่นทองเหลืองขึ้นรูป ได้ความรู้มาจากโรงงานกษาปณ์ โดยนายแสวง โพธิวรรณ ได้เคยทำงานที่นี่มาก่อนทำให้ทราบแหล่งซื้อวัตถุดิบมาทำการผลิตที่มีคุณภาพ แหล่งซื้อแผ่นทองเหลือง คือ แถวสะพานเหล็ก

การได้มาของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการผลิตแผ่นทองเหลืองตีขึ้นรูป เริ่มโดยนายแสวง โพธิวรรณ นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานในโรงงานกษาปณ์ จะใช้วิธีวาดรูปลงบนแผ่นทองเหลืองก่อนแล้วใช้กรรไกรตัดเหล็กตัดแผ่นทองเหลืองโดยตัดเล็มตามที่วาดไว้ จากนั้นนำมาซ้อนกันแล้วใช้ค้อนปอนด์ออกแรงตีโดยการเหวี่ยงให้น้ำหนักค้อนตีลงบนแผ่นทองเหลืองจนเหลวขึ้นรูปได้ตามที่ต้องการเมื่อมีการผลิตและสามารถขายได้ดีจนต้องมีการเรียกญาติๆมาฝึกทำกันภายในครอบครัวก่อนจากนั้นช่างฝีมือบางคนเมื่อสามารถทำได้และฝีมือดีก็จะแยกตัวไปทำเองต่างหาก รวมทั้งนายวนิตย์ เมื่อมีฝีมือดีและสามารถออกแบบการผลิตเองได้ก็แยกตัวไปทำเองต่างหาก จนกระทั่งตลาดอิ่มตัวทำให้จำหน่ายได้น้อยลงเนื่องจากรูปแบบที่ผลิตเป็นรูปแบบเดิมๆไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ๆ ประกอบกับร้านที่รับซื้อบางแห่งต้องปิดกิจการลง และในขณะนั้นไม่ได้มุ่งจำหน่ายตลาดภายในประเทศมากนักเน้นการส่งออกต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ยุคทองเหลืองแผ่นตีขึ้นรูปสิ้นสุดในช่วงปี 2524

การได้มาของรูปแบบการผลิตแผ่นทองเหลืองตีขึ้นรูปองค์ความรู้ที่ได้จากทักษะประสบการณ์ที่เคยทำหน้าที่ผลิตที่โรงงานกษาปณ์มาก่อน โดยเริ่มจากการทำชุดน้ำชาซึ่งประกอบด้วย ถาด กาน้ำชา ถ้วยน้ำชา แก้วใส่นม รวมเป็น 1 ชุด และค่อยๆดัดแปลง ทำจานกลมจานรูปไข่ ช้อน มีด หม้อซุป และอื่นๆ เพิ่มขึ้นตามรูปแบบตามที่ลูกค้าสั่งให้ทำ จนทำให้มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น

การได้มาของความรู้ในด้านลวดลายผลิตภัณฑ์ องค์ความรู้ได้จากนายแสวง โพธิวรรณ ได้เรียนจบจากโรงเรียนเพาะช่างมาก่อน ทำให้มีความรู้ความสามารถในด้านการเขียนลวดลายแบบไทยๆ โดยจะเขียนลวดลายลงบนผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในรูปลายกนก ลายเทพพนม โดยการวาดรูปบนภาชนะแล้วใช้เหล็กตอกลวดลายตามที่วาดไว้ ทั้ง 4 ด้านของภาชนะ แล้วเดินเส้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เป็นลวดลายดอกไม้ เชื่อมเทพพนมแต่ละด้านเพื่อความสวยงาม (ไพฑูรย์ โพธิสว่าง และคนอื่นๆ, 2548, หน้า 89)

การได้มาของความรู้ในด้านวิธีการผลิตในยุคทองเหลืองสาน เริ่มแรกได้องค์ความรู้สืบทอดมาจากนายแสวง โพธิวรรณที่ได้รู้แหล่งจำหน่ายแผ่นทองเหลืองจากการเข้าไปทำงานที่โรงงานกษาปณ์ แหล่งซื้ออยู่แถวสะพานเหล็กและในปี 2524จากการที่นายวนิตย์สังเกตเห็นว่าเส้นทองเหลืองที่นำมาใช้สานมีขนาดไม่เหมาะสมทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้แข็งกระด้างไม่มีความอ่อนช้อยสวยงาม จึงบอกให้ทางโรงงานทำการผลิตเส้นทองเหลืองในขนาดต่างๆที่ต้องการทำให้สามารถนำมาผลิตทองเหลืองสานในขนาดต่างๆตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่และมีความสวยงามเหมาะสมยิ่งขึ้น แม้ว่าใช้ทำเป็นของชำร่วยขนาดเล็กๆก็ตาม แหล่งที่จำหน่ายวัตถุดิบคือ แถวสะพานเหล็ก เจริญกรุง สะพานพระปิ่นเกล้าและจังเรียนใหญ่ เป็นต้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นลักษณะการขายหน้าร้าน ถ้าเป็นโรงงานผลิตโดยตรงต้องไปซื้อที่สำโรงใต้จังหวัดสมุทรปราการ

การได้มาของความรู้วิธีการผลิต ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเครื่องใช้ภายในครัวเรือนที่มีใช้ในชีวิตประจำวัน ที่ทำมาจากการจักสานไม้ไผ่ จากหวาย โดยใช้วิธีการแกะแบบออกดูแล้วทำตามนั้น ดังคำกล่าวของณิชากัทร ในวันที่13 เมษายน 2552 ว่า “ในช่วงแรกที่ร้านแนะนำมา พ่อดูแบบแล้วซื้อเส้นทองเหลืองมาเพื่อทำไปให้ร้านSN ดูนั้นเมื่อกลับมาถึงบ้านก็ปรึกษากันโดยนำแบบกระจาดของยายที่มีอยู่แกะแบบแล้วทำตามแบบของจริงนั้น” นางมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์ (17 พฤษภาคม 2552) ที่กล่าวว่า “ทีแรกทำจากของจริง แล้วดัดแปลงไปเรื่อยๆ” “เอามาจากของจริงซื้อมาแล้วก็แกะดูว่าทำอย่างไร ก็ลอกแบบตามนั้น ค่อยๆดัดแปลงเอา ตอนนั้นทำไม่สวยเลยใช้เครื่องขัด ใช้ไฟฟ้าอบ ทำลำบากกว่าสมัยนี้เยอะ แต่ของก็ขายได้หมด”

การได้มาของความรู้รูปแบบการจักสาน ได้ความรู้จากคำแนะนำจากร้านที่รับซื้อ ชื่อว่า SN แนะนำให้ลองผลิตเป็นกระจาดที่หล่อด้วยโลหะข้างนอกเรียบและข้างในมีลักษณะเป็นเส้นคล้ายการจักสาน โดยผู้ทำเริ่มแรก คือนายวนิตย์ได้ลองโดยการนำกระจาดของจริงที่มีใช้อยู่ในครัวเรือนนำมาแกะและทำตามแบบของจริงแล้วให้ทางร้านรับซื้อพิจารณาดู เมื่อทางร้านเห็นว่าใช้ได้ก็ให้ทำมาจำหน่าย นี่เป็นจุดเปลี่ยนจากยุคแผ่นทองเหลืองสานตีขึ้นรูปมาเป็นยุคทองเหลืองสานในราวปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ดังนั้นความรู้ที่ได้มาจากร้านที่รับซื้อแล้วนำคำแนะนำมาปรับเปลี่ยนทำให้ทองเหลืองตีขึ้นรูปซึ่งเป็นยุคที่ถึงจุดอิ่มตัวแล้วและได้ความคิดริเริ่มใหม่ทำให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและรูปแบบใหม่จนทำให้เกิดความเฟื่องฟูทำการผลิตส่งบริษัทต่างๆ ถึง 15-20 บริษัท โรงแรมโอเรียนเต็ล รับซื้อมากที่สุด ส.สำราญไทยแลนด์ และร้านค้าเล็กๆอีกมากมาย และอีกส่วนหนึ่งของความรู้ที่ได้มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสานไม้ไผ่

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ห้องสมุดกลาง

จากเครื่องใช้ที่ทำจากไม้ไผ่ หวาย นำมาเป็นแบบ เลียนแบบจากของจริงและปรับเปลี่ยนเรื่อยมา เช่น กระจาด สุ่ม ไซ โถข้าว กล่อง ตลับ นำมาประยุกต์เป็นแบบในการผลิตชิ้นงานขึ้นมา ในปัจจุบันดูจากผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายในท้องตลาดซื้อมาเป็นแบบ เช่น ภาชนะไม้กลึง กะละมัง พวกเซรามิคและดูจากการออกร้านดูจากสินค้าที่นำมาจำหน่ายด้วยกันในงานแสดงสินค้าต่างๆทำให้ได้แนวคิดใหม่ๆนำมาดัดแปลงให้มีแบบร่วมสมัยมากขึ้น เมื่อทำการผลิตมากขึ้น จึงเริ่มจ้างบุคคลอื่นเข้ามารับจ้างทำ จึงทำให้องค์ความรู้ในด้านการผลิตแพร่กระจายออกไป และมีคู่แข่งและตัดราคากันในภายหลัง จนต้องเลิกไปเหลือเพียงกลุ่มนายวนิตย์ที่ยังทำอยู่ ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ 300 กว่าชนิด และขายที่บ้านเองไม่ได้ส่งตามร้านต่างๆที่เคยทำมาในอดีต (วนิตย์ ธรรมประทีป , สัมภาษณ์, 2553)

“ได้ตีถาด ตีช้อน ทำจาน จากทองเหลือง เอาถาดไปส่งกรุงเทพ ได้ตัวอย่างให้ลองสานเป็นกระจาดเล็ก 3นิ้ว 6 นิ้ว เป็นของชำร่วย มาให้ลองสานดูและขายได้ แถวนี้สานเต็มคลองขายง่ายแล้วเสี่ยราคาทำให้ถูกลง เพราะไม่มีคนดูแล อิสระ ต่างคนต่างลดราคา ไปไม่รอด เมื่อก่อนโลละ 60-80 บาท เมื่อปี 2530 โลละประมาณ 50 บาท เห็นเขาสาน เราดูเขาสาน งานพวกนี้จะละเอียดหน่อย ไม่ใช่ภูมิปัญญา หมู่ 13 ภูมิปัญญาเป็นไม้ไผ่ก่อนแล้วมาดัดแปลงเป็นทองเหลือง เริ่มจากกระจาดก็ดัดแปลงเป็นแจกัน ไวน์ สมัยก่อน 6 นิ้ว 10 นิ้ว เป็นของชำร่วยเล็กๆแล้วมาขยายใหญ่กระจาดรูปกลมรูปไข่ กล่องใส่กระดาษ เหล้า ไวน์ ของต่างๆ เอียงไปดูแล้วมาดัดแปลง ลุงชิ้น พ่อ อบต. ไพรพัตร มาจากกรุงเทพฯ แล้วเอาแบบมาทำ มีคนเป็น 1คน หัดสานในบ้านสอนไปเรื่อยๆ พอสานได้ก็เอาไปสานที่บ้าน แล้วมาส่ง เมื่อก่อนใครมีทุนก็ทำขายให้ชาวบ้านมาหัด ไม่มีใครบังคับ สมัยก่อนไม่มีอบต. ไม่มีใครเข้ามาช่วย ทำกันเอง จังหวัดเข้ามาตอนกระจัดกระจายเลิกทำกัน เหลือแต่บ้านป่าสร้อย อบต.ไพรพัตร ยังทำอยู่ แม่ครูแดง ลูกชายคนโต ครูสมชาย เขตใหญ่ ทำบ้างไม่ทำบ้าง เขาสอนที่พนม ...แบบกระจาดโบราณ ใส่ของย่อส่วน ใส่สาแหรก พนัสเป็นกระบุงโคยข้าว สุ่มหาปลา มีพิมพ์ มีแบบมา ก็พันไปเรื่อยๆ ” (ประมวล สมบูรณ์สุข, สัมภาษณ์, 2553)

การได้มาของความรู้ลวดลายของผลิตภัณฑ์ ได้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในด้านการจักสานไม้ไผ่ และภูมิปัญญาการทอผ้าไหม นอกจากนั้นจากความคิดริสร้างสรรค์ของประธานกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันคิดสร้างสรรค์ดัดแปลงใหม่ขึ้นมา รวมถึงจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง จัดโครงการฝึกอบรมให้ จากการไปศึกษาดูงานในที่ต่างๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพานิชย์จังหวัด กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และหน่วยงานท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทราเข้ามาดูแลให้ความช่วยเหลือ จัดโครงการและกิจกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ฝึกอบรมด้านการผลิต การตลาด ด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ การศึกษาดูงาน และการปฏิบัติจริงให้มีความรอบรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดมากขึ้น

“ช่วยเจ๊ออกลาย พี่ใจออกด้วย พี่ใจเสนอลายมา มาช่วยกันคิดกับเขี้ด้วย หน่อยช่วยคิดลายใหม่ๆกระปุก ขายได้หมดเลย” (มาลัย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 2553)

ความรู้ที่สำคัญ คือ ต้องรู้วิธีการสาน วิธีทำในแต่ละขั้นตอน เนื่องจากเป็นงานฝีมือ ต้องอาศัยความอดทนและความใจเย็น การใส่ขอบหรือใส่หูต้องผูกให้สวย เทคนิคการทำฝาให้สามารถครอบตัวผลิตภัณฑ์ได้พอดี หรือสามารถครอบตัวผลิตภัณฑ์ทุกอันได้หมดและต้องรู้วิธีการหุบปากพวกกระบุง การโน้มคอแจกันให้ได้รูป ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากมาก หากไม่รู้หลักการและไม่มีความชำนาญก็จะไม่สวย แม้แต่สมาชิกกลุ่มที่ทำทองเหลืองสานประจำไม่สามารถทำได้ทุกคน เป็นความถนัดเฉพาะตนเท่านั้น ผู้ที่ไม่สามารถทำได้ก็จะสานขึ้นรูปเมื่อถึงตรงปาก ตรงคอ การใส่หู ใส่ขอบ การผูก ต้องใช้ความชำนาญในการโน้มให้ได้รูปหรือหลักการใส่ขอบหรือปาก จะต้องส่งให้ผู้ที่ชำนาญในเรื่องนี้ทำต่อ ผู้ที่ชำนาญ ในการเข้าขอบและใส่หู การผูกขอบให้แน่นหนา คือ นายวนิตย์ ธรรมประทีป นางมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์ นางอัญชลี เชาว์มั่นคง นางเล็ก ปานประดับ และนายประสิทธิ์ ปานสวัสดิ์ การโน้มคอแจกันได้สวยงามและใช้กะประมาณจากสายตาและประสบการณ์ คือ นางวิลาวัลย์ วงศ์ประเสริฐ นางสมศรี กองทรัพย์ สองคนนี้จะเก่งมากเรื่องการสานแจกัน เทคนิคการทำฝาให้สามารถครอบผลิตภัณฑ์ได้ลงตัวคือ นายพยนต์ มานะวะ และนางสมใจ เทียนงาม เป็นต้น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้คือ

นางสมใจ เทียนงาม (สัมภาษณ์, 2552) กล่าวว่า “กระบุง ทำไม่เป็น ช่วงหลังก็ต้องทำให้เป็น เมื่อก่อนไม่ทำ เพราะหุบปากกระบุงไม่ค่อยสวย พอรู้หลัก ก็จะทำสวย ต้องหุบเองการทำงานที่บ้าน ค่อยๆเรียนรู้ไป ใจเย็นๆ เรียนรู้ไป แก้ไขไป... ”

“การสานที่มีฝาปิด จะต้องเพิ่มเส้นขึ้นมา เช่น ตัว 26 เส้น ต้อง 27 หรือ 7 เซ็นต์ ฝาจะต้อง 7½ เซ็นต์ 10 ใบครอบฝาได้ทุกใบ เมื่อก่อนจะครอบกับพิมพ์ของใครของมัน ใส่ได้เฉพาะของมัน แต่นี่ทำจะครอบได้หมดทุกใบ”

“เด็กสมัยใหม่ทำไม่ได้ ไม่มีสมาธิ ต้องละเอียดอ่อน เส้นเรียงไม่สับสนไปมา ต้องมีสมาธิ ฝึกให้คนใจเย็น กลมต้องเป็นกลม เหลี่ยมต้องเป็นเหลี่ยม ทำอย่างไรก็ได้ แต่ต้องทำเร็วทำได้สวย”

นายวนิตย์ ธรรมประทีป, (สัมภาษณ์, 2552) “ต้องใจเย็น มีสมาธิ ใจชอบไม่เบื่อเลย”

พยนต์ มานะวะ, (สัมภาษณ์, 2552) “สานเร็วไม่ได้ จะเสียหมด ต้องละเอียด คนใจร้อนทำไม่ได้ เล็บสึกหมด อย่างกลมสานเร็วกว่า หมุนๆ ฝาทำ 2 ชั้น เพื่อครอบได้ วางดู

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

วางให้เสมอขอบ บางคนสานไม่ได้ฝาปิดไม่ลง ตัวจะน้อยเส้นกว่า ฝาต้องใหญ่ 2 รอบจึงจะลง เราไม่บอกให้เขาดูเอง ไม่เห็นมีใครสาน เป็นเคล็ดลับ ตัวเท่ากับ 7 ฝาเท่ากับ 8”

“เอาออกจากพิมพ์แล้วมากดให้มันแน่นอีกที สร้างแบบเอง เสาต้องตรง จัดตลอด สานบางทีตะคริวกิน ของใหญ่ไม่ทำ ถนัดของเล็กๆ ละเอียด ไม่ไปทำที่อื่น ทำแต่ที่บ้าน”

วนิตย์ ธรรมประทีป (สัมภาษณ์, 2553) “ใส่ขอบงานมา ฝีมือยังไม่ดี ขอบหรือหูต้องผูกให้สวย”

การจัดลำดับของความรู้คือ 1) ต้องรู้จักวิธีการสานในแต่ละขั้นตอน 2) ต้องมีทักษะการสาน โดยการสานนั้นต้องดึงลวดให้เหยียด ตาหรือซี่ตอก ต้องห่างให้เท่าๆกัน การเข้าขอบ ใส่หู การหุบปากกระบุง การโน้มคอแจกันให้ได้รูป 3) ต้องมีความละเอียด และอดทน ใจเย็น 4) ต้องรู้จักพลิกแพลงและออกแบบได้ 5) ต้องมีความรู้ในการเลือกวัตถุดิบที่มีเนื้อเกรดที่ดี

ความรู้ที่ยังขาดอยู่ คือ ความรู้ด้านภาษาอังกฤษ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ต้องใช้ในการสื่อสารและเป็นเครื่องมือในการหาความรู้จากภายนอก เช่นเห็นแบบใหม่ที่ต้องการประยุกต์ใช้แต่ไม่สามารถอ่านหรือสอบถามรายละเอียดเพื่อนำความรู้ที่เห็นนั้นมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบการสานทองเหลืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกลุ่มทองเหลือสานบางขวัญ ดังสมพจน์ จันนุบิน (2552) กล่าวว่า “ถ้ารู้ภาษาอังกฤษจะดีมาก บางทีเห็นแบบแต่เราไม่สามารถอ่านหรือซักถามรายละเอียดได้ เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษเลย” ส่วนกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสาน ท่าไข่ จะมีปัญหาด้านนี้น้อยกว่า เนื่องจากประธานกลุ่มมีความรู้สูงกว่า กลุ่มบางขวัญ สามารถพูดสื่อสารได้บ้าง ณิชาภัทร กล่าวว่า “พูดได้ ฟังได้ สั้นๆ ช้าๆหน่อย อย่าพูดเร็ว เพราะสามารถสื่อสารได้ ไม่มีปัญหา มีแต่ช่วงนี้ เป็นไปตามเศรษฐกิจ ไม่ค่อยใช้ ก็จะลืมๆ ต้องนึกคำศัพท์นานหน่อย ช่วงออกงานบ่อยๆก็จะสบายจะคล่องหน่อย” (ณิชาภัทร, สัมภาษณ์, 2552)

ต้องการให้ทางกลุ่มพาไปศึกษาอบรมนอกสถานที่ ไปดูงานของจริงจะได้นำเก็บเกี่ยวความรู้ที่ไปดูงานมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ทั้งรูปแบบ ลวดลาย ได้มากขึ้นจะทำให้เห็นของจริงวิธีการก่อแบบ การวางลวดลายต่างๆ(สมใจ เทียนงาม) เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ เพราะปัจจุบันแค่ฝีมืออย่างเดียวไม่พอยังต้องใส่ความคิดสร้างสรรค์เข้าไปด้วย ทำอะไรที่แปลกใหม่ ที่แตกต่างจากคนอื่นโดยใช้ทั้งความรู้ ทักษะ ความชำนาญ รวมถึงประยุกต์เอาประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทยๆเข้าไปใส่ไว้ด้วยจะทำให้สินค้าจำหน่ายได้ โดยเฉพาะงานช่างฝีมือ ที่ทำด้วยฝีมือ จะเป็นที่นิยมของคนทั่วไปรวมทั้งชาวต่างชาติด้วย

การจัดทำแผนที่ความรู้ กลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสานท่าไข่ ความรู้ในการผลิตของสานขนาดใหญ่เช่น กระบุง กระจาด ที่ใส่ต้นไม้ ถังใส่ขยะ กล่องใส่ทิชชู กระปุกกลมใหญ่- เล็ก มีฝา ความรู้อยู่ที่ นางสมใจ เทียนงามซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งบ้านอยู่ในเขต ตำบลบางขวัญเป็นผู้ผลิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ลิขสิทธิ์

ถ้าเป็นกระจาด ที่ใส่ไวน์จะเป็นกลุ่มของ นางเล็ก ปานสวัสดิ์ และลูกๆ-หลานๆ ซึ่งมีบ้านพักอยู่ในหมู่ที่ 13 ตำบลท่าไข่ เป็นผู้ผลิต การสานตะกร้ากระจาด ทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่และการเข้าหู การผูก การเข้าขอบอย่างชำนาญมากความรู้อยู่ที่นายวนิตย์ ธรรมประทีป “คนงานเก่า เก่งๆทั้งนั้นเลย” (วนิตย์ ธรรมประทีป, 2553) “คนที่ผลิตตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จ เป็นพวกของชำร่วย ถ้าเป็นของใหญ่จะไม่เสร็จ จะต้องเข้าหูต่อขอบ” (วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

สำหรับกลุ่มทองเหลืองบางขวัญ ความรู้ในด้านการสานพวกแจกัน จะเป็นนางวิลาวัลย์ วงศ์ประเสริฐ นางสมศรี กองทรัพย์ ส่วนนายธวัชชัย รักติกุล จะทำการสานแจกันในส่วนตั้งแต่ฐานแจกันขึ้นไปจนถึงครึ่งลูกด้วยความชำนาญและหลังจากนั้นในส่วนการโน้มคอแจกันทำไม่ได้ต้องให้นางวิลาวัลย์หรือนางสมศรีเป็นผู้สานต่อ การโน้มคอแจกันจะไม่มีแบบต้องอาศัยความชำนาญในการกะประมาณว่าเหมาะสมแค่ไหนทำต่อจนเสร็จ แต่ธวัชชัยสามารถสานของได้หลายอย่าง ดังคำกล่าวของอัญชลี นวลสง่า (สัมภาษณ์, 2552) “แจกัน ต้องดัด ต้องโน้มเอียง เลยไม่ทำ” ความรู้พวกตลับเหลี่ยม ตลับกลม ขนาดเล็ก กลางใหญ่ กล่องใส่นามบัตร ความรู้อยู่ที่นายพยนต์ มานะวะ พวกกระจาด สุ่ม ไซ กระบุง ชะลอม และการเข้าขอบกระจาด กระบุงก็จะทำได้ไวและชำนาญ เวลาที่สมาชิกคนอื่นสานแล้วเข้าขอบไม่ได้ชิ้นงานเหล่านั้นจะถูกส่งมาที่ นางมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์และนางอัญชลี เชาว์มั่นคง สองพี่น้องที่บ้านอยู่ในตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทราเพราะเป็นช่างฝีมือมาตั้งแต่รุ่นบุกเบิกของกลุ่มท่าไข่ในสมัยก่อนมาก่อน ความรู้พวกกระจาด กระบุง กล่องใส่ทิชชู เล็ก ใหญ่ ความรู้อยู่ที่นางประเทือง สมมารถ และนางประทุม ศรีสุนทร ความรู้ในการสาน โถใส่ข้าว กรอบรูป พาน ตะเกียงจ้าวพายุ สาแหรก ไม้คาน ความรู้อยู่ที่นางสมพจน์ จันนุบิน ซึ่งเป็นประธานกลุ่มคนปัจจุบันจะมีความสามารถในการคิดรูปแบบและลวดลายใหม่ๆขึ้นมาเสมอ ความรู้การทำตุ๊กตา ความรู้นี้อยู่ที่นางเผือด รักติกุลและ ธวัชชัย รักติกุล ความรู้การทำด้วนนั้นจะอยู่ที่นางวิลาวัลย์ และคนในกลุ่มส่วนใหญ่ทำกันได้ทั้งหมด ความรู้ในด้านการสานของเล็กพวกของชำร่วย จะอยู่ที่สะอาด มานะวะ ถ้าเป็นการสานของใหญ่ที่เป็นรูปแบบเดิมความรู้ความชำนาญจะอยู่ที่อัญชลี นวลสง่า จะสานด้วยความชำนาญและทำได้อย่างว่องไวและรวดเร็วมาก สามารถเร่งชิ้นงานให้ทันส่งตามคำสั่งซื้อของลูกค้าได้ ดังคำกล่าวของ นางทับทิม (แต๋ว) สมมารถ แม่ของบุญยัง สามารถ ที่กล่าวว่า “คนนี้ทำได้ทุกอย่าง ทำได้ไว ทำขึ้น ทำได้เร็ว เร่งได้ สามารถทำได้เยอะ เพราะตาเค้ายังดีอยู่ ส่วนของชั้น เมื่อก่อนก็ทำ แต่ตอนนี้ตาฉันไม่ดีแล้วก็เลยเลิกทำ” (ทับทิม สมมารถ, สัมภาษณ์,2552)

(2) การสร้างความรู้

ในการผลิตนั้นความรู้ที่จำเป็นมีอยู่แล้ว คือ วิธีการสานและขั้นตอนการสาน ในกรณีที่ความรู้ที่จำเป็นไม่มีหรือขาดอยู่ เช่น หากไม่รู้วิธีการสานก็จะใช้หาความรู้หรือดัดแปลง

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ความรู้ดั้งเดิม โดยการแกะแบบจักสานไม้ไผ่หรือของใช้ในบ้านมาเป็นแบบเพื่อดูวิธีการสานการวางรูปโครงสร้างของใช้ในแต่ละอย่าง แล้วทำตามแบบนั้น ถ้าหากไม่มีความรู้เดิม ก็จะหาซื้อแบบหุ่น จากพวกภาชนะหรือ พวกไม้กลึงขึ้นรูปที่มีการจำหน่ายในท้องตลาดหรือตามงานแสดงสินค้าโชว์ที่พบเห็นว่าสามารถนำมาเป็นแบบประยุกต์ใช้ในการผลิตทองเหลืองสานได้ก็จะซื้อมาใช้ทำให้ไม่ต้องมาคิดแบบใหม่

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2552)

"ที่นี่คือทำได้ทุกแบบ เสร็จที่นี่เลย คนที่อื่นทำแต่ตัวต้องมาจบที่นี่"

"ถ้าหุบไวจะรูดหมด หุบช้าปากจะบานไป ต้องกะเอาเอง มันเป็นต้องดึง ต้องรู้จังหวะจึงจะคุ่ม"

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

"ดิ้วใช้มอเตอร์พันเข้าไป แล้วปั่นใส่ปากด้วยดิ้วจะสวย ใส่ดิ้วหมดเลยจะแข็งเอาไปล้างแล้วจะแวว"

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

"ทำฐานไว้ก่อนอย่างเดียว จึงจะขึ้นรูปทรงทีเดียว จะทำได้ไว ได้หลายลูกต่อวัน"

"วันไหนทำฐานก็จะทำฐานไว้ก่อน แล้วค่อยมาสานอย่างเดียวทีหลัง"

(อัญชลี นวลสง่า, สัมภาษณ์, 2552)

การดึงความรู้ที่จำเป็น เช่นการออกแบบลวดลายทองเหลืองสาน เพื่อให้ดูแปลกตาจากของเดิมที่มีอยู่ ก็จะใช้วิธีเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีติดตัวมาในด้านการทอผ้าไหม ของประธานกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญ มีพื้นเพเป็นคน อำเภอสังขละ จังหวัดสุรินทร์ที่เคยสานสุ่มไซหาปลาและ การทอผ้าไหมไว้ใช้เอง มาดัดแปลงออกแบบลวดลายในการสานทองเหลืองทำให้มีลวดลายสวยงามมากขึ้น เพราะการออกแบบลวดลายใหม่ๆเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีแบบและลวดลายที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้มากที่สุด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

“แต่ลายต้องใส่เอง ขึ้น2 ลง2 ลายเดิมๆ คนสานจะคิดลายขึ้นมาเอง จะใส่ลายแบบไหน ลายโบราณสานแบบไม้ไผ่ ดูจักสานไม้ไผ่มาก่อน เราน่าจะทำได้ พี่เอียงเค้าไม่เคยสอน ป้าไม่เคยบอก ขึ้น2ลง2” “ดูจากรายการโทรทัศน์ ที่เป็นรายการชาวบ้าน เอาสารคดีมาออก เราก็จะดูว่าเขาทำอย่างไร นำมาประยุกต์ใช้”

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

“เจ้ารัตน์หัวดี ออกของใหม่ สวยๆเป็นบาตรพระ ทำไปทำมาเสร็จ เขาต้องทำฐานต่อ ขายไปแล้ว 1,800 บาท รุ่นนี้สวยๆทั้งนั้นเลย ใบหลังเริ่มชำนาญ กระบุงขนาด 6 นิ้ว ใช้ยกลาย ยกดอก สวยทั้งลูก ล้างแล้วรอๆ ลูกค้า เขาทำให้ลูกค้า...”

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

(3) การนำความรู้ไปใช้

การนำความรู้ไปใช้ของกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ได้มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันโดยจะใช้วิธีพูดคุยกัน ในระยะแรกๆการถ่ายทอดความรู้กันภายในครอบครัวและสู่ญาติพี่น้องก่อน โดยคนที่สานเป็นเริ่มแรกแล้วก็จะชักชวนลูกๆหลานคนในครอบครัวให้ฝึกทำเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว เป็นการเรียนรู้โดยการเห็นการทำภายในครัวเรือนเฝ้าดูทุกๆวันเมื่อมีความสนใจก็จะลองปฏิบัติดูก็สามารถทำได้ เมื่อผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นจนกำลังการผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด เพราะผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นงานฝีมือต้องใช้เวลาในการผลิตไม่สามารถใช้เครื่องจักรทำได้ และแรงงานภายในครอบครัวไม่สามารถผลิตได้ทันก็จะหาคนภายนอกมาฝึกปฏิบัติเป็นการจ้างทำโดยเริ่มจากเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกันหากมีความสนใจก็เข้ามาขอเรียนรู้และฝึกทำเพื่อเป็นอาชีพเสริมบ้าง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อก่อนพอเป็น 1 คนก็จะไปหาคนมาฝึกทำเองแล้วค่อยรวบรวมเอาชิ้นงานมาส่งยังกลุ่มทองเหลืองสานอีกต่อหนึ่ง (ประมวล สมบูรณ์สุข, สัมภาษณ์, 2553) การฝึกปฏิบัตินั้นหากสมาชิกยังไม่มีความรู้ ความชำนาญ วิธีการถ่ายทอด จะใช้วิธีการสอนให้ฝึกปฏิบัติจริงโดยสอนและให้ปฏิบัติตามในแต่ละขั้นตอนต่างๆ โดยผู้ฝึกมักจะเป็นประธานกลุ่มทองเหลืองสานเป็นส่วนใหญ่ ในอดีตนั้น คือ นางสร้อย ธรรมประทีป ประธานกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสานตำบลท่าไข่จะทำหน้าที่สอนสมาชิกที่เข้ามาของานทำทุกคน เคยมากที่สุดถึง 200 กว่าคนและจะทำการประเมินหรือวัดผลการฝึกปฏิบัติงานโดยผู้สอนจะใช้วิธีดูและการสังเกตจากผลงานในขณะฝึกปฏิบัตินั้นเลยหากยังเห็นว่าไม่ดีจะแนะนำให้แก้ไขจนสามารถปฏิบัติได้ และให้ฝึกปฏิบัติซ้ำๆ จนเกิดทักษะ ในช่วงแรกๆให้ทำที่กลุ่มก่อนเพราะจะต้องถูกตรวจสอบและการแนะนำจากนางสร้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ก่อนอย่างใกล้ชิด เมื่อมีทักษะและความชำนาญมากขึ้น ก็จะให้สมาชิกนำวัตถุดิบกลับไปทำที่บ้าน แล้วรวบรวมชิ้นงานที่ทำมาส่งที่กลุ่มทองเหลืองทุกอาทิตย์ โดยประธานกลุ่มจะทำหน้าที่ตรวจสอบความประณีตและความถูกต้องของชิ้นงานตามรูปแบบที่ทำ เมื่อตรวจพิจารณาจากชิ้นงานแล้วเห็นว่าชิ้นงานมีความถูกต้องสวยงามและมีความประณีตก็จะรับไว้ ถ้าไม่สวยงามหรือไม่ประณีตก็ให้ทำการแก้ไขก่อนรับงานทุกครั้งไป

ในปัจจุบันกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ นางณิชาภัทร อัครอมรธรรม ประธานกลุ่มได้เป็นผู้ออกแบบและคิดลวดลายเองและคิดร่วมกับสมาชิกในกลุ่มบ้าง แล้วจึงแนะนำให้ช่างฝีมือปฏิบัติตาม และคอยสังเกตผลการปฏิบัติงานหากมีข้อบกพร่องจะแนะนำให้แก้ไขจนถูกต้องทันทีเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยสวยงาม นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันของสมาชิกภายในกลุ่มถึงเคล็ดลับการผลิตภาชนะที่มีฝาปิดให้สามารถปิดฝาได้และสนิทได้มาตรฐานกันสามารถใช้ปิดได้ทุกใบที่มีขนาดเท่ากัน ซึ่งแต่เดิมการผลิตจะมีลักษณะฝาใครฝามันใช้ปิดร่วมกันไม่ได้ หรือบางครั้งปิดครอบตัวเองไม่ลงบ้าง ซึ่งตรงนี้ นางสมใจ เทียนงามจะบอกเคล็ดลับให้สมาชิกในกลุ่มทราบว่า “การสานชนิดที่มีฝาปิด จะต้องเพิ่มเส้นขึ้นมา เช่น ตัว 26 เส้นฝาต้อง 27เส้น หรือ ตัว 7 เซนติเมตรฝาต้อง 7.5 เซนติเมตร สาน10 ใบ ครอบฝาได้ทุกใบ เมื่อก่อนจะครอบกับพิมพ์ของใครของมัน ใส่ได้เฉพาะของมัน ทุกคนทำฝากับตัวเท่ากัน ก็จะทุบแล้วก็แบะ ไม่สวย” “หน่อยถนัดเข้าขอบ เราเอาไปให้เขาเข้าขอบ งานมีฝาก็บอกเค้าว่า 7" 7½" เพิ่มรอบ 2 รอบ ถ้าหากพอดีปุ๊ป ตอกก็บีบ เนื้อตอกก็เพิ่มมาอีก ฝาก็ปิดไม่ได้ งานมีฝาจะแบะออกก็ไม่สวย งานมีฝาจะทุบให้แบะออกไม่ได้ เจองานมีฝาจะถนัดงานมีฝา ป้าก็ไม่เคยสอน เราต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง” “เมื่อก่อนส่งกล่องทิชชูมาหักลงฝาของใครของมัน แต่นี่จะฝนพิมพ์ฝาเลย เมื่อก่อนฝาใครฝามัน เลยใส่อันอื่นไม่ได้ แต่นี่ทำจะใส่กันได้หมดทุกอัน ครอบได้หมด ไม่ต้องมานั่งเลือก พิมพ์ฝาขนาดของมัน ฝนพิมพ์ให้พอดี ส่วนมากทำงานที่มีฝา เช่น กล่องนามบัตร ทิชชู กลม เหลี่ยม เป็นของมีฝาเยอะกระบุงจะเป็นช่างหลัง ใหม่ๆเก้ๆกังๆ หุบไม่สวย พอทำแล้วเรียนรู้ด้วยตนเองก็ทำให้เราทำได้” “การทำงานที่บ้าน ใจเย็นๆ ค่อยทำไป ค่อยแก้ไขไป อะไรที่ทำแล้วไม่สวย เราก็แก้ไขไป อาศัยทำมานานทำได้หมด” (สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552) และสมใจ ยังเรียนรู้การใช้อุปกรณ์ของใช้ในครัวเรือนมาเป็นอุปกรณ์การสานให้เกิดความรวดเร็วและเรียบร้อยขึ้นเอง เช่น นำสายไฟฟ้าที่มีเส้นคู่มาตัดท่อนกำลังมือถือสะดวกเอาลวดทองแดงใส้ในออก เพื่อใช้ร้อยเส้นลวดทองเหลืองแทน ทำให้สามารถสานได้เร็ว เส้นทองเหลืองที่ใช้สานทีละสองเส้น จะไม่ขี่กัน เป็นต้น และได้แบ่งปันความรู้ให้กับเพื่อสมาชิกในกลุ่มด้วยกัน รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายภายนอก นอกจากนั้น ยังศึกษาจากสื่อโทรทัศน์ และดูจากสินค้าและอุปกรณ์ต่างๆที่มีการจำหน่ายในท้องตลาดนำมาประยุกต์ดัดแปลงให้เข้าสมัยนิยมในปัจจุบันอยู่เสมอ มีการนำนิเกิล ดีบุก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อลูมิเนียม ทองแดงมาใช้สานแทนหรือผสมกับเส้นทองเหลืองทำให้รูปแบบแปลกตา มีการพัฒนารูปแบบและลวดลายอย่างต่อเนื่อง

สมใจ เทียนงาม กล่าวว่า บางครั้งจะดูจากรายการโทรทัศน์ เช่น รายการสู้แล้วรวย รายการชาวบ้านก็จะได้องค์ความรู้ตรงนี้ แต่ว่าภาพจะเร็วมากดูไม่ทันและบางทียังไม่เข้าใจก็ไม่สามารถสอบถามได้ อยากให้ทางกลุ่มพาไปศึกษาดูงานจากของจริงเราจะได้ดูอย่างละเอียดและซักถามได้จะดีกว่า ซึ่งตรงนี้ไม่มีการพาไปอบรมหรือดูงานเลย อย่างคนอื่นที่อื่นเค้ามาดูงานที่เราเขายังมาซักถามว่าทำอย่างไร วัตถุดิบซื้อจากที่ไหนเลย เป็นต้น นี่คือ องค์ความรู้ที่ต้องการจากภายนอก

“บางที พล 11 เค้าจ้างไปสาธิตให้นายกดู (ทักษิณ ชินวัตร) ร้านไม้ไผ่ ร้านทองเหลืองสานอยู่ใกล้กัน เราก็มองดูๆ ลายเค้าทำอย่างไร เขาใส่ลาย การไปอย่างนั้น ก็จะได้ความรู้แล้วมาลองทำดู ทำแบบเดิมก็ธรรมดาๆ เราก็คิดค่าลาย กล่องทิชชู 70 ขึ้นมาเป็น 80 ทำสวยๆ จะได้ขายดี มันแปลกตา”

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

“การผลิตต้องอาศัยทักษะมาก มาฝึก 10 คนจะทำได้แค่ 4 คน สานจะเสียของ บางคนมีหัวทางนี้ ครึ่งวันก็ทำได้แล้ว บางคนทำไม่ได้ ไม่เรียบร้อย เมื่อก่อนเยอะ เช้ามากันเป็น100 คน ทำของเล็กพวกของชำร่วย 200 กว่าคนมาจากบางขนาก บางน้ำเปรี้ยว ของใหญ่ทำไม่ได้หรอก พวกทำของใหญ่ประมาณ 44 คน ของขายดี ออกไม่ทันขาย ทองเหลืองโลละ 60 บาท ปัจจุบัน 400 กว่า”

(วนิตย์ ธรรมประทีป, 2553)

สำหรับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของกลุ่มทองเหลืองบางขวัญ สมาชิกกลุ่มได้รับการฝึกปฏิบัติจริงจากการฝึกฝนของนางสร้อย ธรรมประทีป ประธานกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสาน ของตำบลท่าไข่ อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา มาก่อนและเป็นฝีมือแรงงานที่จัดว่ามีความเชี่ยวชาญชำนาญมากเพราะมีประสบการณ์สานมาเกือบ 20 ปี ก่อนที่จะเลิกโดยลาออกมาประกอบอาชีพอื่นดังคำสัมภาษณ์ (นายวนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2551) “ลูกจ้างรุ่นก่อนเป็นผู้มีฝีมือดีมาก แต่ขาดความรับผิดชอบ”

ต่อมาเมื่อมาตั้งกลุ่มใหม่เองสมาชิกก็จะช่วยกันคิดสร้างสรรค์ให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นไม่ซ้ำแบบใคร โดยเฉพาะนางสมพจน์ จันนุบินจะมีความสามารถในการออกแบบและลวดลายใหม่ๆขึ้นมาเสมอ เนื่องจากมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าไหมติดตัวมาเพราะเดิม

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

เป็นคนพื้นเพมาจากจังหวัดสุรินทร์ สามารถนำมาปรับใช้ในงานจักสานทองเหลืองได้ เมื่อคิดลวดลายและลองทำก่อนเมื่อประสบผลสำเร็จก็จะเรียกสมาชิกในกลุ่มมา แล้วตนเองทำการสาธิตให้สมาชิกดูและให้ลงมือฝึกปฏิบัติจริงไปตามขั้นตอนพร้อมๆกัน โดยการสังเกต ผลของการฝึกปฏิบัติของสมาชิกว่าผลงานที่ทำได้เป็นไปตามที่กำหนดในแต่ละขั้นตอน มีความถูกต้องและความเรียบร้อยหรือไม่ โดยให้ฝึกปฏิบัติจริงที่กลุ่มอาชีพก่อน ให้ฝึกซ้ำๆจนเกิดทักษะและสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้ในที่สุด จากนั้นจึงให้ไปสานที่บ้านของสมาชิกเองแล้วนำผลงานมาส่งเมื่อเสร็จแล้วประธานกลุ่มก็จะทำการตรวจสอบทุกชิ้นงานก่อนหากใช้ได้ก็ผ่าน หากชิ้นงานยังไม่ถูกต้องหรือยังไม่เรียบร้อยจะถูกให้แก้ไขก่อนเสมอทุกครั้งไป ซึ่งการประเมินผลตามผลงานปฏิบัติจริงและเกิดความพึงพอใจทุกฝ่าย

จากการเข้าไปเก็บข้อมูลได้ซักถามนางมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์กล่าวว่า เป็นญาติกับทางประธานกลุ่มหรือ(บุญยัง สมมารถ) เขาบอกว่า “ไม่ใช่ รู้จักกันเป็นคนทำงานร่วมกันมาก่อน บุญยังเขารับจ้างขับรถส่งของ ซื้อของ เราทำหน้าที่ผลิต ก็ผลิตทำทุกขั้นตอน แม้แต่การล้างก็ทำเอง ก็เอาเคล็ดลับวิชามาสอนให้รัตน์มันทำทั้งหมดเลย วิชาที่รู้ๆมา”

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

วิลาวัลย์กล่าวว่า “แต่รัตน์ หัวไว เห็นจะทำได้ทันทีเลย รัตน์จะเก่งในเรื่องการคิดแบบแล้วทำ”(วิลาวัลย์ วงศ์ประเสริฐ,สัมภาษณ์, 2552) ส่วนวิลาวัลย์จะมีความชำนาญในการสานแจกันได้เก่งมาก รู้วิธีการสานและขั้นตอนที่จดจำอยู่ในตัวเอง เวลาสานแจกันไม่ต้องมีแม่แบบสามารถใช้การกะด้วยสายตาและคิดในหัวเสร็จว่าจะทำอย่างไร มีเพียงแต่ใช้ไม้บรรทัดเหล็กวัดขนาด ว่าเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่เท่านั้นซึ่งยากมากตรงนี้ต้องใช้วิธีการสานและโน้มคอแจกันให้ได้ตามรูปทรง ชนิดที่เรียกว่า free hand ถือว่าเป็นความรู้โดยนัย ที่ฝังอยู่ในตัวของวิลาวัลย์เลยที่เดียวยากที่จะถอดความรู้ออกมาได้เป็นจินตนาการของผู้สานทีเดียว

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สมาชิกมีการถ่ายทอดความรู้ จะถามเรื่องกระบุงปากใหญ่ เล็ก เพราะอะไร เค้าไม่เข้าใจ ต้องไป หาสาเหตุ ทำไมถึงไม่ดี ไม่งาม ไม่สวย ไม่ว่ากัน ติเพื่อก่อ อาจเกิดจากสาเหตุคนใหม่สาน บางทีเริ่มทำใหม่ ปากก็อาจจะหุบๆบ้าง บานๆบ้างธรรมดา ไม่มีปัญหา โดยจะบอก “ถามเย็นนี้มาคุยกัน ให้รัตน์เป็นศูนย์กลาง เจ้าของติเอง”

(อัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2552)

สาธิตให้ดู เวลาไปออกงานแสดงสินค้าในที่ต่างๆ หรือมีคนมาเยี่ยมชมและให้สาธิตให้ดู และจะมีคณะอาจารย์และนักเรียนมาศึกษาดูงาน ณ ที่ทำการกลุ่มด้วย มีรายการโทรทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มาบันทึกเทปออกรายการอยู่เสมอๆ เช่น สมาคมถ่ายภาพกรุงเทพมาถ่ายทำและให้ทำการสาธิตให้ชม ณ อาคารแสดงสินค้าของกลุ่มเมื่อวันอาทิตย์ที่ 17 พฤษภาคม 2552 และวิลาวัลย์ วงศ์ประเสริฐกับสมพจน์ จันนุบินต้องไปสาธิตการสานให้ชาวต่างชาติชมที่เมืองทองธานี เป็นต้น

"ปู่ยนต์ อยู่ตรงต้นมะม่วง ลองไปคุย แกจะคุยด้วย แกขี้อาย เคยถูกถ่ายออกรายการ "ครอบจักวาล" ดัง คนโน้นก็มาหา คนนี้ก็มาหา ตายังดี อายุ 82 ปี ทำกล่องนามบัตรขนาดเล็ก ที่ใส่นามบัตรเยอะไป ไปดูแกสาน แกสานกองไว้เยอะ วันนี้ไปดูสานได้เยอะแล้ว"

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

การถ่ายทอดความรู้ "เวลาคิดแบบแล้วลองทำเอง ถ้าอยู่ตัวแล้วก็สอนให้คนอื่นทำ จะได้มีหลายแบบ เรามาเก็บงำไว้คนเดียวไม่ได้"

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

"รูปแบบไม่เก็บ เพราะทำแล้วขายหมด"

"ถ่ายรูปไว้กันลืม"

"คนมาเยี่ยมชมบ่อยๆ"

(อัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2552)

(4) การเก็บรักษาความรู้

การเก็บรักษาความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบทองเหลืองสานแหล่งซื้อวัตถุดิบได้การสัมภาษณ์ประธานกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสานตำบลท่าไข่กล่าวว่าแหล่งซื้อวัตถุดิบความรู้นี้ได้จากนายแสวง โพธิวรรณได้เคยทำงานที่โรงงานกษาปณ์มาก่อนทำให้รู้แหล่งซื้อวัตถุดิบ ประมาณ 20-30 ปีนั้น ร้านค้าในกรุงเทพมีไม่กี่ร้านและร้านค้าก็จะอยู่ห่างกัน ต้องเดินหาและถามไปเรื่อยๆจึงจะพบ การเก็บความรู้ก็โดยวิธีการบอกต่อๆกันมาตั้งแต่ยุคแผ่นทองเหลืองตีขึ้นรูป จนถึงปัจจุบันก็ยังใช้วิธีการถามเรื่อยๆ และปัจจุบันได้ทราบว่าโรงงานที่ผลิตอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการเมื่อรู้ร้านที่จำหน่ายแล้วจะทำการซื้อประจำ โดยเลือกร้านที่มีเนื้อทองเหลืองที่เกรดดี เพราะกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสานจะใช้เส้นทองเหลืองที่เนื้อดีในการผลิต เพราะไม่ต้องมาชุบใหม่ใช้เนื้อของมันเลย แต่ลูกค้าบางคนไม่ชอบก็มี ส่วนกลุ่มอื่นไม่สนใจเนื้อทองเหลืองเพราะเขาซื้อไปผลิตแล้วทำการชุบอีกครั้ง (ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2553) ในด้านของกลุ่มทองเหลืองบางขวัญประธานกลุ่มกล่าวว่าแหล่งซื้อวัตถุดิบอยู่ที่แถวเจริญกรุง ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้และเก็บรักษาไว้จากการที่อดีต

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประธานกลุ่ม นายบุญยัง สมมารถ ได้เคยเป็นลูกจ้างขับรถส่งของและซื้อของจากกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองท่าไข่อยู่นานหลายปี ก็ทำให้รู้แหล่งการซื้อวัตถุดิบและแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้วย (สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2553)

การเก็บรักษาความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิต จะใช้วิธีการจดจำเอาไว้ในสมองของแต่ละคนจากการปฏิบัติซ้ำๆจนเกิดความชำนาญ ความคล่องมือ รู้วิธีการสาน การดึงเส้นลวดต้องดึงให้เส้นลวดตึงเหยียด จากการเข้าไปเก็บข้อมูลจะเห็นสมาชิกกลุ่มเช่น นางเล็ก ปานสวัสดิ์ จะนำเส้นทองเหลืองออกจากขดลวดก่อนจะนำมาสานจะนำมาพันกับต้นไม้แล้วออกแรงดึงให้ตึงไปยาวตามถนน จากนั้นจึงนำมาตัดเป็นเส้นๆตามขนาดที่ต้องการสานภาชนะแต่ละแบบและขนาดที่ต้องการผลิต

การเก็บความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ สมาชิกบางคนจะใช้วิธีการสร้างแบบเป็นหุ่นไว้แล้วใช้การสานตามหุ่นที่สร้างขึ้น หรือบางคนจะใช้ไม้กระดานสี่เหลี่ยมแล้วตอกตะปูเพื่อเป็นแบบไว้ตามขนาดที่จะทำ เพื่อไว้วางเส้นลวดทองเหลืองหรือเส้นตอกทองเหลืองเพื่อขึ้นรูป บางครั้งเห็นวิธีการเขียนลงบนกระดาษ พบเห็นอัญชลี เชาว์มั่นคง ทำเมื่อคราวเข้าไปสัมภาษณ์ เวลาขึ้นรูปทำตะค่องจะนำเส้นทองเหลืองวางตามเส้นที่ขีดเป็นแบบไว้บนกระดาษ แล้วทำตามนั้นในส่วนการขึ้นฐาน สมาชิกบางคนจะเขียนบันทึกไว้ว่าวิธีทำต้องใส่ตอกกี่เส้น สานกี่แถว จดบันทึกเก็บไว้ (มาลัย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 2553) บางคนเก็บแบบที่สานไว้เป็นตัวอย่างเลย แต่จากการลงเก็บข้อมูลจะทราบว่าการเก็บแบบที่ผลิตเสร็จแล้วไว้เป็นตัวอย่างจะไม่สามารถเก็บได้เนื่องจากมีการเข้ามาศึกษาดูงานหรือนำไปเป็นตัวอย่างในการออกร้านแสดงสินค้าเพื่อให้ลูกค้าชมและเป็นตัวอย่างเพื่อให้ลูกค้าซื้อเพื่อทำการผลิตในภายหลัง จากคำสัมภาษณ์จะบอกตรงกันว่าลูกค้าจะอ้อนวอนขอซื้อเอาไปจนได้ ทำให้เวลาไปเก็บข้อมูลมักจะพบตัวผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิตใหม่ที่รอส่งจำหน่ายเป็นส่วนใหญ่ และปัจจัยหนึ่งที่เป็นสาเหตุคือ เงินทุนหมุนเวียนมีน้อยผลิตไปจำหน่ายไปเพื่อนำเงินมาหมุนเวียนต่อไปโดยเฉพาะกลุ่มทองเหลืองบางขวัญ ในกลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสานท่าไข่ยังพอมีอยู่บ้างแต่ก็จะมีน้อยแล้ว จากการลงเก็บข้อมูลนายวนิตย์ กล่าวว่าลูกสาว (ประธานกลุ่มคนปัจจุบัน) นำออกขายไปเกือบหมดแล้วโดยเฉพาะของเก่าๆ ทำให้แทบไม่มีเหลือไว้เลยจากจุดนี้ทำให้วิธีการเก็บรักษาความรู้ในด้านการผลิตตามวิธีที่กล่าวมาแล้ว ยังมีวิธีที่เก็บรักษาด้วยวิธีอื่น ดังนางอัญชลี เชาว์มั่นคง กล่าวว่าใช้วิธีการเก็บหุ่น และการถ่ายรูปเก็บไว้ในแฟ้มรูปถ่าย (album) และสมาชิกรุ่นใหม่ที่จะบอกว่าเก็บโดยการถ่ายภาพและโพสต์ขึ้นอินเทอร์เน็ต (พิภัทรา สร้อยประไพ , สัมภาษณ์, 2552) วิธีนี้ทำให้เก็บรักษาได้ดีและสามารถเข้าถึงได้ง่ายนำกลับมาใช้ได้อย่างรวดเร็วและเป็นช่องทางการจำหน่ายแบบ e-commerce เป็นต้นทำให้ลูกค้าได้เห็นรูปแบบลวดลายและสีสัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

“ถ้าทำได้แล้วไม่ลืม อยากทำเมื่อไหร่ก็ทำได้จำได้เสมอ ฟื้นความจำนิดหน่อยจำอยู่ในหัวสมอง”

(แฉล้ม กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2553)

“ทำแบบmole ไว้ บางทีใช้ของใช้ในบ้าน”

“ถ่ายรูปเก็บไว้เป็นalbum ไว้ดูดัดแปลงใหม่”

“ท่าไข่วาดใส่กระดานไม้แล้วให้ช่างทำแบบแม่พิมพ์ให้ขนาดต่างๆ ค่าจ้างอันละ 20 บาท”

“ฝึกหัดจักสาน โดยวิธีสอนเด็ก ถ่ายทอด ลองทำดู นั่งตรงหน้าเลยให้ลองทำสอนวิธีการขึ้นรูป การดึงลวด”

(อัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2552)

“จากไม้กลึงมาเป็นแบบ”

(นายวนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

“ทำแบบหรือพิมพ์ให้เค้าดูแล้วไปทำเอง”

(สมพจน์ จันบุบิน, สัมภาษณ์, 2553)

“เก็บความรู้ได้โดยการโพสต์ลงในอินเตอร์เน็ต ทำใบปลิว เปิดสอนให้คนสนใจเข้าชม” “เห็นจากการทำ นั่งดูแม่และคนในครอบครัวทำ เริ่มจากงานชิ้นเล็กๆก่อน ค่อยทำชิ้นใหญ่เมื่อชำนาญ”

(พิภัทรา สร้อยประไพ, สัมภาษณ์, 2552)

“ต้องสานเก็บไว้ เอาแบบ เอาแบบขึ้นรูปเก็บไว้ไม่เช่นนั้นคนสานตายความรู้ก็หายไปหมด”

(ประมวล สมบูรณ์สุข, สัมภาษณ์, 2553)

การเก็บรักษาความรู้เกี่ยวกับลวดลายผลิตภัณฑ์ มาลัย สุขเจริญ (สัมภาษณ์, 2553) “จดบันทึกไว้ โดยเขียนใส่หุ่นหรือพิมพ์ เช่น ทำสุ่มใช้กี่เส้น ทำลายกี่แถว แกะดูของเก่าทำแบบพิมพ์ ทำทุกวันจะทำได้คล่องๆ สั่งให้ทำอะไรก็สามารถทำได้หมด จดจำลายและบันทึก”

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

“ ออกจากเค้ามาว่างหลายปี หมู่ 1 ยังไม่มีอะไร แต่มีคนมีฝีมือ อยู่หมู่นี้ไปทำที่หมู่โน้น ราเป็นแล้ว พัฒนาและเปลี่ยนลวดลาย พัฒนาตลอด กี่ปี กี่ชาติก็แบบนี้ ก็คุยๆ ทำแบบนี้ซิ ได้จากจินตนาการ เอาแบบนี้มาใส่ตรงนี้ซิ ก็พัฒนา 2 เส้น ล้าง 2 เส้นจะเงากว่า ถ้าชิ้นใหญ่จะใส่ลวดลายจะโปร่ง ลายไม่ทึบ ทองเหลืองเหมือนกัน ไม่แตกต่างก็ให้ลวดลายเป็นอย่างอื่น มีนอยู่ที่เราจะพัฒนารูปแบบของเรา รูปแบบพัฒนาไปปากก็แตกต่างกันไป ของพวกหวาย แปลกๆ คัดมาจากผ้าไหมเหมือนตัว M ลายตาม 1ลูก ลายเหมือนตัว M 2 ลูก มาจากผ้าไหม สอนจะอาก คัดลายยาก ถ้าหยุดจะสานไม่ได้ ต้องทำบ่อยๆ แต่จะเบื่อ ทำไม่ได้ ก็จะทำแบบเดิมๆต่อ รูปแบบหลากหลายของเค้า(ป้าสร้อย) ทำแบบเดิม เขาทำได้แบบเดิม คนสานก็คนเดิม บอกลูกน้องทำไม่ถูก เห็นลายจากหวายจะแกะแล้วมาสาน ลายเดิมเหมือนกันหมด ทำได้ทุกคน แต่ของเรา 2 เส้นพื้นฐานเส้นเดียวแต่ปี 2530 ก็ทำแบบเดิมๆ มาตลอด ”

(ประทุม ศรีสุนทร, สัมภาษณ์, 2552)

สำหรับกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานที่ตำบลท่าไข่ในยุคแรกๆจะมีงบประมาณช่วยเหลือในการจัดซื้อเครื่องฉายสไลด์ เอาไว้ฉายให้ผู้เข้าเยี่ยมชมหรือที่เข้ามาศึกษาดูงานชมด้วย นอกขากนั้นมีการถ่ายทำเป็นสารคดีของโทรทัศน์ช่องต่างๆ มีการแพร่ภาพออกอากาศ และจัดเก็บไว้เป็น CD ส่งมาให้กลุ่มเก็บไว้ เมื่อ 23 เมษายน 2552 นักเรียนโรงเรียนไกลกังวล ชั้น ม.5-ม.6 เข้ามาศึกษาและสัมภาษณ์ เรียนรู้นำไปออกรายการ “ศึกษาทัศน์” แพร่ภาพทางช่อง 9 “เด็กๆจะถามคำถามที่เราก็นึกไม่ถึง ก็สนุกดี น่ารักดี”

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2552)

เก็บไว้ในรูปผลิตภัณฑ์ตั้งโชว์ แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีเหลือแล้ว เพราะประธานกลุ่มคนใหม่ นำออกจำหน่ายเกือบหมดแล้ว ดังคำสัมภาษณ์ นายวนิตย์ ธรรมประทีป กล่าวว่า “ตอนหลังไม่ได้ส่งขายแล้ว ทำขายเฉพาะที่บ้าน มีสินค้ากว่า300 ชนิด ตอนนี้ลูกสาวขายหมดเลย ที่ตั้งโชว์ไว้ เสียดายมาก ไม่มีให้เห็นอีกเลย”

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

สำหรับกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานที่ตำบลบางขวัญส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการถ่ายทำสารคดี จากสื่อต่างๆ เช่น ทางโทรทัศน์ สมาคมนักถ่ายภาพ เข้ามาทำสารคดี การออกไปสาธิตในงานแสดงสินค้าที่หน่วยงานราชการติดต่อไปแสดงและจำหน่ายสินค้าเป็นส่วนใหญ่ การเก็บในรูปของแบบพิมพ์ และเก็บเป็นภาพถ่ายเอาไว้ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

4.2 องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม

งานหัตถกรรมทองเหลืองสานเป็นกิจกรรมในครัวเรือนซึ่งพัฒนามาจากตัวผลิตภัณฑ์ทองเหลืองตีขึ้นรูปและใช้เส้นทองเหลืองมาสานเป็นของใช้ต่างๆโดยเลียนแบบงานจักสานที่ทำจากไม้ไผ่และหวาย ผลิตภัณฑ์ใหม่ได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นลำดับ จึงมีการขยายกิจการจากกิจกรรมครัวเรือนไปสู่ชุมชน มีผู้สนใจผลิตภัณฑ์จากทองเหลืองสานเป็นจำนวนมากขึ้น จึงมีการรวมตัวกันเพื่อการผลิตและการจำหน่าย ต่อมาหน่วยราชการได้จัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการ และมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ การบริหารจัดการกลุ่มทองเหลืองสานจึงเริ่มมีรูปแบบเป็นทางการตั้งแต่ปีพ.ศ.2539ในการจัดการองค์ความรู้ด้านการบริหารกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานได้ทำการศึกษาองค์ความรู้ 4 ประเด็นหลัก คือ การรวมกลุ่มอาชีพ การจัดโครงสร้างระบบงาน การกำหนดแนวทางในการพัฒนาและการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ดังมีผลการศึกษา ดังนี้คือ

4.2.1 การรวมกลุ่ม

การส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มอาชีพของชุมชนตามนโยบายของภาครัฐมีที่มาจากพื้นฐานทางอาชีพภูมิปัญญาและสภาพพื้นที่และสังคมของชุมชนรัฐบาลมีการวิเคราะห์ศักยภาพหรือทรัพยากรของชุมชนแล้วและดำเนินการให้ความช่วยเหลือหลายๆด้าน เช่น การให้ความรู้ทางด้านวิชาการและการปรับปรุงที่ได้มาตรฐานใน การบริหารจัดการ การผลิต การตลาดและการสนับสนุนด้านเงินทุนและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนประสบความสำเร็จในกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้น (การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ลักษณะของการรวมกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานทั้งตำบลท่าไข่และบางขวัญมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ

1) ลักษณะกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานเกิดจากการที่มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นได้ริเริ่มโดยทำเป็นกิจการหรือธุรกิจครัวเรือนหรือในกลุ่มของญาติพี่น้อง

2) เมื่อธุรกิจกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานมีการขยายตัวเป็นที่รู้จักและมีความต้องการมากขึ้นจึงมีการจ้างลูกจ้างมาช่วยงานความรู้การสานทองเหลืองจึงขยายจากครอบครัวเครือญาติไปสู่เพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียง

3) ผู้บริโภคมีความต้องการผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานที่หลากหลายขึ้น ทั้งประเภทของเครื่องใช้สอย รูปลักษณ์ ขนาดและลวดลาย จึงทำให้ผู้ผลิตต้องคิดค้นหาวิธีการผลิตให้มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองตามต้องการของผู้บริโภคและเพื่อเพิ่มผลผลิตและมีการขยายธุรกิจจากครอบครัวไปสู่ธุรกิจขนาดย่อมในตำบลและเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

4) การดำเนินธุรกิจทองเหลืองสานในตอนเริ่มแรก การบริหารจัดการธุรกิจจะอยู่ในการดูแลของผู้ประกอบการโดยตรง มีการบริหารจัดการการผลิตเองโดยใช้เครือญาติและลูกจ้าง มีการจัดหาจัดซื้อวัสดุโดยผู้ประกอบการเอง มีการตั้งราคาสินค้ากันเองมีการทำการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์แบบลองผิดลองถูก ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นสนใจที่จะประกอบอาชีพจักสานในเวลาว่างเพื่อเพิ่มรายได้ จึงมีผู้สนใจมาเรียนรู้การจักสานทองเหลืองสานมากขึ้นและมีการจัดการการสอนการจักสานขึ้นในพื้นที่และมีการร่วมกลุ่มอาชีพแบบธรรมชาติขึ้นในตัวและมีผู้ประกอบการธุรกิจเพิ่มมากขึ้น สร้างรายได้ให้คนในชุมชนและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางดังคำกล่าวของมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์ สมาชิกกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ

“สมัยก่อนตั้งกลุ่มเอง ตั้งกันเอง พอพวกข้าราชการมาที่บ้านป้าสร้อยต้องมีการปันผลปีหนึ่งให้5% จากเราขายของได้จะเก็บ% พอถึงปีก็มาคิด กี่ปีกี่ปีก็ไม่คิดให้เรา พอทวงถามปุ๊ปก็เก้าอี้ง่ะตู้.. คลุมเคลือชี้แจงไม่ได้ ชี้แจงยอดที่แท้จริงไม่ได้ ทางราชการมาตรวจสอบ ถึงขัดคอกันเป็นรอง...จำไม่ได้ แต่เคลียร์กันไม่ได้ ตรวจสอบให้ แล้วให้แบ่งเท่านั้น เท่านี้ แล้วเขาไม่ยอมจ่ายไม่เกี่ยวกับการกู้เงิน ที่แยกมาเป็นเรื่องของผลประโยชน์ การกู้เงิน ก็จะทำเป็นสัจจะออมทรัพย์หักเดือนละ100 ให้เรามีตัง พอกลุ่มใหญ่ เยอะแล้วปล่อยกู้ เหลือแต่ต้นทุนดอกหมด บางทีก็รู้มากเมื่อไม่ให้ดอกก็ไม่จ่ายแล้ว ไม่ได้กำไร ก็เงินเค้าก็หักไปเหลือเท่าไหร่ก็หักเอามาไม่ได้อะไรเลย คล้ายๆกู้เงินตัวเองใช้ คุยว่าจะจ่ายคืน ดอกเท่าไหร่ หารแบ่งอะไรต่ออะไร หักค่าโน่นค่านี่แล้วไม่ได้ไม่ได้เรื่องซักอย่าง ไม่ไหวทุกอย่างไม่ว่าด้านงาน บอกว่าจะให้เธอเท่านั้น ไม่ได้อะไรเลยปีนี้จะให้ไม่เคยได้เลยซักคน เขาเป็นคนอย่างนี้แหละสมาชิกไม่มีใครอยู่ หาลูกจ้างมาก็อยู่ไม่ทน ไม่เข้าใจว่าทำได้อย่างไร ลูกน้องตั้งใจทำทุกคน งานออกพรึบพรับ สั่ง 2 ทุ่ม 8 โมงต้องได้ของชิ้นนี้ ลูกใหญ่ขนาดไหน ทำได้ตลอดเลย ไม่เคยขัดใจเลย ...”

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

5) เมื่อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีการเปลี่ยนจากธุรกิจในครอบครัวเป็นธุรกิจในชุมชนจึงมีการประสานขอการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทราและกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยในปี 2534 ได้จัดโครงการฝึกอบรมให้ความรู้กับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือน ด้านการออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้ประกอบการมีความรู้เพิ่มขึ้น จนกระทั่งปี 2539 ทางราชการจึงได้จัดตั้งให้เป็นกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ โดยมีนางสร้อย ธรรมประทีป เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกก่อตั้งจำนวน 33 คน มีการให้เงินทุนสนับสนุนประมาณกว่าสองล้านบาทในการจัดซื้ออุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และวัตถุดิบ พาสมาชิกไปอบรมและศึกษาดูงานด้านการผลิตที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร และดูด้านการตลาดที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

เป็นต้น มีการวางกฎ ระเบียบให้ปฏิบัติภายในกลุ่มและการกำหนดการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกตามส่วนที่ยอดขายผลิตภัณฑ์ได้ ในปี 2540 ขณะนั้นมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 26 คนได้เข้ารับการฝึกอบรมการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมและหัตถกรรมในครอบครัว โดยศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 9 และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านในโครงการอุตสาหกรรมในปี 2540 เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรม “ทองเหลืองสาน” ในปี 2542 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อระดมทุนเพื่อการผลิต ให้สมาชิกฝากเดือนละ 100 บาท/คน โดยมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 48 คน ยอดเงินฝากสัจจะออมทรัพย์จำนวน 73,800 บาท และสามารถไปกู้ยืมเงินทุนจากสถาบันการเงินมาแล้วปล่อยให้สมาชิกในกลุ่มกู้ยืมโดยให้ชำระคืนภายในกำหนด 5 ปี (วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2551) ในปี 2543 กลุ่มประสบปัญหา สมาชิกแรงงานฝีมือคิดว่าตนเองเสียเปรียบในด้านผลประโยชน์ตอบแทนก็พากันลาออกไปจนหมดต่อมาจึงมีการรับสมาชิกเข้ามาใหม่ประมาณ 8 คน และการดำเนินงานกลุ่มยังคงดำเนินงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังคำกล่าวของสมใจ เทียนงาม รองประธานกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 ตำบลท่าไข่ ผู้ใหญ่สมยศ เปรมใจ

“ …หมู่ 1 ทำกับป้าสร้อย ออกหมด ทำ 20-30 คน ออกมาตั้งกันเอง เข้าไปแทนทำกับน้องสาวรับมาทำก่อน เริ่มทำกล่องทิชชู ไปทำกับป้า ทำกระบุง …เริ่มทำได้ก็จะทำได้ทุกอย่างอยู่ที่วิธีการดึงลวด… ธนาคารออมสินออกให้กู้ เล่นออมทรัพย์เพื่อใช้ ส่งบ้างไม่ส่งบ้าง ธนาคารทำเรื่องทวง พากันยกทีมออก ป้าเลยไม่เก็บออมทรัพย์ ทางธนาคารก็เก็บเอง…สมัยก่อนเงินให้มาช่วยแยอะ คนนั้นกู้กันมาก…”

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

“…เป็นผู้ใหญ่บ้านปี 2539 ท่าไข่ตอนแรกทำเองเป็น ธุรกิจไม่มีกลุ่ม ภาครัฐเข้ามาช่วยเป็นกลุ่ม ต่อมาทำเป็นธุรกิจส่วนตัว จ้างคนทำ แล้วให้ค่าแรง แต่บางขวัญยังเป็นกลุ่มอยู่…”

(สมยศ เปรมใจ, สัมภาษณ์, 2552)

6) กลุ่มทองเหลืองสานของตำบลบางขวัญ เป็นกลุ่มที่ขยายมาจากกลุ่มของตำบลท่าไข่ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มได้ลาออกมาจากกลุ่มเดิม และได้มารวมกลุ่มใหม่ขึ้น โดยนำเงินทุนของแต่ละคนมารวมกันซื้อวัตถุดิบ และหาตลาดจำหน่ายเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

"...เลิก... ออกมาแล้วอยากทำงานส่วนตัว เราทำขายส่งตลาดพาหุรัด ทำพอกินพอใช้ เพราะเรามีฝีมือ ทางราชการมาเจออีกที่บ้านรอด ผู้ใหญ่บ้านรู้ก็เลยให้ตั้งกลุ่ม ขายพาหุรัดได้ 2-3 รอบ ไม่กี่รอบก็เปลี่ยนมาสร้างศูนย์OTOPให้ หน่วยงานราชการก็มาที่กลุ่มของรัตน์ พาไปดูงาน..."

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

และต่อมาในปี 2548 ได้การส่งเสริมจากพัฒนาชุมชนจังหวัดโดยผ่านนายสำรวย ตันศิริ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ได้ตั้งเป็นกลุ่มอาชีพขึ้นและได้รับการขึ้นทะเบียน 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ของตำบลบางขวัญเพื่อเป็นการยกระดับของกลุ่มให้มีการพัฒนามากขึ้นและเป็นการขยายโอกาสด้านการตลาดของกลุ่ม ให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป และคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มร่วมกันจัดทำระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มได้มีแนวทางดำเนินงานอย่างชัดเจน (รายงานการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มทองเหลือง,12 สิงหาคม 2548) ต่อมาได้รับการอุดหนุนจากดอกผลกองทุนหมู่บ้านอีกจำนวน 40,000 บาท ตามมติที่ประชุมเวทีประชาคมในการสนับสนุนอาชีพกลุ่มทองเหลืองบางขวัญ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้แก่ครัวเรือนยากจน (บันทึกการประชุมเวทีประชาคมโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน, 23 มิถุนายน 2549, สำรวย ตันศิริ, 17 เมษายน 2554) ต่อมาได้รับเงินทุนอุดหนุนจากกองทุนหมู่บ้านเพื่อนำไปซื้อวัตถุดิบและวัสดุอุปกรณ์ในการจักสานทองเหลือง ต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลบางขวัญ สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อเส้นทองเหลือง จำนวน 64,000 บาท และกลุ่มสตรีในตำบลได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อเส้นทองเหลืองจำนวน 40,000 บาท รวมงบประมาณที่เป็นเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มจำนวน 144,000 บาท ต่อมาได้งบประมาณจากผู้ว่าราชการจังหวัด (CEO)ในการสร้างศูนย์ OTOP ซึ่งเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขึ้นจำนวนเงิน 1,500,000 บาท ในปัจจุบันไม่ได้กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินใดๆ อีก หากมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องใช้เงินเพื่อจัดซื้อวัสดุ กลุ่มใช้วิธีการกู้เงินนอกระบบครั้งละมากบ้างน้อยบ้างในหลักพันจนถึงไม่เกิน 20,000-30,000 บาทโดยใช้สัจจะความซื่อสัตย์และตรงเวลาเป็นตัวค้ำประกันการยืมเงินมาใช้หมุนเวียนการดำเนินงาน ในการจัดตั้งกลุ่มนี้สมาชิกเลือกให้นายบุญยัง สมมารถเป็นประธานกลุ่ม สมาชิกมีเข้าและออกบ้าง ปัจจุบันคงเหลือจำนวน 19 คนและมีเยาวชนที่เป็นลูกหลานอีก 4 คนให้ความสนใจ และในปี 2549 นี้ทางกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้รับเลือกเป็นหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบเป็น 1 ใน 80 หมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือก (OTOP Village Champion, อินเทอร์เน็ต, 2554) จากการพิจารณาของคณะกรรมการ โดยอาศัยหลัก 4P ได้แก่ People, Place, Product และ Preserve (ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชน จังหวัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ลิขสิทธิ์

ฉะเชิงเทรา, 2549, หน้า 9) ในคราวนี้ได้รับเงินรางวัลชนะการประกวดเป็นจำนวน 75,000 บาท (รายงานการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ, 25 ธันวาคม 2549)

“ เริ่มแรกตั้งก็ส่วนตัวก่อน ทุนเริ่มต้นของกลุ่ม เริ่มจากทุนเราก่อน เงินล้านหมู่บ้าน ผู้ใหญ่ช่วย ผู้ใหญ่รวยทำให้ ส่วนราชการมาช่วยอีกเป็นแสน ให้ทุน ให้อุปกรณ์ซื้อทองเหลืองให้เสร็จ…”

(อัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2552)

“เงินทุน ส่วนตัว รวมกับกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านมา 64,000 บาท ใช้หมุนเวียนอยู่ยังไม่ได้คืน และไม่ชอบกู้ยืมจากสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารต่างๆ เพราะไม่อยากให้สมาชิกเกิดความยุ่งยาก จึงรวมหุ้นกัน 7 คนระหว่างญาติพี่น้อง รวมสมาชิกมาร่วมแรงอีก 6 คน รวมเป็น 13 คน ใช้วิธีทำมาส่งแล้วให้ค่าแรงไป สมัยก่อนผลิตมาส่งที่กลุ่มรอจนกว่าจะขายได้ จึงค่อยจ่ายค่าแรงให้ แต่เดี๋ยวนี้ใช้วิธีเอาทองเหลืองไปสานแล้วมาส่งจะจ่ายทันทีโดยให้เฉพาะค่าแรงเท่านั้น ในระยะเริ่มแรกตั้งกลุ่มนั้นสมาชิกอีก 6 คนส่งหุ้นเดือนละ100 บาท แต่ประธานกลุ่มคนเดิมให้เลิกไปให้เป็นการลงทุนด้วยแรงงาน เพราะไม่ต้องการให้สมาชิกมาเสี่ยง กำไร ขาดทุน ยอมเสี่ยงกันเองภายในกลุ่มพี่ๆน้องๆ”

(สมพจน์ จันบุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

7) การพัฒนากลุ่มอาชีพทองเหลืองเข้าสู่วิสาหกิจชุมชน

เมื่อกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างเดียวกันในชุมชนมารวมกันเป็นกลุ่มรวมทุนกันเองโดยนำความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์และฝีมือที่แต่ละคนมีอยู่มาคิดสร้างสรรค์ด้านการจักสานทองเหลืองร่วมกันในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวทั้งยังส่งผลดีต่อชุมชนโดยรวมซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีความเกี่ยวพันช่วยเหลือกันมีความไว้วางใจกันเป็นดังลักษณะเครือญาติ การดำเนินงานเริ่มแรกเป็นไปตามความรู้ความเข้าใจของกลุ่มอาชีพแบบลองผิดลองถูกแต่ขาดหลักวิชาการและมาตรฐานการจัดการในด้านต่างๆเพื่อให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

จนกระทั่งในปี พ.ศ.2548 ภาครัฐ ได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548ขึ้นเมื่อ วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2548 เห็นสมควรให้มีการส่งเสริมความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ โดยจัดให้มีการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มในรูปแบบของวิสาหกิจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ชุมชน โดยมีเหตุผลที่เศรษฐกิจชุมชนเป็นพื้นฐานของ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และโดยที่เศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบันจำนวนหนึ่งยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ สมควรให้มีการส่งเสริมความรู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป และได้ช่วยให้ผู้ประกอบการเรียนรู้และเข้าใจองค์ประกอบสำคัญๆ ที่ต้องปรับตัวให้สอดรับกับมาตรฐานสากลและข้อกีดกันทางการค้าในด้านสิ่งแวดล้อม บริหารจัดด้านการผลิต ด้านต้นน้ำวัตถุดิบ ฯ ที่อาจจะมีขึ้นในอนาคต เพื่อนำไปปรับหรืออ้างอิงกับมาตรฐานต่างประเทศต่อไป

ซึ่งในปัจจุบันสมาชิกภายในกลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม รวมถึงยังไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการรวมกลุ่มอาชีพ ผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำเพียงนามธรรมที่ไม่มีอำนาจหรือเครื่องมือที่ใช้ในการบังคับหรือสั่งการ โครงสร้างการรวมกลุ่มยังเป็นในลักษณะที่ไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนคือ ไม่มีผังโครงสร้างกลุ่ม ไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับ ไม่มีกิจกรรมในการดำเนินงานกลุ่มเช่นการประชุมสมาชิกอย่างต่อเนื่อง และกลุ่มยังไม่ได้รับการยอมรับในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุน ผลักดันให้เกิดความเข้มแข็งและงบประมาณในการพัฒนาประกอบกับหน่วยงานภาครัฐต้องการสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรแล้วสามารถขอรับการส่งเสริม หรือสนับสนุนจากคณะกรรมการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการ วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิใน การประกอบกิจการอย่างครบวงจร รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการจัดตั้ง การร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบ ทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการ วิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่นนั้นๆ หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับขบวนการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจทุกด้าน ไม่ว่าการบริหารงานบุคคล การบัญชี การจัดหาทุน หรือการตลาด ทั้งนี้ เพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงขึ้นตามความพร้อมและความต้องการของกิจการวิสาหกิจชุมชน เช่น การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกิจการวิสาหกิจชุมชนและการออกแบบที่ทันสมัยตามความต้องการของตลาด การร่วมมือซึ่งกันและกันหรือให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านคุณภาพการผลิต การจัดการ และการตลาด เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงยิ่งขึ้นรวมถึงการส่งเสริมการดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์และ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การรับรองเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด ส่วนประกอบ วิธีการผลิต คุณภาพ หรือคุณลักษณะอื่นใดของสินค้าหรือการรับรองเกี่ยวกับสภาพ คุณภาพ ชนิด หรือคุณลักษณะอื่นใดของบริการ เพื่อให้สินค้าหรือบริการของกิจการวิสาหกิจชุมชนเป็นที่เชื่อถือ รวมทั้งปลอดภัยต่อผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ ส่งเสริม ให้คณะกรรมการพิจารณาให้คำปรึกษาหรือให้ความช่วยเหลือ แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในการขอจดทะเบียนเครื่องหมายรับรองตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า หรือให้คำปรึกษาหรือให้ความช่วยเหลืออื่นใดเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สินค้าหรือบริการของกิจการวิสาหกิจชุมชนนั้นตามที่เห็นสมควร นี่เป็นที่มาที่ทำให้กลุ่มอาชีพทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่มสมัครเข้าดำเนินการขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทราตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา โดยให้ความสำคัญ 3 ประการคือ นำเอาองค์ความรู้ไปปรับใช้ ทำให้ธุรกิจอยู่รอดและต่อยอดพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ (วิสาหกิจชุมชน, อินเทอร์เน็ต, 15 เมษายน 2554)

“การเป็นวิสาหกิจชุมชน เปลี่ยนตั้งแต่จดทะเบียนที่เกษตรจังหวัด เขาจะพิจารณาวิสาหกิจ จากสินค้า OTOP จะรวมตัวของวิชาการ”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554)

กลุ่มทองเหลืองบางขวัญจะมีความเข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากในกลุ่ม มีความสัมพันธ์ในลักษณะญาติพี่น้อง ช่วยกันทำและมีการดูแล ช่วยเหลือกันทำงาน ให้การช่วยเหลือสวัสดิการ อาหารการกิน ให้ของขวัญในตอนปีใหม่ บางทีก็จะให้เป็นเงินเพื่อว่าแต่ละคนจะไปซื้อหาของที่ถูกใจเอง เป็นการให้กำลังใจกัน การไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เนื่องจากเคยประสบมาก่อน การรวมกลุ่มกันจะเกิดการเข้าใจกันและเห็นอกเห็นใจกัน ความเป็นพี่น้องช่วยเหลือกันได้เป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งตรงนี้กลุ่มท่าไข่ไม่มี เนื่องจากเป็นการทำในลักษณะส่วนตัวเป็นการจ้างช่างฝีมือทำงานแล้วจ่ายเป็นค่าแรง นอกจากนั้นกลุ่มทองเหลืองบางขวัญ ยังมีลูกหลานสนใจที่จะเรียนรู้และเป็นกำลังสำคัญต่อไปในภายภาคหน้าได้ เช่น บุตรชายของประธานกลุ่มชื่อ ลิฟท์และโย อายุ 15 ปีและ 13ปี บุตรชายของวิลาวัลย์ ชื่อ เจมส์ อายุ 12 ปี และหลานสาวของประทุม ศรีสุนทร ชื่อ น้องโบว์ อายุ 12 ปี เวลามีการให้ออกไปสาธิต เด็กๆ เหล่านี้จะถูกให้ไปทำหน้าที่สาธิตให้ผู้ที่สนใจชม เด็กๆ ทั้ง 4 คนนี้จะสานงานเล็กๆได้ ส่วนลิฟท์ ทำหน้าที่จำหน่ายที่ตลาดน้ำบางคล้าแทนแม่ได้แล้ว (สมศรี กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2552) ส่วนโยจะเป็นลูกมือในการส่งอุปกรณ์ให้แก่ป้าๆ อย่างเมื่อคราวที่สมาคมถ่ายภาพกรุงเทพเข้ามาถ่ายภาพสารคดี วิลาวัลย์ ทำหน้าที่สาธิตการสานแจกัน ก็จะร้องเรียก “โยๆๆ เอาฟุตเหล็กมาทีซิ กรรไกรตัดลวดทองเหลืองมาซิ” เป็นต้น

(วิลาวัลย์ วงศ์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยรังสิต ฝ่ายบรรณสาร

4.2.2 การจัดโครงสร้างระบบงาน

การบริหารจัดการกลุ่มทองเหลืองสานเพื่อให้สามารถดำเนินการได้นั้นจะมีการจัดแบ่งโครงสร้างระบบงานดังนี้

1) โครงสร้างในการบริหารจัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ประกอบด้วยประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม ประชาสัมพันธ์ เหรัญญิก และกรรมการดำเนินงานอีก 4 คน วิธีการได้มาของคณะกรรมการกลุ่มได้มาโดยเป็นไปตามกลไกธรรมชาติจากสมาชิกคนที่มีความเป็นผู้นำ มีความสามารถรอบรู้และคล่องตัวมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆตามคำกล่าวของนางณิชาภัทร อัครอมรธรรมประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองท่าไข่

"..โดยรับช่วงต่อจากของเดิมที่เคยเป็นมาก่อนมีการตั้งกลุ่ม และจะรู้กันเองว่าใครรู้มากกว่า คล่องตัวกว่า ทำงานได้ ทำงานเป็น คนจึงจะเชื่อและยอมรับนับถือ เป็นเรื่องที่รู้กันเองตามธรรมชาติซึ่งสมาชิกจะเชื่อถือว่าทำได้จริง"

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2554)

การคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ พิจารณาคุณสมบัติของบุคคลที่มีความชำนาญในการจักสานทองเหลือง และมีใจรักในงานจักสาน เพราะงานจักสานเป็นงานฝีมือ ต้องอาศัยความประณีตและความละเอียดในการทำงานให้ออกมาสวยงาม ซึ่งถ้าหากไม่มีประสบการณ์ในการจักสาน แต่มีใจรักในงานก็จะรับเข้าเป็นสมาชิกและให้บุคคลที่มีความชำนาญถ่ายทอดความรู้ในการจักสานเป็นขั้นตอนจนกระทั่งสามารถทำงานได้อย่างประณีตสวยงามด้วยฝีมือตนเองซึ่งกลุ่มตำบลท่าไข่สมาชิกที่เข้าใหม่ผ่านการสอนจากนางสร้อยธรรมประทีปทุกคนในระยะแรกๆ สมาชิกจะมาผลิตสินค้ากัน ณ ที่ทำการกลุ่มทองเหลืองสาน แต่ต่อมาเห็นว่าสามารถผลิตได้อย่างดีแล้วจึงให้ไปทำที่บ้านตัวเองได้โดยนำวัตถุดิบไปทำกันเองที่บ้าน และเมื่อจัดทำเสร็จแล้วก็ส่งมาที่กลุ่ม เพื่อดำเนินการ ต่อไป ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 15 คน

"ในด้านการรับสมัครสมาชิกนั้นรับคนที่เข้ามาสมัครทำ ที่พากันเข้ามา มาสมัครเองต้องดูว่าอยากทำด้วย เป็นการรับสมัครคนที่สมัครใจ เปิดรับตลอดเวลา "

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2554)

"...เรื่องการพิจารณารับสมาชิก ป้าสร้อย ใจกว้างรับหมด..."

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2) โครงสร้างการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ ประกอบด้วยประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม ประชาสัมพันธ์ เหรัญญิก เลขานุการและกรรมการอีก 4 ท่าน ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 19 คน มีวิธีการตั้งคณะกรรมการจะคล้ายๆ กับกลุ่มทองเหลืองสานท่าไข่ คือดูศักยภาพของคนที่มีความคล่องตัว มีความสามารถในการบริหารจัดการ สามารถทำทองเหลืองสานได้จึงมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพขึ้นเองก่อนที่ทางภาครัฐจะเข้ามาให้การสนับสนุน มีกระตือรือร้นและมุ่งมั่นอยากทำกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานจนรวมเงินทุนในการผลิตทองเหลืองสานขายได้ ในการเลือกประธานกลุ่มนั้นสมาชิกจะรับรู้ร่วมกันว่าใครมีความสามารถมีความคล่องตัว มีความรู้มากกว่า ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำทางธรรมชาติที่มีความเก่งและรอบรู้มากกว่าสมาชิกด้วยกัน อย่างเช่นนายบุญยัง สมมารถ ได้รับเลือกเป็นประธานเพราะรู้แหล่งซื้อวัตถุดิบและแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รู้วิธีการล้างให้ผลิตภัณฑ์มีความแวววาว มีความกระตือรือร้น มีความเป็นผู้นำและมีความคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอๆ สมาชิกให้การเชื่อถือจึงถูกเลือกให้เป็นประธานกลุ่ม ส่วนตำแหน่งอื่นๆพิจารณาตามความถนัด เช่น ประชาสัมพันธ์เป็นผู้ที่คล่องตัวในการออกสังคมไม่มีภาระกิจในครอบครัวมากนัก คุยเก่ง ขายของเก่ง ส่วนหน้าที่อื่นๆก็แบ่งภาระให้สมาชิกคนอื่นรับผิดชอบ ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญจะเกี่ยวพันกันเป็นเครือญาติคือเป็นพี่ๆน้องกันก็จะรู้กันว่าใครควรทำหน้าที่ใด และสามารถแบกรับภาระต่างๆ ในกลุ่มได้มากน้อยแค่ไหนเป็นต้น ในวาระการเป็นคณะกรรมการนั้นไม่ได้ระบุว่าต้องมีคณะกรรมการจำนวนเท่าไหร่ แต่จะมีการตั้งตามตำแหน่งที่สำคัญๆให้ครบ การดำรงอยู่ในวาระของคณะกรรมการสามารถดำรงได้ตลอดไป จนกว่าสมาชิกจะให้มีการคัดเลือกคณะกรรมการใหม่ หรือคณะกรรมการเก่าไม่สามารถปฏิบัติได้อีก คณะกรรมการกลุ่มมีอำนาจหน้าที่ 4 ประการ คือ 1) บริหารจัดการเงินกลุ่มฯ ตรวจสอบ กำกับดูแลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างโปร่งใส 2) ออกระเบียบ ข้อบังคับหรือออกหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารเงินกลุ่มฯ 3) รับสมัครสมาชิกและจัดทำระเบียบสมาชิก 4) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มฯ ดังคำกล่าวของนางอัญชลี เชาว์มั่นคง กรรมการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญสมพจน์ จันนุบินประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ และวิลาวัลย์ กองทรัพย์ ประชาสัมพันธ์วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ

“...การเลือกดูจากใครมีเวลา มากน้อย ดูความสามารถ การเลือกบุญยัง เป็นประธานเขาจะเป็นคนคล่องตัว ถึงแม้ไม่มีความรู้ แต่เขาฉลาด เขารอบรู้มาก เขาไม่อาย ไม่เคอะไม่เขิน เขาเก่ง เข้าคนเก่ง รู้แหล่งผลิต แหล่งขาย เข้าไปจังหวัดเขารู้จักคนนั้นคนนี้ เวลาเข้าประชุมเค้าจะ

ดูแลอย่างดีเขามีอัธยาศัยดี คนรัก... เลขานุการคนนี้จะต้องมีความรู้ จดไว เขียนไว พูดง่าย ต้องสรุปเก่ง ประชาสัมพันธ์ต้องช่างพูด พูดเก่ง อัธยาศัยดี เอาใจลูกค้าเก่ง ลูกค้าเป็นใหญ่ เขาไม่เอาของเราเค้าเอาเงินมาให้ไม่มีเค้าเราก็อยู่ไม่ได้ ต้องอาใจ เหรัญญิกต้องมีความรู้ทุกเรื่องที่จะช่วยเหลือ ถ้ามีตำแหน่งเราต้องทำงานเต็มที่ ตอนอยู่บ้านฉิชาภัทร เรามีเวลาลูกโตกันหมด ตอนนี้มีลูกเล็ก(หลาน) ทำไม่เต็มที่ เราก็ไม่เป็น เราต้องรู้ประมาณว่าทำได้เต็มที่หรือไม่เต็มที่..."

(อัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2554)

"สมาชิกก็เลือกให้เป็นต่อจากรอด การเลือกคณะกรรมการเลือกให้ตามความถนัดของแต่ละคน อย่างประชาสัมพันธ์ต้องขายของเก่ง คุยเก่ง"

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554)

"คนเป็นประชาสัมพันธ์ต้องคุยเก่ง เวลามีข่าวสารเราไปบ่อย มีการประชุมออกแบบนัดประชุมที่จังหวัด เวลาไปดูงานที่ไหนก็จะบอกว่าวันนี้วันนั้นมีการดูงานนะ จะมีใครจะไปดูบ้างไหม ก็มีไป แต่น้อยคนจะไป ส่วนใหญ่ติดธุระ มักจะไปคนเดียว...ประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์เรื่องของ เรื่องงานประชุม เรื่องดูงาน เรื่องการค้าขายจะแนะนำลูกค้าสมควรตั้งตรงไหนดีหรือไม่ดี..."

(วิลาวัลย์ กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

และในด้านการรับสมาชิกกลุ่ม มีการกำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ คือ ยื่นคำขอสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มฯตามแบบฟอร์มที่คณะกรรมการกำหนด ผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด แล้วแต่ความสมัครใจของสมาชิก มีการเปิดรับสมาชิกตลอดเวลา ในด้านคุณสมบัติของสมาชิกกลุ่ม ต้องเป็นผู้ที่พำนักหรือพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน บ้านคลองบ้านใหม่ หมู่ที่ 1 ตำบลบางขวัญหรือตำบลใกล้เคียง สมาชิกต้องเป็นผู้ที่มีนิสัยอันดีงาม มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นชอบหลักการของกลุ่มฯและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่มฯ สมาชิกกลุ่มต้องเป็นผู้มีความพร้อมและยินยอมปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มฯและมติต่างๆของคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มฯต้องเป็นผู้ที่คณะกรรมการกลุ่มมีมติเห็นชอบให้เข้าเป็นสมาชิก การขาดสมาชิกภาพ คือ ตาย ลาออกและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการให้ลาออก เป็นผู้ที่ไม่วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน หรือถูกศาลสั่งให้เป็นผู้ที่ไร้ความสามารถ หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม เป็นต้น (ระเบียบข้อบังคับกลุ่มทองเหลืองบางขวัญ, 2548)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ตาราง 1 การวิเคราะห์ภาระหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มทองเหลืองสาน

งาน	ประธาน	รองประธาน	เลขานุการ	เหรัญญิก	ประชาสัมพันธ์	คณะกรรมการ	สมาชิก
1. วางแผนและควบคุมการดำเนินงาน	✓				✓		
2. ดูแลและควบคุมด้านการผลิต	✓				✓		
3. ตรวจสอบสินค้า/คุณภาพของผลิตภัณฑ์	✓				✓		
4. ดูแลและควบคุมด้านการเงิน	✓	✓	✓	✓		✓	✓
5. ผลิตสินค้า	✓				✓		
6. จัดส่งสินค้า	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7. ติดต่อจัดจำหน่าย/รับOrder	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8. จัดทำบัญชี	✓				✓		
9. ออกจำหน่ายสินค้า	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10. ออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11. ประชาสัมพันธ์/ส่งเสริมการขาย	✓				✓		
12. การคิดต้นทุนผลิตภัณฑ์	✓						
13. การประสานงานกับหน่วยงานราชการ	✓				✓		
14. จัดหาเงินทุนหมุนเวียน/กู้ยืม	✓						
15. การจัดซื้อวัตถุดิบ	✓						✓
16. การหาแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์							

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ตาราง 1 (ต่อ) การวิเคราะห์ภาระหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มทองเหลืองสาน

งาน	ประธาน	รองประธาน	เลขานุการ	เหรัญญิก	ประชาสัมพันธ์	คณะกรรมการ	สมาชิก
17.การสาธิตผลิตภัณฑ์	✓						
18. การต้อนรับลูกค้า	✓						
19. การหาข้อมูลข่าวสาร	✓	✓	✓				
20. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่	✓						
21. การแบ่งงานให้สมาชิกผลิต	✓	✓	✓				
22. การเข้ารวมประชุมกลุ่มฯ	✓					✓	
23. การปฏิบัติงานตามที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร้องขอมา	✓		✓		✓	✓	
24. การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานราชการ	✓				✓		✓
25. การออกงานแสดงและจำหน่ายสินค้าตามที่หน่วยงานราชการจัดขึ้น	✓	✓	✓				
26. การจดบันทึกรายงานการประชุมฯ	✓				✓	✓	
27. การจัดเก็บเอกสารของกลุ่มฯ	✓	✓	✓	✓			
28. การสอนงาน/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน	✓						
29. การจัดสรรผลประโยชน์ ให้แก่สมาชิก					✓		

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ตาราง 1 (ต่อ) การวิเคราะห์ภาระหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มทองเหลืองสาน

งาน	ประธาน	รองประธาน	เลขานุการ	เหรัญญิก	ประชาสัมพันธ์	คณะกรรมการ	สมาชิก
30. การมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกลุ่มฯ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

จากการลงเก็บข้อมูลโดยใช้ภาระหน้าที่ต่างๆ ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นตามหน้าที่ที่ควรจะปฏิบัติในบางส่วนพบว่าหน้าที่ต่างๆ ตกอยู่ที่ประธานเป็นคนปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ สมาชิกทุกคนมีหน้าที่ผลิตตามความถนัดของแต่ละคน แต่คนที่มีตำแหน่งต่างๆ จะต้องมีภาระทำหน้าที่มากขึ้น คนที่รับตำแหน่งหน้าที่จะต้องมีความเสียสละและปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ หากรู้ประมาณตัวเองว่าไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มที่จะไม่รับตำแหน่งจะเป็นเพียงคณะกรรมการหรือสมาชิกเท่านั้น

ในด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติกัน ดังคำกล่าวของสมชาย กองทรัพย์ กรรมการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญซึ่งเป็นสามีของวิลาวัลย์กองทรัพย์ และ วิลาวัลย์ กองทรัพย์ เป็นกรรมการในตำแหน่งประชาสัมพันธ์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้กล่าวว่า

“…แม่เค้าเป็นน้องสาวย่า (นางทับทิม (แต๋ว) มารดาของบุญยัง สมมารถ) สมศรีพี่สาวสมชาย ก็ไม่เป็นอะไรกันแต่เกี่ยวพันเป็นดองๆกัน…”

(วิลาวัลย์ กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

“…เป็นญาติกันหมด …ผมเป็นหลายเขยย่า (นางแต๋ว)…”

(สมชาย กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

จากความสัมพันธ์ของคนที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม พบว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญจะมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างเหนียวแน่นจากการที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติกันมีการผ่านการร่วมทุกข์ร่วมสุขจากการเป็นลูกจ้างแรงงานการสานมาก่อนก็จะพยายามหลีกเลี่ยงและปรับปรุงเพื่อไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันซึ่งเป็นผลดีในแง่การทำงานคือจะมีความอลุ้มอล่วยกันช่วยเหลือกัน เพราะความคิดที่ว่าเราเป็นพี่น้องกันนั่นเอง โดยเฉพาะประธานคนปัจจุบันที่ต้องทำหน้าที่ทั้งประธานกลุ่มและเป็นหลักของครอบครัวตนเองเวลาที่ต้องออกงานแสดง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

สินค้าเป็นเวลาหลายวันภาระในการดูแลลูกๆจะตกอยู่ที่ญาติ คือนางประเทือง สมมารถที่มีอาชีพหลักขายไข่ไก่ หรือนางประทุม ศรีสุนทร ทั้งสองคนเป็นพี่สาวของบุญยัง สมมารถอดีตประธานคนก่อนที่เป็นสามีของนางสมพจน์ จันนุบิน ประธานวิสาหกิจชุมชนฯคนปัจจุบัน และนางทับทิม สมมารถ เป็นมารดาของนายบุญยังเช่นกันจะทำหน้าที่ดูแลหลานๆให้ และการอยู่ในหมู่บ้านที่แวดล้อมด้วยบ้านญาติกันทำให้เกิดความสบายใจในเรื่องปัญหาโจรผู้ร้ายและอยู่ใกล้บ้านที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ซึ่งทุกคนจะอยู่ร่วมกันมานานเป็นคนพื้นเพเดียวกันรู้จักกันหมดทำให้สังคมโดยทั่วไปอบอุ่นพึ่งพิงกันอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อน มีปัญหาอะไรก็จะตักเตือนกันมีการปรึกษาหารือกันตลอดเวลาส่งผลดีต่อกลุ่มอาชีพเพราะเป็นการร่วมกันคิดร่วมกันทำซึ่งมองในแง่ของฝีมือไม่ค่อยมีปัญหาเพราะทุกคนมีความเชี่ยวชาญ แต่มีอุปสรรคในแง่ของอายุหรือวัยที่สมาชิกแต่ละคนมีอายุมากขึ้นจะมีปัญหาด้านสายตาและสุขภาพบ้าง

ในด้านของเงินทุนที่น้อยไม่เพียงพอที่จะใช้ในการหมุนเวียนซื้อวัตถุดิบมาผลิตงานเพราะเนื่องจากวัตถุดิบมีราคาสูงขึ้นมากส่งผลทำให้ไม่สามารถจัดซื้อวัตถุดิบในปริมาณที่เพียงพอต่อการผลิตจากการเข้าไปในพื้นที่ล่าสุด (17 เมษายน 2554)ที่ศูนย์ OTOP จะร้างว่างเปล่าไม่มีผลิตภัณฑ์ตั้งโชว์ไว้อย่างในอดีตที่ผ่านมาซึ่งจะมีข้อเสีย คือ เวลาที่ลูกค้าเข้ามาท่องเที่ยวยังศูนย์ OTOP จะไม่มีบรรยากาศของการจักสานอย่างในอดีตเพราะลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวบางรายไม่มีการกำหนดการว่าจะมาเมื่อไหร่บางรายเข้ามาเลยก็จะไม่มีสินค้าให้ชมหรือเลือกซื้อ ส่งผลต่อการสูญเสียโอกาสการขายและเสียลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยวได้ ส่งผลทำให้สมาชิกที่เป็นช่างฝีมือว่างงานมานานหลายเดือนเพราะไม่มีงานทำเนื่องจากประธานเน้นการผลิตตามคำสั่งซื้อเท่านั้น เหตุผลที่ประธานชี้แจงคือวัตถุดิบราคาสูงมาก ลูกค้าซื้อน้อยลงส่วนใหญ่จะใช้เงินในการซื้อของกินมากกว่าและการออกไปขายต้องเสียค่าแรงในการออกไปขาย เสียค่าที่พัก ค่าเดินทางจึงไม่คุ้มกัน(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554) จึงรับแค่คำสั่งที่ลูกค้าสั่งมาหรือลูกค้าให้รูปแบบมาก็จะปรึกษากันก่อนกับประชาสัมพันธ์ของกลุ่มซึ่งบ้านอยู่ติดกันก่อนในเบื้องตนว่าทำได้หรือไม่หากตัดสินใจว่าพอทำได้ก็จะเรียกสมาชิกกลุ่มประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษากันในเรื่องรูปแบบและลวดลายช่วยกันคิดเมื่อได้ข้อสรุปก็จะโทรศัพท์ให้ลูกค้าทราบว่าชิ้นงานนั้นจะผลิตให้ได้หรือไม่ได้อีกครั้งหนึ่ง ถ้าตกลงผลิตให้ลูกค้าก็จะมีการแบ่งงานกันทำตามที่สมาชิกแต่ละคนถนัด อย่างนายพยนต์ มานะวะ สมาชิกกลุ่มที่สูงอายุได้บอกว่าไม่มีงานทำมาหลายเดือนและตอนนี้ตาไม่ค่อยดีอาจจะผลิตไม่ได้แล้ว ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก เพราะเป็นคนที่ทำงานได้ละเอียดประณีตมาก คนที่จะรับช่วงอาจจะไม่มีหรือมีน้อยเนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่ไม่มีความใกล้ชิดผู้ใหญ่เหมือนในอดีตที่มาคลุกคลีเรียนรู้โดยธรรมชาติและขาดความสนใจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ในงานหัตถกรรมที่นับวันอาจจะสูญหายไปพร้อมกับวัยของสมาชิกในปัจจุบัน ในด้านการจัดซื้อวัตถุดิบจำนวนน้อยและผลิตตามคำสั่งซื้อซึ่งมองในแง่ของการลดความเสี่ยงก็จะดีในแง่ที่ไม่ต้องมีเงินทุนจมอยู่ในผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบ การซื้อมาผลิตและขายไปต้นทุนขึ้นตามวัตถุดิบที่เพิ่มขึ้น แต่หากมองในแง่ของการสูญเสียก็คือการเสียโอกาสที่ควรจะได้จากการจำหน่ายผลิต ปัญหาด้านสมาชิกมีการว่างงานขาดรายได้ที่สมาชิกหลายรายต้องใช้พึ่งพิงในการดำรงชีพ ซึ่งขณะนี้ประธานและกลุ่มในเครือญาติจะทำการผลิตอยู่ตามคำสั่งซื้อ และมีการออกไปหารายได้ส่วนตัวในการเลี้ยงครอบครัวจากการเข้าศึกษาทางด้านการบัญชีพบว่ากลุ่มมีรายจ่ายค่าน้ำมันรถ ค่างวดรถซึ่งเป็นรายจ่ายของกลุ่ม ซึ่งอาจจะไม่ได้ใช้เพื่อกิจการกลุ่มโดยตรงนัก ซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อกลุ่มโดยรวมส่งผลทำให้มีค่าใช้จ่ายมากไม่คุ้มค่ากับรายได้ และสมาชิกส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในด้านการรวมกลุ่มอาชีพขาดความรู้ด้านสิทธิและหน้าที่ที่ควรมีต่อกลุ่มอาชีพโดยรวมการเป็นเครือญาติกันทำให้มีการพูดคุยกันได้ง่าย ไว้วางใจกัน แต่จากประสบการณ์ในอดีตที่ทำการศึกษาพบว่าแม้จะเป็นเครือญาติกันก็อาจแตกแยกกันได้หากมีการเอาเปรียบกันมาก หากอีกฝ่ายได้รับผลประโยชน์เต็มๆแต่แบ่งผลประโยชน์ให้เพียงเล็กน้อยหรือที่เรียกว่ารวยคนเดียวขณะที่คนอื่นเสียเปรียบทำงานมากกว่ารายได้ที่ควรได้รับดังนั้นการที่วิสาหกิจชุมชนจะมีความเข้มแข็งจึงต้องระมัดระวังในเรื่องความยุติธรรมของผลประโยชน์ที่ควรปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและมีความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงและควรมีการประชุมชี้แจงความเคลื่อนไหวของกิจการวิสาหกิจชุมชนและสถานการณ์เศรษฐกิจเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นโดยร่วมกันคิดหาทางออกร่วมกันนับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดต่อการทำงานระบบกลุ่ม

จากการวิเคราะห์ระบบโครงสร้างของกลุ่มพบว่าประธาน ได้มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นประธานกลุ่มนั้น ควรจะมีลักษณะเป็นผู้นำ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์มากที่สุด แต่หากมีความรู้หรือความเชี่ยวชาญในการผลิตน้อย ก็ต้องเป็นผู้ที่ฉลาดรอบรู้ มีอัธยาศัยที่ดีงาม สามารถปรับตัวเข้าสังคมได้อย่างดี มีความคล่องตัวในการทำงานและการติดต่อประสานงานกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีความมุ่งมั่นเสียสละเพื่อการทำงานของกลุ่มโดยรวม เป็นที่ยอมรับนับถือหรือสมาชิกให้ความเชื่อถืออย่างเช่นนางณิชาภัทร อัครอมรธรรม และนายบุญยัง สมมารถ การผลิตไม่เก่งแต่มีความฉลาดรอบรู้เป็นอย่างดี สมาชิกให้ความเชื่อถือ

รองประธาน ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการผลิต สามารถทำงานต่างๆแทนประธานคณะกรรมการได้ในเวลาที่ประธานไม่สามารถปฏิบัติได้ ส่วนใหญ่จะมีความสำคัญในแง่เป็นผู้ที่มีฝีมือสามารถคิดสร้างสรรค์ได้แต่มีคนที่เหมาะสมหรืออาวุโสกว่าทำหน้าที่ประธานซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ตายตัวนักขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและวัฒนธรรมในกลุ่มนั้นๆ เป็นหลักอย่างวิสาหกิจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่เลือกสมใจ เทียนงามเป็นรองประธานกลุ่มเพราะมีคุณสมบัติดังที่กล่าวมาแล้ว สมใจ เทียนงามถือเป็นหลักให้แก่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ ซึ่งหาก มีการแยกตัวออกไปจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มลดน้อยลงเนื่องจากมีความแม่นยำในการทำงานทำได้รวดเร็วและฝีมือดีและมีความคิดสร้างสรรค์โดยเมื่อได้พบเห็นชิ้นงานต่างๆ สามารถจดจำและนำมาประยุกต์ใช้ในชิ้นงานของตนเองได้ทันที

เลขานุการต้องมีลักษณะเป็นคนรอบรู้ มีทักษะในการเขียนหนังสือได้รวดเร็ว สามารถจับประเด็นหรือสรุปประเด็นได้เป็นอย่างดี มีอัธยาศัยที่ดี มีความคล่องตัวในการติดต่อประสานงานทั้งสมาชิกในกลุ่มและเครือข่ายได้เป็นอย่างดี ต้องมีความขยันในการจดบันทึกสิ่งที่เป็นสาระสำคัญเพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่วิสาหกิจชุมชนแต่จากการเข้าศึกษาข้อมูลเลขานุการยังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่นี้ประธานยังคงทำหน้าที่นี้เองแม้จะมีการแต่งตั้งกำหนดตัวคนไว้แล้วก็ตาม ทำให้ในปัจจุบันมีการจดบันทึกรายงานการประชุมวิสาหกิจชุมชนน้อยหรือไม่มีการจดบันทึกเลย ซึ่งทำให้เมื่อย้อนกลับไปดูเรื่องราวที่มีการประชุมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ไม่ได้

ประชาสัมพันธ์ เป็นผู้ที่ชอบสังคม ชอบออกงานไม่เคอะเขิน เข้ากับคนง่าย มีศิลปะในการพูดชักจูงใจ มีอัธยาศัยที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เอาใจลูกค้าเก่ง มีความรอบรู้เรื่องทองเหลืองสานอย่างดี สามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ลูกค้าได้ ซึ่งวิลาวัลย์ กองทรัพย์กล่าวว่าอาจารย์ทางโหราศาสตร์ที่มาช่วยที่วัดสมานรัตนารามในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์กล่าวว่าในปี 2554 นี้หากบ้านใครหันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันออกจะไม่ค่อยดีให้วิลาวัลย์ แนะนำลูกค้าซื้อทองเหลืองเอาไปวางแขวนหรือตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเพื่อแก้เคล็ด ซึ่งส่งผลดีต่อการขายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน เพราะลูกค้าจะซื้อสุ่มไซ ซ้องแล้วเอาทองจากพระพิฆเนศมาแปะผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปเป็นของมงคล นอกจากนั้นยังต้องเข้าไปร่วมประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหากประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้แล้วนำข่าวสารมากระจายให้สมาชิกได้รับทราบ มีการรับคำสั่งซื้อเรียกสมาชิกมาประชุมเรื่องการออกแบบลวดลายให้เป็นไปตามที่ลูกค้าสั่ง เป็นต้น (วิลาวัลย์ กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

เหรัญญิกต้องเป็นคนที่มีความถนัดและแม่นยำในด้านตัวเลขและมีความละเอียดในด้านการเงิน ทำหน้าที่ควบคุมดูแล ตรวจสอบการรับ-จ่ายและการเก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของวิสาหกิจชุมชนให้เป็นไปโดยถูกต้องเรียบร้อย และต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ จากการเก็บข้อมูลพบว่าหน้าที่นี้มีการแต่งตั้งไว้แต่ในทางปฏิบัติประธานวิสาหกิจชุมชนยังคงทำหน้าที่นี้อีกเช่นกัน

กรรมการมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นหรือให้มติในที่ประชุมร่วมกับสมาชิกทุกคนเพื่อให้มีการดำเนินงานเป็นไปตามข้อบังคับของวิสาหกิจ หากวิสาหกิจได้คณะกรรมการที่มีความเข้มแข็งทำหน้าที่ควบคุมดูแลและกำกับการดำเนินงานของวิสาหกิจอย่างจริงจังและมีความรอบรู้ก็จะสามารถช่วยผลักดันให้วิสาหกิจมีความก้าวหน้าและมั่นคงได้ จากการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

เข้าทำการศึกษาข้อมูลพบว่ากรรมการยังไม่มีความรู้ความสามารถในหน้าที่อย่างเพียงพอ ต้องมีการเข้าอบรมเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของการเป็นคณะกรรมการ

สมาชิก ต้องเข้ามาร่วมกับวิสาหกิจชุมชนด้วยความสมัครใจและสามารถทำงานตามความรู้ความสามารถที่วิสาหกิจดำเนินงาน ต้องมีความตั้งใจเข้ามาร่วมงานศึกษาและฝึกปฏิบัติให้เกิดทักษะความชำนาญที่ตนถนัดจนสามารถทำงานได้อย่างดีและปฏิบัติตามข้อบังคับของวิสาหกิจได้จากระเบียบ ข้อบังคับของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้ออกระเบียบเกี่ยวกับคุณสมบัติของสมาชิกคือ ต้องเป็นผู้ที่พำนักหรือพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 หรือตำบลใกล้เคียง มีนิสัยอันดีงาม มีความรู้ ความเข้าใจเห็นชอบหลักการของกลุ่มและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่มและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและมติต่างๆของคณะกรรมการ เป็นผู้ที่คณะกรรมการกลุ่มมีมติเห็นชอบให้เข้าเป็นสมาชิก (ระเบียบข้อบังคับกลุ่มทองเหลืองบางขวัญ, 2548)

โดยสรุปประธานกลุ่มจะเป็นเสาหลักในการผลิต โดยจะทำการออกแบบ ลวดลาย เกือบทั้งสิ้นเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มผลิตตามแบบที่คิดขึ้นนั้น โดยมีรองประธานกลุ่มทำหน้าที่ติดต่อประสานงานทั้งหมด ทั้งในด้านการควบคุมคุณภาพ การจัดซื้อวัตถุดิบ เลือกช่างสานที่เป็นสมาชิกโดยมุ่งเน้นในการผลิตเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดความชำนาญ และแนะนำในการผลิต รวมถึงรู้ถึงความต้องการของตลาดและของลูกค้า จะทำการร่วมกันปรึกษาในกลุ่มสมาชิก ถึงเรื่องการผลิตตามลวดลายที่ออกแบบไว้ เพื่อถามข้อคิดเห็นว่าสมาชิกสามารถผลิตตามแบบที่คิดขึ้นได้หรือไม่ เข้าใจในลักษณะรูปร่างที่ออกแบบไว้ หากเข้าใจตรงกันและสมาชิกสามารถทำการผลิตตามแบบได้ ก็ให้เริ่มทำการผลิตต่อไป โดยในด้านการบริหารจัดการนั้นเน้นความโปร่งใสและยุติธรรม มีการยกเลิกการกู้ยืมเงินในหมู่สมาชิก เพื่อจุดจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการลดภาระหนี้สิน มีเงินช่วยสวัสดิการ มีเบี้ยขยันในการทำงานคิดจากยอดขายต่อปี ให้ในอัตราร้อยละ 2 (วิชาญ ตอรบรัมย์และอภิวัฒน์ วงค์ณรัตน์, 2547, หน้า 72-75)

4.2.3 แนวทางในการพัฒนา

จากการสังเคราะห์SWOT ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ที่ทางวิสาหกิจจัดทำ SWOT ขึ้น โดยนายบุญยัง สมมารถ ประธานกลุ่มวิสาหกิจกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญคนเดิมได้ทำไว้ พบจุดที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้คือ

จุดแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน พบว่าเป็นธุรกิจที่มี ช่างฝีมือผ่านการดำเนินมายาวนาน ในการสร้างสรรค์ชิ้นงานต่างๆและมีความสามารถในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นอุตสาห-กรรมในครัวเรือนที่แรงงานฝีมือประกอบอาชีพอยู่ตามบ้านของตนเองมีชั่วโมงการทำงานที่ยืดหยุ่น ช่างฝีมือมีอิสระในการทำงานก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ชิ้นงานออกมาอย่างต่อเนื่อง มีการดำเนินการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตลาดที่ดี มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนทั้งในด้านการพัฒนาฝีมือและเงินทุน ผลิตภัณฑ์มีลักษณะโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มและพัฒนาฝีมือการทำงานจนได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช. 73/2546) ได้รับการคัดสรรระดับ 3-4-5 ดาว ในผลิตภัณฑ์หลายชนิด เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากฝีมือละเอียดประณีต มีการคิดลวดลายใหม่ๆอยู่เสมอ มีผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด

จุดอ่อนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานพบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดแหล่งเงินทุนที่มาสนับสนุนอย่างเพียงพอ การแบ่งแยกหน้าที่สมาชิกภายในกลุ่มไม่ชัดเจนส่วนใหญ่ตกเป็นภาระของประธานวิสาหกิจคนเดียวทำให้ไม่มีการบันทึกข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าที่เป็นต้นทุนและราคาสินค้าที่ถูกต้อง และไม่มีการบันทึกรายงานการประชุมทำให้ไม่ทราบประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของวิสาหกิจ ผลิตภัณฑ์เป็นของประดับตกแต่งมากกว่าการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การผลิตต้องใช้ฝีมือ ต้องใช้ความอดทน จึงจะทำให้ได้ชิ้นงานที่สวยงาม

ในด้านโอกาสของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานพบว่า ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นผลิตภัณฑ์OTOPของจังหวัดฉะเชิงเทราที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไป มีการจัดทำเวปไซด์ที่สามารถเข้าชมผลิตภัณฑ์ได้ตลอดเวลาและยังมีเครือข่ายผู้ประกอบการ OTOPในการกระจายการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่นได้มากขึ้น สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่ตลาดต่างประเทศได้ เพราะชาวต่างชาติมักนิยมผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือ ผลิตภัณฑ์มีราคาเหมาะสมเนื่องจากใช้แรงงานในท้องถิ่น มีช่องทางการจำหน่ายผ่านห้างสรรพสินค้าได้มากขึ้น

ในด้านอุปสรรค คือไม่สามารถควบคุมราคาวัตถุดิบได้ราคาวัตถุดิบสูงขึ้นตลอดเวลา ภาวะเศรษฐกิจถดถอยส่งผลกระทบต่อยอดการจำหน่ายได้ลดลง คนรุ่นใหม่ไม่สนใจอาชีพหัตถกรรมทองเหลืองสานเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ได้ ขาดทักษะทางด้านภาษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ (บุญยัง สมมารถ, สัมภาษณ์, 2550)

กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้ขึ้นทะเบียน 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ในปี 2548 ต่อมาได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบแล้ว และได้มีการประชุมคณะกรรมการและสมาชิก ณ ที่ทำการกลุ่มเลขที่ 32 หมู่ 1 ตำบลบางขวัญ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549 โดยร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดโครงการและกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน OTOP Village Champion ใน 4 ประเด็นคือ 1)จัดทำเป็นโครงการที่เกี่ยวกับการเพิ่มขีดความสามารถให้กับชุมชน กลุ่มองค์กร เยาวชน สตรี ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้านให้เพิ่มมากขึ้น โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน 2) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น โครงการที่จัดให้มีการริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์มีมาตรฐานและคุณภาพมากขึ้น 3) ด้านการท่องเที่ยว เช่น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ ความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย สุขภาพดีของชุมชน การนำเสนอข้อมูลหมู่บ้านชุมชนการจัดบริการของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ชุมชนที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว การศึกษาดูงาน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านโดยใช้สื่อต่างๆ 4) ด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น โครงการที่จัดให้มีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การเสริมสร้างเอกลักษณ์ ค่านิยมไทย การสืบค้น และการจัดแสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น ในการประชุมครั้งนี้มีนางทิวาวรรณ แย้มพุชชง ประธานเครือข่ายตำบลได้เข้าร่วมประชุมและเสนอแนะให้จัดทำเอกสารแนะนำกลุ่มอาชีพและให้จัดทำอาคารอเนกประสงค์ โดยทางกลุ่มมีมติเห็นชอบ (ตามบันทึกการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกเมื่อ 25 ธันวาคม 2549)ซึ่งกิจกรรมที่จัดทำไปแล้วคือ โครงการ Young OTOP Camp เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนผู้เป็นทายาทผู้ผลิต OTOP เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาและสร้างเครือข่ายเยาวชน ได้ดำเนินการ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯจำนวน 35 คน 5 วัน ผลงานความคิดสร้างสรรค์ได้แก่เชิงเทียนทองเหลืองสาน เอกสารศึกษาและบันทึกภูมิปัญญาได้แก่ภูมิปัญญากลุ่มทองเหลืองสาน(ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2549,หน้า10) การทำแผ่นพับหมู่บ้านหัตถกรรมทองเหลืองสาน OTOP Village Champion จังหวัดฉะเชิงเทรา นามบัตร และล่าสุดได้รับการสนับสนุนจากนายมนตรี นามสง่า จากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 9 จัดทำป้ายคล้องผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายด้วยงบประมาณ 10,000 บาท มามอบให้เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2554 และมีอาคารเอนกประสงค์คือศูนย์ OTOP ในปัจจุบัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยอนุรักษ์ของเก่าของโบราณ เช่น สุ่ม ไซ บุ้งกี๋ ตะเกียงจ้าวพายุ ตะเกียงที่มีปล่องแก้ว บาตรพระมาประยุกต์ดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ กระจาดหาบคู่และกระบุงหาบคู่ เป็นต้น ในด้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประธานกลุ่มคนเดิมได้เข้าร่วมอบรมโครงการสัมมนาผู้นำทางการท่องเที่ยวพัฒนาเครือข่ายกลุ่มจังหวัดในปี 2549 ที่จังหวัดนครนายกในวันที่ 12-17 กันยายน 2549 มาบ้างแล้วปัจจุบันกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งความรู้ของจังหวัดแห่งหนึ่งเนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด เช่น ตลาดบ้านใหม่ 100 ปี วัดจีนประชาสโมสร วัดอุภัยภาติการาม ศาลหลักเมือง ป้อมเมืองฉะเชิงเทราและวัดโสธรวรวิหาร เป็นต้น

4.2.4 ศักยภาพชุมชน

จากการเข้าไปศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ พบว่าวิสาหกิจชุมชนนี้มีจุดแข็งในด้านเงินทุน มีเงินทุนเป็นของตนเอง จากการยึดอาชีพในการทำทองเหลืองมายาวนานเป็นเวลากว่า 50 ปี ได้ผ่านวิกฤติต่างๆมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีการสะสมประสบการณ์จากอาชีพนี้มาอย่างยาวนานรุ่นสู่รุ่นทั้งในด้านการบริหารจัดการการดำเนินงาน การผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบลวดลายมากกว่า 300 ชนิด จนเป็นเอกลักษณ์และเป็นพื้นฐานที่ผู้ประกอบการทองเหลืองสานในปัจจุบันยังนำเอาองค์ความรู้ต่างๆจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่นำไปใช้ถือเป็นรากเหง้าหรือต้นแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาจักสานทองเหลืองมาจนถึง

มหาวิทยาลัยรักษ์ภูมิปัญญาไทย

ปัจจุบันนี้ถือเป็นต้นกำเนิดและเป็นแหล่งเรียนรู้ของสมาชิกที่มีฝีมือได้เกิดการฝึกฝนการสั่งสอนจนสามารถทำการผลิตชิ้นงานได้อย่างสวยงามปีนที่ต้องการของลูกค้าทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่ชื่นชอบงานหัตถกรรมที่ทำด้วยฝีมือ แต่จะมีข้อเสียตรงที่ขนาดไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันเหมือนอย่างชิ้นงานที่ผ่านจากโรงงานอุตสาหกรรม แต่ในด้านคุณภาพความละเอียดสวยงามจะออกมาดีทุกชิ้นซึ่งตรงนี้ถือเป็นเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่ทำให้ทองเหลืองสานยังเป็นที่นิยมอยู่ แต่หากเป็นของที่ผลิตจากโรงงานที่ผลิตจากเครื่องจักรได้จำนวนมาก ๆ ก็อาจจะดูเป็นผลิตภัณฑ์ที่ธรรมดาและด้อยค่าลงไปได้ เพราะหาซื้อง่ายใครๆที่มีเครื่องจักรก็สามารถผลิตออกมาได้เหมือนกัน แต่นี่เป็นงานฝีมือต้องใช้เวลาทักษะความชำนาญกว่าจะผลิตชิ้นงานได้แต่ละชิ้นแม้เป็นผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันแต่การผลิตในแต่ละครั้งยังได้รูปร่างแตกต่างกันอย่างเช่น แจกัน อาจจะผอมสูงหรืออาจจะกลมปล่องเตี้ย บางชิ้นคอสูง บางชิ้นคอสั้น ขนาดของปากใหญ่และเล็กไม่เท่ากัน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานบางขวัญตั้งขึ้นมาภายหลังจากการแยกตัวของสมาชิกที่มีฝีมือจากกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนล้วนแต่มีความชำนาญในการสานมาอย่างดี ดังคำกล่าวของวิลาวัลย์ กองทรัพย์ที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลได้สอบถามถึงผู้ใดมีหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์จะกล่าวออกมาทันทีว่าที่นี่ไม่มีการสานผิดหรอกเพราะทุกคนทำเก่งทั้งนั้น

“…ไม่มี พวกนี้เค้าทำกันเก่งหมดแล้ว ถ้าจะมีการตรวจสอบคุณภาพก็ต้องรัตน์นะเป็นคนตรวจ…”

(วิลาวัลย์ กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

แต่กลุ่มนี้จะมีอุปสรรคในด้านของเงินทุนหมุนเวียนที่มีน้อย ขณะที่ราคาวัตถุดิบมีแต่สูงขึ้นซึ่งส่งผลต่อราคาผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีราคาสูงไปตามด้วย และในปัจจุบันคนส่วนใหญ่เจอปัญหาภาวะเศรษฐกิจที่สินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้นทำให้ผู้คนทั่วไปเน้นในการใช้จ่ายทางด้านอาหารการกินมากกว่าเพราะทองเหลืองสานเป็นของที่ใช้ประดับตบแต่งมากกว่า ถูกมองว่าเป็นของมีราคาแพงและฟุ่มเฟือย จึงทำให้ยอดจำหน่ายในปัจจุบันลดลงส่งผลกระทบต่อสมาชิกที่เป็นแรงงานฝีมือขาดรายได้ในการเลี้ยงชีพซึ่งอาจส่งผลต่อความยั่งยืนของ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานโดยรวมทั้งสองกลุ่ม

ซึ่งปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนทั้งสองแห่งต้องปรับกลยุทธ์ในการขายโดยไม่ออกไปขายในแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากยอดจำหน่ายได้น้อยขณะที่ค่าใช้จ่ายในการจำหน่ายสูงกว่าทำให้ไม่คุ้มค่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ซึ่งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ใช้วิธีจำหน่ายอยู่กับที่ คือ ที่ศูนย์ OTOP และส่งจำหน่ายร้านค้าขายส่งเหมือนเดิม ในด้านของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ ประธานกลุ่มปรับกลยุทธ์เช่นกันโดยแจ้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมว่าไม่ขอออกไปขายเพราะค่าใช้จ่าย ที่เป็นค่าแรง ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทางค่อนข้างสูงกว่ารายได้ทำให้ไม่คุ้มกันในช่วงปัจจุบันนี้นการผลิตตามคำสั่งซื้อมากกว่า ซึ่งลูกค้าที่สั่งซื้อยังคงมีการสั่งมาเรื่อยๆจะทำการผลิตในส่วนที่สั่งก่อนทำให้ไม่ได้ผลิตเพื่อนำไปวางจำหน่ายตามแหล่งที่จำหน่ายเหมือนอย่างแต่ก่อน ดังคำกล่าวของประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่มและสมาชิกกลุ่มที่กล่าวในเรื่องนี้ตรงกัน

"... ยอดขายได้น้อย ไปขายเองหมดเวลาไปวันๆ มีงานบ้านและงานอื่นๆอีกเยอะที่ต้องทำไม่คุ้มกับค่าเสียเวลา จึงหันมาขายเองที่บ้านและทำส่งลูกค้าตามที่สั่งมา..."

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2554)

"...บางคล้าไม่ค่อยมีขาย คล้ายๆorder มามากกว่า เลยต้องเร่งทำให้ก่อน ของเลยเอาไปขายน้อยที่บางคล้า บางครั้งไม่มีขาย เพราะตอนนี้ order มาเยอะ..."

(อัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2554)

"... คนที่รับไปขายบ่นว่าขายอืด หนูบอกให้เค้าหยุดก่อน ยังไม่ต้องขายเพราะขายไม่ได้อยู่แล้ว ยังไม่ได้ไปเก็บกลับคืนมาซ่อมใหม่ เค้ารับของเราไปขาย เค้ารับประจำ ...แล้วของเราเป็นของฟุ่มเฟือย มันยาก หนูเข้าใจเลยว่าทำไมคนถึงไม่ซื้อค่าใช้จ่ายลงที่การกิน วัตถุดิบมันแพง หนูรับ Order ไม่ออกงาน ไม่คุ้มค่าอาหาร ที่พัก ค่าคนขาย ค่าน้ำมัน นี่ของS&P ทำแล้วที่บ้านพี่สาว งวดที่แล้วทำส่งที่หมู่บ้านที่คอนเมือง ก็ส่งไปจบไป หนูส่งทางไปรษณีย์..."

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554)

ในด้านการฝึกอบรมความรู้ต่างๆที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจัดให้การศึกษาอบรมแก่วิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสาน ทั้งสองกลุ่มมีดังนี้

กลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ สมาชิกกลุ่มได้เข้ารับการฝึกอบรม การพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจ อุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตกรรมในปี 2539 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและกรมส่งเสริมสหกรณ์เข้ามาช่วยเหลือด้านการพัฒนารูปแบบและเงินสนับสนุนในการประกอบอาชีพให้กลุ่มเข้มแข็งมากขึ้น ในปีพ.ศ. 2540 ได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านโครงการอุตสาหกรรม ในปีพ.ศ.2543 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดฉะเชิงเทราได้เข้ามาให้การอบรมความรู้ด้านการตลาด พัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ฝีมือแรงงานของสมาชิกและการบรรจุหีบห่อ และได้รับการฝึกอบรมในด้านการบริหารจัดการและบัญชีอยู่เสมอจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ มีการพัฒนาศักยภาพกลุ่มตนเอง จาก 2 ทาง คือ

1) จากการเรียนรู้ภายในกลุ่มอาชีพ โดยการได้แบบจากผลิตภัณฑ์อื่นๆนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างชิ้นงานใหม่ เช่นจากรูปแบบสินค้าเซรามิค ไม้ไผ่ หวาย ผ้าไหมและของใช้ในครัวเรือนที่เคยมีใช้ในวิถีชีวิตประจำวันในอดีต เป็นต้น นำมาช่วยกันร่วมคิดและดัดแปลงเพิ่มเติมร่วมกันในหมู่สมาชิก การใส่ลวดลาย เพื่อให้ดูสวยงามแปลกตาทำให้สะดุดตาของลูกค้าที่ชื่นชอบซื้อหาไปเก็บไว้ใช้ตบแต่งอาคารบ้านเรือน เป็นต้น และที่สำคัญขณะนี้การเรียนรู้ใหม่ๆจะได้จากรูปแบบที่ลูกค้าส่งมาให้ผลิตทำให้สมาชิกกลุ่มต้องมาประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาว่าสามารถทำให้ลูกค้าได้หรือไม่ เมื่อตกลงทำตามที่ลูกค้าต้องการ สมาชิกกลุ่มอาชีพเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆตามที่ลูกค้าต้องการเพิ่มขึ้นถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกและของกลุ่มโดยรวม

2) จากการส่งสมาชิกเข้าร่วมการอบรม ในด้านการศึกษาดูงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากการให้ข้อมูลของประธานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ กล่าวว่า ได้เข้าอบรม สามเดือนเดือนละ3 วัน ตั้งแต่ เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ จนถึงมีนาคม 2554 ในด้านตลาด อย. มผช.บริหารจัดการและผู้วิจัยได้เข้าไปขอข้อมูลการฝึกอบรมและการศึกษาดูงานจาก นส.สวณีย์ มีเจริญ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ (19 เมษายน 2554) ดังนี้การฝึกอบรมเพิ่งจะมีในปีนี้ปีก่อนๆ ไม่มีในด้านการศึกษาดูงานเป็นโครงการของอบจ. เขามีงบจัดเป็นประจำ ในส่วนของพัฒนาชุมชนที่จัดขึ้น เป็นการประชุมเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มอาชีพ ด้านการบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และการจัดหาทุนโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มทักษะกลุ่มอาชีพด้านการบริหารจัดการ การผลิต การตลาดและการจัดหาทุนระหว่างวันที่ 21-23 กุมภาพันธ์ 2554 ณโรงแรมแกรนด์ รอยัลพลาซ่า ที่ชัยนาทฉะเชิงเทรา และทางกลุ่มทองเหลืองสานจะต้องส่งแผนธุรกิจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานและใช้ในการจัดหาทุนด้วย รวมถึงการคิดหาจุดคุ้มทุนในการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่คุ้มทุนถ้าดำเนินงานได้ถึงจุดคุ้มทุนก็ถือว่าผ่านตัวชี้วัดของกรมพัฒนาชุมชนแล้ว กำไรก็จะตามมาเอง ซึ่งตรงนี้เจ้าหน้าที่กล่าวว่าขณะนี้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญยังไม่ได้ส่งแผนธุรกิจมาให้ตรวจสอบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ลิขสิทธิ์

“หนูไปอบรมตั้งแต่เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ และมีนาคม 2554 เป็นเวลา 3 เดือน เดือนละ 3 วัน พัฒนาชุมชน พัฒนาชุมชนจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ อบรมเรื่องบริหารจัดการ ให้เรารู้ ตลาด อย. มผช. จะทำอย่างไร จะต่ออย่างไร จะให้ความรู้ เดี๋ยวนี้ยุ่งยากมาก หนูไปต่อมาแล้ว และนี่หนูได้มาแล้วดาว 2 ดาวเมื่อเช้านี้แม่มๆ เขาส่งมาให้ทางไปรษณีย์…”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554)

“ทางจังหวัด เข้ามาอบรมที่โรงแรมแกรนด์ อบรมเรื่องมาตรฐานต่างๆ 2-3 วัน หนูไม่ได้เข้าประชุม ติดขายของที่วัดสมานฯ”

(วิลาวัลย์ กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2554 ได้มีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 9 ให้งบมา10,000 บาทนำมาทำป้ายคล้องสินค้า

“หนูได้ทุนกรมส่งเสริม อุตสาหกรรม ภาค9 งบเกี่ยวกับให้ป้ายคล้องสินค้าจำนวน 10,000บาท ฟรี”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554)

“… เมื่อวันก่อน เมื่อ 6 เมษายน2554 ได้งบมา 10,000บาท เค้าให้ไปทำป้ายคล้องผลิตภัณฑ์มา3,000 ใบ เป็นจำนวนเงิน 8,000 บาท ที่เหลือ2,000 บาทนำมาเป็นค่าเลี้ยงดูพวกที่เข้ามาประชุมในวันนั้น”

(วิลาวัลย์ กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

4.2.5 เครือข่าย

จากการศึกษาพบว่าวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสาน มีเครือข่ายการเชื่อมโยงในการดำเนินงานดังนี้

"เครือข่าย" มีความหมาย คือ ขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่าง โดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน (เครือข่าย, อินเทอร์เน็ต, 2554)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

Jeremy Boissevain (1974, อินเทอร์เน็ต) ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้ง 2 กลุ่ม ต่างมีเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม ภายในกลุ่มจะมีการรวมตัวกันของสมาชิกโดยมีเป้าหมายในการผลิตทองเหลืองจำหน่ายร่วมกัน โดยมีการแบ่งผลประโยชน์และสวัสดิการอย่างเป็นธรรม ในด้านเครือข่ายภายนอกเช่นในทางด้านแหล่งเงินทุน เครือข่ายทางการผลิต และเครือข่ายทางด้านการตลาด วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่จะมีเครือข่ายในการผลิต โดยอาศัยกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มอสม.ในตำบลช่วยในการผลิตทองเหลืองสานอย่างชนิดง่ายๆและมีขนาดเล็กนำมาส่งที่กลุ่มทำให้ได้แรงงานเพิ่มโดยไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกแต่อย่างใด ในด้านเครือข่ายด้านการตลาดจะใช้เครือข่ายผู้ประกอบการด้วยกันโดยฝากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานไปจำหน่าย เช่น ที่จังหวัดราชบุรี ที่ตลาดน้ำนครเนื่องเขต และผ่านการสั่งซื้อมาทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)เป็นเครือข่ายไปจำหน่ายในแหล่งที่ทางกลุ่มไม่สามารถเข้าไปจำหน่ายได้ทั่วถึง เป็นต้น ในส่วนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ มีเครือข่ายแหล่งเงินกู้ยืมที่ไม่ได้เป็นสถาบันการเงินแต่เป็นการกู้ยืมจากบุคคลที่รู้จักกันทั้งหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านในยามที่ขาดเงินทุนหมุนเวียนเป็นต้น อาศัยการรู้จักซึ่งกันและกัน และความซื่อสัตย์ตรงต่อเวลาของประธานกลุ่มในการได้เครดิต ในด้านการผลิตทองเหลืองสานทางกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญไม่มีเครือข่ายเนื่องจากให้เหตุผลว่าสมาชิกที่อยู่ใกล้และควบคุมถึงผลงานการผลิตยังไม่ดีพอเป็นที่พอใจของตนหากผู้ผลิตผลิตมาส่งโดยไม่การควบคุมชิ้นงานจะออกมาไม่ดีจึงไม่รับไว้ ในด้านเครือข่ายการจำหน่ายทางกลุ่มทองเหลืองบางขวัญมีการจำหน่ายที่ไปรษณีย์จังหวัดฉะเชิงเทรา ตลาดบ้านใหม่ 100 ปี ตลาดสามชุก100 ปี ที่เพชรบูรณ์ ตลาดน้ำสี่ภาคที่พัทยา เป็นต้น โดยทั้งสองกลุ่มส่งจำหน่ายในราคาขายส่งและมีการคิดเปอร์เซ็นต์ให้เป็นการตอบแทน

นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญยังมีเครือข่ายผู้ประกอบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ด้วยกันเวลาที่มีงานหรือออกร้านที่ใดก็จะบอกกันหรือชวนกันไปเพียงแต่ใครจะไปหรือไม่ไปเท่านั้นเอง อย่างวิลาวัลย์ กองทรัพย์ อยู่ในตำแหน่งประชาสัมพันธ์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ เป็นทั้งประชาสัมพันธ์ ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายก็จะรู้ข้อมูลข่าวสารจากทั้งหน่วยงานราชการที่ตนเองต้องเข้าร่วมประชุมและจากการออกร้านจำหน่ายสินค้าอยู่เนืองๆและเป็นผู้ที่รับคำสั่งซื้อจากลูกค้าโดยตรงอีกคนหนึ่งเช่นเดียวกับประธานกลุ่ม และที่สำคัญที่เป็นข้อดีของการมีเครือข่ายผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์OTOP ทำให้สามารถหาตลาดที่เป็นแหล่งจำหน่ายเพิ่มขึ้น 2 แห่ง คือ ตลาดน้ำบางคล้า และที่วัดสมานรัตนารามเป็นการหาตลาดเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

โดยไม่ต้องพึ่งหน่วยงานภาครัฐ ขณะนี้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่วัดสมานรัตนารามสามารถจำหน่ายได้ทุกวัน เพราะมีคนมาท่องเที่ยวที่นี่ทุกวันกลายเป็นแหล่งที่มีรายได้จากการบริจาคทำบุญมากที่สุดในช่วงเทศกาลตรุษจีนเมื่อต้นปี พ.ศ.2554ได้รับเงินทำบุญกว่า 34 ล้านบาท ข่าวจากประชาสัมพันธ์เซียนซือที่บางคล้า เมื่อ 5 เมษายน 2554 ดังข้อมูลที่ได้จากสมพจน์ จันนุบินประธานวิสาหกิจกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ นางณิชาภัทร อัครอมรธรรม ประธานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานท่าไข่และวิลาวัลย์ กองทรัพย์ ประชาสัมพันธ์วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ ดังนี้

"...ที่เมืองทอง...มีคนสานจะมาส่ง ก็ไม่เอา ขนาดทำอยู่ในสายตาก็ยังไม่ดีเลย..."
(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

"... ช่วงนี้ก็จะมีกลุ่มแม่บ้าน อสม.ที่รู้จักให้เขาผลิตของเล็ก ๆบ้าง..."
(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2553)

"หวัดดีค่ะพี่ราตรี หนูกลุ่มทองเหลือง เหลือทรงกลม ทรงเหลี่ยมขนาด 2 นิ้วเหมือนกัน วันอาทิตย์ลูกค้าเอาไปหมดเลย ราคา80 บาท แม่ไม่บอกหนู หนูก็เลยขายหมด มีเหลือประมาณไม่เกิน 20ชิ้น ขายที่บ้านขายทุกวัน กล่องพลาสติกไม่มี หนูไม่ทำกล่อง ก็ราคา 40 บาทส่งแล้ว ถ้าราคาส่งก็เขียนบอกแล้ว ราคาขายก็บอก ราคา 60 เห็นพี่ชอบ จะเอารวมกันก็ได้ วันที่ 10 เดือนหน้า ถ้าตอนนี้มีเวลาสักอาทิตย์ก็จะได้ ถ้าส่งปณ. ส่งเช้า ถึงก่อนเที่ยงพรุ่งนี้ ไม่ลืมเลยโทรหาพี่ราตรีก่อนลูกค้าน่ารัก ..."
(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

"...พอดี มีเพื่อนอยู่คนหนึ่งขายขนมหวานชื่อนงลักษณ์อยู่ประตูน้ำท่าไข่ขายOTOP ด้วยกันถามว่าตอนนี้ไม่ไปขายOTOP ก็บอกว่าไม่ไปขายอยู่บ้านตลอดเลย เพื่อนแนะนำให้ไปวัดสมานฯก็ลองไปหาอาจารย์เจ้าอาวาสวัดก็บอกให้ไปหาลุงคนหนึ่ง ก็บอกเค้าว่าจะขาย OTOP เค้าก็บอกว่าให้มาที่วัดพรุ่งนี้เช้าจะหาที่ลงให้ ก็ขายเรื่อยมาเมื่อก่อนขายแค่วันเสาร์-อาทิตย์ ตอนนี้ไปขายทุกวัน..."
(วิลาวัลย์ กองทรัพย์, สัมภาษณ์, 2554)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

จากการลงศึกษาข้อมูลพอจะสรุปลักษณะเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่มดังนี้

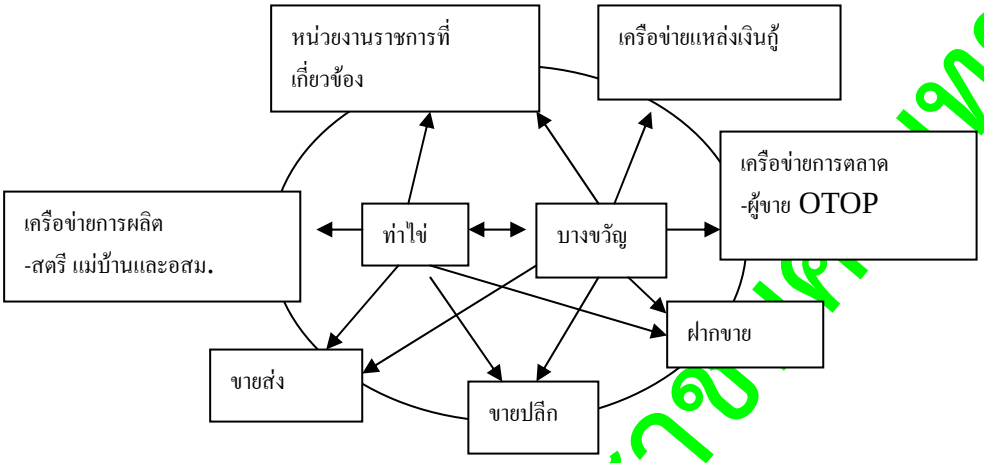

ภาพ 15 เครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน

เครือข่ายที่ค้นพบของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน แบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ

1. เครือข่ายด้านการผลิต วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งเป็นเครือข่ายในด้านการเรียนรู้เรื่องรูปแบบและลวดลายในการผลิตระหว่างกันเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆเพิ่มขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้มากขึ้นและขณะเดียวกันเครือข่ายในด้านการผลิตนี้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลือสานตำบลท่าไข่มีเครือข่ายกลุ่มสตรี แม่บ้าน อสม. ในตำบลช่วยผลิตของชิ้นเล็กๆให้เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนส่วนหนึ่ง แต่วิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญไม่มีเครือข่ายในการผลิตกับบุคคลภายนอกจะใช้สมาชิกในกลุ่มทำการผลิตเท่านั้น เพื่อสามารถสามารถควบคุมคุณภาพการการผลิตได้ดีกว่า และเป็นเครือข่ายแก่วิสาหกิจชุมชนอื่นนำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานไปต่อยอด โดยซื้อกระบุงนำไปใส่ต้นข้าวประดิษฐ์จำนวน 2 กลุ่ม คือกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวและดินหอม เลขที่2 หมู่ 6 ตำบลบางน้ำเปรี้ยว อำเภอ บางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ชุมชนหลักร้อย เลขที่ 24/1 หมู่ 6 ตำบลบางขนาก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และอีกหนึ่งกลุ่มที่สั่งซื้อกระเช้าไปใส่ดอกไม้ดินคือกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เลขที่1/397 หมู่14 ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ถือเป็นเครือข่ายที่นำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานไปต่อยอด (สมพจน์ จันนุบิน ,สัมภาษณ์, 2554)

2. เครือข่ายผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP จากการศึกษาข้อมูลพบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่มมีเครือข่ายผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์OTOP เช่นเดียวกัน ทั้งในลักษณะการ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง บัณฑิตวิทยาลัย

แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของแต่ละฝ่ายไปจำหน่ายด้วยหากอีกฝ่ายไม่ได้ไปจำหน่ายในแหล่งขายนั้นๆ และอีกลักษณะของเครือขายคือเมื่อมีข่าวสารหรือรู้แหล่งที่จะต้องไปจำหน่ายก็จะชักชวนกันไปจำหน่ายในแหล่งนั้นๆด้วยกันเว้นแต่ว่าผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP นั้นๆจะไปหรือไม่ไป ซึ่งตรงนี้ทำให้ได้ตลาดหรือช่องทางการจำหน่ายเพิ่มขึ้น อย่างเช่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานท่าไข่ จะนำผลิตภัณฑ์ไม้คมแฝก ที่เสียบผมที่ทำจากไม้ หรือ ดอกไม้ประดิษฐ์ของกลุ่มอาชีพอื่นไปจำหน่ายด้วย และฝากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานให้กับผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP รายอื่นไปจำหน่ายที่ตลาดน้ำนครเนื่องเขตหรือชื่อเดิมในอดีตคือ บางลำพู เนื่องจากมีต้นลำพูขึ้นเยอะ (สมพจน์ จันนุบิน,11 เมษายน 2554) ในส่วนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองบางขวัญก็ทำในลักษณะเดียวกันคือแลกเปลี่ยนสินค้ากับกลุ่มแกะสลักเขาสัตว์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP หมู่ 7 ตำบลบางขวัญเช่นกัน

3. เครือข่ายการตลาด แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือขายส่ง ขายปลีก และขายฝาก ดังมีรายละเอียดคือ

การขายส่ง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่มมีการขายส่งผลิตภัณฑ์ทั้งที่ศูนย์ OTOP ของตนเองและส่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้แก่ลูกค้าทั้งที่รับประจำ และตามคำสั่งซื้อเป็นรายๆไป ซึ่งในช่วงภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยดีอย่างในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งเน้นการขายอยู่กับที่ คือไม่ออกไปจำหน่ายมากนักเพราะไม่คุ้มกับรายจ่ายรอรับคำสั่งซื้อและผลิตตามที่ลูกค้าต้องการมากกว่า เช่นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานท่าไข่ ส่งลูกค้าที่จังหวัดราชบุรี ในกรุงเทพฯ และจำหน่ายผ่านธกส. เป็นต้น ในส่วนวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ ส่งไปที่ตลาดสามชุก 100 ปี เพชรบูรณ์ ตลาดน้ำสี่ภาคที่พัทยา เป็นต้น

การขายปลีก วิสาหกิจชุมชกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่ม จำหน่ายปลีกที่ศูนย์ OTOP ของตนเองทั้งสองแห่งให้แก่นักท่องเที่ยวที่แวะเข้ามาศึกษาดูงาน เป็นต้น และการออกไปจำหน่ายในตลาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทรา คือ ตลาดบ้านใหม่100 ปี ตลาดน้ำบางคล้า ตลาดน้ำนครเนื่องเขต และที่วัดสมานรัตนาราม เป็นต้นและการรออกร้านแสดงสินค้าในงานต่างๆที่ทางส่วนราชการเชิญไป เป็นต้น

การฝากขาย วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีการนำผลิตภัณฑ์ส่งฝากจำหน่าย หลายแห่ง ที่กรุงทพฯ 2 แห่ง ที่ตลาดบ้านใหม่100 ปี และที่น้องสาวของประธานกลุ่มอีกแห่ง เป็นต้น เป็นเงิน ประมาณ 40,000- 50,000 บาท (สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554)

4. เครือข่ายแหล่งเงินกู้ จะมีเฉพาะวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญเท่านั้นเนื่องจากมีเงินทุนหมุนเวียนน้อย เพราะประธานกลุ่มและเครือญาติมีเจตนาที่จะไม่ไปกู้ยืมจากสถาบันการเงิน และไม่ยอมให้สมาชิกที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องร่วมลงหุ้นเงินและไม่ยอมตั้งกลุ่มสัจจะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ออมทรัพย์เพื่อการผลิตแม้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต้องการให้มีการตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นการระดมทุนเพื่อความยั่งยืนและเพื่อทุกคนได้มีส่วนร่วมกันอย่างเป็นกลุ่มก็ตาม ทางวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญเลือกที่จะให้สมาชิกที่ไม่ใช่เครือญาติร่วมทุนในลักษณะร่วมแรงงานเท่านั้นมีการลงหุ้นกันเฉพาะในส่วนพี่ๆน้องแค่7 คนเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบของการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ต้องมีคนร่วมหุ้นกัน 7 คนที่ไม่ใช่คนในครอบครัวเดียวกัน เพราะต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือใน ด้านต่างๆ ถ้าหากทำคนเดียวรัฐจะไม่เข้ามาให้การช่วยเหลือ การกู้ยืมเงินจากคนในชุมชนและนอกชุมชนในยามที่ขาดเงินทุนหมุนเวียนช่วงสั้นๆ จำนวนไม่เกิน20,000 -30,000 บาท ส่วนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่มีเงินทุนหมุนเวียนของตนเองจำนวนมากเพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจเนื่องจากประกอบธุรกิจทองเหลืองมาเป็นเวลานานกว่า 50 ปี จากการลงศึกษาข้อมูลพบว่า สภาพที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งเป็นผู้ประกอบการรายเดียวเหมือนกัน แต่ใช้ชื่อกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ต้องการผลประโยชน์ที่จะได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการและเงินทุนที่รัฐมีงบประมาณมาสนับสนุนแบบให้เปล่าหรือหากมีความต้องการกู้ยืมเงินจะจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำ

“หนูบอกตามตรงว่าหนูทำเพื่อตัวเอง ออกทุนคนเดียวมาแต่ต้นไม่มีใครมาลงทุนด้วยหรอกกลุ่มหนูประกอบการคนเดียวแต่มีคนอื่นมาร่วมรับประโยชน์ มามีส่วนร่วม แต่เราใช้ชื่อกลุ่มเพราะต้องการให้รัฐช่วยเหลือ กลุ่มฉัตรก็เป็นผู้ประกอบการรายเดียวเหมือนกัน…”

(สมพจน์ จันนบิน,22 เมษายน2554)

5. เครือข่ายหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงมหาดไทยโดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่รับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน กรมตรวจบัญชีมีหน้าที่กำกับแนะนำด้านการเงินการบัญชีตรวจสอบและรับรองงบการเงิน กระทรวงอุตสาหกรรมโดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค9 และอุตสาหกรรมจังหวัดในด้านจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและด้านสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข โดยสาธารณสุขจังหวัดในด้านเกี่ยวกับอย. ความปลอดภัยและสุขอนามัย ซึ่งจะไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานนักเพราะเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะมีความเกี่ยวข้องน้อยกว่าผู้ประกอบการทางด้านอาหารและ กระทรวงพาณิชย์โดยพาณิชย์จังหวัด ดูแลในด้านการตลาด ทรัพย์สินทางปัญญา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

การจัดการองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจึงสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

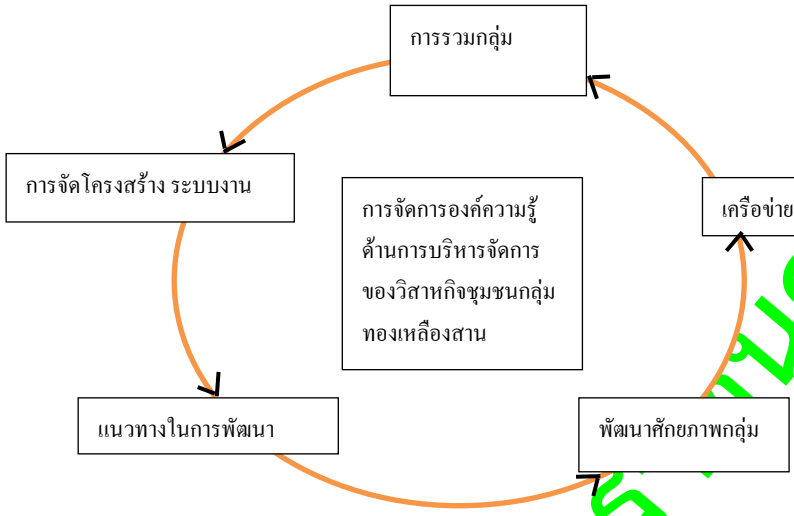

ภาพ 16 การจัดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน

กล่าวโดยสรุป วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเองในลักษณะคล้ายกันคือเพื่อเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัว เป็นการทำธุรกิจในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดหรือญาติพี่น้อง และเมื่อทองเหลืองสานได้รับความนิยมมากขึ้น เมื่อตลาดมีความต้องการมากขึ้นต้องขยายการผลิตกระจายสู่คนในท้องถิ่น เป็นลักษณะการจ้างแรงงาน เมื่อบางรายทำการสานจนชำนาญประกอบกับเกิดภาวะการขัดแย้งในด้านผลประโยชน์แบ่งปันไม่ยุติธรรมก็จะแยกตัวไปตั้งกลุ่มกันขึ้นใหม่ ต่อมาจึงมีหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ เข้ามาให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการเพื่อให้กลุ่มอาชีพมีหลักการบริหารจัดการที่ดี เพิ่มศักยภาพ จนสามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยส่งเสริมในเรื่องตลาด อีกทั้งการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชนจะทำให้ได้รับคำแนะนำด้านการเงินและการบัญชีและพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ชิ้นงานสวยงาม มีค่า คงทนและเป็นที่ต้องการของตลาด ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ราคาไม่แพงนัก เพราะใช้แรงงานฝีมือที่เป็นทรัพยากรในชุมชน ในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ กลุ่มได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยฟื้นฟูรูปแบบของโบราณ ตะเกียงรั้ว ตะเกียงเจ้าพายุ สุ่ม ไซ ตะข้อง บุ้งกี๋ ชะลอม ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มลูกค้า และบางส่วนนิยมใช้ไปเป็นวัตถุมงคล แต่มีปัญหาด้านราคาวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ รวมถึงผลกระทบทางด้านภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำส่งผลกระทบต่อยอดการจำหน่ายที่ลดลง

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

4.3 องค์ความรู้ด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์

การผลิตเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้น มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการแปรรูปปัจจัยนำเข้าต่างๆ ผ่านกระบวนการที่ทำให้ผลผลิตที่ได้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นมากกว่าปัจจัยนำเข้า ดังนั้นการผลิตจึงเป็นหนึ่งในหน้าที่หลักของการบริหารธุรกิจที่มีผลโดยตรงต่อความอยู่รอดขององค์การ และต้องสัมพันธ์เกี่ยวกับหน้าที่อื่น อาทิเช่น ความสัมพันธ์ในหน้าที่ของฝ่ายการตลาด ฝ่ายการเงิน และฝ่ายการผลิต ภายในองค์กรธุรกิจใดๆ ซึ่งเริ่มจากฝ่ายการตลาดมีหน้าที่ค้นหา และเสนอสิ่งที่ลูกค้าต้องการ และฝ่ายการเงินจัดสรรเงินทุนทรัพยากรมาให้ฝ่ายการผลิตใช้สร้างสิ่งที่ลูกค้าต้องการให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา (การผลิต, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ในการศึกษาการจัดการความรู้ด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ผู้วิจัยได้แบ่งสาระในการศึกษาออกเป็น 5 ประเด็นหลัก คือ ภูมิปัญญา การสร้างสรรค์วัตถุดิบ การเรียนรู้รูปแบบและลวดลาย การผลิตและผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาการผลิต

4.3.1 ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้(ภูมิปัญญาอีสาน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ความสามารถ วิธีการผลงานที่คนไทยได้ค้นคว้า รวบรวมและจัดเป็นความรู้ ถ่ายทอด ปรับปรุง จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดผลิตผลที่ดี งดงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้แต่ละหมู่บ้าน แต่ละชุมชนไทยล้วนมีการทำมาหากินที่สอดคล้องกับภูมิประเทศ มีผู้นำที่มีความรู้ มีฝีมือทางช่าง สามารถคิดประดิษฐ์ ตัดสินใจแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ (ภูมิปัญญาไทย, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นภูมิปัญญาที่นายแสวง โพธิวรรณได้พัฒนาขึ้น โดยได้รับความรู้จากการทำงานรับราชการที่กระทรวงการคลังและต่อมาได้หันมาประกอบอาชีพเป็นช่างทอง แต่เมื่อทองราคาสูงจึงหันมาใช้เงิน ทองวิทยาศาสตร์และทองเหลืองสานแทน โดยเริ่มจากการทำชุดน้ำชา ซึ่งมีถาดและถ้วย 4 ใบ แต่ละใบมีขนาดแตกต่างกัน มีการวาดลวดลายกนก ลายเทพพนม และเดินเส้นเป็นลวดลายดอกไม้เชื่อมไว้บริเวณรอบถาดด้านนอก แต่สำหรับถ้วยจะมีลายกนกรอบถ้วยภายนอก

เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการทำทองเหลืองตีรูป

1) แผ่นทองเหลือง ซื้อร้านแถวสะพานเหล็กใกล้บริษัทเต็กเฮงหยู กรุงเทพมหานคร

2) แท่นไม้เรียบ รูปสี่เหลี่ยมมีไว้ใช้ในเวลาที่จะขึ้นรูปภาชนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

3) ฆ้อนปอนด์ใช้แรงเหวี่ยงให้มีน้ำหนักลงเข้าไปที่ทองเหลืองแผ่นที่ใช้ขึ้นรูปปภาชนะ

4) เครื่องปั๊ม มีไว้ปั๊มทองเหลืองแผ่นให้เข้ารูปทรงตามที่ต้องการ

5) กรรไกรตัดเหล็ก

6) เครื่องเจียรใช้สำหรับขัดน้ำยาขัดโลหะ มีลักษณะเป็นแท่งคล้ายกับอิฐแดง โดยป้ายลงในผ้าที่หมุนในเครื่องเจียร ทำให้ทองเหลืองสะอาดและเป็นมันแวววาว

7) เหล็กตีเส้น

8) น้ำยาขัดโลหะ

วิธีการทำทองเหลืองแผ่นจากการตีและปั๊มขึ้นรูป มีขั้นตอนการทำดังนี้

1) นำทองเหลืองแผ่นมาตัด วาดรูปตามภาชนะที่ต้องการ

2) นำกรรไกรตัดเหล็กตัดทองเหลืองตามรูปทรงที่วาดไว้

3) นำแผ่นทองเหลืองมาประกบกันแล้วใช้ฆ้อนตีให้เข้ากัน

4) นำไปเจียรส่วนที่ไม่ต้องการออก

5) นำไปขัดเงาโดยน้ำยาขัดเงาขัด

6) ล้างด้วยน้ำมันเบนซิน

7) นำไปขัดเงาอีกครั้ง เป็นอันเสร็จเรียบร้อย

ลักษณะของผลิตภัณฑ์ทองเหลืองแผ่นตีขึ้นรูปมีหลากหลายชนิดนายวนิตย์ ธรรมประทีป กล่าวว่าตีถาดทำทุกอย่างที่ตนเองทำได้หมด เป็นของใช้บนโต๊ะอาหารและภาชนะในครัวเรือน ปัจจุบันที่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ไม่มีผลิตภัณฑ์เหลือให้เห็นอีก ลักษณะของผลิตภัณฑ์ทองเหลืองตีขึ้นรูปจะมีลักษณะคล้ายๆ ภาพที่แสดงเหล่านี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพ 17 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองขึ้นรูป
(ที่มา: บ้านทองเหลือง, อินเทอร์เน็ต, 2554)

"... ทำชุดน้ำชา เหยือกน้ำแข็ง ตีถาด ทำทุกอย่างที่ทำได้หมด แผ่นๆ ทำเรื่อยๆ เอาแต่ที่ตีไม่เอาปั๊ม ส่งโรงแรมโอเรียนเต็ล ส. สำราญไทยแลนด์ ร้านเล็กๆ มีมาก..."

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2551)

ในยุคทองเหลืองสาน นายวนิตย์ธรรมประทีป ได้พัฒนากระจาดโลหะหล่อที่ลักษณะด้านนอกเรียบ แต่ด้านในเป็นลายเส้นเหมือนจักสานไม้ไผ่ ซึ่งดูสวยงามมากและเป็นที่ต้องการของตลาด นายวนิตย์ ธรรมประทีปได้ความคิดจึงทดลองใช้เส้นทองเหลืองสานมาจักสานเป็นกระจาดทองเหลืองแทนการตีทองเหลืองขึ้นรูป ดังนั้นภูมิปัญญาทองเหลืองสานอาศัยความรู้ความชำนาญจาก 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นความรู้ความชำนาญการทำทองเหลืองแผ่นตีขึ้นรูปที่นายแสวง โพธิวรรณได้เรียนรู้มาจากโรงเรียนเพาะช่างและกองกษาปณ์ กระทรวงการคลังกับอีกส่วนหนึ่งเป็นความรู้จากภูมิปัญญาในการจักสานไม้ไผ่มาเป็นแบบการสานและแบบของผลิตภัณฑ์มีขนาดเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง เพื่อเป็นของชำร่วยและทำเป็นชิ้นใหญ่ๆเพื่อใช้ประโยชน์ใส่ของเพื่อประดับตกแต่งและตั้งโชว์ แม้วัตถุดิบจะเป็นการซื้อมาจากภายนอกชุมชน แค่ภูมิปัญญาในการสานทองเหลืองสาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

เป็นความรู้ความชำนาญที่เกิดจากคนในตำบลท่าไข่ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองของชาวบ้านเป็นการผสมผสานภูมิปัญญาไทยให้เข้ากับวัตถุดิบใหม่ได้อย่างลงตัว ปัจจุบันมีการใช้เส้นทองเหลืองหลายขนาดสามารถเลือกให้เหมาะสมกับภาชนะชนิดที่จะทำ ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความอ่อนช้อยสวยงามมากขึ้น และคงทนกว่าการใช้ไม้ไผ่ ไม่ผุ แต่อาจจะดำเนื่องจากโดนอากาศ ซึ่งจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาเป็นกรดกัดทองเหลืองได้ แต่ปัจจุบันใช้น้ำยาซิลิกอนเคลือบทองเหลืองอีกชั้นหนึ่ง เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว (ไพฑูรย์ โพธิสว่าง และคนอื่นๆ, 2548, หน้า 88-89)

"...ช่วงตีทองเหลืองขึ้นรูปนั้นขายให้โรงแรมโอเรียนเต็ล ส. สำราญไทยแลนด์ บริษัทอื่นๆอีก 15 บริษัท ขายให้โอเรียนเต็ลมากที่สุด รับซื้อแล้วส่งขายต่างชาติเอง จนต่อมาเปลี่ยนเป็นทองเหลืองสาน ในช่วงนี้ โอเรียนเต็ลยังซื้ออยู่ แต่ชอบซื้อแบบตีขึ้นรูปมากกว่า เพราะสวยงาม จะตีก้นให้ลึกหรือตื้นได้ทั้งนั้น ดีกว่าการปั๊มขึ้นรูปของประทีป เพราะการตีขึ้นรูปจะสวยกว่า โอเรียนเต็ลซื้อมากเลยทำให้เรารำ่รวยเลย พอเลิกขาย เขาต่อว่า เลิกทำไม เขาเสียดายมาก ตอนหลังขายที่บ้านอย่างเดียว เพราะสานไม่ทันขาย ทัวร์คนมาดูงาน ก็มาซื้อที่บ้าน มีกว่า 300 ชนิด ตอนนี้ลูกสาวขายหมดเลย ของที่ตั้งโชว์ไว้ เสียดายมาก มีแต่คนเสียดาย ไม่มีให้เห็นอีกเลย เมื่อก่อนราคาทองเหลือง กิโลกรัมละ 60 บาท เดี๋ยวนี้กิโลกรัมละ 400 บาท ..."

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

ภูมิปัญญาของคนตำบลท่าไข่ มีการแกะลายไทยสลักลงขันลงหินเป็นงานที่ต้องอดทนเป็นลวดลายเทพพนมไว้ทั้งสี่ด้านแล้วเดินเส้นเป็นลวดลายดอกไม้ต่างๆเชื่อมเทพพนมแต่ละด้านเพื่อความสวยงามขณะนี้มีทำอยู่ประมาณ 3 ราย อยู่ตำบลบางขวัญ 1 รายและตำบลท่าไข่อีก 2 ราย

จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ของการสานไม้ไผ่มารวมกับประสบการณ์งานด้านทองเหลือง ที่ทำเป็นชุดน้ำชา กาแฟ จาน ถาด มาคิดทำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองในรูปแบบใหม่ โดยการนำทองเหลืองมาทำเป็นเส้นกลม เส้นแบน มาสานเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระจาด กระบุง ตะกร้า แจกัน ของที่ระลึก คล้ายงานสานไม้ไผ่ เป็นครั้งแรกโดย นายวนิตย์ นางสร้อย ธรรมประทีป ชาวบ้านคลองขุดใหม่ อ. เมือง จ. ฉะเชิงเทรา เมื่อปี พ.ศ. 2524 และมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบวกกับความต้องการของลูกค้า และที่ลูกค้าออกแบบมาให้เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด โดยเน้นการตลาด โดยเน้นการผลิตอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มจนถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

4.3.2 การสร้างสรรค์

ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นงานสร้างสรรค์ ทำให้เกิดคุณค่า ผู้บริโภคจึงนิยมที่จะนำไปประดับและตกแต่งเพื่อความสวยงามหรือซื้อเป็นของขวัญของที่ระลึก ดังนั้นจึงต้องมีการคิดรูปแบบและลวดลายใหม่ๆ ไม่ซ้ำแบบเดิม มีความเหมาะสมร่วมสมัยตามเทศกาลต่างๆ มีรูปลักษณ์เป็นที่สะดุดตาสวยงาม ละเอียด ดูปราณีต เป็นงานศิลปะหัตถกรรมที่สามารถจำหน่ายให้ชาวต่างชาติและนักท่องเที่ยวต่างถิ่น

ภาพ 18 นายวนิตย์ ธรรมประทีปขณะกำลังใส่หูตะกร้า
(ที่มา : ผลิตภัณฑ์ OTOP, อินเทอร์เน็ต, 2554)

จากภาพ นายวนิตย์ ธรรมประทีปกำลังใส่หูตะกร้า ซึ่งเป็นงานที่ตนเองถนัด งานใส่หูตะกร้านี้เป็นงานที่ค่อนข้างยากขั้นตอนหนึ่งที่ต้องอาศัยความชำนาญในการทำ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานน้อยคนนักที่จะทำได้ ต้องมีการผูกมัดให้แน่น โดยใช้คีมดึงเส้นลวดทองเหลืองหากขาดความระมัดระวังในการดึงเส้นทองเหลืองที่มีความลื่นอาจทำให้คีมที่ใช้ดึงหลุดมากระแทกปากผู้ทำได้

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพ 19 นายวนิตย์ ธรรมประทีป ขณะกำลังใส่ขอบกระจาด
(ที่มา : กรมพัฒนาชุมชน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ภาพผลิตภัณฑ์ชนิดที่ต้องใส่ขอบใส่หู เพราะสมาชิก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ส่วนใหญ่จะสานแต่ตัวผลิตภัณฑ์ การเก็บงานเข้าขอบและหูให้เรียบร้อย เป็นงานที่ยากจึงเป็นหน้าที่ของนายวนิตย์ ธรรมประทีป เป็นผู้ทำก่อนนำออกไปจำหน่าย ซึ่งเป็นภาพที่พบเห็นทุกวันตั้งแต่เช้าจดเย็นตรงบริเวณประตูเข้าออกด้านหน้าของทางเข้าศูนย์จำหน่ายและแสดงผลิตภัณฑ์ OTOP ของวิสาหกิจชุมชน ตำบลท่าไข่ แต่ปัจจุบันภาพเหล่านี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว เป็นตำนานเนื่องจากนายวนิตย์ ธรรมประทีปได้วางมือในการผลิตแล้วเนื่องจากอายุที่มากขึ้น

ภาพ 20 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน
(ที่มา : ผลิตภัณฑ์ OTOP, อินเทอร์เน็ต, 2554)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ภาพ 21 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่
(ที่มา: ทองเหลืองสาน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ภาพ 22 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานบ้านคลองขุดใหม่
(ที่มา: ทองเหลืองสาน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ภาพของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตเสร็จแล้วมีรูปทรงที่หลากหลายทั้งขนาดและลวดลายที่แตกต่างกันไป ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์กว่า 300 ชนิดไว้จำหน่ายให้แก่ลูกค้า

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ ปัจจุบันนางณิชาภัทร อัครอมรธรรม ซึ่งเป็นลูกสาวของนางสร้อยและนายวนิตย์ ธรรมประทีป เป็นประธานกลุ่มเป็นการสืบสานงานหัตถกรรมทองเหลืองสานรุ่นสู่รุ่นต่อจากพ่อและแม่โดยคลุกคลีตั้งแต่เยาว์วัยช่วยในการดำเนินกิจการมาตลอด ทำให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับธุรกิจทองเหลืองสานเป็นอย่างดีทำหน้าที่วางแผนใน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การทำงาน และคิดค้นลวดลายและรูปแบบในผลิตภัณฑ์ ร่วมกับสมาชิกภายในกลุ่มจากการเข้าไปสัมภาษณ์ สมใจ เทียนงาม ซึ่งเป็นรองประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ ที่บ้านของสมใจเอง ทำงานสานถังขยะทองเหลืองอยู่ ได้กล่าวถึงความคิดในการสร้างสรรค์ดังนี้

“…ถังใส่ขยะ ต้องทำลายเอง คิดลายเอง เพราะมีคู่แข่งทำอย่างเดิมๆก็จะขายไม่ได้ ต้องคิดลายเขาจะได้ขายได้…”

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

ลวดลายเด่นของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ คือลายก้างปลา ลาย2 ยก 2 ลาย 3 ยก 3 ลายดอกพิกุลขนาดเล็กและ ลายกลาง มีผลิตภัณฑ์ลายกลางนี้ได้รับเลือกเป็นสินค้าสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ประเภทผลิตภัณฑ์ : ศิลปะประดิษฐ์ และของที่ระลึกได้รับคัดเลือกเป็น OPC ปี : 2546 ระดับภาค : ★★★★★ มาแล้ว 2รายการ คือแจกันสูง 5 นิ้ว และถังสูง

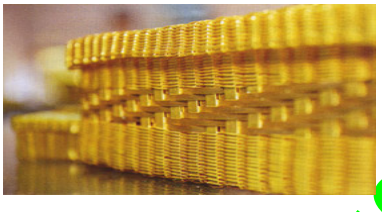

แจกันสูง 5 นิ้ว

รหัส : 240102-A001 OTOP ★★★★★ ถังสูง รหัส : 240102-A002 OTOP ★★★★★

ภาพ 23 ลวดลายและผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสาน
(ที่มา: ทองเหลืองสาน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ในด้านของ มาลัย สุขเจริญ ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

"...นำประสบการณ์ ทักษะมาผนวกกันทำให้ทองเหลืองสานมีรูปแบบ ช่วยเจ้ (ณิชาภัทร) ออกลายพี่ใจ(สมใจ เทียนงาม)ออกด้วย พี่ใจเสนอลายมา มาช่วยกันคิดกับเจ้ด้วย โดยหน่อย(มาลัย สุขเจริญ)ช่วยคิด ลายใหม่ๆ..."

(มาลัย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 2553)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ ปัจจุบัน นางสมพจน์(รัตน์) จันนุบิน ภรรยาของนายบุญยัง สมมารถ (อดีตประธานกลุ่ม) เป็นประธานกลุ่มคนต่อมา ทำหน้าที่ออกแบบคิดลวดลายใหม่ๆเองและร่วมคิดกับสมาชิกภายในกลุ่ม และบางครั้งลวดลายเกิดจากการสานผิดก็มีแล้วลองสานตามลายที่ผิดๆก็จะทำให้ได้ลายใหม่ขึ้นมาเช่นกัน

"...รัตน์เก่งตะเกียง สาแหรกคู่ กระบุงคู่ กระจาดคู่ กล่องทิชชู ลายใหม่สีเหลี่ยม กล่องทิชชูลายใหม่กลม กระจาดใส่ของ แก้วใส่ปากกา มีการออกลวดลายใหม่ทุกปี"

(บุญยัง สมมารถ, สัมภาษณ์, 2550)

"...พอสานนานๆ งานเริ่มตัน ป้าสร้อยก็ถามว่า มีความคิดอะไรไหม เราบอกไม่มี แต่สานไปสานไปสานผิด แล้วลองสานตามลายที่ผิดก็เลยเอาไปเสนอป้าสร้อยดู... ขายได้"

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีลวดลายเด่นๆ คือ ลายที่คัดมาจากลายผ้าไหม เช่น ลายตัวเอ็ม ลายไหม ลายที่เป็นรูปทรงเลขาคณิต และลายยก1 ยก2 ยก3 ยก4 ไล่ระดับไปเรื่อย จะเป็นลายไทยเมื่อครบรอบจะยกข้ามทำให้เห็นเป็นลายรอบภาชนะที่เป็นผลิตภัณฑ์ ลายก้างปลา ลายดอกพิกุลดอกใหญ่เท่าฝ่ามือใช้ทองเหลืองเส้นใหญ่ ในการสานส่วนใหญ่สานให้กับลูกค้าที่เป็นรีสอร์ท และการสานเส้นคู่เมื่อนำไปล้างจะทำให้เห็นลายนูนเด่นชัดขึ้น (สมพจน์ จันนุบิน, 2554) มีผลิตภัณฑ์ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ คือ กระบุงและตะเกียงเจ้าพายุที่ได้ ผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ ★★ ถึง ★★★ (OTOP, อินเทอร์เน็ต, 2554) ในด้านลวดลายนี้ ประทุม ศรีสุนทร ตำแหน่งรองประธานของวิสาหกิจชุมชนทองเหลืองสานบางขวัญซึ่งเป็นพี่สาวของบุญยัง สมมารถ อดีตประธานกลุ่มฯคนแรกได้กล่าวไว้ดังนี้

" ยุคนี้ลวดคู่ จะเด่น และเป็นลายโดด ...สินค้าเหมือนกัน แตกต่างลวดลาย ทำกระจาดต้องทำหาบอีก ตอนสุดท้าย "ตั้งขอบ" ตรงขอบ เก็บปาก เพื่อให้เรียบร้อย ช่วยกันคิดดัดแปลง

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เก็บปากให้เรียบร้อย เมื่อก่อนไม่ได้ทำแบบนี้ ก็คิดขึ้นมากันเอง ต้องใส่ขอบอีก ... สานเส้นเดียวช้าใช้ 2 เส้นเลย อยู่ในกลุ่มเดียว ทำบ้านใครบ้านมัน แต่เวลาของไปรวมจะติกัน แต่คนอยู่ใกล้กัน จะบอกกันว่าทำแบบนี้ ทำลวดลายสร้างสรรค์ไป ..."

(ประทุม ศรีสุนทร, สัมภาษณ์, 2552)

ภาพ 24 ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลือสาน ตำบลบางขวัญ
(ที่มา: OTOP,อินเทอร์เน็ต, 2554)

ภาพ 25 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลือสาน ตำบลบางขวัญ
(ที่มา : ทองเหลืองสานบางขวัญ, อินเทอร์เน็ต, 2554)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

สรุปในด้านลวดลายทั้งสองกลุ่มจะคล้ายกัน เช่น ลายก้างปลา ลายพิกุลดอกเล็ก ลาย 2 ยก 2 ลาย 3 ยก 3 และการสานเส้นเดียว เพราะสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญเคยเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่มาก่อน ได้นำความรู้และประสบการณ์เดิมที่ได้มาทำต่อในกลุ่มที่ตั้งใหม่ของตัวเองและมีการพัฒนาต่อยอดแตกจากของเดิมเพิ่มขึ้นผนวกกับความรู้ในด้านการทอผ้าไหมของประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ ทำให้มีลายที่ต่างจากเดิม คือ ตัว M ลายไหม ลายรูปทรงเลขาคณิต ลายยก 1 ยก 2 ยก3 ไล่ระดับจะเกิดเป็นลายไทย ลายพิกุลดอกใหญ่ที่ใช้เส้นทองเหลืองเส้นใหญ่ในการสานเป็นงานสานให้ลูกค้าโรงแรม รีสอร์ทและสปาต่างๆ และการสานเส้นคู่ เป็นต้น

4.3.3 วัตถุดิบ

ทองเหลืองเกิดจากนำทองแดงผสมสังกะสี ต้องนำเข้าจากญี่ปุ่น เพราะจะบริสุทธิ์กว่าและเหนียวกว่าที่ทำในเมืองไทย (วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2552) เส้นทองเหลือง มีทั้งอย่างกลม- แบน(ตอก) เส้นทองเหลืองกลมมีเบอร์ 23-26 ใช้ในงานสานสำหรับทำงานชิ้นใหญ่ ทำเกลียวดิ้ว ปิดปากขอบ เส้นแบนหน้ากว้าง 0.2-0.3 มิล ความหนา 0.3-0.4 มิล แล้วแต่งาน เบอร์น้อยๆเส้นใหญ่ ขนาดกว้าง 3-4-5 นิ้ว ทองเหลืองทับแบนหรือตอกจะมี เบอร์เล็ก เบอร์ 17, 23 ตอกดิบจะหักง่าย เบอร์ 8-9 ใช้ทำหูตะกร้า (อัญชลี นวลสง่า , สัมภาษณ์, 2552)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ มีการนำวัตถุดิบอื่นมาใช้ในการสานร่วมด้วยเปลี่ยนเส้นจากทองเหลืองเป็นนิเกิล ทองแดง อลูมิเนียม และ สแตนเลส เป็นต้น ซึ่งก็มี สีที่เปลี่ยนไปตามวัตถุดิบที่นำมาใช้ ผสมหรือใช้เสริมบ้าง เช่น ทองเหลืองผสมอลูมิเนียม โดยนำมาใส่ในส่วนที่เป็นลวดลายเพื่อให้เกิดความสวยงามแปลกตา หรือนำวัตถุเหล่านี้มาสานทั้งหมดก็จะทำให้มีผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบและหลากหลายราคาตามต้นทุนวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต หากนำ อลูมิเนียมมาสานตัวผลิตภัณฑ์ทั้งหมดจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มี น้ำหนักเบา ทำแล้วดูไม่สวย ต้องนำมาใช้เสริม ส่วนของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญเคยมีการนำลวดสีมาสานรูปแบบผลงานออกมาดี ทำให้ผลิตภัณฑ์ด้อยค่าไป สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองฉะเชิงเทราให้คำแนะนำว่าไม่ควรทำเช่นนั้น เพราะเป็นการลดคุณค่าของผลิตภัณฑ์ และควรยืนหยัดในเอกลักษณ์ของกลุ่มเอาไว้ ปัจจุบันนี้ทองเหลืองสาน มีราคาสูงขึ้นมาก กิโลกรัมละ 400 บาท เมื่อปี พศ. 2530 ราคากิโลกรัมละ 60 บาท และมีการซื้อวัตถุดิบ 2-3 ครั้งในแต่ละเดือน แหล่งซื้อวัตถุดิบที่เขตเจริญกรุง และที่โรงงานจังหวัดสมุทรปราการ วัตถุดิบทองเหลืองมีน้ำหนักม้วนละ 4-5 กิโลกรัมแล้วแต่น้ำหนัก การซื้อวัตถุดิบในแต่ละคราวต้องใช้เงินลงทุนจำนวน 200,000-300,000 บาท (ทองเหลืองสาน,อินเทอร์เน็ต, 2554)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ทองเหลืองที่นำมาใช้ในการผลิตทองเหลืองสานเกิดจากการการนำสังกะสีหลอมผสมกับทองแดง เป็นแท่งขนาดใหญ่แล้วใช้เครื่องตัดเพื่อเพื่อนำมาหลอมแล้วรีดออกมาเผ็นเส้นขนาดต่างๆ

"… วัตถุดิบ ต้องเอาสังกะสี +ทองแดง = ทองเหลือง ทองแดง + ทองคำ =นาก เป็นแท่งๆ ใช้เครื่องไฮโดลิก ตัดเป็นแว่นๆแล้วนำมาหลอม บริพัตร์โลหะกิจ สะพานเหล็ก หลังแผ่นเสียง ข้างหน้าเจริญกรุง อยู่ฝั่งตะวันออก กรุงเกษมฝั่งตะวันตก เหยือกน้ำแข็ง หม้อซุป แก้วเหล้า แก้วเบียร์ ขันน้ำแข็ง ทองเหลืองปัจจุบัน กิโลกรัมละ 480 บาท เมื่อก่อนกิโลกรัมละ 100 กว่าบาท…"

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2551)

ในด้านราคาวัตถุดิบที่นำมาใช้สานจะมีราคาแตกต่างกันตามชนิดของโลหะ การซื้อเส้นลวดและตอกที่นำมาใช้สานเลือกตามขนาดที่ต้องการผลิตชิ้นงาน ปริมาณการซื้อขึ้นอยู่กับยอดการสั่งซื้อของลูกค้าหรือเป็นการผลิตเก็บสะสมไว้จำหน่ายในช่วงเทศกาล

"…นิเกิล 600บาทต่อกิโลกรัม ทองแดง 800บาทต่อกิโลกรัม ทองเหลือง กิโลกรัมละ 380 บาทต่อกิโลกรัม เส้นทองเหลืองกลมมีเบอร์ 23-26 งานสาน แบน(ตอกหน้ากว้าง 0.2-0.3 มิล ความหนา 0.3-0.4 มม.แล้วแต่งาน เบอร์น้อยๆ เส้นใหญ่ 3-4 -5 นิ้ว…"

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2553)

เนื่องจากเส้นทองเหลืองมีราคาสูงขึ้นส่งผลต่อต้นทุนการผลิตโดยตรงมีผลกระทบต่อราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ต้องสูงขึ้นตามไปด้วย เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตลงผู้ประกอบการจึงนำวัตถุดิบอื่นมาใช้แทนหรือนำมาผสมในการผลิต เช่น อลูมิเนียม เป็นต้น

"… ก็มีอลูมิเนียม ซึ่งเป็นของใหม่ ยังดูแลรักษาไม่เป็น ถ้าทองเหลืองจะรู้ดีกว่า แต่ก็สวยงามดีเหมือนกัน แต่น้ำหนักเบาและตั้งของจะล้มง่ายไม่หนักและไม่แข็งแรง และบางทีไปโดนอะไรไม่รู้จะดำ ก็ยังหาวิธีแก้ไขไม่ได้ ถ้าเป็นทองเหลืองจะย้อมสีต่างๆได้และทำได้รูปแบบคงทนกว่า …"

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การเลือกใช้เส้นลวดทองเหลืองหรือเส้นทองเหลืองทับแบน(ตอก)ต้องเลือกขนาดให้เหมาะสมกับชิ้นงานที่ต้องการผลิต เพื่อให้ได้ชิ้นงานออกมาแลดูสวยงาม เส้นลวดเบอร์น้อยจะมีขนาดเส้นใหญ่กว่าเบอร์ที่สูง กว่า เช่น เส้นลวดเบอร์ 24 จะใหญ่กว่าเบอร์ 25

"เส้นลวดกลม เบอร์ 21, 22, 23, 24, 25, 26 … สานแก้ว ที่ใส่ปากกา จะใช้เบอร์ 24 ถ้าไม่มีเบอร์ 24 ก็ใช้ เบอร์ 25 แทนซึ่งจะเล็กกว่าต้องใช้เวลาสานนานขึ้นนิดหน่อย เบอร์ยิ่งมากจะมีขนาดเล็ก"

(อัญชลี นวลสง่า, สัมภาษณ์, 2553)

"เส้นกลม เบอร์ 26 24 23 22 20 สานของเล็ก "

(วิลาวัณย์ วงศ์ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 2553)

ในการผลิตชิ้นงานต้องพิจารณาองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกันไม่ควรคำนึงถึงแต่ในแง่การลดต้นทุนอย่างเดียว เพราะวัตถุดิบทองเหลืองเป็นของที่มีราคาเมื่อผลิตชิ้นงานแล้วจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณค่า

"วัตถุดิบต้องใช้อย่างเดียวกัน เอาอย่างอื่นมาแทรกไม่สวย กลายเป็นจุดด้อย ทองเหลืองเป็นจุดเด่น ควรทำทองเหลือง"

(นางประทุม ศรีสุนทร, สัมภาษณ์, 2552)

4.3.4 การเรียนรู้รูปแบบและลวดลาย

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ มีช่างฝีมือที่เป็นผู้ออกแบบลวดลาย ซึ่งแต่ละคนจะมีทักษะในการจักสานผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน 7 คน คือ

1) นางปัทมา สร้อยประไพ (หน่อย) สานกระบุง กระจาด ตะกร้า ของชำร่วย

2) นางนุชนาฎ ภักดีศรีคุณ (นุช) สานกระบุง กระจาด ตะกร้า ของชำร่วย

3) นางเล็ก ปานสวัสดิ์ (แม่เล็ก)สานกระบุง กระจาด ตะกร้า ของชำร่วย

4) นายประสิทธิ์ ปานสวัสดิ์ พี่ชายหน่อย ถนัดทำของใหญ่ เช่น ที่ใส่ไวน์ กระจาด กระบุงขนาดใหญ่

5) นางสมใจ เทียนงาม สานได้ทุกชนิดทั้งของเล็กและของใหญ่ เช่น กระบุง ตะกร้า ที่ใส่ขยะ ที่ใส่ต้นไม้ โคมไฟ

6) น.ส.มาลัย สุขเจริญ ถนัดสานของชำร่วย เช่น สุ่ม ไซ ข้อง บุ้งกี๋

7) นายวนิตย์ ธรรมประทีป สามารถจักสานได้ทุกอย่าง และต้องเข้าของเข้าหูผลิตภัณฑ์ประเภทที่ต้องมีหูมีขอบได้อย่างชำนาญ แน่นหนา และสวยงาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ ยังมีเยาวชนที่สนใจสืบทอดอยู่บ้าง คือลูกสาวของปัทมา สร้อยประไพ ชื่อ น.ส.พิภัทรา สร้อยประไพ (โบ้ท) สานของเล็กถนัดสานพวกกระบุง ตะกร้า และ ลูกสาวคนเดียวของณิชาภัทรซึ่งมีอายุ 6 -7 ขวบชอบช่วยณิชาภัทรผู้เป็นแม่เอาทองเหลืองสานที่ผลิตเสร็จแล้วบรรจุกล่องและนับจำนวนตามที่ลูกค้าสั่งได้อย่างถูกต้องเพื่อจัดส่งให้แก่ลูกค้าและชอบนั่งดูนายวนิตย์ ธรรมประทีปผู้เป็นตาด้วยความสนใจรู้เรื่องต่างๆ ในบ้านเป็นอย่างดี

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพทองเหลืองสาน ตำบล บางขวัญ มีช่างฝีมือที่เป็นสมาชิกกลุ่มทำหน้าที่ออกแบบ ลวดลายร่วมกัน จะมีทักษะในการจักสานผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน 10 คน คือ

1) นางสมพจน์ จันนุบิน ถนัดสานของใหญ่ เช่น แจกัน โถแบ่งข้าว ตะเกียงเจ้าพายุ สุ่ม ไซกระจาด กระบุง สาแหรก ไม้คาน ตะกร้า กล่องใส่ทิชชู กรอบรูป เชิงเทียนตั้ง พาน ตะกร้าทรงกลม ทรงรูปไข่ โตมไฟ คบเพลิง สานเป็นแผ่นทองเหลืองมีลวดลายที่นำไปตกแต่งโรงแรม

2) นางมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์ ได้ทุกอย่างทั้งเล็กของใหญ่ และของชำร่วย มักจะเก็บงานที่คนอื่นขึ้นตัวไว้มาเก็บขอบ ใส่ปาก ใส่หู เป็นต้น กระจาด กระบุง กล่องทิชชูกลมและเหลี่ยม สุ่ม ไซ ข้อง กระปุกกลมเหลี่ยม มีฝา ที่ใส่ไวน์

3) นางอัญชลี เชาว์มั่นคง ได้ทุกอย่างทั้งเล็กของใหญ่ และของชำร่วย มักจะเก็บงานที่คนอื่นขึ้นตัวไว้มาเก็บขอบ ใส่ปาก ใส่หู เป็นต้น กระจาด กระบุง กล่องทิชชูกลมและเหลี่ยม สุ่ม ไซ ข้อง กระปุกกลมเหลี่ยม มีฝา ที่ใส่ไวน์

4) นส.พชรมนทร์ อยู่ระ(น้องโบว์) ถนัดในการสานไซ

5) นางวิลาวัณย์ (วงศ์ประเสริฐ) กองทรัพย์ ถนัดสานแจกัน มากที่สุด อย่างอื่นก็สามารถทำได้เช่นตลับกลม ตลับเหลี่ยม กระปุกกลม กล่องใส่ทิชชู กลมและเหลี่ยม

6) นางสมศรี กองทรัพย์ ถนัดสานแจกัน ตลับกลม ตลับเหลี่ยม กระปุกกลม กล่องใส่ทิชชู กลมและเหลี่ยม

7) นายธวัชชัย รักติกุล ถนัดสานแจกัน ตลับกลม ตลับเหลี่ยม กระปุกกลม กล่องใส่ทิชชู กลมและเหลี่ยม

8) อัญชลี นวลสง่า สานได้ทุกอย่าง แต่ที่ถนัดคือ กล่องทิชชู กระบุง ตะกร้า ที่ใส่ปากกา กล่องใส่ทิชชูกลมเหลี่ยม แก้ว กระปุกกลมมีฝา กระบุง กระจาด ชอบสานแบบเดิมๆ ตามที่ตนถนัดมากกว่าจะเรียนรู้ลวดลายใหม่ๆ

9) สะอาด (นาคสุข) มานะวะ ถนัดสานของเล็ก เช่น ตลับกลม ตลับเหลี่ยม กล่องใส่นามบัตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

10) นายพยนต์ มานะวะ ถนัดสานของเล็ก เช่น ตลับกลม ตลับเหลี่ยม กล่องใส่นามบัตร

11) นางเผือด (นิล) รักติกุล สานพวกตุ๊กตา แว่นตา

เยาวชนที่เรียนรู้ซึมซับจากครอบครัว เช่น ด.ช.เจมส์ กองทรัพย์ อายุ 13 ปี ลูกชายของวิลาวัณย์ กองทรัพย์กับนายสมชายกองทรัพย์ ด.ญ.สุจิตรา ศรีสุนทร (น้องโบว์) อายุ 13 ปีหลานย่าของนางประทุม ศรีสุนทร สานของเล็กและกรอบรูปได้ นายบุญญาฤทธิ์ สมมารถ(ลิฟท์) อายุ 16 ปี และ ด.ช.รุ่งโรจน์ สมมารถ (โย) อายุ 12 ปี เป็นบุตรชายของบุญยัง สมมารถ และนางสมพจน์ จันนุบิน ทั้งสองคน สานของเล็กๆ เช่น กระบุง กระจาด กรอบรูป ส่วนนายบุญญาฤทธิ์ สมมารถ ทำหน้าที่ขายที่ตลาดน้ำบางคล้าด้วย

1) วิธีการเรียนรู้การทำรูปแบบและลวดลาย

จากการศึกษาการเรียนรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานสรุปได้ว่า การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ในการทำงาน การได้ไปศึกษาดูงานและการได้ไปเยี่ยมชมการจัดนิทรรศการ และนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้มาประยุกต์กับการทำงาน ดังเช่นในกรณีของสมใจ เทียนงามและมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์จะเรียนรู้วิธีการขึ้นลวดลายว่ามีการวางเส้นอย่างไรการสอดสานอย่างไรจึงทำให้เกิดรูปแบบและลวดลายได้เพราะทั้งสองคนนี้มีทักษะและประสบการณ์อยู่ในตัวเองสูงอยู่แล้วเพียงแต่ต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่แค่เห็นหรือรู้วิธีการขึ้นรูปแบบและลวดลายก็สามารถมาทำต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ขึ้นมาใหม่ได้

“... บางทีพ.ณ.11 เค้าจ้างไปสาธิตให้นายกทักษิณดู ร้านไม้ไผ่ อยู่ข้างๆเราก็มองดูลายเค้าทำอย่างไร เขาใส่ลาย การไปอย่างนั้นก็จะได้ความรู้ ลองดู ทำแบบเดิมก็ธรรมดาๆ ทำสวยๆจะได้ขายดีๆมันแปลกตา...เมื่อเช้าขี่เข้าไปดู (กลุ่มบางขวัญ)เห็นสานแจกันกันหลายคน ....”

(สมใจ เทียนงาม , สัมภาษณ์, 2552)

“...ตั้งกลุ่มเริ่มแรก หน่วยงานราชการก็มาที่กลุ่มของรัตน์ พาไปดูงาน... ส่วนใหญ่อ่างทอง จักสานไม้ไผ่ที่อ่างทอง ที่นครนายกพวกไม้ไผ่ เป็นโคมไฟ ฉายี เหง้า ถ้าไปโคราชมีพวกสานตอกมีแต่ สานกระติ๊บ คนละรูปแบบ ดูเทคนิคการสาน ยกดอก ยกลาย สีสันสวยงามมีตุ่มมีตารูปช้างแลดูสวยดี รูปพัด มีรูปนกอยู่ข้างๆสวย... เราเอาทองเหลืองสาน คนละรูปแบบ”

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2) การถ่ายทอดและการเรียนรู้ของงานจักสานทองเหลือง

การถ่ายทอดและการเรียนรู้ของงานจักสานทองเหลือง มีการปฏิบัติอยู่หลายวิธีการ คือ

(1) เรียนรู้แบบครูพักลักจำจากคนในครอบครัว ญาติสนิทด้วยความสนใจอยากรู้อยากทำ มองเห็นทุกๆวันจนเกิดซึมซับและทดลองฝึกทำจนสามารถทำได้เองในที่สุด และยึดเป็นอาชีพหรืออาชีพเสริมเพิ่มรายได้ บางรายทำจนเป็นอาชีพหลักเลย ดังตัวอย่างของสมพจน์ จันนุบิน และมาลัย เจริญสุข

“เราดูว่าเขาทำ เราดูเฉยๆไม่ยุ่งกับเขา มองจนพอใจแล้วทำ บางทีถามแล้วตอบไม่ตรงกับที่เราถาม ...ทำงานบ้านพี่สาวของรอด เจ๊ก็บอกว่าไม่หัดสาน แต่เราไม่สาน เพราะกลัวของเขาเสีย ดูทุกวัน เป็นอาทิตย์ ดูเจ๊สาน ดูแม่เขาสานแล้ว นั่งสานเอง แม่เค้าถามว่าใครสาน หนูบอกว่าสานเอง ใครสอน ก็หนูนั่งดูแม่สาน ต่อจากนั้นก็เลยรับจ้างสาน...”

(สมพจน์ จันนุบิน , สัมภาษณ์, 2552)

“ คนแถวบ้านรับไปทำ แล้วทำกับเขา ยายและญาติเลิกทำ สายตาจะมองไม่เห็น ยายชื่อเล็ก เป็นญาติกันอยู่ข้างบ้าน ดูๆเขาทำแล้วลองทำมั่ง ก็ทำได้ ยายสอน สุ่ม ไซ บุ้งกี๋ แต่ไม่เคยมาบ้านป้าสร้อย ตอนหลังมาส่งงานที่บ้านป้าสร้อยเอง ป้าเลยให้ทำด้วยและให้ทำของใหม่ โดยให้ทำที่บ้านดูก่อน พอทำได้ ก็ให้ไปทำที่บ้านเองแล้วมาส่ง ค่าแรง สุ่มไซ อันละ 5- 10 บาท ถ้าใหญ่ก็ได้ค่าแรง ชิ้นละ 50 บาท”

(มาลัย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 2552)

(2) เรียนรู้โดยการถ่ายทอดให้กับกลุ่มสมาชิกเพื่อการปรับปรุงชิ้นงานเช่น สมพจน์ จันนุบินกล่าวถึงการถ่ายทอดและเรียนรู้ให้สมาชิกกลุ่มว่าเมื่อคิดลายใหม่ๆจะเรียกให้สมาชิกมาดูเพื่อมีการปรับปรุงชิ้นงาน บางทีอาจจะสอนได้ยาก แต่ต้องเริ่มจากการปฏิบัติโดยค่อยๆทำ ชิ้นแรกๆอาจจะยังไม่ค่อยดีนัก ต้องทำเรื่อยๆจะเกิดทักษะเพิ่มขึ้นทำให้สามารถทำได้ในที่สุด งานที่สอนแล้ว ให้เขาทำตามก็จะทราบว่าเขาเข้าใจหรือไม่เข้าใจวิธีการ ให้เขาทำก่อน แล้วชี้จุดบกพร่องตรงที่ลูกค้าไม่ต้องการ

“...มีอะไรมาก็โทรเรียกทุกคนมามาสอน ... แปลงกันเอง คิดกันเอง เราไม่พูดอะไรเวลาสานเสร็จ ก็บอกเลยว่าอย่างนี้ลูกค้าไม่ชอบ ให้เขาทำมาก่อน แล้วชี้จุดบกพร่อง...การออกขาย จะรู้ว่าลูกค้าชอบแบบไหน ลูกค้าแนะนำ เอามาประยุกต์ใช้ ลูกค้าจะบอกว่าให้ทำแบบนี้บ้างซิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

เป็นข้อดี ... ถ้าทำแล้วไม่ได้ตามต้องการ ทำแล้วไม่สวย ไม่เข้าชิ้นงาน เราก็ไม่ทำ แต่ถ้าทำแล้วเข้าชิ้นงานของเราก็ทำต่อความรู้พื้นฐานทำทองเหลืองนั้น ไม่มีพื้นฐาน เอาความอดทน..."

(สมพจน์ จันนุบิน,สัมภาษณ์, 2552)

นอกจากนี้จะมีการถ่ายทอดระหว่างสมาชิกในกลุ่มเดียวกันและการไปมาหาสู่กันของสมาชิกระหว่างกลุ่มแล้วยังมีการออกไปสาธิตและสอนนักเรียนตามสถานศึกษาและคนที่สนใจทั่วไปด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกด้วยกันในช่วงที่เข้าไปเก็บข้อมูลก็ได้เห็นคนชื่อประเทือง ศรีสุนทร ขับรถมอเตอร์ไซด์ เอาของมาให้สมพจน์ จันนุบินตรวจสอบชิ้นงานก่อนเนื่องจากเป็นของใหม่ที่สมพจน์คิดดัดแปลงขึ้นมาใหม่และสอนให้สมาชิกหัดทำ เมื่อทำแล้วก็เอามาให้ตรวจสอบดูว่าชิ้นงานนั้นมีคุณภาพเป็นที่พอใจของประธานวิสาหกิจหรือไม่เพื่อจะได้แก้ไขให้ดีขึ้นต่อไป

"...ลูกแรกเสียไป นี่ลูกที่สอง เพิ่งทำเสร็จก็เอามาให้รัตน์ดูก่อนว่าใช้ได้ไหม"

(ประทุม ศรีสุนทร, สัมภาษณ์, 2553)

"...ใช้ได้ ...ไปทำต่อ"

(สมพจน์ จันนุบิน , สัมภาษณ์, 2553)

" ถ้ามาหาครูเป็นวันธรรมดา ที่ลูกสาวไปโรงเรียนและทำงานบ้านจะเสร็จแล้วภายในช่วง 9 โมงเช้า หลัง 9โมง ถึง 3 โมงเย็นหรือจะถึง 4 โมงเย็นก็ได้ เพราะต้องออกไปรับลูกสาวที่โรงเรียนเซนต์หลุยส์ วันนี้หน่อย (ปัทมา สร้อยประไพ) ไปสอนเด็กที่โรงเรียนเซนต์หลุยส์ทำทองเหลืองน่าจะเป็นเด็กนักเรียนประถม 3 เตรียมอุปกรณ์ไปพร้อมเลยไปสอนเด็ก "

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2552)

3) แบบพิมพ์ที่ใช้เป็นแบบในการสาน

เมื่อก่อนการทำแบบพิมพ์จะใช้ทองเหลืองเพราะมีมากและราคาไม่สูงจะนำมาทำแบบโดยจ้างช่างทำ ทำโครงไว้สามารถทำได้ต่างๆ กัน ทำเป็นส่วนๆ ครอบแบบได้ ใช้เฉพาะส่วนแค่ตรงไหนก็ได้ ดึงเข้าออก ขยายได้ แก้ไปเรื่อยๆ แต่เดี๋ยวนี้ได้มีการคิดที่จะลดต้นทุนการผลิตโดยเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่ในครัวเรือนหรือในพื้นที่ เช่น ถัง กะทะ กะละมัง แจกัน ขันไม้ ท่อ PVC นำมาใช้ทำแบบโดยทำแบบไว้จำนวนมากแยกประเภทผลิตภัณฑ์ไว้ เป็นแบบพิมพ์ชนิดต่างๆ ที่ไว้ใช้ในงานสานนำไปปรับได้เยอะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

4) การสร้างสรรค์รูปแบบและลวดลาย

ในการสร้างสรรค์รูปแบบและลวดลายในการผลิต เพื่อจำหน่าย จัดทำใน3 รูปแบบ คือ ศึกษาจากลวดลายบนทองเหลืองสานขึ้นรูปและลวดลายจากการจักสานไม่ไผ่และการศึกษาจากลายผ้าหรือลวดลายจากวัสดุอื่นๆและทดลองสานดูโดยให้ผู้มีประสบการณ์ติชมและมีการปรับปรุงให้สวยงามขึ้น

(1) รูปแบบการผลิตทองเหลืองสาน นำรูปแบบของใช้ที่เป็นจักสานไม้ไผ่ และของใช้ในชีวิตประจำวันและของใช้โบราณเท่าที่สามารถนำประยุกต์ใช้ได้

“เริ่มจากร้าน SN นำกระจาดทองเหลืองมีรอยเส้นด้านใน จึงกลับบ้านแกะกระจาดของจริงและทดลองสานตามนั้น… “

(นายวนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2551)

“…แบบต่างๆเอาจากของจริง…ของโบราณ ของพื้นบ้าน ของแปลก ทำได้ตลอด ของโบราณยังขายได้ตลอด กระบุง กระจาด ไซ สุ่ม ช่วยกันคิด …”

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

“…ลวดลายจักสานไม้ไผ่ก่อนแล้วมาดัดแปลงเป็นทองเหลือง เริ่มจากกระจาดก็ดัดแปลงเป็นแจกันไวน์ ได้กระจาด…”

(ประมวล สมบูรณ์สุข, สัมภาษณ์, 2553)

ในด้านแบบพิมพ์สามารถนำผลิตภัณฑ์ไม้ยางพาราที่มีผู้ผลิตนำมาจำหน่ายในท้องตลาดเช่น พวกชามที่กลึงจากไม้ยางเอามาทำแบบในการสานได้จำนวนมากแล้วสานขึ้นรูปตามแบบนั้นเมื่อถอดออกจากแบบแล้วจะสวยมากไม่ต้องคิดสร้างแบบเอง แม้แต่กะละมังอลูมิเนียมที่ใช้ในครัวเรือนนำมาตัดขอบออกก็สามารถนำมาเป็นแบบในการสานได้

“ปัจจุบันเอาไม้ยางพาราที่เขากลึงเป็นชาม เอามาทำแบบ เราเอาพวกนี้มาใช้เยอะเหมือนกัน หรือนำกะละมังอลูมิเนียมมาตัดขอบออกใช้ทำแบบได้ …กะละมังอลูมิเนียมที่วางอยู่บนโต๊ะ ตัดขอบออกใช้เป็นแบบในการสาน”

(นายวนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

(2) ลวดลายการผลิตทองเหลืองสาน นำลวดลายจากการจักสานไม้ไผ่มาประยุกต์ใช้ด้วยเช่นกัน เป็นพวกลายขัด เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเส้นทองเหลืองจะลื่นมือ จับยากกว่าไม้ไผ่ ลวดลายบางส่วนเกิดจากการสานผิด ก็ทำให้เป็นลวดลายใหม่เกิดขึ้นได้เช่นกัน หรือเกิดจากการลองถูกลองผิด เป็นต้น

“ … ป้าสร้อย ให้ทำแบบนี้ เราก็ทำตาม ไม่ออกความคิด พอนานๆงานเริ่มตัน ป้าสร้อยก็ถามว่า มีความคิดอะไรไหม เราบอกไม่มี แต่สานไปสานไปสานผิด แล้วลองสานตามลายผิด เจ๊ที่ขายไข่ (ประเทือง สมมารถ) บอกว่าสวย ก็บอกเขาว่ามันผิด ก็เลยให้เอาไปเสนอ ป้าสร้อยดู ป้าสร้อยบอกว่าจะขายได้หรือเปล่า ก็ปรากฏว่าขายได้ ป้าสร้อยจึงบอกว่างานใครคิดมาให้ 150 บาท สานต่อไปด้วย ก็จะให้…”

(สมพจน์จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

(3) กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญนำลวดลายในการทอผ้าไหมนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้มีลวดลายใหม่ๆ เพิ่มขึ้น จากการสานใช้เส้นทองเหลืองเพียงเส้นเดียวมาเป็นการสานใช้สองเส้นขนาดไม่เท่ากัน เส้นใหญ่อยู่ข้างนอก เส้นเล็กอยู่ข้างในเพื่อให้เป็นลวดลาย

“ …รัตน์ เป็นคนสุรินทร์อำเภอสังขละ มีพื้นฐานผ้าไหมมาก่อน มีจินตนาการให้รัตน์แกะแบบ คัดลาย จากลายผ้าไหม … จะแกะแบบ แปลกๆ คัดมา เหมือนตัว M ลายตาม 1ลูก ลายเหมือนตัว M 2 ลูก รัตน์ แกะแล้วมาสอนต่อ จะอ๊วก คัดลายยาก ถ้าหยุดจะสานไม่ได้ ต้องทำบ่อยๆ แต่จะเบื่อ ก็จะทำแบบเดิมๆต่อ รูปแบบจะหลากหลาย… ก็พัฒนา 2 เส้น ล้าง 2 เส้นจะเงากว่า ถ้าชิ้นใหญ่จะใส่ลวดลาย โปร่ง ลายไม่ทึบ ลายเดิมเหมือนกันหมด ทำได้ทุกคน แต่ของเรา 2 เส้น พื้นฐานเส้นเดียวตั้งแต่ปี 2530 ก็ทำเดิมๆ มาตลอด”

(นางประทุม ศรีสุนทร, สัมภาษณ์, 2552)

สรุปการพัฒนารูปแบบและลวดลายเกิดจากประสบการณ์ในการทำงานการได้ไปศึกษาดูงาน การเยี่ยมชมการจัดนิทรรศการแล้วเก็บเกี่ยวมาใช้ในการปรับปรุงชิ้นงาน โดยทดลองทำเองก่อนเมื่อทำได้ แล้วนำมาถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัวและสมาชิกในกลุ่มฝึกหัดทำจนสามารถทำได้ และเกิดจากการทำที่ผิดพลาดทำให้เกิดลวดลายแบบใหม่โดยบังเอิญและจากความสนใจเรียนรู้แบบครูพักลักจำ เป็นต้น และการพัฒนารูปแบบและลวดลายเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันของคนในอาชีพเดียวกันมีบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ จะเดินไปมาหาสู่ปรึกษาเรื่องการผลิตทั้งรูปแบบและลวดลาย มีการสอนแนะนำกันและมีการติชมด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์แก่

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

กัน เพื่อนำไปใช้แก้ไขหรือปรับปรุงการจักสานให้ดีขึ้นต่อไป การทำงานจักสานส่วนใหญ่จะทำตามบ้านของสมาชิกวิสาหกิจเองแล้วจึงนำผลิตภัณฑ์มารวมกันที่ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้ประธานตรวจดูคุณภาพการผลิต เพื่อนำไปจำหน่ายต่อไป ในการผลิตที่บ้านสมาชิกแต่ละคนจะเป็นสิ่งที่ดีมากเพราะทำให้ลูกหลานในบ้านได้เห็นและซึมซับเรียนรู้ไปตามธรรมชาติจากการลงศึกษาข้อมูลพบว่าในครอบครัวที่ทำการจักสานทองเหลืองลูกหลานในครอบครัวสามารถจักสานทองเหลืองได้ทุกรายโดยเริ่มทำจากของชิ้นเล็กและแบบที่ง่ายๆก่อนเมื่อมีความชำนาญมีทักษะในการสานและรู้วิธีการดึงลวดก็สามารถจักสานชิ้นงานที่ยากขึ้นต่อไป

4.3.5 การผลิตและตัวผลิตภัณฑ์ (Production)

ในการศึกษาการผลิตและผลิตภัณฑ์จะทำการศึกษาใน 4 ประเด็น คือ การผลิตทองเหลืองสาน ขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตทองเหลืองสาน และการล้างหรือจุ่มเงาทองเหลืองด้วยเคมี ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) การผลิตทองเหลืองสาน เป็นการผลิตโดยใช้ฝีมือ ไม่ใช้เครื่องจักร ดังนั้นจึงต้องอาศัยช่างที่ชำนาญงานการสานจะทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความละเอียด ประณีต งดงามเพราะต้องอาศัยการคิดสร้างสรรค์ทั้งด้านรูปร่างและลวดลายโดยประยุกต์จากของใช้ที่เป็นไม้ไผ่และหวายในครัวเรือนและมีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบเรื่อยมาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ลูกค้าชื่นชอบและพอใจที่จะซื้อเอาไปเป็นของใช้ของประดับตกแต่งและเป็นของที่ระลึกของฝากของขวัญเป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นายนิตย์ ธรรมประทีป กล่าวว่าในยุคแรกนั้น แรงงานที่เข้ามาขอฝึกหัดสานทองเหลืองในจำนวน 10 คน จะมีฝีมือที่พอทำได้ประมาณ 4 คนเท่านั้น แรงงานฝีมือต้องใช้เวลาการฝึกโดยการให้ทำการสานซ้ำๆแบบเดิมจนสามารถจดจำและทำได้ในที่สุด เนื่องจากแรงงานฝีมือจะเกิดทักษะมากขึ้น การผลิตทองเหลืองสานต้องอาศัยสมาธิ เป็นคนใจเย็น อดทนทำเพราะต้องสานอย่างประณีต ทำให้ผลิตภัณฑ์ออกมาเรียบร้อยสวยงาม เกิดคุณค่าสามารถโดนใจลูกค้าก็จะทำให้สินค้าสามารถขายได้ หากงานของช่างฝีมือรายใดผลิตมาแล้วสามารถจำหน่ายได้ถือว่ามีฝีมือผ่านแล้ว ส่วนใหญ่ผู้ผลิตแต่ละคนจะผลิตแต่รูปแบบที่ตนเองถนัด ซึ่งในการผลิตผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นนั้นบางทีช่างคนเดียวทำจนเสร็จ แต่บางคนไม่สามารถผลิตได้ทั้งหมด ต้องส่งต่อให้ช่างคนอื่นทำ จึงต้องใช้ช่างหลายคน อาจส่งผลต่อคุณภาพของสินค้าบ้าง ช่างฝีมือบางคนถนัดทำของชิ้นใหญ่ บางคนถนัดทำของเล็ก บางคนถนัดสานแต่ตัว ส่วนการเข้าหู เข้าขอบต้องส่งต่อให้ช่างที่ชำนาญคนอื่นทำต่อ แต่ปัจจุบันต้องพยายามสานให้ได้หลายๆชนิดมากขึ้น เพราะบางช่วงลูกค้าต้องการสินค้าเฉพาะอย่างมาก ต้องช่วยกันผลิตเพื่อให้ทันส่งตามคำสั่งซื้อของลูกค้า หากไม่ปรับตัวอาจไม่มีงานทำ นางเผือด (นิล) รักติกุลเคยให้ข้อมูลว่าที่ตนเองออกจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่นั้นไม่ได้เกี่ยวกับคนอื่นๆที่ลาออก แต่นางเผือด (นิล) รักติกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ออกเพราะต้องผลิตที่ตนเองถนัดไม่มีลูกค้าสั่งซื้อก็ต้องเลิกไปเพราะไม่มีงานทำ ต่อมาจึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มทองเหลืองสาน ทำตุ๊กตา แว่นตา ที่ใช้ประกอบการทำหูตะกร้าให้เกิดความสวยงามมากขึ้น เป็นต้นดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้

"...การผลิตต้องอาศัยทักษะมาก มาฝึก 10 คน จะทำได้แค่ 4 คน สานจะเสียของ..."

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

"...วันแรกทำแผ่นลายดอกพิกุลให้รีสอร์ททำได้แค่ 2-3 แผ่น วันหลังๆ 7-10 แผ่น มันชินมือกันจะไปเร็ว ขัดๆก็เป็นลาย..."

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

"พี่หน่อย (ปัทมา สร้อยประไพ) ลุงเขียด (ประสิทธิ์ ปานสวัสดิ์) เจ๊ (ณิชาภัทร) ให้ทำจนเสร็จ กระจาด ตระกร้าใหญ่ๆ นานมาที ที่ใส่ไวน์ มีน้อยแล้วก็ทำน้อย ป้าเขาตายจึงจะทำได้ ถ้าป้าอยู่จะไม่ได้ทำ ป้าทำเอง"

(มาลัย/หน่อย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 2553)

จากการเข้าไปเก็บข้อมูลของกลุ่มคนตำบลท่าไข่ที่เป็นเครือญาติของนายวนิตย์ ธรรมประทีปได้ออกจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่มาพร้อมกับนายบุญยัง สมมารถและมารวมกลุ่มกันใหม่คือวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญ ในกลุ่มนี้มีอยู่ 4 คนด้วยกัน คือ นางมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์(ป้าจุก) นางอัญชลี เชาว์มั่นคง(ป้าอ้วน)เป็นน้องสาวของนางมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์ นส.พชรมนทร์ อยู่ระ(โบว์)และดวงแก้ว เชาว์มั่นคง ซึ่งเป็นลูกหลานของป้าทั้งสองคนนี้แต่ละคนล้วนมีฝีมือเชี่ยวชาญ สานผลิตภัณฑ์ทุกชิ้นได้อย่างประณีตไม่มีที่ติ สามารถสานผลิตภัณฑ์จากเริ่มต้นทำจนแล้วเสร็จไม่ต้องส่งให้สมาชิกคนอื่นทำต่อ

"...อาจารย์ต้องการรู้เรื่องอะไรก่อนเพราะมีของหลายแบบ หรือเริ่มเอาตรงที่ทำก่อนแล้วกัน กระบุง 700 ลูกใช้เวลาทำนาน 1 เดือนในส่วนป้าอ้วนทำคนเดียว ส่ง 2 อย่าง ส่งกระบุงลูกเล็ก ลูกจิ๋ว 80 ลูก ตะข้อง 100 ลูก การสานของของป้าจุก ป้าอ้วน ที่นี่คือ ทำได้ทุกแบบเสร็จที่นี่เลย คนที่อื่นทำแต่ตัว ต้องมาจบที่นี่... "

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

นางเผือด (นิล) รักติกุลเป็นย่าของนายธวัชชัย รักติกุลทั้งสองคนเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญนางเผือด (นิล) มีฝีมือในการสานตุ๊กตา แว่นตาที่ไว้ประดับตรงหูของตะกร้า และกระเช้าใส่ไวน์

"...ทำอยู่กับป้าสร้อยอยู่นาน จากป้าสร้อย จากที่แกเริ่มใหม่ๆทำมาเรื่อย ออกมาจากป้าสร้อย ฉันหยุดมาก่อนที่เขาจะออกกัน เนื่องจากงานไม่ค่อยมี มีของเล็กก็ทำไป ของใหญ่ทำไม่ค่อยได้ ทำบ้าง หยุดบ้าง ป้าทำตรงนี้ตลอด ทีหลังมาก็หาได้ ตรงสะพาน..."

(เผือด (นิล) รัตติกุล, สัมภาษณ์, 2552)

สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานแต่ละคนมีความถนัดในการสานไม่เหมือนกันบางคนถนัดสานผลิตภัณฑ์ชิ้นใหญ่บางคนถนัดสานงานชิ้นเล็ก อย่างเช่น สมพจน์ จันนุบินประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญถนัดสานงานชิ้นใหญ่ เช่น กระบุงใบใหญ่ กระจาดใบใหญ่ โถแบ่งใส่ข้าว พาน ตะเกียง เชิงเทียน โดยให้เหตุผลว่าการสานจะสานได้เต็มไม้เต็มมือและได้ค่าแรงสูงกว่างานชิ้นเล็กเพราะต้องใช้เวลาในการสานนานกว่าแต่มีข้อเสียคือคนสานไม่ชำนาญจะทำให้วัตถุดิบเสียหายจำนวนมาก ค่าแรงอยู่ที่ 30-200 บาทต่อชิ้นงาน และพยนต์ มานะวะ สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญ ถนัดทำชิ้นงานขนาดเล็ก การทำชิ้นงานเล็กใช้เวลาน้อยกว่าในแต่ละวันสามารถสานได้จำนวนมากชิ้นแต่ค่าแรงงานในการสานจะต่ำ สิ่งสานประจำคือ กล่องนามบัตร ค่าแรงชิ้นละ 20 บาท ตลับกลมเล็กตลับเหลี่ยมเล็กค่าแรงชิ้นละ 6 -7 บาท เป็นต้น

"...หนูชอบงานชิ้นใหญ่..."

(สมพจน์ จันนุบิน,สัมภาษณ์, 2553)

"...ของใหญ่ๆไม่ทำ ทำของเล็กๆ ละเอียดๆ..."

(พยนต์ มานะวะ, สัมภาษณ์, 2552)

จากการสัมภาษณ์ อัญชลี (ปัด) นวลสง่า ซึ่งเป็นกรรมการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ได้ให้ข้อมูลว่า ได้สานทองเหลืองมานาน 10 ปีแล้ว แต่ก็มีความชำนาญความถนัดในการสานเป็นบางชนิด โดยมากจะสานเป็นของชิ้นเล็ก เช่น กระบอกใส่ปากกา ดินสอ และ แก้ว การสานจะเริ่มสานในส่วนของฐานก่อนให้ครบจำนวนที่ต้องทำหรือให้มีจำนวนมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พอสมควรจึงมาทำขึ้นรูปทรงทีเดียวจะทำให้ได้ชิ้นงานเร็วขึ้นกว่าการสานตั้งแต่ต้นจนเสร็จในแต่ละใบในขั้นตอนสุดท้ายจะเอาดิ้วมาใส่ปากให้แข็งแรงและสวยงาม การทำดิ้วคือการนำเส้นทองเหลืองจำนวน2 เส้นขึงให้ตึงโดยการตอกตะปูยึดเส้นทองเหลืองไว้ที่ต้นมะขามหรือหลักไม้แล้วใช้มอเตอร์หมุนทำให้เส้นทองเหลืองเกิดการบิดเป็นเกลียวเหมือนการฟั่นเชือกจะทำให้แข็งแรงขึ้น สิ่งที่ได้นี้เรียกกันว่า “ดิ้ว” นำไปใช้เพื่อใส่ขอบของกระบอกใส่ปากกา กระจาดขนาดเล็ก กระบุงขนาดเล็กเพื่อความสวยงามและแข็งแรงขึ้น ได้ค่าแรงในการสานกระบอกชิ้นละ 20 บาท

“…ประสบการณ์ประมาณ 10 ปีทำกับป้าสร้อยแล้ว แล้วหมู่1 มีกลุ่มก็ทำกับที่นี่ทำ 2 เส้นทั้งนั้นเลย ทำกล่องใส่ปากกาดินสอ ขนาด 3 นิ้วค่าแรงลูกละ 20 บาท วันไหนทำฐานก็จะทำฐานอย่างเดียวไว้ก่อน แล้วค่อยมาสานขึ้นรูปทรงทีเดียวทีหลัง”

(อัญชลี นวลสง่า, สัมภาษณ์, 2552)

นายพยนต์(ปู่ยนต์) มานะวะเล่าว่าตัวเองถนัดสานกล่องนามบัตรได้ค่าแรงชิ้นละ 20 บาท ของใหญ่ๆไม่ทำ ถนัดของเล็กๆละเอียด ไม่ไปทำที่อื่น ทำแต่ที่บ้าน ทำแต่ของชำร่วย วันหนึ่งทำได้ 3 กล่องใช้เวลา สานนานกว่าจะเสร็จแต่ละกล่องใช้ลวด ตอก เปลืองมาก สานเร็วไม่ได้จะเสียหมด ต้องละเอียด คนใจร้อนทำไม่ได้ เล็บจะเสีย ถ้าสานผลิตภัณฑ์ประเภทตลับกลมจะสานเร็วกว่าวิธีการสานจะหมุนเวียนเป็นวงกลม ไม่ต้องจัดแหลี่ยมจัดเสาให้ตรงอย่างกล่องนามบัตรที่เป็นสี่เหลี่ยม ที่ต้องนำออกจากพิมพ์แล้วมากดให้แน่นอีกส่วนฝาต้องทำ 2 ชั้น เพื่อครอบได้ ใช้แบบเป็นท่อเทปล่อนขนาดเล็ก วางให้เสมอขอบ บางคนสานไม่ได้ฝาปิดไม่ลง การสานฝาปิดต้องใหญ่กว่า 2 รอบจึงจะปิดได้ลง ตลับเหลี่ยมค่าแรงใบละ 6 บาท ตลับกลมค่าแรงใบละ 5 บาท ตอนนี้ขึ้นค่าแรงขึ้นทีละบาท จาก6 บาทขึ้นเป็น7 บาท จาก 5 บาทเป็น 6 บาท วันหนึ่งได้ค่าแรง100 กว่าไม่ถึง200 บาท จะสร้างแบบพิมพ์เอง ไว้สานกระบุง กระจาด ของเล็กมีหูตุ๊กตาทั้ง 2 ข้างคนที่ทำตุ๊กตาสวยคือเผือด (นิล) รักติกุล เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญหลังจากที่สัมภาษณ์เสร็จแล้ว ไปดูผลิตภัณฑ์กล่องใส่นามบัตรมีราคาติดไว้ ราคาขายอันละ 200 บาท

“…ทำกล่องนามบัตร ยาว 9 เซนต์ ตัวแบบของกล่องนามบัตรปู่ทำเอง กะตีเป็นเซ็นต์ เดี๋ยวดูวิธีสานของ แบบทำเองทั้งนั้นแหละ สานเร็วจะเสียหมด ทำของต้องละเอียด คนใจร้อนสานไม่ได้ ต้องสานให้สวย เล็บกุดหมด เล็บปลอมไม่ได้ กดแล้วไม่รู้สึก ต้องออกมากดให้แน่น…”

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“…อย่างนี้สานเร็วกว่า หมุน ๆ 2 ชั้นไม่ใช่ชั้นเดียว ทำไม่ดี ครอบไม่ได้ เวลาทำฝาครอบเราต้องเอามาวางดูวางกับตัว ฝามีแบบหนึ่ง ตัวมีอีกแบบ เวลาขึ้นต้องวางเสมอขอบ นี่บางคนสานไม่ได้ ฝาปิดไม่ลง กะไม่ถูก… คนทำต้องรู้เอง นี่มากเส้นกว่า นี่ น้อยเส้นกว่า เคล็ดลับ เราไม่บอกให้เขาดูเอา ไม่เห็นมีใครสานนี่ นี่7 ตัวต้องเล็ก นี่ 8 อัน ฝาต้องใหญ่… จ้างใบละ 6 บาท อย่างกลม 5 บาท อย่างใหญ่ 6 บาท สานอย่างนี้เร็วกว่า…”

“…กระบุงก็สานได้ กระจาดก็สานได้ ของเล็กมีตุ๊กตาก็ทำได้ ตุ๊กตาทำเอง ตุ๊กตาบ้านผู้หญิงที่ชื่อเผือดหรือนิลที่อยู่ตรงชายน้ำ รัตน์เขาจ้างทำอย่างเดียว เขาหมุนๆทำสวย เข้าเกลียวก่อนใช้เครื่องควั่นก่อน ที่นี้ไม่ได้หมุนใช้ไม่ได้มันยานไปดูไม่รู้เรื่อง เป็นตุ๊กตามี 2 ข้าง ตรงบ้านรัตน์หลังบ้านนี่แหละ บางทีสานผิด โหว่เลย เดี๋ยวไปเอามาให้ดู เค้าไม่เอาเลย นี่แหละ เป็นรอย เขารู้ไม่เอาแล้ว ต้องคัดออก ผิดแล้วใช้ไม่ได้ เรามาตัดออกก็สานไม่ได้แล้ว …มันผิดธรรมดาต้อง 3 เซ็นต์ ไม่ถึง 3 เซ็นต์หยุดเลย…”

(พยนต์ มานะวะ, สัมภาษณ์, 2552)

นางนิลหรือเผือด รักติกุลได้กล่าวถึงวิธีการทำตุ๊กตา ดังนี้

“…ป้าทำอย่างนี้อย่างเดียว ไม่ค่อยมีใครเขาทำหรอก ใช้คีมทำ ใช้มุ่นๆไปเรื่อยๆกะเอา สั้นเกินไปก็ลำบาก ต้องพันพลาสเตอร์ยา ลวดต้องกด มันจะเจ็บมือ…”

(เผือด (นิล), สัมภาษณ์, 2552)

“การสานแจกันยากกว่าของเล็ก/ของชำร่วย เพราะการสานขึ้นฐาน จะใช้mole เป็นแบบแค่ประมาณครึ่งลูก แล้วเอาออกจาก mole ช่างฝีมือต้องสานเอง คอยโน้มคอยดัดให้เข้ารูปสวยงามต้องอาศัยคนทำที่ชำนาญ ถ้าหากคนไม่ชำนาญ จะสาน คอใหญ่ไป คอยาวไป สูงต่ำไม่เท่ากัน เพราะเป็นงานฝีมือ…”

(นายบุญยัง สมมารถ,ทองเหลืองสาน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

“การทำ “ข้อง” ต้องอาศัยความชำนาญ กะว่าจะโน้มตรงไหน ปล่อยตรงไหน ต้องชำนาญ ทำยากโน้มไปดัดไป ”

(นางอัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2553)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สมใจ เทียนงามจะมีเคล็ดลับการสานที่มีฝาปิดจะทำพิมพ์ฝาขึ้นมาเอง ครอบได้หมดทุกตัว

"...จะต้องเพิ่มเส้นขึ้นมา เช่น ตัว 26 เส้น ต้อง 27 หรือ 7 เซนต์ ฝาจะต้อง 71/2 เซนต์ 10 ใบครอบฝาได้ทุกใบ เมื่อก่อนจะครอบกับพิมพ์ของใครของมันใส่ได้เฉพาะของมัน กล่องนามบัตร กล่องทิชชู กลม เหลี่ยม มีฝาเยอะ กระบุงทำช่วงหลัง ทำไม่เป็น ก็ต้องทำเป็น หุบไม่ค่อยสวย พอรู้หลักก็จะทำสวย ต้องหุบเอง การทำงานที่บ้าน เรียนรู้ไปใจเย็นๆ เรียนรู้ไป แก้ไขไป... เด็กสมัยใหม่ทำไม่ได้ ไม่มีสมาธิ รีบๆเร่งๆ ทำไม่ได้ ต้องมีฝีมือ มีสมาธิ ต้องละเอียดอ่อน เส้นเรียงไม่สับไปสับมา ต้องมีสมาธิ ฝึกให้คนใจเย็น กลมต้องเป็นกลม เหลี่ยมต้องเป็นเหลี่ยม ทำอย่างไรก็ได้ ทำเร็ว ทำได้สวย "

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

"เล็กจิ๋ว อันเล็กๆทำลูกละ 1 บาท เดี๋ยวนี้ค่าจ้าง.50 บาท สานเซ็นต์กว่าๆ ของเล็กต้องทำให้เสร็จ จะหู จะแว่นตา ใส่ปากหลายขั้นตอน จ้างเขาทำตุ๊กตา ร้อยละ 7-10 บาท แว่นตาใช้ดิ้วม้วน"

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

2) ขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน

การผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีขั้นตอน ดังนี้

(1) นำเส้นทองเหลืองมาตัดตามขนาดให้ได้ความยาวที่ต้องการ

(2) ขึ้นโครงสร้างฐานก่อน โดยเอาเส้นแบนและเส้นกลมมาขึ้นรูปตรงส่วนฐาน (ก้น)ก่อน ถ้าเป็นทรงกลม ทรงรี ให้วางเป็นรูปดอกจันทร์ ถ้าเป็นทรงเหลี่ยมให้วางลายขัด

(3) เมื่อได้โครงสร้างฐานที่สมบูรณ์แล้วนำเส้นทองเหลืองชนิดกลมชนิดที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ที่ต้องการสานมาสานลายขัดตามเส้นโครงที่ถักมาจากส่วนฐาน

(4) เมื่อสานจนเต็มชิ้นงาน ถ้ามีลวดลายก็สานให้ได้ตามต้องการ สานเติมจนถึงส่วนปาก

(5) นำขอบแข็งมาเก็บปากให้เรียบร้อยหรือหุ้มริมขอบด้วยเส้นเกลียวหรือดิ้วใส่แล้วนำเส้นทองเหลืองขนาดเล็กมาผูกให้ติดแน่นกันเป็นขอบ จนเรียบร้อยสวยงาม

(6) ในประเภทชิ้นงานที่ต้องมีหูหิ้วประเภทตะกร้า ใส่หูให้ครบโดยใช้เส้นทองเหลืองอีกขนาดสำหรับหูหิ้ว เป็นอันเสร็จเรียบร้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

(7) นำชิ้นงานที่เสร็จสมบูรณ์นำไปล้างน้ำกรด เพื่อกัดสิ่งสกปรกออกจากเส้นทองเหลืองและทำให้เส้นทองเหลืองมีสีเหลืองสวยงาม จากนั้นล้างน้ำสะอาด นำไปชุบน้ำยาโครมิคล้างน้ำสะอาดอีกครั้ง แล้วชุบน้ำยาซิลิคอน ตากแดดให้แห้งสนิท ในวันที่แสงแดดจัดๆ จะใช้เวลาตากชิ้นงานเพียง 1 ชั่วโมง ชิ้นงานจะแห้งสนิทและมีความเงางามในวันที่มีปริมาณแสงแดดน้อยอาจต้องใช้เวลานานขึ้น ประมาณ 3-4 ชั่วโมง ชิ้นงานจึงจะแห้งสนิท ปัญหาในการทำความสะอาดและเคลือบชิ้นงานจะเกิดมากที่สุดในช่วงฤดูฝน ซึ่งทางกลุ่มใช้วิธีผึ่งพัดลมเพื่อให้ชิ้นงานแห้งสนิทหลังจากชุบน้ำยาซิลิคอน ดังนั้นถ้างานไม่เร่งรีบก็จะไม่ล้างชิ้นงานในวันฝนตก

(8) การนำไปเคลือบซิลิกอน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีสดใส สวยงามไม่ดำ

กรรมวิธีการสานนั้นมีทั้งใช้แบบแม่พิมพ์สานขึ้นรูปได้ประมาณครึ่งลูกจากนั้นเอาออกจากแบบแม่พิมพ์แล้วทำการสานเองด้วยความชำนาญในการกะขนาดด้วยสายตาและใช้ความชำนาญในการการโน้มให้เข้ารูปทรงตามที่ตนต้องการอย่างเช่นการสานแจกัน โดยใช้บรรทัดเหล็กวัดขนาดความกว้างและส่วนสูงให้ได้ขนาดตามต้องการ กระบวนการผลิตเป็นงานทำด้วยฝีมือเน้นความประณีตของการสานเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ โดยมากเน้นรูปแบบและลวดลายคล้ายกับการจักสานไม้ไผ่ไม่ได้ดัดแปลงไปมากนัก กระบวนการสานไม่ซับซ้อนแต่ขั้นตอนการจัดเส้นต้องให้เรียงเป็นระเบียบไม่สับไปสับมา การกดเส้นเพื่อให้แน่น การดึงลวดต้องตึง ชิ้นงานที่เป็นงานฝีมือนี้ขนาดของผลิตภัณฑ์อาจจะไม่สม่ำเสมอกันเหมือนอย่างการผลิตด้วยเครื่องจักร ดังที่มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์ (2552) ได้ให้ข้อมูลว่า “...ถ้าหุบไว จะร่นหมด หุบช้าปากจะบานไป ต้องกะเอาเอง มันจำเป็นต้องดึง ต้องรู้จังหวะจึงจะกุ่ม... ”

ขั้นตอนการผลิตงานแต่ละชิ้น ขึ้นอยู่กับความยากง่ายและขนาดของชิ้นงาน งานชิ้นใหญ่ใช้เวลาสานเพียงอย่างเดียว จำนวน 5 ชิ้นต่อวัน ทั้งนี้ไม่รวมการตกแต่ง โดยส่วนใหญ่จะสานขึ้นรูปให้เสร็จแล้วจึงตกแต่งรายละเอียดให้เกิดความสวยงาม

ในอดีตสมาชิกกลุ่มคนใดถนัดในชิ้นงานประเภทไหนก็ให้รับงานประเภทนั้นไปทำ เพื่อให้เกิดความชำนาญสูงสุดในงานประเภทนั้นๆ แต่ปัจจุบันกลุ่มได้มีการเปลี่ยนแปลง คือสมาชิกทุกคนสามารถทำงานได้ทุกประเภทของชิ้นงาน เพราะหากลูกค้ามีการสั่งซื้อชิ้นงานประเภทใดประเภทหนึ่งจำนวนมากๆ สมาชิกทุกคนสามารถระดมกำลังมาช่วยกันทำงานให้แล้วเสร็จทันเวลา ทั้งนี้สมาชิกแต่ละคนจะต้องทำงานให้เบ็ดเสร็จภายในคนๆ เดียวกัน หากแบ่งงานกันทำคนละส่วนจะมีผลทำให้ความละเอียดของงานไม่สม่ำเสมอและการตรวจสอบยากขึ้น (กุลประภัสสร์ โกละกะ, กรมพัฒนาชุมชน)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ห้องสมุดกลาง

3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต

อุปกรณ์ที่ใช้ช่วยในการสานทองเหลือง มีดังนี้

(1) เส้นลวดทองเหลืองชนิดกลม และเส้นทองเหลืองแบบทับแบน

(2) คีมตัดลวด และคีมปากจิ้งจกตัดเส้นทองเหลือง/ บางคนใช้กรรไกรตัดเล็บมาใช้ตัดเส้นทองเหลืองก็ได้เช่นกัน

(3) ไม้บรรทัดเหล็ก

(4) แบบแม่พิมพ์ เป็นแบบที่ทำจากไม้ จากท่อเทปล่อน เขียนขีดบนกระดาษกระป๋อง กะละมัง ขวด - ขันน้ำแล้วแต่จะหาได้ภายในครัวเรือน

(5) ฆ้อนเขาควาย

(6) ฆ้อนหัวเหล็ก

นายวนิตย์เล่าถึงแบบพิมพ์นำมาใช้ในการผลิตนั้นนำมาจากของใช้ที่มีในบ้านหรือการนำไม้มาถากเป็นแบบพิมพ์ตามลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นเพื่อให้ง่ายและสะดวกในการทำรวมถึงจะทำให้ได้ขนาดที่ใกล้เคียงกันมากขึ้นหรือเมื่อพบผลิตภัณฑ์รูปแบบที่ทำจากไม้มะม่วง ไม้ยางรูปทรงสวยๆจะซื้อมาทำแบบไม่ต้องมาคิดทำใหม่อย่างแต่ก่อน นอกจากนั้นยังกล่าวถึงที่มาของเส้นทองเหลืองที่มีขายในขนาดต่างๆ ว่าเป็นเพราะตนไปสั่งให้ผู้ผลิตผลิตเส้นทองเหลืองขนาดของเบอร์ต่างๆ นำมาใช้สานแล้วได้ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีขนาดที่เหมาะสมดูอ่อนช้อยสวยงามมากขึ้นและคงทนกว่าผลิตภัณฑ์ที่สานจากไม้ไผ่ และทำให้ทางผู้ผลิตสามารถขายเส้นทองเหลืองขนาดต่างๆ สามารถขายได้ดีจนถึงปัจจุบัน

“ เค้ามีเบอร์ไว้ บอกเบอร์เขาไป เขาเลยรุ่งโรจน์เลย เดิมทำเป็นแผ่น แต่ทองเหลืองเส้นๆ นี่ เราสั่งเขาให้ทำ …เส้นทองเหลืองจะมีมาตรฐานเป๊ะ แต่ไม้ไผ่ไม่มีมาตรฐาน … ทำไม้ถากรูปแบบกระจาด กระบุงไว้เลย อันนี้ทำ mole ไว้เป็นเข่งๆ อยู่หลังบ้าน แจกันไม้ที่กลึงขายที่เมืองทอง ไม้มะม่วงของนครนายก ยางพารา เอามาเป็นแบบ สานได้ครึ่ง รูปแบบโน้มทำเองต่อ”

(นายวนิตย์ ธรรมประทีป,สัมภาษณ์, 2553)

“เอา ขัน ขวด กระป๋อง ของในบ้านประยุกต์ใช้ ทำไม้เป็นแบบพิมพ์ สานไปก่อนวัดไปเรื่อยๆ ทำแบบขึ้นเอง … รัตน์ ก็มี มีขนาดกลาง ใหญ่ กระปุกกลม แบบไม้ ท่อ PVC ทำเอง ฆ้อน คีม ไม้บรรทัดเอาจากกลุ่ม “

(นายพยนต์ มานะวะ, สัมภาษณ์, 2553)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

มีน้ำกรด ค่าแรง วัตถุดิบ เดี๋ยวนี้ รัตน์ (สมพจน์ จันนุบิน) จ้างคนที่สานมาล้างจนคล่องแล้ว การล้างแถวหลังบ้านรัตน์ ตรงคลอง ต้องปั๊มน้ำขึ้นมาล้าง…”

(นายพยนต์ มานะวะ, สัมภาษณ์, 2553)

4) การล้างหรือจุ่มเงาทองเหลืองด้วยเคมี

หลังจากทำการสานผลิตภัณฑ์เสร็จแล้วจะต้องทำการล้างเพื่อให้ชิ้นงานมีความสะอาด แล้วนำมาจุ่มเคลือบน้ำยาซิลิกอนเพื่อให้มันแวววาวจากนั้นนำไปผึ่งแดดให้แห้งหากวันใดมีอากาศชื้นหรือฝนตกจะไม่ทำการล้าง หากมีการล้างผลิตภัณฑ์ต้องใช้พัดลมช่วยเป่าให้แห้งก่อนนำไปบรรจุลงในบรรจุภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้แก่ลูกค้าต่อไป

น้ำยาสูตร 1

ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์	150ม.ล./ลิตร
กรดกำมะถัน	1.3 ม.ล,/ ลิตร
เวลา	15-60 นาที

น้ำยาสูตร 2

กรดดินประสิว	20-25 % โดยปริมาตร
กรดอาซีติค	25-90 % โดยปริมาตร
กรดฟอสฟอริค	55% โดยปริมาตร
กรดเกลือ	0.3-0.5 % โยปริมาตร
อุณหภูมิ	90 องศาเซลเซียส
เวลา	2-5 นาที

(วิชาญ ตอรบรัมย์และอภิวัฒน์ วงค์ณรัตน์, 2547, หน้า49)

ในขั้นตอนการล้างทองเหลืองสานถือว่าเป็นขั้นตอนที่อันตรายเนื่องจากการล้างด้วยสารเคมีที่กรดต่างๆ ไม่ว่าจะใช้สูตรการล้างแบบใดเพราะจะมีกรดกำมะถัน กรดดินประสิวและอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายหากขาดความระมัดระวัง การล้างผลิตภัณฑ์เมื่อมีการผลิตชิ้นงานร่วมกันให้มากพอสมควรก็ทำการล้างโดยนำผลิตภัณฑ์จุ่มในน้ำกรดกำมะถัน แล้วล้างด้วยน้ำเปล่านำจุ่มน้ำยาเคลือบจากนั้นนำไปผึ่งให้แห้ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

"...ขั้นตอนล้างอันตราย ต้องอุดโพกหัว รอดเคยเป็นมาก่อน ตอนแรกป้องกันเดี๋ยวลมพัด เค้าฟุบทันที ของมองไม่เห็น ... ทางราชการบอกแล้วให้มีหน้ากาก เขาบอกว่าอึดอัด หายใจไม่ออก...สารเคมีพวกนี้ฉุน ควันโขมง ควันมาหาผ้า ผ้าจะผุเลย เคยไปล้างควันเข้าจมูกเหนื่อยเลยนะ เป็นน้ำกรด น้ำยากัดสนิม ลงน้ำเปล่า น้ำยาขัดแล้วตากแดดอีกที ถ้ามีฝนไม่ดี เมื่อก่อนล้างในคลองสวยมาก พวกผัก ปลาในคลองมีปัญหา น้ำไม่เยอะ ปลาช่อนมีแผลน้ำพัดไป เป็นแผลหมด ผักหญ้าใบเหี่ยวแดง เดี๋ยวนี้ทันสมัย เขาไปอบเงา ไม่มีสนิมเกาะเลย..."

(อัญชลี เชาว์มั่นคง, สัมภาษณ์, 2552)

4.3.6 การพัฒนาการผลิต การผลิตผลิตภัณฑ์ในอนาคต วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ พิจารณาความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก โดยสอบถามลูกค้าว่าต้องการรูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างไรบ้าง เพื่อจะได้ผลิตชิ้นงานรูปแบบอื่นๆให้เกิดความแปลกใหม่ออกสู่ตลาด อาจจะมีผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆที่ใช้ความรู้จากงานไม้ผนวกกับงานจักสานทองเหลือง จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเมื่อถามประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญเกี่ยวกับมีการวางแผนพัฒนาการผลิตในอนาคตอย่างไร ประธานกลุ่มให้ข้อมูลว่าอยากหาวัตถุดิบทดแทนเนื่องจากทองเหลืองมีราคาสูงขึ้นมาก

"...หนูอยากหาวัตถุดิบอื่น คือตอนนี้ไม่ไหวแล้วจริงๆ"

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2554)

สำหรับผลิตภัณฑ์ประเภทตะกร้า กลุ่มทราบว่าการบรรจุหีบห่อในการส่งไปต่างประเทศมีความยุ่งยากกลุ่มจะทดลองผลิตเป็นตะกร้าน็อคดาวน์ให้ถอดหู้หิ้วออกได้ ลูกค้าสามารถนำไปประกอบได้ด้วยตนเองเมื่อถึงจุดหมายปลายทาง นอกจากนี้กลุ่มได้นำผลิตภัณฑ์ที่เป็นของมงคลจัดเป็นชุดลงในบรรจุภัณฑ์เดียวกัน จะช่วยให้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ส่วนการทำบรรจุภัณฑ์ ต้องมีส่วนส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายในบรรจุภัณฑ์ มีความโดดเด่นมากขึ้นและสามารถใช้เป็นกล่องของขวัญได้ในคราวเดียวกัน แต่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญในปัจจุบันกลุ่มใช้วิธีให้ลูกค้าเลือกผลิตภัณฑ์แล้วจึงบรรจุลงในถุงพลาสติกใส จากการเก็บข้อมูล นางสมพจน์ จันนุบินประธานกลุ่มกล่าวว่าเป็นธรรมดาที่ลูกค้าต้องขอดูสินค้าก่อนหากบรรจุลงถุงแล้วต้องมาแกะออกให้ลูกค้าชมก็จะเสียถุงไปเปล่าๆ บางครั้งใช้ถุงที่ทำจากผ้าบางๆมาใส่ผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มความสวยงามขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ มีการพัฒนาทำเป็น กระถางใส่ต้นไม้ ถังที่ใส่ขยะ พานขันโตก และตามแบบที่ลูกค้าสั่งผลิต เป็นต้น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่จะนิยมใช้กล่องพลาสติกใสใส่บรรจุภัณฑ์เพื่อให้แลดูสวยงามขึ้น และใช้วิธีการผูกโบว์ที่กล่องอีกทีหนึ่ง ในการจำหน่ายจะพยายามขายคละขนาดเป็นชุด เดียวกันเพื่อให้สามารถขายได้มากขึ้น

การผลิตและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพในชุมชนส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนา ที่เน้นกระบวนการมากกว่ารูปแบบ และต้องการความต่อเนื่องในการปฏิบัติร่วมทั้งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่เริ่มจาก ฐานทรัพยากรในท้องถิ่น (ทุนในชุมชน) ตลอดจนการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจชุมชน เป็นกิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งร่วมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ วัด ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทาง ชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ฯลฯเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

สรุปการจัดการความรู้ด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์ มีสาระที่เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาที่ถือเป็นทุนของชุมชน การสร้างสรรค์คิดค้นรูปแบบและลวดลายใหม่ๆให้มีรูปลักษณ์ที่สวยงามสะดุดตาแก่ผู้พบเห็นอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ในด้านวัตถุดิบ มีการเลือกขนาดและประเภทของวัตถุดิบให้เหมาะสมกับชิ้นงานให้ออกมาดีมีคุณค่าและดูมีราคา การพัฒนารูปแบบและลวดลาย มีการพัฒนาลวดลายที่มีมาแต่เดิมให้มีความแปลกใหม่เพิ่มขึ้น โดยนำลวดลายจากผ้าไหมที่เป็นลายไทย และการสานด้วยเส้นคู่ทำให้มองดูลวดลายเด่นขึ้น การผลิตและผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานต้องใช้ผู้มีฝีมือในการจักสานและต้องใช้ความอดทนจึงจะทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความละเอียดประณีตงดงาม ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการปรับวัตถุดิบอื่นเข้ามาร่วมใช้กับทองเหลืองสานหรือผสมผสานเพื่อลดต้นทุน โดยผู้ผลิตยังคงคำนึงถึงความสวยงามของตัวผลิตภัณฑ์ให้ดูทรงคุณค่าอยู่ ในขั้นตอนการล้างสารเคมีต้องมีความระมัดระวังเพราะสารเคมีเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อันตรายต่อร่างกายในระยะยาวได้ และเพื่อกลุ่มอาชีพสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างเข้มแข็งสามารถผลิตสินค้ามาตรฐานและมีแหล่งจำหน่ายหรือตลาดมากขึ้น ต้องไปจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเพื่อจะได้รับการส่งเสริมทางด้านวิชาการในด้านการผลิต การบริหารจัดการและการตลาดตลอดจนได้รับข้อมูลข่าวสารจากการที่มีเครือข่ายให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพได้อย่างยั่งยืนต่อไป ดังแผนภาพ ต่อไปนี้

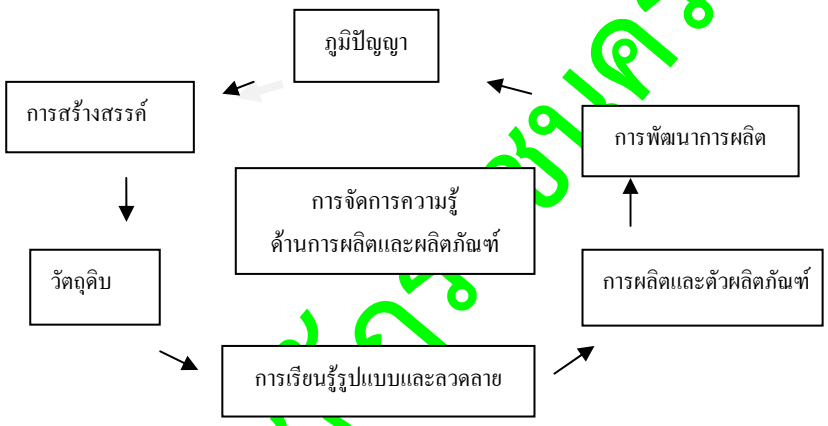

ภาพ 26 การจัดการความรู้ด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์

4.4 การจัดการองค์ความรู้ด้านการตลาด

ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานของจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะโดดเด่น และมีการผลิตเป็นแห่งแรกของประเทศ ผลงานแต่ละชิ้นมีความละเอียดอ่อนสวยงาม เพราะมีช่างฝีมือที่มีความสามารถในการจักสาน ตัวผลิตภัณฑ์ รูปแบบและลวดลายมีการพัฒนากันอย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือสินค้าประเภทที่เป็นของชำร่วยและของที่ระลึก และสินค้าประเภทของใช้และของตกแต่ง แต่เนื่องจากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานจัดเป็นสินค้าไม่แสวงซื้อ กล่าวคือ เป็นสินค้าที่ไม่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวัน ต้นทุนต่อหน่วยสูง ใช้ระยะเวลานานในการผลิตเพราะเป็นงานฝีมือ ผู้บริโภคไม่ใช้เวลาในการซื้อเพราะไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น การสั่งซื้อสินค้าเป็นการวางแผนในระยะยาวและใช้เวลานาน มีความถี่ในการสั่งสินค้าไม่บ่อยมาก ช่องทางการจำหน่ายจะต้องสั้นๆ จึงใช้วิธีการจำหน่ายแก่ผู้บริโภคโดยตรง จำเป็นต้องอาศัยพนักงานขายจูงใจให้เกิดความต้องการซื้อและหาช่องทางจำหน่ายหลายๆ วิธีการ และให้ความรู้และคำแนะนำในการใช้สินค้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ในการดำเนินการด้านการตลาดของกลุ่มอาชีพหัตถกรรมทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ และตำบลบางขวัญ ใช้กลยุทธ์การตลาดแบบ 4 P's (McCarthy, อินเทอร์เน็ต, 2010) ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (product) ราคา (price) ช่องทางการจำหน่าย (place/distribution) และการส่งเสริมการขาย (promotion)

4.4.1 ผลิตภัณฑ์ (product)

ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นสินค้าประเภทจับต้องได้ การบริหารด้านการตลาดจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Styling) 2) ตราเครื่องหมายสินค้า (brand name) 3) คุณภาพของสินค้า (quality) 4) การดูแลและสนับสนุนหลังการขาย (repairs and support) ดังมีรายละเอียดคือ

1) รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น(Styling) ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นผลิตภัณฑ์ ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นที่แตกต่างไปจากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองขึ้นรูป จากคำบอกเล่าของคณะกรรมการกลุ่มทองเหลืองสานมีผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานถึง 300 ชนิด (ณิชาภัทร, 2553) สามารถแบ่งชนิดของผลิตภัณฑ์เป็น 2 ประเภทคือ คือ ประเภทแรกเป็นของชำร่วยหรือของที่ระลึกชิ้นเล็ก ได้แก่ สุ่มไซ ข้อง กระจาดหาบ กระบุงหาบ พวงกุญแจ รถลาก บุ้งกี๋ เมื่อให้เป็นของที่ระลึกในงานบวช งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ งานเปิดสำนักงานหรือที่ทำการเป็นต้น ซึ่งขายได้ในปริมาณมากกว่าของชิ้นใหญ่

"ของที่ทำส่วนใหญ่ตอนนี้เป็นของชิ้นเล็กๆ เป็นของชำร่วยในงานแต่งงาน งานเกษียณ งานปีใหม่ที่ จะถึง บางทีทำเตรียมไว้ชิ้นเล็กๆ แต่ลูกค้าสั่งเป็นจำนวนมาก เช่น กระบุงนี่ 220 ลูก ...ขายได้เรื่อยๆ..."

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2552)

ผลิตภัณฑ์ประเภทที่สองเป็นของใช้ ของตกแต่งในบ้าน ผลิตตามความต้องการของลูกค้า สินค้าที่ผลิตต้องมีตลาดรองรับ มีหลากหลายชนิด หลายรูปแบบ และหลายขนาด ได้แก่ กระจาด กระบุง แจกัน โคมไฟ เชิงเทียน ถาดใส่ผลไม้ ที่ใส่ไวน์ กล่องใส่ทิชชู กล่องนามบัตร กระปุกใส่ของเครื่องประดับทั้งกลมและเหลี่ยม ถ้วยแก้ว กรอบรูป ตะเกียงจ้าวพายุ พานขันโตก ที่ใส่ขยะ กระถางต้นไม้ ที่ใส่ปากกา เป็นต้น และมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กขนาด 2-3 นิ้ว ขนาดกลาง มีขนาด 5-9 นิ้ว และขนาดใหญ่ ที่มีขนาดตั้งแต่ 10 นิ้วขึ้นไป นอกจากนั้นยังรับผลิตและดัดแปลงผลิตภัณฑ์ตามรูปแบบที่ลูกค้าต้องการด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2) ตราเครื่องหมายสินค้า (Brand name) หัตถกรรมทองเหลืองสาน ได้รับการคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ของจังหวัดฉะเชิงเทรา ระดับ 2-5 ดาว และได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนแล้ว คือ มผช. 73/2546 รวมทั้งผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่หน่วยราชการกำหนดจึงได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การเพิ่มผลผลิตแห่งเอเชีย (Asian Productivity Organization – APO)

"… APO หน่วยงานทุกหน่วยงานสามารถเข้าถึงได้ และผ่านเกณฑ์ที่หน่วยราชการดูแลทุกอย่าง ดาวก็มีแล้ว มผช. ก็ได้แล้ว มผช. ปีต่อปีเป็นของอุตสาหกรรม มีทุกอย่างที่คนอื่นเขามี…"

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

กลุ่มอาชีพทองเหลืองสานไม่มีตราสัญลักษณ์สินค้าของตนเอง แต่เป็นที่รู้กันว่าผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ สำหรับตำบลบางขวัญจะมีผลิตภัณฑ์ตะเกียงซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มที่ไม่เหมือนกับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มท่าไข่ สำหรับบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์นั้น วิสาหกิจชุมชนตำบลท่าไข่จะสั่งทำกล่องพลาสติกใส จากร้านประจำที่กรุงเทพโดยกำหนดจำนวนและขนาดตามความต้องการและผูกโบว์ที่กล่อง สำหรับของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญจะใส่ถุงโดยให้เหตุผลว่าธรรมชาติของลูกค้าชอบที่จะเลือกดูสินค้าก่อนซื้อ การมีกล่องปิดทำให้ดูไม่สะดวกจึงให้ลูกค้าเลือกผลิตภัณฑ์ตามความพอใจเสียก่อนจึงใส่ถุงทีที่หลัง (สมพจน์ จันสุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

3) คุณภาพของสินค้า เนื่องจากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน เป็นสินค้าหัตถกรรมที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นผลิตภัณฑ์ทำจากเส้นลวดทองเหลืองแท้มีคุณภาพดีเพราะผู้ผลิตมีความรู้เรื่องวัตถุดิบและมีการถ่ายทอดความรู้ต่อกันมากับคนในครอบครัว มีลวดลายที่ถักร้อยลงตัวและแข็งแรงมีความทนทาน และเมื่อผลิตเสร็จนำผลิตภัณฑ์ไปล้างเพื่อให้ได้สีสวยและเงางามเก็บไว้ได้นานโดยไม่ลอกไม่ดำถ้าลูกค้าซื้อไปแล้วมีปัญหา กลุ่มผู้ค้ายินดีเปลี่ยนให้ใหม่ เพื่อให้ลูกค้าพอใจ

4) การดูแลและสนับสนุนหลังการขาย (repairs and support) เนื่องจากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นสินค้าที่ต้องมีการดูแลและต้องใช้ให้เหมาะสมเท่านั้น เพราะจะมีข้อเสีย คือ เมื่อใช้แล้วประมาณ 2-3 ปี น้ำยาที่เคลือบอยู่จะหมดอายุทำให้เนื้อทองเหลืองอาจจะหมองไปบ้าง จึงต้องดูแลและใช้งานให้ถูกวิธีจึงจะคงความสวยงามได้นานขึ้น ดังนั้นในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานแต่ละครั้ง จะมีการให้ข้อมูลแก่ลูกค้าในด้านการดูแลรักษาไปด้วยเป็นแผ่นข้อความ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

แจกให้แก่ลูกค้าหรือการแนะนำบอกกล่าวกับลูกค้าโดยตรง ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานนี้เหมาะกับการใช้งานที่ใส่ของแห้งๆ โดยกลุ่มทองเหลืองสานท่าไข่จะทำเอกสารลักษณะใบปลิวเล็กๆมีข้อความบอกวิธีดูแลรักษาและจะพิมพ์ไว้ด้านหลังของแผ่นพับที่มีไว้แจกให้แก่ลูกค้าและผู้สนใจ ส่วนกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานบางขวัญจะใช้วิธีให้สมาชิกผู้ขายอธิบายให้ลูกค้าทราบ มีดังนี้

“การดูแลรักษา... ตัวผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน ทำจากทองเหลืองแท้ มีกรรมวิธีในการผลิตป้องกันการเปลี่ยนสี ไม่ลอก สีไม่ล่อน ถ้าใช้ปกติควรใช้กับงานแห้ง ใช้ปัดฝุ่นทำความสะอาด ในกรณีสกปรกมาก ต้องการล้าง ใช้น้ำยาล้างเครื่องเงิน ผงซักฟอก น้ำยาล้างจานหรือน้ำมะขามเปียก ล้างทำความสะอาด แล้วนำไปตากแดด หรือทำให้แห้งด้วยความร้อน”

(แผ่นพับของกลุ่มอาชีพหัตถกรรมทองเหลืองสาน)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก

ภาพ 27 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก

(ที่มา: ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน,อินเทอร์เน็ต, 2554)

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานประเภทของใช้และของตกแต่ง

ภาพ 28 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานประเภทของใช้และของตกแต่ง
(ที่มา: ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน,อินเทอร์เน็ต, 2553)

4.4.2 ราคา (price)

การตั้งราคาจะเป็นการตั้งราคาให้เหมาะสมกับ ผลิตภัณฑ์ และกลุ่มเป้าหมาย เพราะราคาเป็นตัวบ่งบอกภาพลักษณ์ของสินค้าที่สำคัญที่สุด แต่ในด้านการทำธุรกิจขนาดย่อมแล้ว จะกำหนดราคาตามที่คิดว่าลูกค้าเต็มใจจะจ่าย ซึ่งได้จากการสำรวจหรือสอบถามลูกค้า กำหนดราคาตามคู่แข่งขันในตลาด ซึ่งจะต้องคำนวณย้อนกลับว่าต้นทุนสินค้าควรเป็นเท่าไร เพื่อจะมีกำไร จึงกำหนดราคาตามต้นทุนบวกกำไร วิธีการคำนวณต้นทุนของผลิตภัณฑ์พบว่ากลุ่มจะคำนวณจากต้นทุนราคา

สินค้า บวกค่าแรงการผลิต บวกค่าขนส่งบวกกำไร มาตั้งเป็นราคาจำหน่าย แต่หากราคาที่ตั้งสูงมาก จึงจำเป็นต้องมีการทำประชาสัมพันธ์ หรือปรับภาพลักษณ์ของสินค้าให้เข้ากับราคานั้น ในการตั้งราคาการจำหน่ายนั้นพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งราคาคือ 1) ต้นทุนการผลิต 2) ความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค 3) เป้าหมายส่วนครองตลาดที่ต้องการ 4) การแข่งขันในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

1) ต้นทุนการผลิต ในทางปฏิบัติแล้วกลุ่มทองเหลืองสานใช้วิธีการตั้งราคา โดยการชั่งน้ำหนักทองเหลืองที่ใช้สาน บวกค่าแรงที่กำหนดเป็นรายชิ้นตามขนาดและความยากง่ายในการสานเป็นหลัก และบวกกำไรเล็กน้อยประมาณ 5% 10% ส่วนใหญ่จะไม่ได้คำนวณค่าขนส่งหรือค่าเบี้ยเลี้ยงในการออกจำหน่ายมาประกอบด้วย แต่หากสินค้าที่พัฒนาทั้งรูปร่างและลวดลายใหม่จะตั้งราคาขายไว้สูงโดยให้เหตุผลว่าเป็นของทำใหม่ที่ไม่มีขายมาก่อน แต่หากเป็นสินค้าที่เป็นแบบเดิมลวดลายแบบเก่าจะตั้งราคาจำหน่ายตามเดิมยกเว้นจะขึ้นราคาตามราคาต้นทุนวัตถุดิบที่สูงขึ้น ในส่วนของค่าแรงนั้นมติคณะกรรมการกลุ่มให้ค่าแรงคงเดิม ซึ่งประธานกลุ่มอาชีพทั้งสองกลุ่มได้มีการปรับค่าแรงเพิ่มขึ้นเมื่อก่อนหน้านี้มาแล้ว การตั้งราคาผลิตภัณฑ์หากเป็นของประเภทชำร่วยราคาอยู่ระหว่าง 20-60 บาท/ชิ้น ส่วนผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน ราคาตั้งแต่ 200 –3,700 บาท/ชิ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2545 ได้ทำการสานแจกันทรงสูงขนาดใหญ่เท่าตัวคน ต้องใช้เวลาสานถึง 10 วัน ใช้คนสานถึง 4 คน ราคาใบละ 40,000 บาท /ชิ้นกระจาดที่มีความกว้าง 15นิ้ว ขายในราคา 1,500 บาท /ชิ้น แจกันทรงสูง ราคา 1,800 บาท/ชิ้น ถังขยะนิเกิลทรงสูง ราคา 1,500 บาท/ชิ้น ตะกร้าไวน์ ราคา 650 บาท/ชิ้น กระถางต้นไม้ใหญ่ ราคา 350 บาท/ชิ้น แจกันนิเกิล (9 นิ้ว) ราคา 980 บาท/ชิ้น เป็นต้นทั้งนี้ราคาปรับขึ้นตามวัสดุที่มีราคาสูงขึ้น ค่าแรงมีการปรับขึ้นมาบ้าง ในด้านของราคาผลิตภัณฑ์คิดราคาโดยรวม ค่าแรง ค่าน้ำกรด และวัสดุทองเหลืองที่ใช้ในการผลิต

“…การตั้งราคา รู้กี่นิ้ว น้ำหนักเท่าไร ราคาเท่าไร ต้นทุนทองเหลืองกิโลละ600 ค่าแรง ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า อย่าง ละ20 ราคาขาย = น้ำหนัก*.60+ ค่าแรง +ค่าน้ำ+ค่าไฟฟ้า+อีกนิดหน่อย ถ้าไกลก็บวกไปอีกหน่อย เทคนิคตรงนี้ได้จากสามี สามีพูดไว้ ก็จำไว้ เราใช้เกณฑ์นี้ ถ้าราคาขึ้นเราก็ขึ้น โลละ 700 ขีดละ70 บาท ถ้าลดลงก็ลดลงได้อีก ถ้ามันลงก็ลงได้ คราวไหนไม่มีตังขายได้ต้นทุนก็เอา ถ้าเป็นของใหม่จะตั้งราคาสูงกว่าปกติ ก็ทำเป็นปีแล้วขายราคาเดิม ขายได้ก็นำ มาใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่ม… ”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“ราคาที่ตั้ง ดูจากความยากง่ายของแบบ วัตถุดิบ ระยะเวลา ช่างทำกี่วัน ช่างต้องทำไวด้วย ปรับราคาค่าแรงมาเยอะแล้ว ”

(ณิชาภัทร, สัมภาษณ์, 2552)

ในด้านของราคาผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีการตั้งราคาที่ไม่สูงนักหากเมื่อเทียบกับคุณค่าของผลิตภัณฑ์ที่ลูกค้าได้รับ เนื่องจากเป็นงานฝีมือที่ช่างฝีมือต้องอาศัยสมาธิและความอดทนสูงกว่าจะได้ชิ้นงานออกมาได้แต่ละชิ้นที่มีความละเอียดอ่อนสวยงาม ซึ่งในทางการตลาด ควรมีการตั้งราคาให้สูงเนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทรงคุณค่าและมีราคา หากแต่โดยสภาพแล้วผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีการใช้งานจริงได้น้อยส่วนใหญ่ซื้อไปเป็นของที่ระลึกหรือเป็นของฝากของขวัญที่ทรงคุณค่าแก่ผู้ได้รับหรือเป็นของประดับตกแต่ง และเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่มีส่วนทำให้ไม่สามารถตั้งราคาได้สูง การตั้งราคาจึงคำนึงถึงความพอใจของลูกค้าที่จะพอใจซื้อโดยปรับประยุกต์ในเรื่องของวัสดุ ขนาดและลวดลาย ผลิตภัณฑ์ชิ้นเล็กจะขายได้กำไรดีกว่าของชิ้นใหญ่ “ถ้าทำชิ้นเล็กๆได้เยอะ กำไรดีกว่า” (สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์ 25 กันยายน 2552) “งานชิ้นเล็กๆจะได้กำไรมากกว่า” (ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2552)

โดยสรุปการตั้งราคาสินค้าของกลุ่มขึ้นอยู่บนน้ำหนักของวัสดุที่ใช้ เพราะถ้าผสมด้วยวัสดุอย่างอื่นจะทำให้ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีลักษณะด้อยคุณค่าไปทันทีและในการตั้งราคาจะดูที่ความยากง่ายในการสานและลวดลายของผลิตภัณฑ์ “วัตถุดิบต้องซื้ออย่างเดียวเอาอย่างอื่นมาแทรกไม่สวยกลายเป็นจุดด้อย ทองเหลืองเป็นจุดเด่น ควรทำทองเหลือง ” (ประทุม ศรีสุนทร, สัมภาษณ์, 2552)

2) ความต้องการซื้อของผู้บริโภค ผู้ซื้อพอใจในความสวยงามและฝีมือการสานรูปแบบและลวดลายวัตถุประสงค์ต้องการซื้อเป็นของชำร่วย ของที่ระลึก นำไปตบแต่งบ้านเรือนเพื่อความสวยงาม บางคนซื้อเพราะชอบลวดลาย ดังนั้นผู้ผลิตจึงต้องรักษาระดับของฝีมือและที่สำคัญคือต้องมีการปรับปรุงลวดลายใหม่ ๆ อยู่เสมอเพื่อให้สามารถขายได้อย่างต่อเนื่อง

3) เป้าหมายส่วนการครองตลาด กลุ่มทองเหลืองสานมีเฉพาะในจังหวัดฉะเชิงเทราที่อำเภอเมืองจาก 2 ตำบล คือวิสาหกิจชุมชนของตำบลท่าไข่และวิสาหกิจชุมชนของตำบลบางขวัญ วิสาหกิจชุมชนตำบลบางขวัญจะเด่นที่ลวดลาย เช่น แจกัน ตะเกียงจ้าวพายุซึ่งทำชื่อเสียงให้แก่กลุ่มเป็นอย่างมากในการอนุรักษ์ของเก่าของโบราณ มีการทำตะเกียงจำลองตั้งโชว์ไว้ด้านหน้าทางเข้าศูนย์ OTOP ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สร้างความแตกต่างให้แก่วิสาหกิจชุมชนตำบลบางขวัญและของที่ตั้งโชว์ เช่นโถ แบ่งข้าว กรอบรูป ตะข้อง หาบกระจาดทองเหลือง หาบกระบุง สำหรับวิสาหกิจชุมชนตำบลท่าไข่ เด่นในด้านการผลิต กระจาด ตะกร้าใส่ผลไม้ โดยเฉพาะตะกร้าขนาด 14 นิ้ว

มหาวิทยาลัยรักษ์กรุงเทพ

ถือเป็นของดีเมืองแปดริ้ว กระเช้า กระเป๋า ที่ใส่ไวน์ โคมไฟ และของชิ้นเล็ก เช่นของชำร่วย สุ่ม ไซ ลอบ กระด้ง บุ้งกี๋ ชะลอม สาแหรก หาบ ภายในตัวอาคารที่แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์มีรูปภาพของผู้ริเริ่มในขณะกำลังสานและตำนานของผลิตภัณฑ์เป็นข้อความทั้งภาษาไทยและอังกฤษขนาดใหญ่ติดไว้ที่ภายในผนังด้านซ้ายของทางเข้าอาคารเป็นเอกลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนของตำบลท่าไข่ ในด้านส่วนครองตลาด วิสาหกิจชุมชนของตำบลท่าไข่คาดว่ามีส่วนครองตลาดประมาณ 60% เนื่องจากมีการประกอบกิจการมายาวนานกว่า 50 ปีจากรุ่นสู่รุ่นมีทั้งลูกค้าเดิมและลูกค้าใหม่ที่เพิ่มขึ้น มีเงินทุนดำเนินงานสูงสามารถผลิตผลิตภัณฑ์สะสมไว้เรื่อยๆจึงมีผลิตภัณฑ์จำนวนมากไว้ให้ลูกค้าเลือกซื้อ ในด้านของวิสาหกิจชุมชนของตำบลบางขวัญจะมีส่วนครองตลาดประมาณ 40% เนื่องจากเริ่มก่อตั้งกลุ่มได้ประมาณ 6-7 ปีมีเงินทุนหมุนเวียนน้อย ต้องผลิตไปจำหน่ายไปจะมีผลิตภัณฑ์ตั้งแสดงไว้ให้ลูกค้าเลือกน้อยชิ้น แต่มีจุดแข็งที่ช่างฝีมือแต่ละคนล้วนเป็นช่างเก่าแก่ที่คว่ำหวดในการสานมานานนับสิบปีต่างล้วนมีทักษะฝีมือที่ละเอียดอ่อน ประณีตสวยงามชิ้นงานแทบไม่มีที่ติและมีการร่วมกันคิดรูปแบบและลวดลายใหม่ๆ ตลอดเวลาจึงทำให้มีลูกค้ามากขึ้นตามลำดับ วิสาหกิจทั้งสองแห่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน แต่พยายามสร้างจุดเด่นที่เป็นภาพลักษณ์ของตนให้แตกต่างกันในด้านของบรรจุภัณฑ์และมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง

"... ถ้าไม่ทำแปลกๆก็ขายไม่ดี สมัยก่อนทำอย่างไรก็ได้ขายได้หมด เดี๋ยวนี้มี 2 บ้านคู่แข่ง เค้าก็ออกหัวคิด ...ต้องเปลี่ยนบ้านพี่เอียงทำเยอะ ป้าเขาสะสมไว้เยอะแล้ว บ้านของเขามีจุดแข็งเรื่องทุน ทุนเยอะมาก บ้านพี่เอียงเขามีตัง ทำตุนได้ ทำได้เรื่อยๆ ของแน่นบ้าน... ขยะทองเหลืองหมอศิริราชจะมาซื้อของป้าสร้อยประจำ เอาไปเป็นของขวัญคนเกษียณ"

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

"...ถังใส่ขยะ ต้อง คิดลายเอง เพราะมีคู่แข่งทำอย่างเดิมๆ ก็จะขายไม่ได้ ต้องคิดลายเขาจะได้ขายได้"

(สมใจ เทียนงาม, สัมภาษณ์, 2552)

4) การแข่งขันในปัจจุบันและอนาคต

ในปัจจุบันสภาพการแข่งขันทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนทั้งสองแห่งมีการแข่งขันกันในด้านของราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ทั้งในด้านรูปแบบและลวดลายอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีรูปลักษณ์ใหม่ๆ ไว้ดึงดูดให้ลูกค้าเลือกซื้อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

มากขึ้น ทั้งสองกลุ่มเน้นการจัดจำหน่ายโดยตรงให้แก่ลูกค้าที่เข้ามาที่ศูนย์ OTOP ซึ่งถือเป็นทั้งแหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย แหล่งท่องเที่ยว และศูนย์การเรียนรู้ ในด้านตลาดท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นมีการแบ่งตลาดกันเองอย่างชัดเจน วิสาหกิจชุมชนของตำบลท่าไข่จะจำหน่ายที่ตลาดบ้านใหม่ 100 ปี และฝากผลิตภัณฑ์ให้เครือข่ายนำไปจำหน่ายที่ตลาดน้ำนครเนื่องเขต ส่วนวิสาหกิจชุมชนของตำบลบางขวัญนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายที่ตลาดน้ำบางคล้าตั้งแต่มีการเปิดตลาดใหม่ๆทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักจากที่นี่จำนวนมากมีรายการครอบจักรวาลของมรว.ถนัดศรี สวัสดิวัฒน์ และคณะนักถ่ายภาพจากสมาคมถ่ายภาพกรุงเทพเข้ามาสัมภาษณ์และถ่ายทำสารคดีด้วยความสนใจเพื่อนำออกเผยแพร่ และล่าสุดจำหน่ายที่วัดสมานรัตนารามซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ เป็นต้น

“...ลูกค้าของเค้าเราก็รับ ไม่มีคู่แข่ง งานสานมีที่ที่จะเชิงเทราที่เดียว ไม่คิดว่าใครเป็นคู่แข่ง ไม่คิด เราพัฒนาไปเรื่อยๆ ราคาขายของเขาสูงกว่าเรานิด เขาขาย 39 เราขาย 25 บาท มองดูเขาเสี่ยราคา เขาขายราคาสูงกว่าบางทีเขาจะลดราคาฮวบมาเลยก็ลดเลย ของถ้าคุณภาพต่ำลูกค้าก็ไม่อยากจะซื้อ...”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

“เดี๋ยวนี้ไม่ยุ่งกับใครแล้ว ร้าน20 กว่าร้านก็ไม่ได้ติดต่อแล้ว ไม่ว่างขายยุ่งยาก เมืองทอง ศูนย์สิริกิตติ์ ไปขายเองและขายที่บ้าน ทองเหลืองแพง เพิ่งเริ่มขายที่บ้านใหม่ ต้องถามหน่อย (มาลัย สุขเจริญ) สมาชิก7- 8 คนก็พอแล้วของขายไม่ดี ขายที่บ้านใหม่ ขายได้ 3,000-5,000บาท ขายได้ของเล็กๆ หน่อยไปขาย หน่อยไปร้านเก็บของ เป็นบ้านทั้งหลัง พอเลิกก็ปิด ต้องถามหน่อยดู ...ตลาดเนื่องเขต ขายเสาร์-อาทิตย์ จ้างคนไปขาย...”

(วนิดย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2552)

การแข่งขันในอนาคตคาดว่ากลุ่มวิสาหกิจของตำบลบางขวัญจะมีศักยภาพที่ดีเนื่องจากผู้นำกลุ่มมีศักยภาพสูงในการออกแบบลวดลายได้เองและมีความชำนาญในการสานทองเหลืองเป็นอย่างดีซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการสนองตอบความต้องการของตลาด โดยมีพื้นฐานองค์ความรู้ด้านการทอผ้าไหมและการจักสานไม้ไผ่มาก่อนสามารถคัดลายจากผ้าไหม มาดัดแปลงให้ทองเหลืองสานมีลวดลายแปลกใหม่มากขึ้นรวมถึงสามารถประยุกต์สิ่งของใช้เครื่องใช้รอบๆตัวและของโบราณที่นับวันจะหาดูได้ยากมาใช้เป็นแบบในการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น ตะเกียงรั้ว ตะเกียงเจ้าพายุ โถแบ่งข้าวซึ่งดัดแปลงมาจากบาตรพระ และ สุ่ม ไซ ตะข้อง ที่ลูกค้ามักซื้อไปเป็นวัตถุมงคล และที่สำคัญ คือ ช่างฝีมือล้วนเป็นเครือญาติกันมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเอื้อเฟื้อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ช่วยเหลือกันอย่างดีและมีลูกหลาน 3-4 คนที่กำลังอยู่ในวัยเรียนรู้สนใจสืบทอดและซึมซับองค์ความรู้ด้านการผลิตและการตลาดจากครอบครัว ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของวิสาหกิจชุมชนของตำบลบางขวัญในการสืบต่อสู่รุ่นถัดไป ในด้านศักยภาพทางการตลาดคาดว่ามีโอกาสทางการตลาดในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ ส่วนวิสาหกิจชุมชนของตำบลท่าไข่ มีจุดแข็งคือผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ในด้านการผลิตและการตลาดมาอย่างยาวนาน มีเงินทุนสูง ผู้นำกลุ่มมีความคิดสร้างสรรค์สามารถปรับเปลี่ยนรูปทรงและวัตถุดิบได้เป็นอย่างดี แต่ไม่มีความชำนาญในการสานตัวผลิตภัณฑ์ มีความชำนาญในด้านการตลาดมีกลยุทธ์ในการจำหน่ายและการออกแบบผลิตภัณฑ์มากกว่า การผลิตจึงต้องอาศัยช่างฝีมือในกลุ่มที่ชำนาญในการผลิต ผู้นำและสมาชิกในกลุ่มไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน ช่างฝีมือล้วนแต่มีประสบการณ์น้อยกว่ากลุ่มทองเหลืองบางขวัญ จึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดีรวมถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นธรรมเพื่อให้เกิดความมั่นคงและความภักดีต่อองค์กร ในด้านลูกหลานที่เป็นผู้สืบทอดต่อทางภูมิปัญญามีน้อย ผู้นำวิสาหกิจชุมชนตำบลท่าไข่มีความสามารถในด้านเครือข่ายและการติดต่อสื่อสารที่ดีคาดว่ามีศักยภาพทางการตลาดสู่สากลได้ ล่าสุดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลือสานตำบลท่าไข่ได้รับการคัดสรรผลิตภัณฑ์ OTOPประจำปี 2553 ประเภทของใช้เป็นผลิตภัณฑ์กล่องนามบัตรได้ระดับ 4 ดาว (OPC 53,อินเทอร์เน็ต, 2554)

“…ทำมานานแล้ว 20-30 ปี จะมองคิดและคำนวณต่างๆได้อย่างแม่นยำ บางทีลูกค้าออกลวดลายมาให้ทำก็พูดคุยถึงรายละเอียดให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าให้มากที่สุดซึ่งถ้าลูกค้าพอใจ แล้วตนเองสามารถทำได้หรือทำได้แต่ไม่เหมือน100% ถ้าลูกค้าตกลงก็จะรับงานแล้วมาอธิบายต่อกับลูกน้องด้วย ช่วยกันคิดและดูว่าทำได้ไหม ถ้าลูกน้องทำได้เข้าใจตรงกันก็จะรับงานทันทีแล้วผลิตให้เสร็จ โดยมีการประเมินราคาว่าควรจะขายเท่าไรจึง ะเหมาะสม ไม่แพงเกินไปลูกค้ารับได้ก็จะผลิตทันที ตอนนี้ของชำร่วยจะผลิตและ Stock สินค้าไว้จำนวนมากเพื่อให้ลูกค้าเลือกชม ถ้าชอบก็ซื้อ ทางกลุ่มก็จะขายออกไปเลย …ถ้าไม่เรียกค่าขายสินค้าหรือมัดจำไว้ถึงแม้จะตกลงกันเป็นมั่นเหมาะกันก็จริง แต่หากลูกค้าสั่งซื้อแล้ว เกิดไปพบเห็นของชำร่วยใหม่ในที่อื่นก็จะไม่กลับมาซื้อหรือเอาของของเรา จะไปซื้อของชำร่วยของคนอื่น รายอื่นต่อไปทันที…”

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2551)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“…เสาะหาลูกค้าอยู่ ลูกค้ายังไม่ประจำ ถ้ามีประจำสัก 2 เจ้า สั่งประจำ …คนของเราก็มีงาน ทุกคนก็มีงานทำได้ตลอดไปไม่ขาดช่วง เป้าหมายสู่สากลไม่ถึงขนาดนั้น เป้าอยากให้มีตลาดยั่งยืนไม่ต้องดิ้นรน ตอนนี้ก็มีแต่ยังไม่ใช่ลูกค้าประจำ…ลูกค้าบางคนซื้อของเยอะไม่ต่อเลยซื้อฝีมือ”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

“…ของโบราณ ไม่ตก กระบุง กระจาด ไซ สุ่ม ทำได้ตลอด ของพื้นบ้าน ของแปลก ช่วยกันคิด ช่วยกันตีราคาของ ลักษณะนี้จะตีเท่าไร ชั่งน้ำหนัก ค่าสาน ค่าล้าง แล้วคิด 5 %,10 % ทุกอย่างต้องชั่งเพราะวัสดุพวกนี้ชั่งเป็นกิโลมา ทำได้เรื่อยๆ เมื่อวานนี้ทำไว้เยอะ … กระบุงขนาดนี้ใช้ยกลาย ยกดอกสวยทั้งลูก…รัตน์เค้าหัวดี ออกแบบสวย ยกดอก ทำได้เก่ง วันแม่ก็ดัดแปลงใส่ดอกมะลิตามเทศกาล …”

(มยุรี กล่ำบญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาขนาด รูปทรงและลวดลายสินค้า

ภาพ 29 ผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาขนาด รูปทรงและลวดลายสินค้า

(ที่มา: ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

ตัวอย่างการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถาดในเรื่อง วัสดุ รูปแบบ ขนาดและลวดลายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและประโยชน์ใช้สอย (สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์, อินเทอร์เน็ต, 2553)

4.4.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)

ช่องทางการจัดจำหน่ายโดยทั่วไปหมายถึงวิธีการนำสินค้าไปสู่มือของลูกค้า หากเป็นสินค้าที่ขายไปหลายๆแห่ง วิธีการขายหรือการกระจายสินค้าจะมีความสำคัญมาก หลักการของการเลือกวิธีกระจายสินค้านั้นไม่ใช่เพียงขายให้ได้มากที่สุด สิ่งที่ควรจะคำนึงของการกระจายสินค้าคือต้นทุน ในการกระจายสินค้าต้องคำนึงที่ทำเล ซึ่งก็ควรเลือกที่ ให้เหมาะสมกับลักษณะผลิตภัณฑ์และกลุ่มลูกค้าเพราะผลิตภัณฑ์ทองเปลืองสานช่องทางการจัดจำหน่ายจะสั้น ต้องจำหน่ายโดยตรงให้กับผู้บริโภค และมีคนขายที่จูงใจให้เกิดความต้องการซื้อ มีความรู้ความเข้าใจในตัวสินค้า สามารถสาธิตวิธีการสานลวดลายต่าง ๆ และแนะนำวิธีการใช้วิธีการบำรุงรักษาสินค้าเพื่อรักษาคุณภาพของสินค้าให้คงทนและสวยงาม

ช่องทางในการจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมีช่องทางจำหน่ายได้หลายช่องทางคือ 1) ตลาดท้องถิ่น 2) ตลาดในประเทศและ 3) ตลาดต่างประเทศ

1) ตลาดท้องถิ่น การจัดจำหน่ายในปัจจุบันจะเลือกช่องทางการจัดจำหน่ายให้เหมาะสมมากขึ้นเพราะสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย ร้านค้ามีกำลังซื้อจะน้อยลง และการออกไปจำหน่ายในที่ต่างๆ มีค่าใช้จ่ายสูงไม่คุ้มค่า ผลิตภัณฑ์บางทีก็ขายได้ บางทีก็ขายไม่ได้ ดังนั้นส่วนใหญ่จึงทำขายที่บ้านหรือที่ศูนย์ส่งเสริมผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือศูนย์ OTOP และปรับเปลี่ยนการผลิตให้เป็นไปตามความต้องการและประโยชน์ใช้สอยของลูกค้าหรือตามที่ลูกค้าสั่งซื้อมากกว่า ก็ยังสามารถขายได้เรื่อยๆ แต่ยอดจำหน่ายลดลงอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับตอนช่วงเริ่มต้น ตลาดภายในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะขายตามแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด ตลาดนัด งานประจำปี และการจัดนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่น และตามที่หน่วยงานราชการ หน่วยงานอื่นๆหรือสถาบันการศึกษามีหนังสือเชิญมา

ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์มีการดำเนินการเป็น 2 ลักษณะคือ การจำหน่ายปลีกโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง มี 2 ลักษณะ คือ 1) การจำหน่ายปลีกแก่ลูกค้าหรือผู้บริโภคโดยตรงเช่น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมการผลิตที่ศูนย์สาธิตและจำหน่ายโดยตรงเป็นหลัก ที่กลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ 56หมู่ 13 บ้านคลองขุดใหม่ ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และ กลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลบางขวัญ 32 หมู่ 1 ตำบลบางขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) นำไปจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวของทางจังหวัด เช่น ตลาดบ้านใหม่100ปี ตลาดน้ำบางคล้า วัดสมานวนารามและนำไปจำหน่ายเองตามงานเทศกาลต่าง ๆ เช่นงานประจำปีนมัสการหลวงพ่อพระพุทธโสธร ซึ่งผลิตภัณฑ์จะผลิตเองและนำไปขายกันเองเพราะมีจำนวนไม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

มากขึ้นและมีการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานกับของกลุ่มอาชีพอื่นที่เป็นเครือข่ายกันนำมาร่วมวางจำหน่ายด้วย เพื่อให้มีผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิดมากขึ้น

“ตอนนี้นำไปขายเสาร์-อาทิตย์ ที่ตลาดบ้านใหม่ด้วย โดยให้ หน่อย (มาลัย สุขเจริญ)ไปขาย…ได้พบปะพูดคุยกับคน ขายได้ไม่ได้ก็ไม่เป็นไร อยู่ตรงท้ายซุ้มแถวป้อมตำรวจ …”

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2552)

2) ตลาดในประเทศ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ มีการขายส่ง ขายปลีก โดยมีช่องทางการจัดจำหน่ายที่สำคัญ 8 ช่องทางด้วยกัน คือ

(1) การจำหน่ายโดยผ่านคนกลาง มี 2 ลักษณะ คือ การจำหน่ายโดยผ่านประธานกลุ่มทำหน้าที่รับการสั่งซื้อจากแหล่งรับซื้อ แล้วแจกจ่ายงานให้สมาชิกผลิตตามแบบที่ลูกค้าต้องการ ตลอดจนรวบรวมผลิตภัณฑ์จากสมาชิกผู้ผลิตส่งให้กับผู้ซื้อ มีพ่อค้าคนกลางจากจังหวัดหรือจังหวัดอื่นมารับซื้อถึงศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ แล้วไปจำหน่ายต่อโดยการขายส่งหรือขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง เช่น ตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ที่จังหวัดราชบุรี ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ตลาดน้ำนครเนื่องเขต และที่ตลาดน้ำสี่ภาคที่พัทยาเป็นต้น และมีผู้มาสั่งนำไปใช้เองหรือเป็นของที่ระลึกในงานต่างๆ เช่นงานแต่ง งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่หรือสำนักงานใหม่ งานเกษียณอายุ ฯ

“..ตลาดเปลี่ยนตามยุคสมัย… ลูกค้าเดิมๆแวะมาเยี่ยมมาชม ลูกค้าซื้อไปขายต่อ ถือเป็นโรงงานให้ บางคนก็ไปชุบเงิน/ทอง มีแบบสินค้าของเค้าเอง คนซื้อน้อยลงตามสภาพเศรษฐกิจ ค่าใส่หุ้ยต่างๆเยอะมาก ไม่คุ้ม ”

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2553)

“ ช่องทางการขาย โดยขายตามที่หน่วยงานราชการให้ไปออกงานแสดงสินค้าต่างๆ …ตอนนี้ มีฝากขายหลายแห่ง ตลาดสามชุก จ. สุพรรณบุรี ป ณ. ฉะเชิงเทรา ตลาดน้ำสี่ภาคที่พัทยา ”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

“ …สั่งใช้งานเกษียณที่ราชบุรี ส่งอันละ 80 บาท กระบุง สั่งผ่านทาง ธกส. ธกส.ก็เป็นเครือข่าย ทางที่เราไปไม่ได้ ก็ฝากของเขาไปขาย กล่องซื้อมาเอง… ”

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2552)

(2) จำหน่ายโดยมีส่วนราชการช่วยเหลือติดต่อให้นำสินค้าไปสาธิตและจำหน่าย เช่น ที่มีองทองธานี ไบเทค ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิตติ์ ศูนย์ศิลปาชีพระหว่างประเทศ ที่บางไทร จังหวัดอยุธยา เชียงใหม่ ภูเก็ต กาญจนบุรี ฯลฯ เป็นต้น

(3) ฝากขายผลิตภัณฑ์ในร้านจำหน่ายสินค้าภายในพระที่นั่งวิมานเมฆและสีลมแกลเลอรีซึ่งหากจำหน่ายได้ทางร้านก็จะโอนเงินเข้าบัญชีให้กับกลุ่ม ฝากขายที่ไปรษณีย์ในจังหวัด ผ่านทางธกส. ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP ของจังหวัดและตลาดน้ำสี่ภาคที่พัทยา

(4) จำหน่ายผ่านทางเวบไซด์ ของกลุ่มอาชีพเองและของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำขึ้น เช่น Http //: www. Thaitambon.Com เป็นต้น

(5) งานนิทรรศการภูมิปัญญา ตามสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น เช่น งาน OTOP Shop ช่วยชาติ งานธงฟ้า และงาน OTOP CITY

(6) โดยผ่านทางหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนระดับจังหวัดและอำเภอ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน

(7) ผ่านเครือข่ายกลุ่มอาชีพด้วยกัน เช่น ฝากผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายกับกลุ่มอาชีพเขาสัตว์แกะสลักหมู่ 7 ตำบลบางขวัญที่อยู่ในตำบลเดียวกันหรือกลุ่มอาชีพต่างตำบลกันเช่น กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ชุมชนหลักร้อย ตำบลบางขนาก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว นำไปใส่งานประดิษฐ์ต้นข้าว หรือดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น (OTOP ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2549, หน้า 75)

(8) ผ่านทางสื่อสาธารณะเช่น ทางวิทยุโทรทัศน์มาถ่ายทำสารคดีเผยแพร่ต่อสื่อมวลชน ทางสถานศึกษาที่เข้ามาศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญา เช่น นักเรียนวังไกลกังวล โรงเรียนเซนต์หลุยส์ วิทยาลัยเทคนิค และผู้ที่สนใจเข้ามาชมทั่วไป “ช่อง 7 เขาจะออกเรื่อยๆ งาน OTOP Shop ช่วยชาติ ออกทุกวัน เมื่อ 21 สิงหาคมนี้ บ้านนี้ ณิชาภัทร ก็ออก…” สมพจน์ จันนุบิน (สัมภาษณ์, 2552)

3) ตลาดต่างประเทศ ส่วนใหญ่การจำหน่ายต่างประเทศเป็นการขายผ่านคนกลาง ตลาดต่างประเทศเป็นตลาดทางยุโรป ซึ่งได้ข้อมูลผ่านทางเวบไซต์ ที่ทางกลุ่มอาชีพและหน่วยงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ราชการทำให้และจากการออกร้านแสดงผลิตภัณฑ์และสาธิตที่เมืองทองธานีจะมีลูกค้าต่างชาติเข้ามาซื้อโดยตรง หรือซื้อผ่านหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ส่งเสริมทางด้านการตลาด เป็นต้น

นายวนิตย์ ธรรมประทีป ได้กล่าวถึงตลาดต่างประเทศ เคยมีตลาดส่งออกที่ยุโรป แต่มีปัญหาการเก็บเงินไม่ได้หรือได้ก็ช้านานเป็นปี บางครั้งต้องพึ่งสถานทูตไทยให้ช่วยตามเก็บให้ จึงเลิกทำ แต่ส่งให้พ่อค้า คนกลางในกรุงเทพฯ ส่งออกเอง ทุกวันนี้ถ้าเป็นวันหยุดจะมีคณะทัวร์เป็นคนญี่ปุ่น คนจีน เกาหลี นั่งรถไฟหรือจ้างเหมารถทัวร์มาเที่ยวแล้วก็ซื้อหาสินค้าเหล่านี้กลับไป (กรมการพัฒนาชุมชน, อินเตอร์เน็ต, 2554)

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน มีดังนี้

(1) กรมส่งเสริมการส่งออก ให้บริการด้านข้อมูล ด้านการตลาด เกี่ยวกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ และนำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไปร่วมงานแสดงสินค้าและจำหน่ายยังต่างประเทศ และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการตลาดในต่างประเทศ

(2) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มของความต้องการสินค้าหัตถกรรมในตลาดต่างประเทศ ทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกา

(3) ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศให้บริการด้านการพัฒนาช่างฝีมือรูปแบบผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศต่างๆ รวมทั้งนำสินค้าไปจัดแสดงและจำหน่ายที่เครือข่ายในประเทศต่างๆทั้งในยุโรป ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา

(4) ลูกค้าประเภทโรงแรมหรือรีสอร์ท ได้นำสินค้าไปแสดงยังต่างประเทศ เช่น ที่มัลดีฟเป็นต้น (สมพจน์ จันนุบัน, 2553)

ในด้านของช่องทางการจัดจำหน่ายในปัจจุบันส่วนใหญ่จำหน่ายภายในท้องถิ่นเป็นหลักโดยจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มสมาชิกที่เป็นศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์และตลาดท่องเที่ยวในจังหวัด ส่วนตลาดภายในประเทศจะเป็นงานออกร้านแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่หน่วยงานราชการจัดขึ้น โดยเฉพาะที่อิมแพคเมืองทองธานีเป็นแหล่งที่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากที่สุดและเป็นแหล่งที่ทำให้ได้ลูกค้าชาวไทยและชาวต่างประเทศรู้จักเพิ่มมากขึ้นจนทำให้ลูกค้าบางส่วนตามมาซื้อถึงที่ทำการกลุ่มอาชีพในปัจจุบันกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทยได้ทำการหารือเปิดช่องทางการจำหน่ายสินค้า OTOP กับผู้แทนบริษัทเอก-ชัย ดิสทริบริชั่น ซิสเทม จำกัด หรือ TESCO LOTUS และผู้แทนบริษัทเซ็นทรัล ฟู้ด รีเทล จำกัด หรือ TOP Supermarket เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2554 นำผลิตภัณฑ์ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”หรือ OTOP ที่มีคุณภาพและมีศักยภาพจากทั่วประเทศนำไปวางห้างสรรพสินค้าเพื่อส่งเสริมช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า OTOP ในปัจจุบัน ซึ่งหากสินค้า OTOP ของผู้ประกอบการรายใดมีการวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าจะเข้าหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion: OPC)

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ในการพิจารณาด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้คะแนนถึง10 คะแนนจาก 45 คะแนน และขณะนี้กรมการพัฒนาชุมชนกำลังดำเนินการร่วมกับกรมส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจัดทำโครงการยกระดับผู้ประกอบการ OTOP ที่มีศักยภาพก้าวไปสู่ SMEsจำนวน 152กลุ่ม/ชุมชน โดยมีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยจัดจ้างให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ลงพื้นที่ทุกจังหวัดวิเคราะห์และคัดเลือกประเมินศักยภาพและจัดทำแผนพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการ OTOP (กรมการพัฒนาชุมชน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

4.4.4 การส่งเสริมการจัดจำหน่าย (Promotion)

การส่งเสริมการจัดจำหน่ายคือการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อบอกลูกค้าถึงลักษณะผลิตภัณฑ์ เช่นโฆษณาในสื่อต่างๆ หรือการทำกิจกรรม ที่ทำให้คนมาซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ การส่งเสริมการจำหน่ายของกลุ่มอาชีพที่มีลักษณะเป็นธุรกิจขนาดย่อมโดยวิธีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออินเตอร์เน็ตโดย การสนับสนุนจากหน่วยราชการ องค์กร สถาบันการศึกษา เช่นเวบไซต์ของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นช่องทางหนึ่งที่ช่วยกลุ่มอาชีพวิสาหกิจขนาดเล็กในการส่งเสริมการจำหน่ายที่ต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์ผ่านรายการ โทรทัศน์ มีค่าใช้จ่ายสูงและไม่ต่อเนื่อง นอกจากนั้นจะเป็นสื่อใบปลิว แผ่นพับ โปสเตอร์ สำหรับสื่อท้องถิ่นก็จะเป็นรถพูดกระจายเสียงรถแห่ วิทยุท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เคเบิ้ลทีวีท้องถิ่น วิธีในการเลือกสื่อนอกจากจะดูเรื่องค่าใช้จ่าย แล้วต้องศึกษาข้อมูลเรื่องการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วย สำหรับกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานสามารถรวบวิธีการส่งเสริมการจำหน่ายไว้ได้ดังนี้คือ

1) การประชาสัมพันธ์ของหน่วยราชการผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น การประชา-สัมพันธ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตได้ผลมากเนื่องจากเป็นสื่อที่แพร่หลายอย่างต่อเนื่องและเป็นแหล่งฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์ OTOP ขนาดใหญ่มีรายการผลิตภัณฑ์จำนวนมากที่ลูกค้าสามารถค้นหาได้ง่ายในเวลารวดเร็ว สามารถเข้าถึงลูกค้าได้อย่างกว้างขวางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศทั่วทุกมุมโลกเพราะเป็นการสื่อสารที่ทันสมัยเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบันเป็นการขยายตลาดที่รวดเร็วกว่าการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นเช่น การแจกแผ่นพับ แจกนามบัตรซึ่งได้ผลน้อยกว่าและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าผู้ขายต้องใช้ความพยายามและเหนื่อยมากใช้เวลามากกว่าจะเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้ ดังนั้นช่องทางการทำ E-commerce ในปัจจุบันจะดีกว่าในการจัดทำฐานข้อมูลผ่านทางเวบไซต์ซึ่งเป็นช่องทางที่สะดวกและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดและทำให้มีลูกค้าเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เป็นแหล่งที่สามารถให้ลูกค้าได้เห็นตัวผลิตภัณฑ์อันเป็นสิ่งจูงใจให้ลูกค้าสามารถตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ได้อย่างดีเพราะเห็นภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ทั้งในด้านรายละเอียดต่างๆของผลิตภัณฑ์และราคาจำหน่ายได้ทันที ซึ่งทางกลุ่มอาชีพควรมุ่งไปที่ E-commerce เป็นหลักเพื่อใช้ในการติดต่อค้าขายกับลูกค้าตลอดเวลาได้มากขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2) การประชาสัมพันธ์โดยรายการโทรทัศน์เช่นรายการ คนเปลี่ยนโลก ณิชาภัทร อัครอมรธรรม (สัมภาษณ์, 2552) รายการ ครอบจักรวาล สมพจน์ จันนุบิน (สัมภาษณ์, 2552) ซึ่งการนำเสนอผ่านทางสื่อโทรทัศน์ส่งผลทำให้ผู้คนทั่วไปรู้จักกันอย่างกว้างขวางและเป็นการประชาสัมพันธ์ที่คุ้มค่าโดยที่ทางวิสาหกิจกลุ่มทองเหลืองสานไม่ต้องลงทุนเองและยังเป็นช่องทางการจำหน่ายให้แก่ กลุ่มผู้บริโภคและกลุ่มคนกลางที่จำหน่ายของใช้ของตกแต่งของที่ระลึกเข้ามาซื้อผลิตภัณฑ์ถึงศูนย์ OTOP รวมทั้งพวกดาราก็มาเยี่ยมชมอย่างเช่นเศรษฐา ศิรฉายาก็เข้ามาเยี่ยมชมและซื้อของที่ศูนย์ OTOP เป็นต้น รายการสื่อทางการศึกษาอย่าง รายการศึกษาทัศน์ทางช่อง 11 ณิชาภัทร อัครอมรธรรม (สัมภาษณ์, 2552) เป็นรายการทางด้านการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนหลายแห่งที่เข้าไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้จริงเพื่อเก็บองค์ความรู้ทางด้านภูมิปัญญามิให้สูญหายไปแล้วนำมาถ่ายทอดให้ผู้ชมทางบ้านที่เป็นทั้งเยาวชนและคนทั่วไปได้เรียนรู้ไปด้วย ส่งผลในด้านการสร้างชื่อเสียงให้แก่ศูนย์ OTOP ทั้งสองแห่งและศูนย์ OTOP นี้กลายเป็นทั้งแหล่งผลิต แหล่งสาธิต แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ของจังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างรายได้ให้แก่กลุ่มอาชีพและคนในชุมชนโดยรวม

“... ปู่ยนต์อยู่ตรงต้นมะม่วงลองไปคุยแกจะคุยด้วย แกขี้อาย ตอนที่ออกครอบจักรวาล ดัง คนโน้นก็มาหา คนนี้ก็มา ตายังดี อายุ 82 ปี...”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

3) การจัดนิทรรศการในท้องถิ่น ในระดับประเทศ โดยวิธีการให้เกร็ดความรู้ การสาธิตประกอบการจัดแสดงสินค้า อธิบายเพิ่มเติม ลูกค้า การถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจและหน่วยงานราชการ กลุ่มได้เผยแพร่ความรู้แก่นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆที่สนใจ โดยกลุ่มจะจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ไปพร้อม คิดค่าวัสดุ อุปกรณ์กับหน่วยงานที่เชิญตามแต่งบประมาณที่หน่วยงานจัดสรรไว้ให้ นอกจากนี้หากมีผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการเรียนรู้ กลุ่มก็ยินดีที่จะสอนให้ฟรี เพราะต้องการให้คนรุ่นใหม่ได้มีความรู้ ได้เผยแพร่การทำงานจักสาน ให้งานจักสานทองเหลืองดำเนินการต่อเนื่องไปได้ในอนาคต (กรมพัฒนาชุมชน, อินเทอร์เน็ต, 2554)

4) การประชาสัมพันธ์ผ่านวารสาร ต่าง ๆเช่น กินรี สกุลไทย วนิตย์ ธรรมประทีป (2552) ให้สัมภาษณ์ว่า “...ประเทศไทยมีแห่งเดียว ทั่วโลกมีแห่งเดียว ลงหนังสือกินรี ชาวต่างประเทศ อ่านพบเข้าให้ความสนใจและได้เดินทางมาดูด้วยตนเอง นั่งรถตู้มาจอดหน้าบ้านเลย จึงได้เรียกคนงานมา 10 กว่าคน สาธิตวิธีการตอกเส้นทองเหลืองทำเดี๋ยวนั้น ชาวต่างประเทศได้ให้ความเห็นว่า เส้นทางเหลืองเส้นเล็กมากไม่สามารถทำด้วยเครื่องจักรได้เพราะ เส้นลวดนิ่ม ...”

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

5) การใช้พนักงานขายตรงเนื่องจาก ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นสินค้าที่ไม่แสวงซื้อ การส่งเสริมการตลาด ควรใช้พนักงานขายมากที่สุดและมีการใช้แผ่นพับ แผ่นปลิวหรือโปสเตอร์ ภาพและรายการสินค้า เพื่อแนะนำสินค้าซึ่งส่วนใหญ่ลูกค้าซื้อเพื่อไปตกแต่ง เป็นของโชว์และของฝากของขวัญ จึงเป็นสินค้าที่ขายได้ตามเทศกาล อัตราหมุนเวียนของสินค้าค่อนข้างต่ำ พนักงานขายจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดถือเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการขายที่สำคัญ

6) การฝากขายตามหน่วยงานราชการ ที่ทำการไปรษณีย์ และร้านค้าที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากวิสาหกิจกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานเป็นธุรกิจขนาดเล็กของชุมชนที่มีสมาชิกไม่กี่ราย สมาชิกแต่ละรายนั้นล้วนแต่เป็นช่างฝีมือที่ต้องทำการผลิตชิ้นงานอยู่ตลอดเวลา ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นต้องใช้เวลาในการผลิตในช่วงเทศกาลจะมียอดจำหน่ายสูงดังนั้นสมาชิกที่เป็นช่างฝีมือต้องทำการสานตลอดทั้งปีเพื่อสะสมชิ้นงานไว้จำหน่าย ทั้งที่ศูนย์ OTOP เองที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเสมอๆ จำหน่ายได้ทุกวัน แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดในวันเสาร์-อาทิตย์ และตามที่หน่วยงานราชการจัดขึ้นทำให้ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะออกไปจำหน่ายโดยตรงได้เองจำเป็นต้องทำการฝากขายในที่ๆทางกลุ่มไม่สามารถไปถึงได้ และการไปขายหลายที่บางครั้งจำหน่ายได้บ้างไม่ได้บ้าง ไม่คุ้มค่าใช้จ่ายที่เสียไป การฝากจำหน่ายถือเป็นการลดค่าใช้จ่ายแต่ยังสามารถกระจายผลิตภัณฑ์ผ่านคนในพื้นที่นั้นๆ จำหน่ายแทน การฝากจำหน่ายมีข้อเสียคือผู้จำหน่ายไม่สามารถอธิบายคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ได้ดี แต่การฝากจำหน่ายถือเป็นช่องทางในการเข้าถึงลูกค้าได้มากขึ้นเป็นการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายได้อีกทางหนึ่ง

“...ฝากขายก็ไม่ค่อยดีเท่าไร เขาอธิบายไม่เป็น ถ้าฝากเวลาแป๊บเดียวเวลาเข้าห้องน้ำ ...ฝากขายตรงร้านนายกก้อย ติดเจ๊ลำไย บ้านใหม่ ตลาดน้ำบางคล้า ตลาดน้ำพัทยา ที่ปณ. ฉะเชิงเทรา ตลาดสามชุกเขาขายไม่ดีไม่สั่ง ตอนรอด(บุญยัง สมมารถ)อยู่สั่ง20 คู่ ที่เพชรบูรณ์ก็สั่ง 2-3 เดือน สั่งแล้วขายตัดไปเลย แต่ก่อนที่เอาประจำคือ เพชรบูรณ์ เดี๋ยวนี้เศรษฐกิจไม่ดีก็เงียบๆไป ของทำไม่ทันขาย ไม่มีสต๊อกเลย ทำไปขายไป ทำไว้หนูกลับจากบางไทร งานที่จะถึงนี่เขาเขียวกับงานวัดหลวงพ่อโสธร...”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

“...ณิชาภัทรขายเก่ง เพราะเขาจะรู้เรื่องทองเหลืองได้ดี สามารถให้คำแนะนำลูกค้าได้...”

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

“สมาชิก 7- 8 คนก็พอแล้วของขายไม่ดี ขายที่บ้านใหม่ ขายได้ 3,000 4,000 5,000 บาท ขายได้ของเล็กๆ หน่อย(มาลัย)ไปขาย หน่อยไปร้านเก็บของ เป็นบ้านทั้งหลัง พอเลิกก็ปิด ต้องถามหน่อยดู …ตลาดเนื่องเขต ขายเสาร์-อาทิตย์ จ้างคนไปขาย…”

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2552)

สรุปการจัดการความรู้ด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้ง 2 กลุ่มดังแผนภาพต่อไปนี้

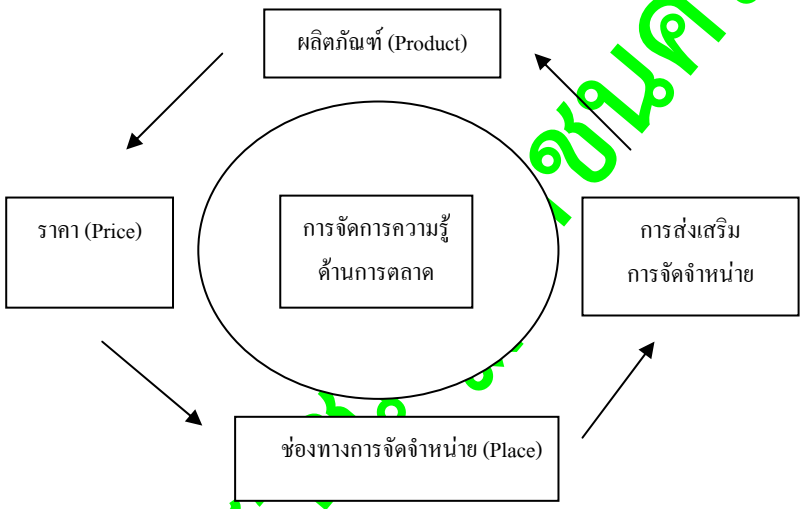

ภาพ 30 การจัดการความรู้ด้านการตลาด

ด้านผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นมีผลิตแห่งเดียวในประเทศไทยที่จังหวัดฉะเชิงเทรา คือ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ ผลิตภณฑ์ทั้งของแห่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดสรรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 2-5 ดาว ทำให้สามารถใช้แบรนด์หรือตราผลิตภัณฑ์ OTOPที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เป็นที่เชื่อถือของภาคเอกชนและคนทั่วไป เพราะได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์OTOP ที่ขึ้นชื่อของจังหวัดฉะเชิงเทราและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ 73/2546 รวมทั้งผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่หน่วยงานราชการกำหนดจึงได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การเพิ่มผลผลิตแห่งเอเชีย (Asian Productivity Organization-APO)โดยทั่วไป ส่งผลทำให้มียอดจำหน่ายเพิ่มขึ้น ผลิตภัณฑ์แบ่งออกเป็นผลิตภัณฑ์เป็นของชำร่วยหรือของที่ระลึกและประเภทของใช้ของตกต่งอาคารสถานที่ที่ทำให้รู้สึกภูมิฐาน เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความคงทนและสวยงามแต่ต้องรู้จักในการดูแลรักษาที่ดี ในด้านราคาจำหน่ายตั้งตามราคาวัตถุดิบค่าแรง ค่าล้างน้ำกรดและ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นต้น ราคาเป็นไปราคาวัตถุดิบเป็นส่วนใหญ่ เพราะค่าแรงค่อนข้างจะคงที่มีการปรับขึ้นนิดหน่อยชิ้นงานละ 1 บาทจากราคาเดิมทำให้ทองเหลืองสานราคาไม่สูงนักเพราะใช้แรงงานในชุมชน ช่องทางการจำหน่ายจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดและตามงานสดงสินค้ามหกรรมสินค้าที่มีการจัดประจำทุกปีปีละ1-2 ครั้งที่เมืองทองธานีและตามจังหวัดต่างๆจะทำให้มียอดการจำหน่ายได้สูงกว่าการจำหน่ายภายในท้องถิ่น ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างถิ่นและลูกค้าต่างชาติที่นิยมผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยฝีมือ ในด้านการส่งเสริมการจำหน่ายได้หน่วยงานภาครัฐช่วยทำการประชาสัมพันธ์ทั้งในด้านารผลิตแผ่นพับ จัดพิมพ์นามบัตรมาให้และทำแผ่นป้ายคล้องผลิคภัณฑ์ที่นำไปจัดจำหน่าย มีการจัดทำเปไซด์ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีรายการสินค้าให้เลือกชมนับหมื่นชิ้น และได้การอบรมเรียนรู้ทางด้านการตลาดจากหน่วยงานพัฒนาชุมชนจงหวัดฉะเชิงเทราจัดอบรมเพิ่มประสิทธิภาพในด้านการบริหารจัดการ การตลาดและการจัดหาทุนเป็นต้น

4.5 การจัดการความรู้ด้านการเงินและการบัญชี

การจัดการธุรกิจที่สอดรับกับประโยชน์ของคนในชุมชนจึงต้องมีการจัดการอย่างโปร่งใสด้วยการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย งบดุล งบกำไรขาดทุน และจัดเก็บเอกสารเพื่อทำการบันทึกบัญชีให้เป็นปัจจุบัน สามารถตรวจสอบได้ทุกครั้งที่ต้องการ แสดงให้เห็นถึงการจัดการที่โปร่งใสก่อให้เกิดความไว้วางใจระหว่างสมาชิก สมาชิกกลุ่มใช้การทำบัญชีเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการได้และยังเป็นแรงกระตุ้นและเป็นคำตอบในเรื่องที่เกิดขึ้นปัจจุบันช่วยให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นในการประชุมร่วมกัน โดยประธานหรือคณะกรรมการจะมีการนำข้อมูลทางบัญชีออกมาชี้แจงแสดงแก่สมาชิกพร้อมทั้งในการประชุมนี้คณะกรรมการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ซักถาม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม รวมถึงร่วมออกความเห็นในการบริหารจัดการธุรกิจ เป็นการเพิ่มความละเอียดรอบคอบในการดำเนินงานจนเกิดการพัฒนากลุ่ม พัฒนาธุรกิจที่มีอยู่ได้อย่างรัดกุมและ เป็นการช่วยลดความเสี่ยงในการจัดการธุรกิจเพราะการเงินของกลุ่มตรวจสอบได้ นอกจากนั้นยังมีการนำข้อมูลทางบัญชีมาใช้วางแผนการผลิต สอดคล้องกับความต้องการของตลาด กลุ่มสามารถคำนวณต้นทุน กำไร ขาดทุนของผลิตภัณฑ์ สามารถตั้งราคาได้อย่างเหมาะสมเป็นที่พอใจของลูกค้าที่ต้องการงานคุณภาพแต่ราคาไม่สูงมากนัก สมาชิกในกลุ่มได้เห็นตัวเลขที่เป็นจริงของข้อมูลต่างๆ อีกทั้งการทำบัญชีที่ได้รับการตรวจรับรองจะทำให้กลุ่มได้รับความเชื่อถือ ทั้งจากสมาชิกและบุคคลอื่น การทำบัญชีจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในปี 2550 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้รับนโยบายจากรัฐบาลให้ทำหน้าที่สอนแนะนำให้วิสาหกิจชุมชนทำบัญชีได้อย่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ถูกต้องและเป็นปัจจุบันโดยได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือแนะนำถึงที่ทำการกลุ่ม (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2552 ข)

ในการศึกษาการจัดการความรู้ด้านการเงินและการบัญชีของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานได้ทำการศึกษาในสาระต่างๆรวม 4 ประเด็น ดังนี้ คือระบบการเงินและ ระบบบัญชี การตรวจสอบบัญชี ผลประโยชน์ตอบแทน

4.5.1 การฝึกอบรมสมาชิกด้านการเงินและการบัญชี

จากการศึกษาข้อมูลจากผู้สอบบัญชีสหกรณ์ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ กล่าวว่าเป็นนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา (ปี 2550) ให้เข้าไปอบรมและกำกับเรื่องการจัดทำบัญชีและให้มีการตรวจสอบบัญชีและรับรองงบการเงินให้กับวิสาหกิจในจังหวัดฉะเชิงเทราและมอบหมายหน้าที่แก่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ต้องเข้าไปแนะนำสอนการทำบัญชีให้กับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทราตามโครงการตำบลละหนึ่งวิสาหกิจ ถ้าเป็นวิสาหกิจใหม่ในปีแรกของการเข้าไปกำกับแนะนำจะต้องทำบันทึกความตกลงร่วมกัน (MOU) ว่าสำนักงานตรวจบัญชีต้องเข้ามาให้การแนะนำการจัดทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง

“...ปีที่แล้ว อำเภอละหนึ่งกลุ่ม เข้ากำกับแนะนำเดือนละครั้ง ปีนี้ติดตามต่อเนื่อง เข้าปีละสองครั้ง ไม่อบรม... มาสอนให้เลย มากำกับแนะนำ ต้องมีบันทึกข้อตกลง (MOU) ถ้าเป็นกลุ่มใหม่ตกลงว่าเราจะเข้ามาดูแลเค้า...”

(จงกล ลิ่มสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2554)

การเข้าไปศึกษาข้อมูลพบว่ามีการแนะนำและจัดทำงบการเงินเฉพาะวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญเท่านั้น เนื่องจากทางจังหวัดเห็นว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มอยู่ ส่วนทางวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่นั้นเป็นลักษณะผู้ประกอบการคนเดียวเป็น SME และเคยได้รับการอบรมจนมีความสามารถพึ่งตนเองได้แล้วและเมื่อเข้าไปตรวจสอบบัญชีมักจะไม่ค่อยได้ข้อมูล จึงเลือกให้การอบรมแก่กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญแทนเพราะทางจังหวัดสนับสนุนให้มีการตั้งกลุ่มขึ้นมาโดยผู้ว่าราชการจังหวัดนายอานนท์ พรหมนารถ และรองผู้ว่าราชการจังหวัดนายวิศว ศะศิสมิตในสมัยนั้น วิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทรามาตลอดและเมื่อคราวที่สำนักงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทราย้ายสำนักงานใหม่มีการเปิดอาคารสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทราใหม่เมื่อ 14 ธันวาคม 2552 ได้มีการมอบรางวัลแก่ผู้ชนะการประกวดการบันทึกบัญชีดีเด่นให้แก่ นางสมพจน์ จันนุบิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ประธานวิสาหกิจกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้ที่ 3 ระดับจังหวัด พร้อมกับนางบานเย็น ทองหล่อ ประธานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านบึงตะเข้ ที่ผลิตข้าวสารปลอดสาร อำเภอสนามชัยเขตได้ที่ 1 ระดับภาค ในการเปิดสำนักงานใหม่ของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทราครั้งนี้ได้สั่งทำตลับกลมเล็กจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญเพื่อใช้เป็นของที่ระลึกในการเปิดสำนักงานด้วย และเมื่อมีการจัดงานต่างๆของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ทางสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทราจะนำวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านบึงตะเข้ นำผลิตภัณฑ์ไปร่วมออกร้านและจำหน่ายด้วยทุกครั้ง ซึ่งถือเป็นการสร้างเครือข่ายที่ดีอีกทางหนึ่ง

4.5.2 ระบบการเงินและระบบบัญชี (Financial &Accounting System)

ในด้านระบบการเงิน เรียนรู้แหล่งเงินทุน ประเภทของเงินทุนและการจัดสรรเงินทุนเพื่อลงในกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกันเพื่อให้เกิดประโยชน์และเกิดสภาพคล่องทางการเงิน การลงทุนในกิจกรรมที่หมุนเวียนในช่วงเวลาสั้นๆเช่นการจัดซื้อวัตถุดิบ จ่ายค่าแรงหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานต้องจัดหาเงินทุนระยะสั้นชำระคืนไม่เกิน 1 ปี การจัดซื้ออุปกรณ์สำนักงานหรือรถยนต์ ควรจัดหาเงินทุนระยะปานกลางชำระคืนในเวลาไม่เกิน5 ปี ถ้าเป็นโครงการเกี่ยวกับการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์เช่นการซื้อที่ดิน ปลูกสิ่งก่อสร้างหรือลงทุนในซื้อเครื่องจักรต้องหาเงินทุนระยะยาวมีช่วงเวลาในการชำระคืนตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เป็นต้นให้สัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดสภาพคล่อง และ ต้องวิเคราะห์การลงทุนเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่มีความคุ้มค่ากับการลงทุนหรือมีระยะเวลาการคืนทุนได้เร็ว (Pay Back Period) และต้องหาจุดคุ้มทุน(Break even point)ของยอดขายที่ทำให้สามารถเพียงพอกับค่าใช้จ่ายต่างที่ลงทุนไป เพื่อให้ทราบถึงกำลังการผลิตที่เหมาะสมรวมถึงการจัดซื้อวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตที่สอดคล้องกับกำลังการผลิตไม่ลงทุนมากจนเกิดเงินทุนจมอยู่ในวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์ ทำให้อาจเกิดการขาดสภาพคล่องทางการเงินได้ เพื่อให้เกิดกำไรสูงสุดจากการดำเนินงาน

ในด้านการจัดการเงินทุนดำเนินงานและจัดหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ ประธานและรองประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้ให้ข้อมูลไว้ดังนี้

“การตั้งกลุ่ม ยังไม่ตั้งกลุ่มสัจจะ เขาอยากให้มีเงินออม แต่ยังไม่ได้ตั้ง ต้อง10 คนขึ้นจึงจะตั้งได้… ”

(ประทุม ศรีสุนทร, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

“...เอาชื่อมาให้ครบ 7 คนเฉยๆ อีก 13 คนเป็นลูกน้อง เราเป็นกลุ่มใหม่ มีกลุ่ม มีอะไร เรารับผิดชอบอยู่แล้ว พี่ๆ ป้าๆ 13 คน เขาไม่ลงหุ้นลงแรง ถ้ามี Order จึงจะประชุม ถ้ามีประชุมก็ต้องบันทึกไว้ ลงหุ้น 7 ไม่ลงหุ้น 6 เท่ากับ13 คน ตอนแรก รอดอยู่ก็บอกให้ถอนไปเดือนละ 100 ประชุม 3 เดือนที เราไม่ให้ลงหุ้น เขาลงแรง แค่ 7 ก็เป็นกลุ่มใหม่ มี 7 คนคนละหมื่นกว่าบาทเราลงแค่ 7 คน ตอนแรกเขาลง คนละ100 ให้เขารอขายของจะได้ เขาไม่ยอม ขอเงินชดเชยก่อนเขาพอใจแบบนี้ เอาของมาแล้วให้เราจ่ายเงินไปทุน 64,000 บาทหมุนวียนเป็นวัตถุดิบไปเรื่อยๆ เงินเป็นของ กำไรปิดบัญชีก็มีแต่ไม่มาก เราต้องหมุนเงินพวกนี้เป็นทุน ได้มาใช้จ่ายอะไร หาฉุกเฉิน 2-3 วัน ไม่เอาดอกเบี้ยให้ยืมเฉย บางทีฝากของไปขาย เงินไม่โอนมาให้ เราต้องหาเล่นแชร์กับพี่ๆ น้องๆ แชร์ส่งเดือนละ 1,000 บาท หมุนเวียนไปเรื่อยๆ...”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

ในด้านระบบบัญชี เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์รายการทางการค้าจัดหมวดหมู่ให้ถูกต้องการบันทึกบัญชีให้ถูกต้องตามหลักบัญชีครบถ้วนเป็นปัจจุบัน จัดเก็บเอกสารรายการค้าทั้งด้านรายรับและรายจ่ายแยกจัดเก็บลงในแฟ้มเรียงตามลำดับการเกิดขึ้นก่อนหลังและเก็บเอกสารที่สำคัญไว้ในที่ปลอดภัยเพื่อป้องกันการสูญหายและเพื่อการตรวจสอบในภายหลัง เรียนรู้วิธีการเก็บตัวเลขเพื่อจัดทำงบการเงินเพื่อใช้ในการวางแผน ควบคุมและการตัดสินใจในการดำเนินงานต่อไปรวมถึงใช้เป็นเอกสารหลักฐานประกอบในการจัดหาเงินทุนจากสถาบันการเงินต่างๆ กำหนดตัวผู้รับผิดชอบทางด้านการเงินและการบัญชีเป็นคนละคนกันเพื่อป้องกันการทุจริตและการเป็นการตรวจสอบยืนยันกันของข้อมูลทางการเงินและการบัญชี ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่สมาชิกและบุคคลภายนอกที่ต้องใช้ข้อมูลงบการเงินของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานโดยเฉพาะงบการเงินที่มีผู้ตรวจสอบบัญชีเข้ามาทำการสอบทานและรับรองงบการเงินของกิจการแล้วว่าถูกต้อง

การบริหารจัดการธุรกิจสิ่งที่สำคัญคือ การบันทึกบัญชี ควรทำอย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบันก่อให้เกิดความรอบคอบ การระมัดระวัง ทำให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการที่ดีและสามารถนำงบการเงินที่ได้มาใช้ในการวางแผน โดยจัดทำแผนธุรกิจ หาจุดคุ้มทุน ใช้ประโยชน์ในด้านการควบคุม ต้นทุนสินค้า บริหารสินค้าคงคลังและวัตถุดิบได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำมาใช้ช่วยในการตัดสินใจการขยายกิจการหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงาน การทราบต้นทุนช่วยให้การกำหนดราคาเป็นที่พึงพอใจทั้งผู้ขายและผู้ซื้อ นำข้อมูลทางด้านการเงินและการบัญชีไปใช้ในการเตรียมแผนการตลาด การทำแผ่นพับแนะนำสินค้าเพื่อเป็นช่องทางขยายตลาดไปสู่กลุ่มเป้าหมายได้เพิ่มมากขึ้นจะทำให้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานมีความเข้มแข็งก่อให้เกิดการพัฒนากลุ่ม พัฒนาธุรกิจจนประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานที่ดี ดังนั้นการมีความรู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ทางบัญชีและมีผู้บันทึกบัญชีที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบัญชี เป็นเรื่องที่สมาชิกทุกคนร่วมกันสนับสนุนในการขอความรู้ รูปแบบบัญชี รวมถึงคำแนะนำด้านบัญชีเพื่อการจัดการธุรกิจจากหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

จากการเข้าทำการศึกษาข้อมูลได้พบว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลบางขวัญ มีการจัดทำบัญชีดังนี้

ตาราง 2 การเก็บข้อมูลการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ

ประเภทของสมุดบัญชี	บันทึกรายการครบถ้วน	บันทึกรายการบางส่วน	ไม่ได้บันทึกรายการ
สมุดบันทึกรายการทั่วไป	✓		
สมุดเงินสด	✓		
สมุดบัญชีแยกประเภท	✓		
ทะเบียนทรัพย์สินถาวร	✓		
ทะเบียนคุมสินค้า		✓	
ทะเบียนคุมวัตถุดิบ		✓	
รายงานการประชุมคณะกรรมการและสมาชิก		✓	

ในการเข้าศึกษาข้อมูล การบันทึกบัญชีของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานบางขวัญพบว่า การจัดทำทะเบียนคุมต้นทุนการผลิต ราคาและ กำไรเคยมีการจัดทำแต่เป็นการบันทึกในรูปแบบง่ายๆ ช่วยความจำ มีการบันทึกรายการรับ-จ่ายเงิน ครบถ้วนแต่มักจะลงบันทึกด้วยดินสอ เนื่องจากกลัวผิดพลาดเมื่อผ่านการตรวจสอบบัญชีจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จึงจะลงด้วยปากกาทับอีกครั้งหรือบางทียังคงเป็นการบันทึกด้วยดินสอเหมือนเดิม เนื่องจากประธานวิสาหกิจมีงานที่ต้องทำในหลายด้านยังไม่เห็นความสำคัญของการบันทึกบัญชีให้เรียบร้อยเป็นปัจจุบัน การบันทึกบัญชีที่ทำอย่างสม่ำเสมอคือการบันทึกสมุดเงินสด และผ่านรายการไปยังสมุดแยกประเภทไว้เท่านั้น ไม่สามารถจัดทำงบการเงินของตนเองได้จะรอให้ทางเจ้าหน้าที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทราทำการตรวจสอบและจัดทำงบการเงินให้ มีการจัดเก็บเอกสารรายรับ-รายจ่ายแยกแฟ้มกัน และเมื่อคราวที่เข้าไปศึกษาข้อมูลของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญในช่วงแรกๆสมัยที่ บุญยัง สมมารถประธานคนเก่า อยู่นั้นได้พบกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานตรวจบัญชี

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

สหกรณ์ฉะเชิงเทรา ชื่อสุกัญญา แสงจันทร์ ได้เข้าไปให้การแนะนำกำกับดูแลถึงที่ทำการศูนย์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP แต่ขณะนี้ได้ย้ายไปอยู่ที่จังหวัดนครนายกแล้ว ในปัจจุบันได้มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์คนใหม่ได้รับมอบหมายเข้ามาดูแล ชื่อจงกล ลิ่มสุวรรณ ซึ่งผู้วิจัยได้เคยเข้าไปขอข้อมูลในด้านการบัญชีและงบการเงินประกอบการทำ Case Study ในคราวที่เข้าไปอบรมการเขียน Case Study ของสกอ. เมื่อ 21-23 เมษายน 2553 ที่ผ่านมาโดยขออนุญาตการนำข้อมูลไปใช้จากสมพจน์ จันนุบินประธานวิสาหกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ตรวจสอบบัญชีก่อนแล้วจากนั้นจึงเข้าไปเก็บข้อมูลเมื่อ 26 เมษายน 2553 เป็นงบการเงินประจำปี 2551 และ2552 ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ ได้มีการบันทึกและจัดทำตามระบบบัญชีที่หน่วยงานราชการแนะนำแล้ว โดยเริ่มจัดทำบัญชีและงบการเงินมาตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา

"...กำลังถูกสำนักงานตรวจบัญชีจะส่งแข่งระดับประเทศ และมีโครงการ มจก. จะมาประเมินให้คะแนนดูว่าเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ไหม ในวันเสาร์ที่ 12 มกราคม 2551 นี้... กรมตรวจบัญชีสหกรรณ์ เข้ามาช่วย ปิดงบดุลปี 2550"

(บุญยัง สมมารถ, สัมภาษณ์, 2551)

"...บัญชีรอด (บุญยัง สมมารถ)เขาทำคนเดียว เห็นมันจดของใส่บัญชี จดใคร ทำขนาดไหน มีเท่าไร รอดทำคนเดียว เวลานี้รัตน์ไม่เป็นก็ต้องเป็น..."

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

"... สมพจน์ ได้รางวัล ได้รับเลือกเป็นวิสาหกิจต้นแบบอำเภอ มี 2 แห่งในจังหวัดฉะเชิงเทรา เราเลือกเฉพาะที่มีธุรกิจ มีกิจกรรมและทำบัญชี ก็วิสาหกิจ 2 แห่งนี้ที่มีธุรกิจ เวลาไปไหนๆก็เอาไปออกร้านด้วย"

(จงกล ลิ่มสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2554)

ในส่วนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ มีการตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2539 ได้รับการอบรมด้านการผลิต การตลาด และด้านการบัญชีมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานทำให้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ มีความเข้มแข็งสามารถจัดทำบัญชีได้แล้ว ในการลงพื้นที่ทำการศึกษาข้อมูลไม่ได้ศึกษาด้านการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจโดยตรง แต่ได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษาด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานที่ตลาดบ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ใหม่ 100 ปี ซึ่งเป็นสถานที่ที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่พบว่า มาลัย สุขเจริญ (หน่อย)เป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ ทำหน้าที่เป็นผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานและผลิตภัณฑ์จากวิสาหกิจกลุ่มอื่นที่เป็นเครือข่ายนำไปจำหน่ายร่วมกันที่ตลาดบ้านใหม่100 ปี เป็นประจำจากการสอบถามข้อมูลการบันทึกบัญชี ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ “หน่อย” ได้ให้ข้อมูลว่า ณิชาภัทร อัครอมรธรรม ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ เป็นผู้ทำบัญชีเอง

“...การทำงานกลุ่มราบรื่น ดีมาก ไม่มีการทะเลาะกัน เจ้าของเป็นคนกลาง คนเป็นประธานป้าสร้อย หน่วยงานเขามาดูตลอดเลย หลังตั้งกลุ่ม กรมส่งเสริมฯ เดี๋ยวนี้ไม่มาแล้ว กลุ่มของเราแข็งแรง กลุ่มส่งเสริมอุตสาหกรรมที่อยู่กรุงเทพฯ ก็มาดูได้ OTOP3-4-5 ดาว มีเยอะไม่มีที่ติด...”

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2552)

“...ตอนแรกเป็นธุรกิจส่วนตัว ไม่มีปัญหา ข้าราชการมาหาร้านหาตลาดลง ก็ทำเป็นอีกรูปแบบ มีสมุดบัญชี รายรับ รายจ่าย ทางราชการมาตรวจสอบ... “

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

4.5.3 การตรวจสอบ (Auditing)

การตรวจสอบบัญชีของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญทำการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทราเข้ามาตรวจสอบและรับรองงบการเงินทุกปีตั้งแต่ปี 2550 - 2552 และในปีทางบัญชีพ.ศ. 2553 เจ้าหน้าที่ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ได้เข้าทำการตรวจสอบและรับรองงบการเงินแล้วเมื่อ 11 เมษายน 2554 ปีทางบัญชีของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ จะมีรอบระยะเวลาการดำเนินงานระหว่าง 1 มกราคม-31 ธันวาคมของทุกปี ในส่วนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ เจ้าหน้าที่ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ไม่ได้เข้าทำการตรวจสอบบัญชี ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้ว และสมาชิกทั้งสองแห่งไม่มีการตรวจสอบด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่มแต่อย่างใด เพราะส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางด้านการเงินและการบัญชี และเข้าใจว่าประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่เป็นเจ้าของคนเดียวเช่นกัน และการบันทึกบัญชีนั้นคนที่ทำบัญชีต้องมีความสนใจที่จะเรียนรู้เจ้าหน้าที่ที่มาอบรมส่วนใหญ่จะสอนประธานหรือคนในกลุ่มที่มองว่ามีความสามารถในการเรียนรู้และเข้าใจได้ ส่วนใหญ่จะเป็นประธาน หรือเลขานุการหรือ เหรัญญิก เป็นต้น จากการลงศึกษาข้อมูลพบว่าประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งเป็นผู้ทำบัญชีเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

และในการลงศึกษาข้อมูลก็พบว่าเจ้าหน้าที่จากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์เลือกอบรมและแนะนำการจัดทำบัญชีกับตัวประธานวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากมีความพร้อมในการเรียนรู้มากที่สุด ซึ่งส่งผลกระทบทำให้ประธานวิสาหกิจทั้ง 2 แห่งต้องรับทำหน้าที่หลายอย่างตั้งแต่หน้าที่รับคำสั่งซื้อ ซื้อวัตถุดิบ การบริหารจัดการกลุ่ม การบันทึกบัญชีและการเงินฯลฯเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากความจำเป็นบังคับเพราะสมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการผลิตอย่างเดียวและเป็นแม่บ้าน ไม่มีเวลามาสนใจเรียนรู้ด้านการทำบัญชีและการเงิน ในอดีตบุญยัง สมมารถประธานกลุ่มคนก่อนเป็นผู้จัดทำมีการประชุมและจดบันทึกรายละเอียดการประชุมไว้เสมอ ต่อมาเมื่อบุญยัง สมมารถ เสียชีวิตลง สมพจน์ จันนุบินขึ้นปีนประธานวิสาหกิจชุมชนแทนก็ได้รับช่วงต่อ ในช่วงประธานวิสาหกิจชุมชนคนปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีการเรียกประชุมแต่อย่างใดหรือมีการเรียกประชุมแต่ไม่ได้ทำการจดบันทึกไว้ในรายงานการประชุมเพราะจากการเข้าไปศึกษาข้อมูลสมาชิกจะกล่าวคล้ายๆกันว่า มีการเรียกมาประชุมเพื่อทราบในเรื่องการผลิตให้ได้ตามคำสั่งซื้อของลูกค้า และการพูดคุยติชมในด้านการผลิตหรือสานเพื่อให้ได้คุณภาพตามที่ลูกค้าต้องการ และเรียกมาประชุมเพื่อร่วมกันในเรื่องการออกแบบใหม่ๆ และการเรียนรู้รูปแบบและลวดลายใหม่ๆบ้างหรือกรณีเรียกมาเพื่อช่วยกันต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงานและทำการสาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น การประชุมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีการกำหนดไว้ว่ามีการประชุมทุกเดือนหรือ3 เดือนต่อครั้ง เป็นต้น ในช่วงการลงพื้นที่ตอนแรกๆนั้นบุญยัง สมมารถ อดีตประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญให้ข้อมูลไว้ดังนี้

“ … กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ จะส่งทำบัญชีระดับประเทศ ทำงบดุล ปิดบัญชีปีที่แล้ว “แดง”(สุกัญญา แสงจันทร์) มาแนะนำการจัดทำบัญชี ทางกลุ่มได้มีการจัดองค์กร ระเบียบการ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับการประชุมในแต่ละเดือน หรือ 3 เดือนต่อครั้ง มีการจดบันทึกข้อมูลการประชุม… 12 มกราคม 2551 มจก. จะมาประเมินให้คะแนน ส่วนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ มาช่วยปิดงบดุลปี 2550 ประธานต้องทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางการติดต่อรับorder เบอร์เดียว ทำหน้าที่บริหารจัดการ จัดซื้อวัตถุดิบ รับคำสั่งซื้อ ทำบัญชี…”

(บุญยัง สมมารถ, สัมภาษณ์, 2551)

ในด้านการตรวจสอบภายในของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งจะมีการตรวจสอบและควบคุมเส้นทองเหลืองที่ใช้ในการผลิตโดยการชั่งน้ำหนักที่แบ่งให้ไปผลิตเมื่อผลิตเสร็จต้องนำเศษทองเหลืองและผลิตภัณฑ์มาชั่งรวมกันให้เท่ากับน้ำหนักที่สมาชิกเบิกไป หากขาดจะมีการหักเป็นเงิน ดังที่วนิตย์ ธรรมประทีป ผู้ริเริ่มการผลิตทองเหลืองสานเป็นคนแรกและเป็นกรรมการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“…กลุ่มมีวิธีการควบคุมเส้นทองเหลือง สมัยก่อนไม่ได้คุม … ตอนหลังก็ชั่งไปเลย ถ้าไม่ถึงที่เอาไปเราก็หัก ถือว่าเราคุม… มีการตรวจสอบน้ำหนัก ไม่ให้มาก ทำหมดแล้วค่อยเอาใหม่ ของ 500 กิโล….เอาไปผลิต…. การจัดเก็บ ตรวจสอบ ใช้กลุ่มรวมกันผลิตคือมาทำที่นี่ …”

(วนิตย์ ธรรมประทีป, สัมภาษณ์, 2553)

ในด้านการตรวจสอบคุณภาพสินค้าและควบคุมการผลิต ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่คนปัจจุบันกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“…เมื่อก่อนอยู่กับบ้านประกอบกับเห็นพ่อแม่ทำด้านนี้มาตลอด มีคนงาน ทั้งที่เป็นญาติๆ กันทำแล้วทิ้งบ้าง เสียบ้าง ไม่สนใจที่จะทำบ้าง ก็เกิดความรู้สึกช่วยครอบครัว คอยคุมคนงาน คุมวัสดุ เก็บงานแก้ไขงานให้เรียบร้อยทำเรื่อยๆมา…”

(ณิชาภัทร อัครอมรธรรม, สัมภาษณ์, 2551)

ตาราง 3 สรุปการดำเนินการตรวจสอบบัญชีของผู้ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

ลำดับการตรวจสอบ	เอกสารที่ใช้ในการตรวจสอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
1.ตรวจสอบบันทึกรายงานการประชุมคณะกรรมการและสมาชิก	สมุดบันทึกรายงานการประชุม	ศึกษาข้อมูลในการประชุมเพื่อทราบเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานและเพื่อทราบมติที่ประชุมนำไปตรวจสอบรายการทางการเงินและบัญชีที่เกี่ยวข้อง
2.ตรวจสอบด้านการเงินและการบันทึกรายการบัญชีที่เกี่ยวข้อง	ใบสำคัญรับ-จ่ายเงิน สมุดเงินสด	-ตรวจสอบการบันทึกเงินสดรับจ่ายในสมุดเงินสดและเอกสารการรับจ่ายลงบัญชีครบถ้วนตรงกัน -ตรวจสอบการอนุมัติรายการเบิกจ่ายถูกต้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ตาราง 3 (ต่อ) สรุปการดำเนินการตรวจสอบบัญชีของผู้ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

ลำดับการตรวจสอบ	เอกสารที่ใช้ในการตรวจสอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
3. ตรวจสอบการผ่านรายการบัญชี	สมุดเงินสด สมุดบัญชีแยกประเภท	ตรวจสอบการผ่านรายการจากสมุดเงินสดเข้าสมุดบัญชีแยกประเภทครบถ้วนถูกต้องเป็นปัจจุบัน
4.ตรวจสอบทะเบียนคุมยอดต่างๆ	ทะเบียนคุมสินทรัพย์ถาวร ทะเบียนคุมสินค้า ทะเบียนคุมวัตถุดิบ	ตรวจสอบการรับ จ่ายยอดคงเหลือในทะเบียนคุมเพื่อหายอดคงเหลือในวันสิ้นปี เพื่อนำข้อมูลใช้ในการจัดทำงบการเงิน ตรวจสอบการคิดค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ถาวร
5. ทำการปรับปรุงบัญชีสิ้นปี	สมุดรายวันทั่วไป	ตรวจสอบการบันทึกรายการปรับปรุงสิ้นปีให้ถูกต้อง -ค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ -สินค้าคงเหลือสิ้นปี -วัสดุคงเหลือสิ้นปี เพื่อเข้างบการเงินที่เกี่ยวข้อง
6.จัดทำงบทดลองสิ้นปี	สมุดบัญชีแยกประเภท กระดาษทำการงบทดลอง	ปิดบัญชีแยกประเภททุกบัญชีนำยอดคงเหลือเข้างบทดลองสิ้นปี
7.จัดทำงบการเงินสิ้นปี	กระดาษทำการงบทดลอง	สรุปบัญชีนำยอดคงเหลือเข้า -งบต้นทุนสินค้าที่ขาย -งบกำไรขาดทุน -งบดุล -จัดทำรายละเอียดประกอบงบการเงินที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ตาราง 3 (ต่อ) สรุปการดำเนินการตรวจสอบบัญชีของผู้ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

ลำดับการตรวจสอบ	เอกสารที่ใช้ในการตรวจสอบ	ข้อมูลที่ต้องการ
8.จัดทำรายงานการตรวจสอบบัญชีเสนอนายทะเบียนสหกรณ์	งบการเงินที่จัดทำอย่างถูกต้อง รายงานการตรวจสอบบัญชีสิ้นปีทางการบัญชี	รายงานการสอบบัญชีสิ้นปีงบการเงินสิ้นปี รายละเอียดประกอบงบการเงินที่เกี่ยวข้อง

4.5.4 ผลประโยชน์ตอบแทน (Profit Return)

ในด้านผลประโยชน์ตอบแทนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งเมื่อผู้สอบบัญชีสหกรณ์ตรวจสอบและรับรองงบการเงินสิ้นปี หากมีผลกำไรสุทธิจะต้องนำผลกำไรสุทธิประจำปีมาประชุมร่วมกันเพื่อจัดสรรเป็นเงินปันผลให้แก่สมาชิกตามมติที่ประชุมจะตกลงกัน จากการเข้าศึกษาข้อมูลไม่มีระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการจัดสรรผลประโยชน์ และจากการอ่านรายงานประชุมคณะกรรมการและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญไม่การกล่าวถึงในเรื่องนี้ ในรอบปีทางบัญชี1 มกราคม - 31 ธันวาคม2553 มีการประชุมคณะกรรมการเพียงสองครั้ง ครั้งแรกประชุมเมื่อเดือนมีนาคม 2553 ไม่การบันทึกรายละเอียดการประชุม มีแต่รายชื่อคณะกรรมการ การประชุมครั้งที่ 2 เมื่อเดือนธันวาคม 2553 ในระเบียบวาระที่1 แจ้งให้สมาชิกทราบเรื่องการขอเพิ่มราคาค่าแรง การสานทองเหลือง มติที่ประชุม รับทราบ แต่ไม่มีรายละเอียดว่าขึ้นค่าแรงจำนวนเท่าไหร่ ระเบียบวาระที่ 2 การพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพของกลุ่มเพื่อให้กลุ่มมีแนวทางมากขึ้นและเป็นการขยายโอกาสด้านการตลาดของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป มติที่ประชุม รับทราบ ในเรื่องการขึ้นค่าแรงนี้ ผู้วิจัยทำการสอบถามจากพยนต์ มานะวะ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองบางขวัญได้ให้ข้อมูลว่าขึ้นค่าแรงแค่ 1บาทจาก5บามเป็น 6 บาทและ จาก 6 บาทเป็น 7 บาท เป็นต้น ในการจ่ายค่าแรงการสานผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานจ่ายตามขนาดของชิ้นงานให้ค่าแรงเป็นรายชิ้น(ดูภาคผนวก)และในช่วงเทศกาลปีใหม่จะให้เป็นของขวัญหรืออาจเป็นรูปเงินให้สมาชิกที่ ร่วมทำงานบ้าง แต่ไม่ทุกคน

“… มีการประชุมกลุ่ม ไปร่วมประชุมด้วย บางครั้ง ได้เป็นค่าแรงอย่างเดียว ไม่มีสวัสดิการให้ ทำจึงจะได้ค่าแรง ถ้าไม่ทำก็ไม่ได้ค่าแรง…”

(นางนิล (เผือด) รักติกุล, สัมภาษณ์, 2552)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

"...ปีใหม่มีของขวัญซื้อเล็กๆน้อยๆ ปีที่แล้วไม่ซื้อของขวัญให้ตัง มีเทคนิค เอาตังใส่ซอง อยากจะซื้ออะไรก็ซื้อเอง พี่ๆเค้าดีใจ พี่อาดโดดกอดเลย เราให้เขาซื้อกัน ถึงเวลาให้ เราก็ให้ ให้แค่ 200-300 เท่านั้น..."

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

"...ของรัตน์ เขาจะให้ปันผลในรูป เป็นของขวัญ ตอนปีใหม่ "

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

ในส่วนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ ให้ค่าแรงการผลิตเป็นรายชิ้นตามขนาดเล็กใหญ่ และให้ค่าแรงในการออกไปสาธิตการสานทองเหลืองตามโรงเรียนหรือหน่วยงานร้องขอมาโดยให้ค่าสาธิตแก่สมาชิกที่ไปสาธิตครั้งละ 200-350 บาท โดยอุปกรณ์การสาธิตทางกลุ่มจัดให้ และคิดค่าอุปกรณ์จากหน่วยงานที่เชิญไปสาธิต ปัจจุบันไม่มีสวัสดิการอื่นใดอีก

"...พานโตกใหญ่ ปาก 24นิ้ว ค่าแรง 800-900 บาทต่อใบ ...เวลาสาธิต โรงเรียนเทคนิคสอน 10 วัน ค่าจ้างวันละ 300 บาท สอนแค่ครึ่งวัน อุปกรณ์ ซื้อจากณิชาภัทร ที่ โรงเรียนเซนต์หลุยส์เด็ก ป.3 - ป. 6 เด็กมานั่งจะสอนทำพวงกุญแจ ได้ค่าจ้างวันละ 200 บาท มีอาจารย์จากกรุงเทพฯพาเด็กมาหัดทำ ที่บ้านพี่เอียง (ณิชาภัทร)..."

(สมใจ เทียบงาม, สัมภาษณ์, 2552)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสาน ตำบลท่าไข่ในช่วงสมัยที่นางสร้อย ธรรมประทีปเป็นประธานนั้น ในเรื่องค่าจ้างแรงงานของสมาชิก มติที่ประชุมกลุ่มเห็นว่าควรมีความคงที่ ไม่ว่าจะมีงานมากหรืองานน้อย จะช่วยให้กลุ่มดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้ กลุ่มยังมีสวัสดิการให้แก่สมาชิก คือ สมาชิกกลุ่มสามารถเบิกเงินไปใช้จ่ายที่จำเป็นล่วงหน้าในช่วงที่ไม่มีงานทำได้คนละไม่เกิน 2,000 บาท (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554) ในส่วนค่าการออกแบบจะกำหนดให้ค่าคิดออกแบบลวดลายใหม่แบบละ150 บาทและมีกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายเงินปันผลในอัตราร้อยละ5 จากยอดที่จำหน่ายได้แต่ในส่วนเงินปันผลไม่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังคำกล่าวของมยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์และสมพจน์ จันนุบินอดีตสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ได้กล่าวไว้ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

“สมัยก่อนแรกตั้งกลุ่มเองตั้งกันเอง พอพวกข้าราชการมาที่บ้านป้าสร้อยต้องมีการปันผล ปีหนึ่งให้ 5% จากเราขายของได้ จะเก็บเปอร์เซ็นต์ % พอถึงปีก็มาคิด… กี่ปีกี่ปีก็ไม่คิดให้สักทีไม่มีใครได้เลย “

(มยุรี กล่ำบุญสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 2552)

“…งานใครคิดมาให้ 150 บาท สานต่อไปด้วย…”

(สมพจน์ จันนุบิน, สัมภาษณ์, 2552)

สรุปจากการจัดการความรู้ด้านการบัญชีการเงิน จึงขอสรุปเป็นกิจกรรมใน4 ด้านคือด้านการฝึกอบรม ระบบบัญชี การตรวจสอบและผลประโยชน์ตอบแทน ดังแผนภาพ นี้

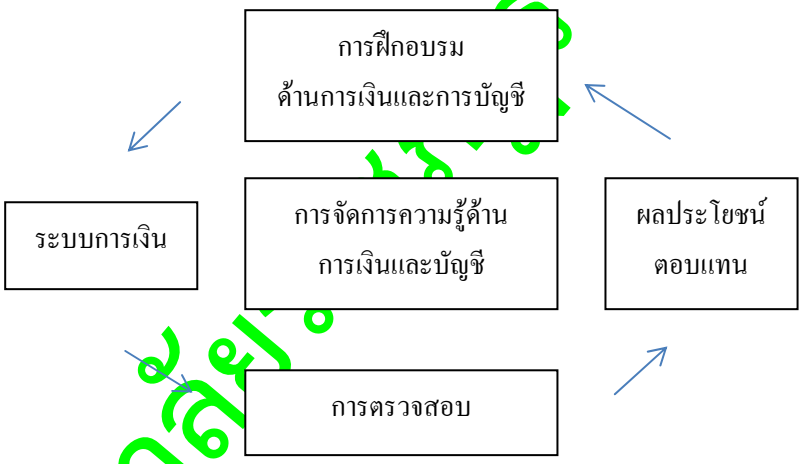

ภาพ 31 การจัดการความรู้ด้านการเงินและด้านการบัญชี

การจัดการความรู้ด้านการเงินและด้านการบัญชี แบ่งออกเป็น4 ด้านคือ การฝึกอบรมสมาชิกด้านการเงินและการบัญชี ระบบการเงินและระบบการบัญชี การตรวจสอบและผลประโยชน์ตอบแทนดังนี้ การฝึกอบรมสมาชิกด้านการเงินและการบัญชีโดยการกำกับและดูแลจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฉะเชิงเทรามาอย่างต่อเนื่อง

ระบบการเงินและระบบการบัญชี ในด้านระบบการเงินของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่มีเงินทุนเป็นของตนเอง ไม่ต้องพึ่งพิงจากภายนอก ส่วนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีเงินทุนดำเนินงานน้อยเกิดจากการลงทุนในหมู่ญาติพี่น้องเพียง 7 คนซึ่งไม่เพียงพอในการดำเนินงานจะใช้วิธีการเล่นแชร์กันในหมู่พี่ๆน้องไม่ได้กู้ยืมจากสถาบันการเงิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ในด้านระบบบัญชีมีการจัดทำบัญชีตามระบบบัญชีของสำนักงานพัฒนาการบัญชีเกษตรกร กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สามารถจัดทำบัญชีได้ในระดับหนึ่งโดยบันทึกการรับจ่ายในสมุดเงินสด และมีการผ่านรายการไปยังสมุดบัญชีแยกประเภท ประธานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้รับรางวัลการจัดทำบัญชีที่ 3 ระดับระดับจังหวัดมาแล้ว

การตรวจสอบ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญได้รับการตรวจสอบบัญชีและรับรองงบการเงินจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จะเชิงเทรา ทำให้ได้มาตรฐานและเกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้น มีการตรวจสอบภายในกลุ่มเองในด้านการควบคุมเส้นทองเหลืองที่สมาชิกเบิกไปผลิตงานที่บ้าน เมื่อนำผลิตภัณฑ์มาส่งจะต้องทำการชั่งน้ำหนักของผลิตภัณฑ์และเศษทองเหลืองให้ได้ใกล้เคียงกับที่เบิกไปหากมีน้ำหนักขาดหายไปจะถูกหักเงิน ในด้านการตรวจสอบคุณภาพการผลิตชิ้นงานประธานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งทำการตรวจสอบด้วยตนเอง

ในด้านผลประโยชน์ตอบแทนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งให้เป็นค่าแรงในการผลิตตามชิ้นงานที่ผลิตได้จะได้ค่าแรงมากน้อยตามขนาดใหญ่ เล็กของการผลิตชิ้นงานนั้น ทุกคนจะได้รับค่าแรงตามอัตราที่กำหนดไว้เป็นที่รับรู้กันทุกคน ในด้านสวัสดิการอื่นๆปัจจุบันไม่มีนอกจากในช่วงเทศกาลปีใหม่ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีการจัดซื้อของขวัญหรืออาจให้เป็นตัวเงินจำนวนไม่เกิน 200-300 บาทเป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

4.6 รูปแบบการจัดการความรู้กลุ่มทองเหลืองสาน

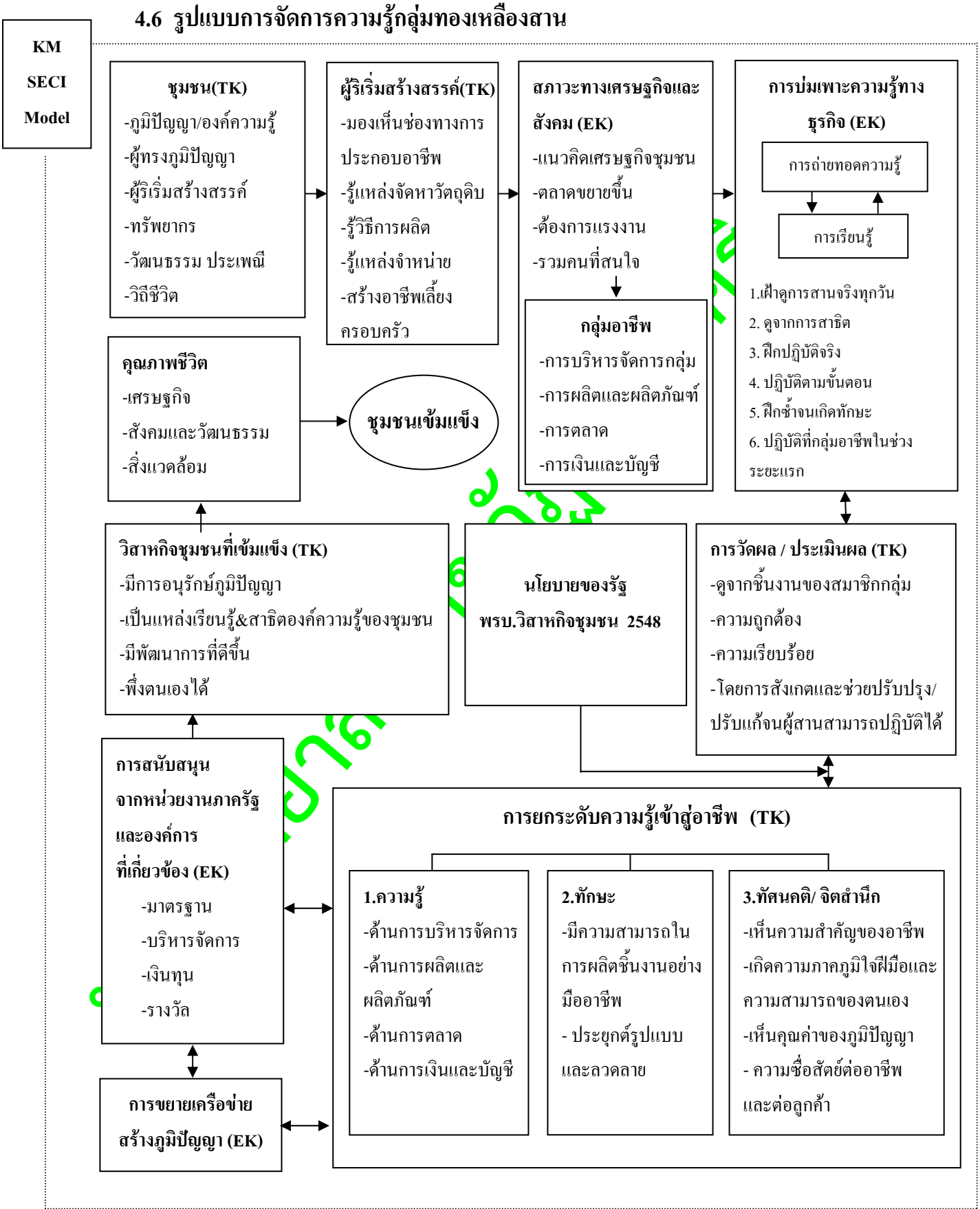

ภาพ 32 รูปแบบการจัดการความรู้กลุ่มทองเหลืองสาน

รูปแบบของการจัดการความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานที่นำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การจัดการความรู้ ในรูปแบบการสร้างและแบ่งปันความรู้โดยใช้ SECI Model และรูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานที่นำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการความรู้ในสิ่งที่สั่งสมมานานจากการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติองค์ความรู้ในด้านการจักสานทองเหลืองสาน โดยการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นต่อไป โดยใช้วิธีพูดคุยสั่งสอน จดจำ สังเกต เพื่อสืบสานองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเพื่อไม่ให้สูญหายให้คงอยู่สืบต่อไป

การจัดการความรู้ ของกลุ่มทองเหลืองสานที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนนั้นเกี่ยวพันธ์กับบทบาทความเชื่อและค่านิยมซึ่งเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของสังคมมีอยู่เป็นค่านิยม วัฒนธรรมเด่นๆ ของสังคม มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การผลิต การออมทรัพย์ การลงทุน การแข่งขัน และการจัดสรรเวลา รวมถึงรากเหง้าของแต่ละสังคม

4.6.1 การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) เป็นการเรียนรู้ถ่ายทอดจากคนสู่คน สืบต่อมาจากบรรพบุรุษ โดยผ่านสถาบันครอบครัว เครือญาติ การศึกษา ศาสนา เป็นการถ่ายทอดความรู้จาก พ่อ แม่ ไปยังลูก หรือปู่ย่า ตายาย ลุง ป้า น้า อาสู่ ลูกหลาน ครู สู่ลูกศิษย์ เป็นต้น โดยมีวิธีการดังนี้

(1) วิธีการทางธรรมชาติ เป็นการคลุกคลีพบเห็นอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัว เกิดการ ซึมซับโดยไม่ได้ตั้งใจเกิดจากการพบเห็นจนเจนตา จากการเป็นลูกมือ ถูกเรียกใช้ให้หยิบของพวกวัตถุดิบ อุปกรณ์การผลิต ทำให้เกิดการเรียนรู้ไปเองโดยปริยาย หากอยากลองทำก็จะสามารถทำได้ทันที เป็นการถูกหล่อหลอมอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นความรู้ที่ได้รับคงอยู่ที่ยืนยาว

(2) วิธีการตั้งใจในการฝึกหัด เพื่อนำไปเป็นประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัว และคนที่เคยประกอบอาชีพอื่นแล้วประสบวิกฤตเศรษฐกิจต้องว่างงาน เห็นช่องทางภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทางรอด จึงหันมาฝึกหัดในการสานทองเหลืองเพื่อเป็นอาชีพ

2) เป็นการเข้ารับการฝึกอบรมความรู้จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทางด้านวิชาต่างๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

3) เป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์รูปแบบของสมาชิกกลุ่มทองเหลืองสาน การจักสานไม้ไผ่ ตามความต้องการของลูกค้า และจากลายผ้าไหม ลายไทย ลายรูปทรงเราขาคณิต เป็นต้น

4) เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการพูดคุย/ปรึกษากันภายในกลุ่มสมาชิกด้วยกันและสมาชิกต่างกลุ่ม และจากการสานผลิตภัณฑ์ผิดแล้วลองสานตามที่ผิด เกิดเป็นลายขึ้นมาใหม่โดยบังเอิญ

5) เป็นการศึกษาดูงานจากสถานประกอบการจริงที่เป็น Best Practice ข้อติชมของลูกค้าจากการพบเห็นรูปแบบของสินค้าตามงานที่ออกไปแสดงสินค้า ในที่ต่างๆ

4.6.2 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เป็นเงื่อนไขสำคัญสู่ความสำเร็จในการจัดการความรู้ในการศึกษากระบวนการสร้างความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานจะสามารถถ่ายเทความรู้ระหว่าง ความรู้ฝังในคนกับความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit knowledge -EK) สามารถถ่ายเทกันได้ตลอดเวลา เป็นวงจรความรู้ (Knowledge spiral) หรือ SECI Model ซึ่งประกอบด้วย

1) Socialzation เป็นการแบ่งปันและการสร้างความรู้ จากความรู้ฝังอยู่ในคนไปสู่คน (Tacit knowledge ไปสู่ Tacit knowledge) ดังกรอบภาพดังนี้

(1) ชุมชนที่มีภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ผู้รู้ ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ เป็น ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวของคนในชุมชน สู่ ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ที่มองเห็นช่องทางการประกอบอาชีพและมีความรู้แหล่งวัตถุดิบ รู้วิธีการผลิต และแหล่งจำหน่าย เป็นความรู้ที่มีอยู่ ในตัวคน

(2) อีกขั้นที่เป็นวงสูงขึ้นคือ จากการวัดผล /ประเมินผล จากชิ้นงานที่ผลิตมีการตรวจสอบแก้ไขจนสามารถปฏิบัติได้ กลายเป็นทักษะและประสบการณ์ ที่เพิ่มพูนพัฒนาขึ้นในตัวของสมาชิกผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเอง เป็นความรู้ที่ฝังกลับเข้าไปในตัวสมาชิกเองใหม่สู่**การยกระดับความรู้สู่อาชีพ** ซึ่งเป็นความรู้ฝังในตัวสมาชิกและกลุ่มทองเหลืองสานที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในด้านวิชาการในด้านต่างๆ จนทำให้สมาชิกได้รับการพัฒนาขึ้น องค์การคือวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานมีการพัฒนาขึ้นเป็นการยกระดับของความรู้เข้าสู่อาชีพมากขึ้นเป็นความรู้ที่ฝังกลับเข้าไปอยู่ในตัวสมาชิกและกลุ่มทองเหลืองสาน อีกครั้งหนึ่ง

2) Externalization เป็นการสร้างและแบ่งปันความรู้จากการแปลงความรู้ฝังอยู่ในคนเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างกัน ดังกรอบภาพ ดังนี้

(1) ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ ที่เป็นความรู้ฝังอยู่ในตัว ของผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เองไปสู่การเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจและสังคม ที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งโดยเผยแพร่ออกมาเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลายลักษณ์อักษรในรูปของบันทึกข้อมูลการดำเนินงานด้านการเงินและการบัญชี ตัวผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกสู่สายตาลูกค้า ซึ่งกลั่นมาจากความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกผู้ผลิตชิ้นงาน

(2) ในขั้นการยกระดับความรู้ในขั้นที่สูงขึ้น จากการยกระดับความรู้เข้าสู่อาชีพเป็นความรู้ที่ฝังในตัวคนและองค์การ ไปสู่การ การขยายเครือข่ายสร้างภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง ที่เป็นเครือข่ายในการผลิตอย่างวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่มีเครือข่ายกลุ่มอสม. และกลุ่มสตรีในตำบลท่าไข่ช่วยผลิตชิ้นงานที่ง่ายๆ ให้ เป็นการแพร่กระจายองค์ความรู้สู่ชุมชนทำให้คนในชุมชนรู้จักผลิตภัณฑ์ทองเหลืองทองและมีส่วนร่วมมากขึ้น ในส่วนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญมีเครือข่ายผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนนำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน กระบุง กระเช้า ไปต่อยอดเป็นภาชนะใส่ดอกไม้ดินประดิษฐ์ที่เป็นต้นข้าวที่มีรวงข้าวและดอกไม้ประดิษฐ์ที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยวและอำเภอบางปะกงจนเป็นที่ประจักษ์ถึงความคิดสร้างสรรค์ที่ปรากฏออกมาเป็นชิ้นงานที่เกิดมูลค่าเพิ่มส่งผลดีต่อการสร้างความร่วมมือกันเป็น Social Network ที่ดีต่อกันเป็นการยกระดับความรู้ให้สูงขึ้น

3) Combination เป็นการแบ่งปันและสร้างความรู้ จากความรู้ที่ชัดแจ้ง ไปสู่ความรู้ที่ชัดแจ้ง ดังกรอบภาพดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจ และสังคมเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง ตามที่กล่าวมาแล้ว ไปสู่ การบ่มเพาะความรู้ทางธุรกิจ ซึ่งเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งเป็นการเรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานทองเหลือง แล้วลงมือปฏิบัติ ปฏิบัติจริงซ้ำๆจนสามารถผลิตได้ปรากฏออกมาเป็นชิ้นงานผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานที่มีคุณค่า และ

(2) ในวงจรความรู้ในระดับที่สูงขึ้น การขยายเครือข่ายสร้างภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง ดังที่กล่าวมาแล้วไปสู่ การสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์การที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง เช่นกัน ในแง่ที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรโดยการกำหนดเป็นนโยบายและจัดทำโครงการและกิจกรรม ขึ้น ที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มทักษะกลุ่มอาชีพด้านการบริหารจัดการ การผลิต การตลาดและการจัดการทุนให้เป็นไปตามมาตรา 26 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ที่มอบหมายให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการ วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการจัดตั้ง การร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบ ทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการ วิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่นนั้นๆ หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับขบวนการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจทุกด้าน ไม่ว่าการบริหารงานบุคคล การบัญชี การจัดหา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ทุน หรือการตลาด ทั้งนี้ เพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

4) Internalization เป็นการแบ่งปันและสร้างความรู้ จากความรู้ที่ชัดแจ้ง ไปสู่ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน ดังกรอบภาพดังนี้

(1) การบ่มเพาะความรู้ทางธุรกิจที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง กับ การวัดผลและประเมินผล ที่เป็นความรู้ที่ฝังในตัวคน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วไม่ขอกล่าวซ้ำอีก

(2) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์การที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง ตามที่กล่าวมาแล้วกับ วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งที่เป็นความรู้ฝังอยู่ในตัวคนและองค์การเนื่องจาก มีทักษะ มีประสบการณ์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนและในตัวองค์การ ที่สูงขึ้น มีการพัฒนาความสามารถในการผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานที่เป็นความสามารถหลัก ของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานมาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งสะท้อนกลับจากตัวความรู้และสภาพแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสาน ยากที่ใครจะเลียนแบบได้หรือเลียนแบบได้แต่ทำได้ไม่เหมือน ซึ่งก็คือวัฒนธรรมองค์การของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานนั่นเอง ทำให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันถือ เป็นการมีพัฒนาการที่ดีขึ้น จนพึ่งตนเองได้

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ที่ดีเป็นยุทธ์ศาสตร์ที่ใหญ่ที่สุดของปัญญา โดยการจัดการความรู้หมายถึง สร้างความรู้การใช้ความรู้ และจัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อยกระดับความรู้และปฏิบัติให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีขึ้นด้วย

4.7 การประยุกต์ใช้ความรู้ในการเสริมเศรษฐกิจชุมชน

4.7.1 ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ร่วมกันมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวพันและมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์กันอย่างเป็นปกติต่อเนื่องโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา หรือที่เรียกรวมกันว่า ระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน สภาพของชุมชนโดยทั่วไป จะมีทุนทางสังคมที่เป็นทรัพยากรอยู่หลากหลายทั้งด้านของภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่อยู่ในชุมชนที่เกิดในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่เกิดจากการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัว เป็นความสามารถ ทักษะของคนในชุมชนอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อมา เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับยุคสมัย นอกจากนี้ในชุมชนยังมีวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประเพณี ความเชื่อที่ร้อยรัดให้คนอยู่ร่วมกันในชุมชน เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมทั้งมีผู้นำชุมชน ผู้ทรงภูมิปัญญาไทย ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้กับชุมชน เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติและเป็นการสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ซึ่งสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นความรู้โดยนัย ที่ฝังอยู่ในตัวของคนในชุมชน

4.7.2 ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้ที่มีความเต็มใจที่จะทำในสิ่งใหม่ ๆ มีความกล้าหาญที่จะเผชิญกับสิ่งแปลกใหม่ได้ทุกเมื่อ มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความคิดอย่างคล่องแคล่ว มองเห็นการณ์ไกล ยอมรับการเปลี่ยนแปลง กล้าเผชิญปัญหา กระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหาและพยายามหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ จากการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้กลุ่มทองเหลืองสานพบว่า ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ คือนายวนิตย์ ธรรมประทีปได้มองเห็นช่องทางการประกอบอาชีพจากการนำภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของผู้คนในชุมชนมาคิดสร้างสรรค์โดยดัดแปลงจากไม้ไผ่มาใช้เส้นทองเหลืองแทนประกอบกับได้ประสบการณ์จากการทำงานที่กระทรวงการคลังทำให้รู้แหล่งจัดซื้อวัตถุดิบ วิธีการผลิตที่เลียนแบบของใช้ในครัวเรือน นำมาเป็นแบบอย่างในการผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสาน รู้แหล่งที่สามารถจำหน่ายได้ทำเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ กระบวนการนี้คือ เป็นความรู้โดยนัย ดังนั้น ในด้านการจัดการความรู้ถือว่าผู้ริเริมสร้างสรรค์นำภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้สร้างอาชีพของตนจึงถือว่าเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่เรียกว่า Socialization เป็นการถ่ายทอดความรู้จากชุมชนสู่คนในชุมชนนั้น จะเห็นว่าการที่จะพัฒนาหาเลี้ยงชีพได้นั้นต้องมีพื้นฐานความรู้ที่ได้มาจากองค์ความรู้ที่มีการสะสมกันมาของคนในชุมชนนำมาสร้างความรู้ใหม่ที่ได้ผ่านกระบวนการคิดและตัดสินใจในการประมวลความรู้ที่มีอยู่มาสร้างความรู้ที่เหมาะสมในการหาเลี้ยงชีพตนและครอบครัว อย่างกลุ่มทองเหลืองสานเป็นการนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่นำมาผสมผสานความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ในการทำงานจนเกิดทักษะความชำนาญเกิดความมั่นใจว่าสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาสร้างงานและสร้างรายได้เลี้ยงตนและครอบครัวได้

4.7.3 สภาวะเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ด้านต่างๆของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือ แย่ลงตามสภาวะเศรษฐกิจหรือสังคมที่เปลี่ยนไป

จากการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานที่นำไปสู่เศรษฐกิจเข้มแข็งพบว่าผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานเป็นที่นิยมของตลาดมากขึ้น จนไม่สามารถผลิตภายในครอบครัวได้อย่างเพียงพอกับความต้องการของตลาด จึงจำเป็นต้องแสวงหาแรงงานในชุมชนเพิ่มเพื่อเพิ่มการผลิตให้ทันกับตลาดที่มีการขยายตัว และมีคนในชุมชนสนใจที่จะข้ามาเรียนรู้และรับจ้างทำการผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานทำให้เกิดการกระจายการทำมาหากินจากครอบครัวสู่

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

คนในชุมชนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อการผลิต เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน กลุ่มเหล่านี้ถือเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจ อันเป็นหลักประกันชีวิตที่มั่นคงแก่สมาชิกในชุมชนให้ทุกคนได้รับประโยชน์ร่วมกันซึ่งส่งผลเท่ากับเป็นการกระจายทุนและกระจายกำไรให้แก่คนในชุมชนด้วย ในการดำเนินธุรกิจ มีหน้าที่ในการดำเนินงานหลักๆอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มทองเหลืองสาน ด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด และด้านการเงินและด้านการบัญชีเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มทองเหลืองสานประสบความสำเร็จ ในส่วนนี้ถือเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งนั้นในช่วงระหว่างผู้ริเริ่มสร้างสรรค์กับการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจและสังคมจึงเป็นกระบวนการที่เรียกว่า Externalization เป็นขบวนการแปลงความรู้ฝังอยู่ในคน เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งโดยเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร

4.7.4 การบ่มเพาะความรู้ธุรกิจ คือ ในการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อการผลิตโดยใช้องค์ความรู้เป็นฐานในการสร้างความหลากหลายของผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดจำเป็นต้องก้าวให้ทันการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยความรู้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ และจะต้องมีศักยภาพในการบริหารจัดการความรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อกลุ่มอาชีพหรือองค์การโดยทั่วไป จำเป็นต้องได้รับการบ่มเพาะความรู้ทางธุรกิจ โดยมีการเรียนรู้จากต้นแบบอาจจะเป็นภายในครอบครัวหรือจากการได้ทำงานในสถานประกอบการจากการเป็นพนักงาน/ลูกจ้าง ก็จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ และเกิดการเรียนรู้เช่นกัน ในกลุ่มทองเหลืองสานคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มได้รับการเรียนรู้จากการดำเนินงานภายในกลุ่มอาชีพและระหว่างกลุ่มอาชีพด้วยกัน อย่างกรณีประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ได้รับการบ่มเพาะความรู้ในด้านการดำเนินธุรกิจจักสานทองเหลืองจากครอบครัวของตนเองตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งปัจจุบันได้รับการสืบทอดธุรกิจต่อจากพ่อและแม่ ส่งผลทำให้มีความรอบรู้ในเรื่องธุรกิจทองเหลืองสานเป็นอย่างดี ในกระบวนการถ่ายทอดและการเรียนรู้ของกลุ่มทองเหลืองสานจากการศึกษาพบว่ามีวิธีการเรียนรู้แบบธรรมชาติ คือ การเฝ้าดูการสานจริงจากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเช่นคนในครอบครัวหรือญาติทุกวันโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจเป็นการซึมซับทีละน้อยแต่วิธีนี้เป็นการเรียนรู้ที่ดีเพราะไม่ได้ถูกความจำเป็นบังคับให้ต้องเรียนรู้เป็นการพบเห็นจนเจนตาและเกิดความคุ้นเคยเมื่อคิดอยากจะทำส่วนใหญ่มักจะทำได้เลยและทำอย่างถูกต้อง เป็นความรู้ที่ค่อนข้างคงทน และอีกวิธีเป็นการเรียนรู้จากความสนใจและตั้งใจ คือ การฝึกอบรม การดูจากการสาธิต การฝึกปฏิบัติจริง โดยปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ฝึกซ้ำๆจนเกิดทักษะ คนในชุมชนที่สนใจมารวมเป็นกลุ่มทองเหลืองสานนั้นสมาชิกของกลุ่มทองเหลืองสานจะมีวิธีการเรียนรู้แบบนี้ โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ริเริ่มสร้างสรรค์หรือผู้รู้คือนางสร้อยและนายวนิตย์ ธรรมประทีปสองสามีภรรยาเองทุกคนโดยจะทำการประเมินดูจากชิ้นงานของสมาชิกที่สอนให้สานชิ้นงานว่าสานได้ถูกต้อง มีความเรียบร้อยสวยงามดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

เพียงใด โดยใช้วิธีการสังเกตดูจากการสานและจะช่วยบอกแนะนำในการปรับแก้ไขจนสมาชิกผู้ที่สานสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องเป็นที่พอใจ ในช่วงแรกๆที่สมาชิกยังไม่มีความชำนาญพอจะให้ทำการสานที่กลุ่มทองเหลืองสานแบบเช้ามาเย็นกลับ จนแน่ใจได้ว่าสามารถทำได้ไม่มีผิดพลาดก็จะให้เบิกเส้นทองเหลืองกลับไปทำเองที่บ้านเมื่อทำเสร็จเรียบร้อยค่อยนำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานมาส่งที่ทำการกลุ่มโดยผ่านการตรวจสอบจากนางสร้อยและนายวนิตย์ก่อนหากไม่เรียบร้อยจะให้ทำการแก้ไขก่อนจนแล้วเสร็จก็จะรับชิ้นงานไว้และจ่ายค่าแรงเป็นการตอบแทน บางคนจะสานส่งไว้ก่อนแล้วค่อยรวมเบิกค่าแรงเป็นงวดๆในภายหลังหรือใช้วิธีจ่ายให้เลยตามแต่ตกลงและพอใจร่วมกัน

การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพในชุมชนเป็นการดำเนินงานตามความรู้ความสามารถของคนในชุมชนเอง โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลแต่อย่างใด ทำให้กลุ่มอาชีพบางกลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จก็เลิกไปหาอาชีพอื่นทำใหม่ บางรายสามารถดำเนินงานแล้วประสบผลสำเร็จก็มีจากการศึกษากลุ่มทองเหลืองสานเดิมทีมีคนสนใจทำมากเนื่องจากตลาดมีความต้องการมากและทำให้มีรายได้ดีจึงเกิดแรงจูงใจให้คนในชุมชนทำการสานทองเหลืองกันมากจนเกินความต้องการของตลาดและมีการขายตัดราคาเกิดขึ้นสุดท้ายทำให้การจำหน่ายมีแต่เสมอตัวและขาดทุนเพราะร้านรับซื้อให้ราคาต่ำลง กลุ่มอาชีพนี้จึงเลิกไปในที่สุด คงเหลือกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่เป็นหลักเพียง 2-3 กลุ่มแต่มีกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่เพียงกลุ่มเดียวที่ยังยืนหยัดได้มาจนถึงทุกวันนี้และขยายองค์ความรู้ด้านการสานทองเหลืองจากบ้านคลองขุดใหม่ ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทราไปยังตำบลใกล้เคียงซึ่งเกิดจากการแยกตัวไปของสมาชิกกลุ่มไปจัดตั้งกลุ่มอาชีพใหม่ คือกลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญ บ้านคลองบ้านใหม่ ตำบลบางขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา การดำเนินงานของกลุ่มเป็นการรวมทุนกันเอง ช่วยกันผลิต คิดหาลวดลายและดัดแปลงเพื่อให้สามารถจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นทำให้ธุรกิจขนาดใหญ่และสถาบันการเงินที่รัฐบาลให้การสนับสนุนต้องล้มกิจการจำนวนมากส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยโดยรวม แต่กลุ่มอาชีพที่กระจายอยู่ตามชุมชนต่างๆไม่ได้ถูกกระทบเนื่องจากเป็นการประกอบอาชีพขนาดเล็กและเป็นในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งผลิตเพื่อการยังชีพและแลกเปลี่ยนกันในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงไม่ได้เน้นการจำหน่ายหรือการส่งออกแต่เป็นเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน ที่สามารถทำให้ประเทศไทยมีกลุ่มอาชีพในชุมชนเป็นฐานที่ค้ำจุนและผ่านจุดวิกฤติมาได้ทำให้รัฐบาลเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มอาชีพที่กระจายในชุมชนนี้จึงได้กำหนดนโยบายส่งเสริมโดยออกพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชนพ.ศ.2548ขึ้นเหตุผลในการประกาศใช้ คือ โดยที่เศรษฐกิจชุมชนเป็นพื้นฐานของ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และโดยที่เศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบันจำนวนหนึ่งยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าทั้งใน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ระดับภายใน ประเทศและระหว่างประเทศ สมควรให้มีการส่งเสริมความรู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และ การพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติ ดังนั้นกิจกรรมที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของในด้านการผลิตสินค้าหรือให้บริการหรือกิจการอื่น เพื่อสร้างรายได้และพึ่งตนเองของชุมชนและระหว่างชุมชน โดยนำทุนทางสังคมอันได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรท้องถิ่นมาบริหารจัดการให้ถูกต้องตามหลักวิชาการเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน

4.7.5 การยกระดับความรู้เข้าสู่อาชีพ

กลุ่มอาชีพสามารถไปขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรจะทำให้สามารถขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนคือ1)ด้านความรู้ที่เป็นหลักวิชาการในด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบมีการจัดโครงสร้างแบ่งอำนาจหน้าที่ มีระเบียบข้อบังคับใช้ปฏิบัติร่วมกัน ด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์ได้รับความรู้ในเรื่องกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน ด้านการตลาด ช่วยเหลือให้มีแหล่งจำหน่ายในงานตามที่หน่วยราชการจัดขึ้น ช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อช่วยส่งเสริมการจำหน่าย สามารถมีสิทธิใช้ตราสินค้า OTOP ในด้านการเงินและบัญชีได้รับการแนะนำการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบให้ถูกต้อง และได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทำให้ได้รับการเชื่อถือสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น ตลอดจนได้รับคำแนะนำการฝึกอบรม ศึกษาดูงานฝึกแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง 2) ด้านทักษะ มีความสามารถในการผลิตชิ้นงานอย่างมืออาชีพ สามารถประยุกต์รูปแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับสังคมและสถานการณ์ 3)ด้านทัศนะคติ/จิตสำนึกที่ดี เห็นความสำคัญของอาชีพ เกิดความภาคภูมิใจฝีมือและความสามารถของตนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา และมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพและต่อลูกค้าเป็นการยกระดับความรู้เข้าสู่อาชีพ ที่จะเชื่อมโยงไปสู่เศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันภายในกลุ่มและเครือข่าย ต่อไป

4.7.6 การขยายเครือข่ายสร้างภูมิปัญญา

การส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยรัฐจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย หรือภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จมากขึ้นเป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมของคนในกลุ่มต่างๆเพื่อให้ทุกคนมองเห็นจุดหมายปลายทางร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพตนเอง รู้จุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาอุปสรรคและ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

โอกาสที่มีอยู่ก่อน คนที่เข้มแข็งช่วยเหลือคนที่อ่อนแอกว่า มีการติดต่อประสานงานกันทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม เป็นสิ่งที่ทุกคนร่วมมือและมีการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างพันธมิตรเครือข่ายมีวัตถุประสงค์มาช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่าย เช่น ค่าออกร้าน ค่าขนส่ง แลกเปลี่ยนลูกค้ากัน แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์กันต่างฝ่ายต่างขายของกันและกัน ลงขันกันทำการตลาดหรือลงขันกันลงทุนสร้างและออกแบบสัญลักษณ์ที่ใช้ร่วมกันเอง เป็นกลุ่มช่วยเหลือตนเอง SHGs – Self Help Groups การรวมกันเป็นเครือข่ายธุรกิจนั้น ช่วยลดค่าใช้จ่ายเมื่อต้องการเม็ดเงินไปลงทุน ทั้งด้านวิจัยพัฒนา ด้านการตลาดร่วม การขนส่งร่วม การผลิตร่วม การจัดรายการร่วมและขยายฐานลูกค้าซึ่งกันและกัน หากมีการแลกลูกค้า จะเป็นลักษณะเชื่อมต่อโดยพิจารณาลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่เป็นต้นน้ำ ปลายน้ำที่ใช้ควบคู่กันเป็นการนำผลิตภัณฑ์ไปต่อยอดซึ่ง เป็นการร่วมมือส่งเสริมกันเป็นการนำภูมิปัญญาสู่สากล

4.7.7 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์การที่เกี่ยวข้อง

ในด้านการพัฒนากิจการของวิสาหกิจชุมชนจะมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้การช่วยเหลือในด้านการกำกับดูแลให้มีการดำเนินงานที่มีความทันสมัย เป็นระบบและเสริมความรู้ในส่วนที่จำเป็นเช่น สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด มาให้การช่วยเหลือการผลิตให้ได้มาตราฐาน โดยทองเหลืองสานได้รับ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช 73/2546) APO ผลิตภัณฑ์OTOP ระดับ 3-5 ดาว สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดช่วยในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และส่งเข้าร่วมการคัดสรรผลิตภัณฑ์ดีเด่นหรือการประกวดหมู่บ้านOTOP ต้นแบบซึ่งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญเคยได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านOTOP ตัวอย่าง และได้รับรางวัลมาจำนวน 78,000 บาท สำนักงานพาณิชย์จังหวัดช่วยดูแลส่งเสริมในด้านการตลาด นำไปแสดงและจำหน่ายสินค้าตามที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น องค์การบริหารส่วนตำบลและทางจังหวัดให้การสนับสนุนในด้านของเงินทุนและพาไปศึกษาดูงาน สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์เข้ามาช่วยกำกับดูแลช่วยเหลือในด้านการวางระบบบัญชีการบันทึกบัญชีให้ครบถ้วนและถูกต้อง มีการออกมากำกับดูแลถึงสถานที่ทำการของวิสาหกิจชุมชนโดยมีการทำข้อตกลงร่วมกันในการเข้ามาให้การช่วยเหลือ และหน่วยงานส่งเสริมอุตสาหกรรมช่วยเหลือในด้านการประชาสัมพันธ์จัดทำป้ายคล้องผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานให้ลูกค้าทราบ เป็นต้น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามประเมินผลข้อมูลในด้านประกอบอาชีพเพื่อหาทางแก้ไข มีการประชุมหรือฝึกอบรมให้ความรู้ด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อให้การทำอาชีพมีความยั่งยืนพึ่งตนเองได้จนเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

4.7.8 วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานปัจจุบันมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในด้านเงินทุน และการดำเนินงานสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ตลอดจนสามารถรักษาระดับด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้อยู่ในระดับที่ดี มีการได้รับการรับรองผลิตภัณฑ์ระดับ 3-5 ดาว มีพัฒนาการด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและทันสมัยที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองแห่งมีที่ทำการเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้ มีการสาธิตการสานผลิตภัณฑ์ให้แก่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปได้เข้าศึกษาหาความรู้ มีการอนุรักษ์ด้านภูมิปัญญาโดยนำภูมิปัญญาด้านการจักสานไม้ไผ่ที่เป็นของโบราณนำมาผลิตใหม่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้เป็นการสืบสานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมิให้สูญหายไป มีทักษะจากการทำงานที่เป็นความสามารถหลักในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ยากที่คนอื่นจะเลียนแบบได้ก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพราะการสานทองเหลืองต้องใช้ทักษะและความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้ได้ชิ้นงานออกมาอย่างประณีตงดงามเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นมีที่จังหวัดฉะเชิงเทราเพียงแห่งเดียวนับได้ว่ามีพัฒนาการที่ดีขึ้น ซึ่งในเรื่องของการพัฒนาทางเศรษฐกิจเกิดจากบทบาทของรากเหง้าที่เป็นความเชื่อและค่านิยมซึ่งเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของสังคม ที่มีการเรียนรู้และการถ่ายทอดสืบต่อมาจากบรรพบุรุษโดยผ่าน สถาบันครอบครัว เครือญาติ การศึกษา ศาสนาซึ่งจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ต้องมีกิจกรรม การผลิต การออมทรัพย์ การลงทุน การแข่งขันและการจัดสรรเวลา ซึ่งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองสานทั้งสองกลุ่มมีเกือบครบแต่ที่ขาดอย่างเดียวคือ ไม่มีการออมทรัพย์ ที่เป็นการสะสมทุนอันเป็นฐานที่ใช้ในการลงทุนเพื่อการผลิตและความมั่นคงต่อสมาชิกด้วย ในด้านการพึ่งตนเองเป็นแนวทางและความหวังใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาทั้งหลายมุ่งสู่การเน้นให้เกิดการพึ่งตนเองได้ต่อไป เพราะการพึ่งตนเองมีความสำคัญ และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากในสภาพปัจจุบัน ซึ่งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานตำบลท่าไข่ สามารถพึ่งตนเองได้ ส่วนวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสานบางขวัญสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง เพราะเงินทุนหมุนเวียนมีน้อยและขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้ใน การหาข้อมูลข่าวสารที่ดี

4.7.9 คุณภาพชีวิต หมายถึงชีวิตที่มีคุณภาพ คือชีวิตที่มีความสุขพอสมควร มีความสุขกายและความสุขใจ ความสุขกายวัดจากการได้รับตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน อย่างเพียงพอในเบื้องต้น คือ การได้รับการเลี้ยงดู มีการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวอย่างดีพอ มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง การได้รับการศึกษาตามความสามารถทางสติปัญญา มีอาชีพที่สุจริตเป็นประโยชน์ต่อ

มหาวิทยาลัยรักษ์ภูมิปัญญาไทย

สังคม มีรายได้เหมาะสมกับแรงงานที่ลงไป มีโอกาสเลื่อนฐานะตามความรู้ความสามารถ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีโอกาสแสวงหาความบันเทิงตามธรรมชาติที่อยู่ร่วมกันในสังคมพอสมควร มีเสรีภาพในการนับถือศาสนา และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิ่งเหล่านี้จะเป็นการสุขกายพอสมควรที่สามารถดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพได้เพียงพอ ในด้านสุขใจ เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างวัตถุกับคุณธรรม ปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับ ภาวะการณ์การเมือง ระบบความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคม สังคมที่มีความมั่นคงมีระบบจูงใจให้คนใช้ความรู้ความสามารถทำงานอย่างเต็มที่ มีการแบ่งปันทรัพย์สินที่ดีและทั่วถึง ดังนั้นผู้ที่มีเสรีภาพพอสมควรจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจสามารถพัฒนาต่อไปได้ สังคมมีความมั่งคั่ง ประชาชนมีความสุขตามอัตภาพ

วิสาหกิจชุมชน กลุ่มทองเหลืองสาน เป็นกิจการโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคมของชุมชนในการดำเนินกิจการเป็นศูนย์รวมของความสามัคคี ร่วมแรง ร่วมใจกันในการประกอบการเพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ทำให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

4.7.10 ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนตามลำดับ ถ้าประชาชนรวมตัวกันและมีการจัดการจะเกิดทุนทางสังคม ทุนทางสังคมเป็นทุนที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหา การมีการจัดการทำให้มีพลังของการแก้ปัญหา ชุมชนตำบลท่าไข่และชุมชนตำบลบางขวัญเป็นแหล่งที่วิสาหกิจชุมชนทองเหลืองสานตั้งอยู่เกิดความเข้มแข็งเนื่องจากผลของบุคคลในชุมชนที่รวมตัวกันเป็นองค์การชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเช่นกลุ่มหรือชมรม มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์ส่วนรวมและของสมาชิกมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง เอื้ออาทรต่อกัน รักท้องถิ่น รักชุมชนมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน มีการพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน มีการฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีการค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชนและมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและมีเครือข่ายที่ดี มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีความสามัคคีไว้วางใจกันของคนใน

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ชุมชน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีสุขภาพดีถ้วนหน้า การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

จากการศึกษาชุมชนในตำบลท่าไข่ และตำบลบางขวัญ สิ่งที่พบมีดังนี้ ตำบลท่าไข่ มีปราชญ์หรือผู้รู้ในชุมชนหลายคน มีผู้ใหญ่บ้านโดยเฉพาะหมู่ 11 ได้รับการเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านดีเด่นถึงสองครั้ง มีการดูแลสิ่งแวดล้อมปลูกต้นไม้ร่วมเขียวขจี มีการป้องกันยาเสพติดในพื้นที่ สมาชิกในชุมชนจะช่วยเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องคนแปลกหน้าที่เข้าไปในชุมชนเฝ้าดูการเคลื่อนไหว เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดแก่คนและทรัพย์สินภายในชุมชน มีการติดป้ายชื่อทุกครัวเรือน ยังคงสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลบางขวัญ ผู้นำชุมชนเอาใจใส่ลูกบ้านมีการสนับสนุนตามศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีอยู่ช่วยในการติดต่อประสานงานการจัดสรรเงินทุนลงสู่ชุมชน ชุมชนทั้งสองแห่งมีกลุ่มอาชีพหลากหลายคนในชุมชนตำบลบางขวัญส่วนใหญ่มีฝีมือทางช่าง มีรายได้ต่อครอบครัวเกินเกณฑ์ จปฐ. ทั้งสองตำบล การคมนาคมสะดวก มีสถานศึกษาตั้งอยู่ในชุมชน มีวัดหลายแห่งกระจายอยู่ในหมู่บ้าน และทั้งสองตำบลมีวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทองเหลืองตั้งอยู่ในตำบลของตนเอง ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชนเป็นการสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ไม่ต้องทิ้งถิ่นไปทำงานต่างถิ่นสามารถทำงานและดูแลครอบครัวไปได้พร้อมกัน ครอบครัวอบอุ่น จึงจัดได้ว่าทั้งสองตำบลมีความเข้มแข็งเพราะมีทุนทางสังคมสูง

ในด้านทรัพย์สินทางปัญญา หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่มีลักษณะพิเศษที่ฝังลึกอยู่ในชุมชน อย่างภูมิปัญญาทองเหลืองสาน มีการพัฒนามานานจนเป็นแก่นทางปัญญาและแก่นความสามารถยากที่จะเลียนแบบได้ มีการสนับสนุนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือในเรื่องทรัพยากรและความสามารถของแต่ละคนระหว่างกันส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสูงขึ้น มีการสร้างระบบการควบคุมการบริหารจัดการที่ดีส่งผลต่อภาพลักษณ์ของชุมชน เป็นการลดค่าใช้จ่ายและสร้างความผูกพันในการใช้ทรัพยากรภายในชุมชน ในด้านความสามารถของชุมชนมีการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรในชุมชนระหว่างกันเช่น ในด้านทักษะ เงินลงทุน เครื่องมือ เครื่องจักร เทคโนโลยี และความสามารถ จะเป็นการสร้างความร่วมมือและความเข้าใจกันที่ดีในชุมชน มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล กลยุทธ์ความรู้ทั่วไประหว่างกัน เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ในด้านสถานภาพ เป็นการให้ความสำคัญระหว่างกัน เพื่อให้ทุกคนเข้าใจถึงหน้าที่ที่มีต่อชุมชน มีการยกย่องให้เกียรติกัน ในด้านสถาปัตยกรรมชุมชน มีการดำเนินงานของชุมชนที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ คือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภูมิปัญญาหรือทรัพย์สินทางปัญญามาสร้างให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางธุรกิจ โดยนำมาใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสานที่มีความแตกต่างโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และเพิ่มคุณค่าให้เกิดประโยชน์กับผลิตภัณฑ์สูงสุด ดังนั้นชุมชนเข้มแข็งจึงต้องศึกษาวิเคราะห์ตัวเองตลอดเวลาเพื่อกำหนดและออกแบบการจัดการที่เหมาะสมมองในด้านความผูกพันแน่นแฟ้นของชุมชนสมาชิกมีการพบปะระหว่างกันในชุมชนที่มีถี่มาก มีความเป็นมาที่คล้ายคลึงกัน และมีแนวคิดที่จะสร้างอนาคตให้เกิดขึ้นร่วมกันเป็นไปในทางแนวเดียวกัน การที่ชุมชนมีความผูกพันใกล้ชิดกันในระดับสูงมีจิตสำนึกในความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการกระทำร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นชุมชนเข้มแข็ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

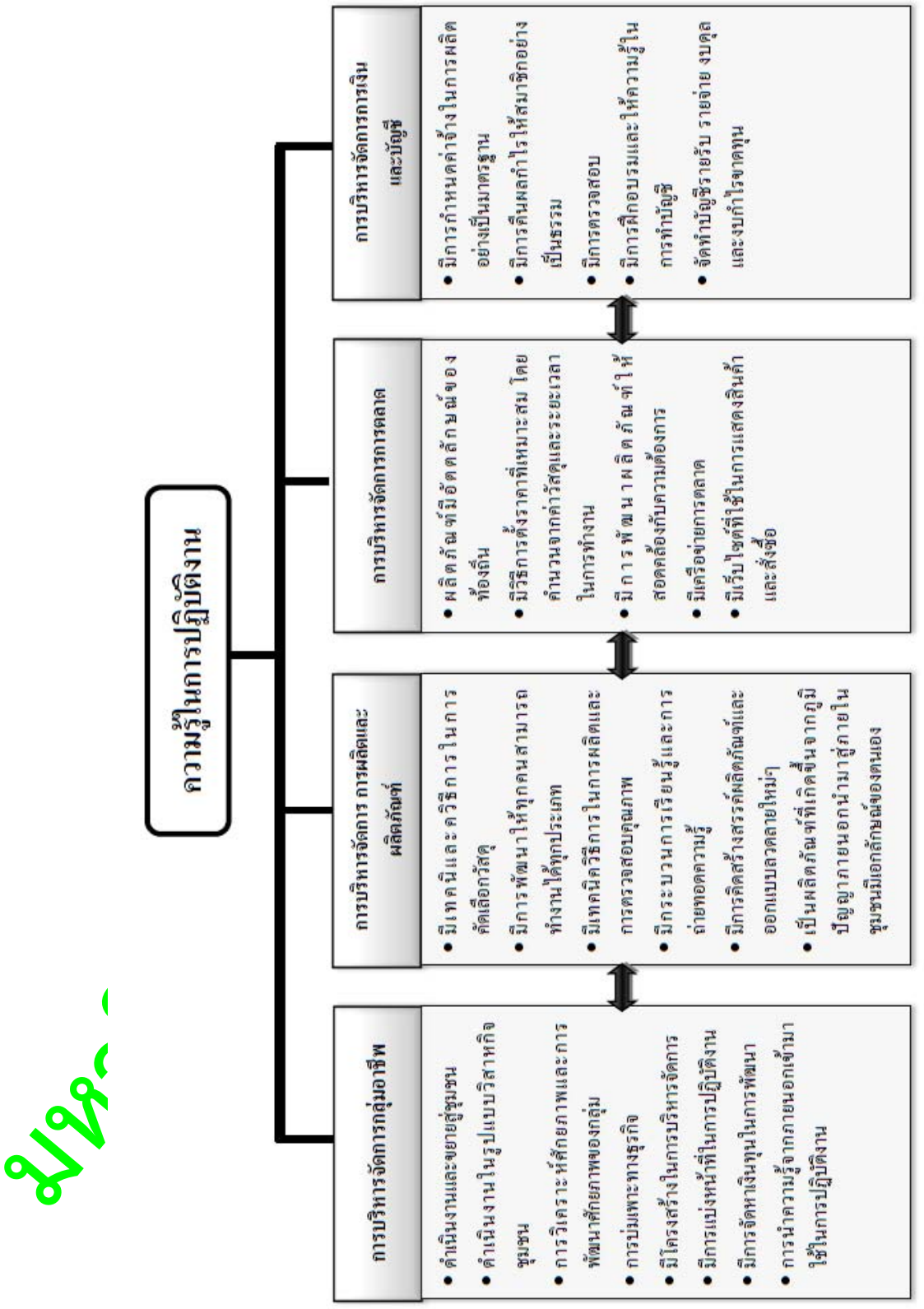

ภาพ 33 สรุปองค์ความรู้ในการบริหารจัดการของกลุ่มทองเหลืองสาน

จากการถอดรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพทองเหลือทองเหลือสานพบว่าการดำเนินงานของกลุ่มมีองค์ประกอบหลักที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ 3 องค์ประกอบหลักคือ กลุ่มอาชีพมีภูมิปัญญา (Knowledge Assets)เป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของกลุ่มอาชีพซึ่งมีการปรับเพาะและมีการผลิตเฉพาะในกลุ่มโดยเริ่มจากการทำกันเองในครัวเรือน และมีผู้ให้ความสนใจเห็นคุณค่าจึงมีการผลิตขึ้นเพื่อจำหน่าย และเมื่อมีความต้องการมากขึ้นจึงขยายฐานผลิตไปยังเพื่อนบ้านและในชุมชน มีคนสนใจต้องการเรียนรู้เพื่อทำเป็นอาชีพ จึงมีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ทำให้ชุมชนมีทักษะและเมื่อทำบ่อย ๆ ทักษะก็จะพัฒนาเป็นความสามารถที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล

เมื่อองค์ความรู้ได้ขยายฐานความรู้ออกไปจึงทำให้เกิดกลุ่มอาชีพที่รวมตัวกันแบบธรรมชาติ มีค่านิยมร่วมกัน มีความสนใจร่วมกันมีกิจกรรมในการปฏิบัติงาน ตามความรู้ ความถนัดของตนกลุ่มอาชีพทองเหลืองสานเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการดำเนินการและจากการวิเคราะห์ที่มาของศักยภาพของกลุ่มพบว่าจากการที่มีประธานกลุ่มที่เข้มแข็งทำให้กลุ่มมีการดำเนินการทางธุรกิจไปได้ในระดับหนึ่งและเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพได้มีผลิตภัณฑ์มากขึ้นมีการดำเนินงานในรูปของวิสาหกิจชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการปรับวิธีการทำงาน เพื่อมาตรฐานและการแข่งขันและเป็นที่ยอมรับ จึงต้องมีการกำหนดพัฒนาวิสัยทัศน์ จัดทำมาตรฐานในการผลิต กำหนดพันธกิจของสมาชิกในกลุ่มและสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบร่วมกันในองค์กรเพื่อให้กลุ่มมีศักยภาพ (Community Capacity) พึ่งพาตนเอง และพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่สำคัญในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและสร้างชุมชนเข้มแข็งคือการยกระดับของภูมิปัญญาสู่ระดับการเป็นมืออาชีพ ซึ่งจะต้องมีผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาไปตามความต้องการของลูกค้าและตามสมัยนิยม ต้องมีการออกแบบลวดลาย รูปทรง ดัดแปลงที่แปลกใหม่อยู่เสมอ นอกจากนั้นต้องมีเทคนิควิธีในการผลิตทุกขั้นตอนเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ดีและต้นทุนต่ำแต่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งมีระบบปฏิบัติการการบริหารจัดการธุรกิจแบบครบวงจรซึ่งเป็นการทำให้เกิดความรู้ทางการปฏิบัติจริง(Actual Assets)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพ 34 รูปแบบ ACA การจัดการความรู้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดในการจัดการความรู้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน ACA ที่พัฒนามาจากกลุ่มทองเหลืองสามมีองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านความรู้ของท้องถิ่น (Knowledge Assets) ซึ่งจะต้องมีลักษณะเป็นพลวัต หมายถึงต้องมีการขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ความรู้จะต้องมีการนำไปใช้ประโยชน์ จึงมีกระบวนการคิด (thinking) และถ่ายทอดความคิดมาสู่การปฏิบัติ (action) มีการทดลองทำซ้ำจนได้รูปแบบที่พึงพอใจและนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้และทักษะรวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายชุมชน (learning & sharing) และสะสมเป็นทักษะความสามารถที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล องค์ประกอบที่สองคือ ศักยภาพของชุมชน และชุมชนนักปฏิบัติ (Community capacity) เป็นองค์ประกอบสำคัญเพราะถ้ากลุ่มขาดศักยภาพในการดำเนินงานจะไม่สามารถพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ ดังนั้น กลุ่มอาชีพต้องมีค่านิยมร่วมกัน (shared value) มีบรรทัดฐาน (norm) ที่ยึดถือปฏิบัติ กลุ่มจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ (vision) และ

มหาวิทยาลัย

ความศรัทรา (trust) และค่านิยมร่วมกัน (Shared value)ปฏิบัติตามพันธะสัญญา (high value commitment) ที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบ

องค์ประกอบที่สามคือ องค์ความรู้ด้านการปฏิบัติงาน (Actual Assets) โดยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (product) ที่มีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีการออกแบบ (design) และเทคนิควิธีการใหม่ (techniques) ในการผลิต รวมทั้งมีปฏิบัติการในเรื่องของระบบการบริหารจัดการของกลุ่มอาชีพ ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ ต้องพึ่งพาการมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านอาชีพและความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อดำเนินการในเรื่องของภูมิปัญญาของกลุ่มอาชีพ

นอกจากนั้น กลุ่มอาชีพต้องเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวกำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม คนในองค์กรมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันและมีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประเด็นสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งคือ การที่องค์กรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการปรับปรุงมาตรฐาน การตรวจสอบคุณภาพ แหล่งเงินทุนและรางวัลเพื่อดึงดูดให้มีการพัฒนาให้ถึงเป้าหมายและมุ่งพึ่งตนเองแข่งขันและในเวทีของท้องถิ่นและระดับประเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต